

การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก:

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ACADEMIC TASK DEVELOPMENT BY INTEGRATIVE PRINCIPLE IN
SMALL SIZE SCHOOL: A PARTICIPATORY ACTION RESEARCH

นายศิริกุล นามศิริ

วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พ.ศ. 2552

**การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก:
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม**

นายศิริกุล นามศิริ

**วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
พ.ศ. 2552**

**ACADEMIC TASK DEVELOPMENT BY INTEGRATIVE PRINCIPLE IN
SMALL SIZE SCHOOL: A PARTICIPATORY ACTION RESEARCH**

MR. SIRIKUL NAMSIRI

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF EDUCATION
IN EDUCATIONAL ADMINISTRATION
GRADUATE SCHOOL KHON KAEN UNIVERSITY**

2009

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

หลักสูตร

ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์: การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์: นายศิริกุล นามศิริ

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์ ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงศ์ใหญ่ กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ สารรัตนะ กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล สุวรรณน้อย กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีชัย บุญเติม กรรมการ
อาจารย์ ดร.ประยุทธ์ ชูสอน กรรมการ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์:

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. วิโรจน์ สารรัตนะ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพศาล สุวรรณน้อย)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ลำปาง แม่นมัตย์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล สุวรรณน้อย)
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ศิริกุล นามศิริ. 2552. การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ สารรัตนะ,
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล สุวรรณน้อย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพที่คาดหวัง ทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาหรือบรรลุสภาพที่คาดหวังการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษา การเลือกทางเลือกเพื่อการปฏิบัติ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการนำทางเลือกไปปฏิบัติ และ 2) เพื่อศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียน และองค์ความรู้ที่เกิดจากการนำหลักการบูรณาการมาใช้เป็นตัวอย่างเพื่อพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษา และใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ร่วมวิจัย คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียนบ้านบึงจิม จำนวน 66 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์กลุ่ม และแบบตรวจสอบหรือบันทึก

ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนบ้านบึงจิม มีการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอนเป็นหลัก รองลงมาเป็นการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร การวัดผลและประเมินผล และการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและภายนอก มีปัญหาที่สำคัญคือโรงเรียนไม่ผ่านการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) จึงดำเนินงานใน 3 โครงการ คือ 1) โครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร 2) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและสาระหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 3) โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย มีผลทำให้โรงเรียนผ่านการประเมินคุณภาพภายในที่อิงสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 12, 14 และ 15 โดยมีค่าระดับ 3.20, 3.00 และ 3.28 ตามลำดับ

นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้วิจัย ผู้ปกครอง ผู้นำท้องถิ่น ครู ผู้บริหารโรงเรียนศึกษานิเทศก์ และนักวิเคราะห์นโยบายและแผน ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 เกิดการเรียนรู้ จากการปฏิบัติจริงหลายประการ ทั้งด้านความรู้และประสบการณ์ และเกิดองค์ความรู้จากการปฏิบัติ คือ 1) การจัดโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการแนวทีมฟุตบอลเชิงรุก 2) การยึดมั่นในหลักการบูรณาการ 9 ประการ 3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง 4) ดำเนินถึง 10 หลักการ 10 จรรยาบรรณ และ 10 บทบาทของ

ผู้วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐาน และ 5) การมีขั้นตอนย่อยการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน ทำให้มีนวัตกรรมที่เรียกว่า “กรอบการปฏิบัติ 3 พลังเสริมการบูรณาการเพื่อพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนบ้านบึงฉม: องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”

Sirikul Namsiri. 2009. **Academic Task Development by Integrative Principle in Small Size School: A Participatory Action Research.** Doctor of Education Thesis in Educational Administration, Graduate School, Khon Kaen University.

Thesis Advisors: Assoc. Prof. Dr. Wirot Sanratana,
Asst. Prof. Dr. Paisan Suwannoi

ABSTRACT

The research was to study: 1) the former and current state, problem, anticipation, solution options for the problems and the consequences of the sampled small sized school; 2) the changing, the learning experienced by people at individual, group and school levels; and the body of knowledge brought about by the supplement of integration principles. The research methodology here in was Participatory Action Research. The target group consisted of 66 stakeholders of Ban Bung Chim School. The instruments were the observation form, in-depth interview, and investigation form or record form.

The research findings:

It was found that Ban Bung Chim School, though giving priority to learning and teaching process management; second to this were learning-teaching media procurement; curriculum development; evaluation and assessment; and the development of the education of internal and external by the Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization); thus implementing three projects to solve this problem. These are: 1) the systemization of administrative and academic structures, 2) the development of school and local curriculum, together with child-centered learning process, and 3) the project of organizing multi-activities for enhancing learners' quality. And there by the school has passed the internal assessment standard No.12, 14 and 15 at 3.20, 3.00 and 3.28 respectively. Moreover, it was found that teacher, parents, local leaders, school administrators, education supervisors, policy and planning analysts, and the researcher himself, and also had acquired the bodies of knowledge from their own experience. which were: 1) systematic administrative and structures from active football team integrating principles, 2) being steadfast in nine integration principles, 3) mandatory stakeholders' roles, 4) being mindful of the ten principles, ten moralities and ten researcher's roles in doing Participatory Action Research, and 5) the implementation of sub-divisioned working steps. These brought forth the innovation of the so-called three powerful practice frame, empowering academic development in Ban Bung Chim School.

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จได้เพราะได้รับความเมตตากรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ สารัตนะ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล สุวรรณน้อย ที่ได้ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยได้ใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ จากนั้นจึงได้ให้คำปรึกษา แนะนำจนเกิดประโยชน์กับผู้วิจัยในการเรียนรู้ และผลลัพธ์คือวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้วิจัยจึงกราบขอบพระคุณท่านทั้งสองอย่างสูงยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คัมภีรปรกรณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงศ์ใหญ่ รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ สารัตนะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพศาล สุวรรณน้อย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีชัย บุญเต็ม และ อาจารย์ ดร.ประยุทธ์ ชูสอน ที่กรุณารับเป็นประธาน และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และคณาจารย์ผู้ที่ได้สั่งสอนในระดับบัณฑิตศึกษาทุก ๆ ท่าน ที่ได้ทุ่มเทความรู้ความสามารถสั่งสอนศิษย์ให้เกิดการเรียนรู้ และนำผลการเรียนรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในปัจจุบันและอนาคต และขอบคุณมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ได้ให้ทุนในการวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ นายสุริยนต์ วัฒสมบัติ ดร.ทวีศิลป์ สารแสน ดร.แสงสุรีย์ ดวงคำน้อย, ดร.สมหวัง บุญสิทธิ์ และ ดร.สัมฤทธิ์ กางเพ็ง ที่รับเป็นผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ตลอดทั้งให้คำแนะนำ/ปรึกษาและเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยครั้งนี้ในบางเวลาด้วย

ขอขอบคุณ พี่ เพื่อนและน้องนักศึกษาปริญญาเอก รุ่น 4 หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาโดยตลอด

ขอขอบคุณ ผู้บริหารและคณะครูโรงเรียนบ้านบึงฉมึ ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ที่ได้ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการวิจัยครั้งนี้ จนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

ขอขอบคุณ นางวานิดย์ นามศิริ นักศึกษาแพทยรัฐศิริ นามศิริ และ เด็กชายธรรมศิริ นามศิริ ที่เป็นกำลังใจกระตุ้นให้ผู้วิจัยลุกขึ้นมาสู้ในยามท้อแท้ และขอบคุณน้องทั้งสองคือ นางเพ็ญศิริ ละภักดี (นามศิริ) และนายรัฐทาน นามศิริ ที่คอยให้กำลังใจอยู่เสมอ

ขอขอบคุณทุก ๆ ท่านที่ได้ช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกแก่ผมในครั้งนี้

ศิริกุล นามศิริ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
คำอุทิศ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. คำถามการวิจัย	5
3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
4. ขอบเขตของการวิจัย	6
5. ข้อตกลงเบื้องต้น	6
6. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	7
7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
1. กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการวิจัย	9
2. กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการบูรณาการ	34
3. การพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา	43
4. กรอบความคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	79
5. บริบทชุมชนและบริบทโรงเรียนที่เป็นเป้าหมายในการวิจัย	79
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	85
1. สถานที่หรือพื้นที่ที่ดำเนินการวิจัย	86
2. ผู้ร่วมวิจัย และบทบาทของผู้ร่วมวิจัย	87
3. ขั้นตอนการวิจัย	87
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	94
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล	95
6. การวิเคราะห์ข้อมูล	96
7. การเขียนรายงานผลการวิจัย	97

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการดำเนินการวิจัย	99
1. การปฏิบัติจริง 2 วงจร 10 ขั้นตอน	100
2. การเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติจริง	170
3. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง	177
4. องค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง	180
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	189
1. พื้นที่และเป้าหมายในการวิจัย	189
2. คำถามการวิจัย	190
3. วัตถุประสงค์การวิจัย	191
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	191
5. ขั้นตอนการวิจัย	191
6. สรุปผลการวิจัย	193
7. การอภิปรายผล	205
8. ข้อเสนอแนะ	211
บรรณานุกรม	217
ภาคผนวก	223
ภาคผนวก ก หนังสือราชการ	225
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	229
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ร่วมวิจัย	259
ภาคผนวก ง หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การปลูกผัก	265
ประวัติผู้เขียน	275

สารบัญตาราง

			หน้า
ตารางที่	1	ตารางสังเคราะห์ข้อบ่งชี้งานวิชาการ	63
ตารางที่	2	ตารางสังเคราะห์ข้อบ่งชี้งานวิชาการที่โรงเรียนประถมศึกษาดำเนินการ	75
ตารางที่	3	ตารางสังเคราะห์ปัญหาของงานวิชาการตามข้อบ่งชี้งานวิชาการ ในโรงเรียนประถมศึกษา	76
ตารางที่	4	ตารางสังเคราะห์แนวทางการพัฒนางานวิชาการตามข้อบ่งชี้ งานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา	78
ตารางที่	5	แผนที่การทำงานการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ	107
ตารางที่	6	ตารางการบรรลุผลตามกิจกรรมในโครงการที่ดำเนินการในวงจรที่ 1	158
ตารางที่	7	ตารางการบรรลุผลตามกิจกรรมในโครงการที่ดำเนินการในวงจรที่ 2	168

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 การจำแนกระดับของการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามระดับตามทัศนะของ Carr & Kemmis	11
ภาพที่ 2 เปรียบเทียบแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบเก่าและแบบใหม่ตามทัศนะของกาญจนา แก้วเทพ	16
ภาพที่ 3 เปรียบเทียบแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบเก่าและแบบใหม่กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามระดับ	18
ภาพที่ 4 ข้อเสนอกรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	24
ภาพที่ 5 การนำกรอบแนวคิดการเป็น “ทีมฟุตบอล” มาใช้เป็นกรอบโครงสร้างการทำงาน	40
ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการบูรณาการ	43
ภาพที่ 7 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	79
ภาพที่ 8 หมู่บ้านบึงฉม	82
ภาพที่ 9 แสดงโครงสร้างการบริหารโรงเรียน	84
ภาพที่ 10 แสดง บริเวณโรงเรียนบ้านบึงฉม	84
ภาพที่ 11 ขั้นตอนและกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนบ้านบึงฉม	93
ภาพที่ 12 ลำดับวงจรและลำดับขั้นตอนของการนำเสนอผลการวิจัยการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็กด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	99
ภาพที่ 13 การสร้างสัมพันธภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย	101
ภาพที่ 14 กิจกรรมการเยี่ยมบ้านผู้ร่วมวิจัย	102
ภาพที่ 15 กิจกรรมการวางแผน	109
ภาพที่ 16 บริเวณ และอาคารเรียนโรงเรียนบ้านบึงฉม	112
ภาพที่ 17 นายสุริยา ธาระคำมา ผู้บริหารโรงเรียนบ้านบึงฉม	114
ภาพที่ 18 ผลการวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหา ทางเลือกในการแก้ปัญหาและแผนงาน/โครงการ	117
ภาพที่ 19 สมาชิกทีมผักบุ้ง กลุ่มต้นหอม และกลุ่มผักคะน้า	127
ภาพที่ 20 ทีมแกนนำ	129
ภาพที่ 21 โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการแนวทีมฟุตบอลเชิงรุกในโรงเรียนบ้านบึงฉม	131

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 22	การศึกษาดูงาน ณ โรงเรียนกัลยาณวัตร	135
ภาพที่ 23	กิจกรรมการเยี่ยมบ้านผู้ร่วมวิจัย	136
ภาพที่ 24	กิจกรรมผ้าป่า	136
ภาพที่ 25	การจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ และเครื่องฉายโปรเจกเตอร์	137
ภาพที่ 26	การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการปลูกผัก	138
ภาพที่ 27	การศึกษาดูงาน ณ โรงเรียนพัฒนาเด็ก อำเภอมะนัง จังหวัดขอนแก่น	139
ภาพที่ 28	กิจกรรมทางวิชาการที่โรงเรียนดำเนินการจัดและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้	140
ภาพที่ 29	กิจกรรมพ่อครูแม่ครู	141
ภาพที่ 30	กิจกรรมการนิเทศการสอนภายในโรงเรียน	141
ภาพที่ 31	การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผน/กำหนดกิจกรรม	142
ภาพที่ 32	กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	143
ภาพที่ 33	กิจกรรมทางวิชาการที่โรงเรียนดำเนินการจัดและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้	143
ภาพที่ 34	การจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่พึงงาม และความมีระเบียบวินัย	144
ภาพที่ 35	กิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์และกีฬา/นันทนาการ	144
ภาพที่ 36	กิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาไทย	145
ภาพที่ 37	กิจกรรมและบรรยากาศส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน	145
ภาพที่ 38	นายชุมพล สายแสนทอง เล่าประสบการณ์	146
ภาพที่ 39	การนำเสนอผลการสังเกตผล วันที่ 19 กันยายน 2551	153
ภาพที่ 40	กิจกรรมการสะท้อนผล	157
ภาพที่ 41	การวางแผนใหม่	160
ภาพที่ 42	การปลูกผักปลอดสารพิษ	162
ภาพที่ 43	การปลูกผักไร้ดินปลอดสารพิษ	162
ภาพที่ 44	กิจกรรมออมทรัพย์ กิจกรรมวันแม่ และกิจกรรมงานปิ่น	162
ภาพที่ 45	กิจกรรมการนั่งสมาธิ กิจกรรม อย.น้อย และกิจกรรมทำดีเพื่อพ่อ	163
ภาพที่ 46	กิจกรรมดนตรีและการแสดง กิจกรรมลูกเสือและการเรียนรู้ด้วย ผ่านคอมพิวเตอร์	163
ภาพที่ 47	การสังเกตผลใหม่ “องค์ความรู้จากการปฏิบัติ”	163
ภาพที่ 48	ตัวอย่างกราฟแสดงการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการสะท้อนผล	167

สารบัญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่ 49	กิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการวันที่ 19, 26 กันยายน 2551 ณ โรงเรียนบ้านบึงฉลิม อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น	170
ภาพที่ 50	โครงการการพัฒนาการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหาร และจัดการงานวิชาการอย่างเป็นระบบครบวงจรด้วยหลักการบูรณาการ (มฐ: 12)	171
ภาพที่ 51	โครงการการพัฒนาการหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (มฐ: 14)	172
ภาพที่ 52	โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายด้วยหลักการบูรณาการ (มฐ: 15)	173
ภาพที่ 53	เปรียบเทียบค่าระดับคะแนนก่อน-หลังดำเนินโครงการทั้ง 3 โครงการตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 12,14 และ 15 อิงสถานศึกษา	173
ภาพที่ 54	โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการแนวทีมฟุตบอลเชิงรุกในโรงเรียนบ้านบึงฉลิม	181
ภาพที่ 55	กรอบการปฏิบัติ 3 พลัสเสริมการบูรณาการเพื่อพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนบ้านบึงฉลิม: องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”	187

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2520 ความตอนหนึ่งว่า “การให้การศึกษาถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นการหล่อหลอมวางรูปแบบให้แก่อนุชน ทั้งความรู้ ความสามารถ ทั้งทางจิตวิญญาณ..” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระองค์ท่าน ทรงเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาที่จะเป็นเครื่องมือในการสร้างประชาชนให้มีความรู้ ความสามารถและมีจิตใจที่ดีงาม เพราะการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540) ประกอบกับในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 1 มาตรา 6 ที่กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และในมาตรา 8 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการ 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ประการที่สอง ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และประการสุดท้ายคือ การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

จากหลักการดังกล่าว ระบบการศึกษาของไทยจึงได้ตกเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินการ โดยในหมวด 3 ระบบการศึกษา กำหนดให้สถานศึกษาซึ่งหมายถึงสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือเอกชนที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ดังนั้น การจัดการศึกษาในระบบจึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ซึ่งรัฐมุ่งหวังจะให้โรงเรียนมีความเข้มแข็ง มีความเป็นอิสระ คล่องตัว สามารถบริหารและจัดการศึกษาในสถานศึกษาได้อย่างสะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ตามหลักการกระจายอำนาจ มีการนำรูปแบบการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (school based management) มาใช้ โดยมุ่งให้การบริหารจัดการศึกษามีลักษณะเบ็ดเสร็จที่สถานศึกษา ในการบริหารงานด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงออกกฎกระทรวง ว่าด้วย การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 โดยให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ของตนในการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป และวิธีที่ดีที่สุด

ในการจัดการศึกษา คือ การสร้างความเป็นเจ้าของ และการมีส่วนร่วมของทุกองค์ประกอบของระบบ การศึกษา คือ ทั้งผู้ให้และผู้รับ และประชาชนผู้ที่มีส่วนได้เสีย ซึ่งก็คือสังคมทั้งระบบ เพราะเหตุผลที่ว่าทุกคนย่อมปรารถนาให้บ้านเมืองมีความผาสุก มั่นคง และความจำเป็นที่ทุกคนจะต้องร่วมมือกันเพื่อให้เป้าหมายของการศึกษาสำเร็จตามเป้าหมาย (เจ็ดศักดิ์ ชุมชุม, 2540) นั้นหมายถึงการจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ภายใต้การบริหารจัดการแบบองค์รวมที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (all for education) (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2546) โดยเป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษาโดยตรง ให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ มีความเป็นอิสระและคล่องตัวในการตัดสินใจในการบริหารจัดการ ในการสั่งการเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนทั้งด้านหลักสูตร การเงิน การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยมีคณะกรรมการโรงเรียนซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนครู ตัวแทนผู้ปกครองและชุมชน ร่วมกันบริหารโรงเรียนให้สอดคล้องและเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน ของผู้ปกครอง และชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

ปัจจุบันโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับผู้เรียนทั่วประเทศที่กระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ของประเทศไทย จำนวน 32,879 แห่ง และเป็นโรงเรียนประถมศึกษาศึกษาขนาดเล็กที่เปิดสอนในระดับอนุบาลและช่วงชั้นที่ 1-2 และมีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา มีจำนวน 10,877 แห่ง ที่ถือว่ามีปริมาณเกือบ 1 ใน 3 ของโรงเรียนรัฐที่มีจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) พบว่า ในช่วงปี 2536 โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่มีปัญหาสำคัญที่เหมือนกัน คือ 1) นักเรียนมีคุณภาพค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับสถานศึกษาขนาดใหญ่ อาจเป็นเพราะโรงเรียนขาดความพร้อมทางด้านปัจจัย เช่น มีครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยีที่มีราคาแพง ทั้งนี้ เนื่องจากเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณส่วนใหญ่ใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการจัดสรร 2) อาคารเรียนและอาคารประกอบส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก มีห้องเรียนจำกัดอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อนักเรียน 3) ตั้งอยู่ในชุมชนขนาดเล็ก ซึ่งยังไม่มีศักยภาพในการระดมทรัพยากรเพื่อช่วยสนับสนุนสถานศึกษา อีกทั้งสภาพแวดล้อมของชุมชนเองยังต้องการพัฒนา 4) นักเรียนมาจากครอบครัวที่ขาดแคลน ต้องการการสนับสนุนเพื่อให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา และโอกาสในชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคต 5) สถานศึกษาบางแห่งขาดบุคลากรผู้สอน ในบางรายวิชาในบางช่วงชั้น และอยู่ห่างไกลจากแหล่งเรียนรู้ และ 6) สถานศึกษาขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ มีการลงทุนสูงเมื่อเทียบกับสถานศึกษาที่ใหญ่กว่า เช่น อัตราส่วนครูต่อนักเรียน ซึ่งตามมาตรฐานต้องเป็น 1 : 25 แต่สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กอัตราส่วนครูต่อนักเรียนเท่ากับ 1 : 8-11

นอกจากนี้ จากการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) พบปัญหาที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านบุคลากร ประกอบด้วย ปัญหาขาดแคลนบุคลากร มีครูไม่ครบชั้น แต่อัตราครูเกินเมื่อเทียบกับเกณฑ์ ก.ค.

(ปัจจุบันคือ ก.ค.ศ.) ทำให้ครูรับภาระหนัก สอนหลายวิชา หลายระดับชั้น ทำให้ครูขาดความกระตือรือร้น ขาดขวัญกำลังใจ ปัญหาที่มีครูสอนไม่ตรงคุณวุฒิ ไม่มีทักษะในการสอน ขาดการพัฒนาบุคลากรรับทราบข่าวสารทางราชการได้ล่าช้า และปัญหาขาดสวัสดิการด้านที่พักอาศัย มีปัญหาการเดินทางที่ไกล ไม่สะดวก มีความกังวลใจกับความก้าวหน้า 2) ด้านอาคารสถานที่/ครุภัณฑ์ ประกอบด้วย ปัญหาอาคารเก่าชำรุดทรุดโทรม เนื่องจากก่อสร้างมานาน ขาดความปลอดภัย ปัญหาอาคารไม่เพียงพอ ขาดห้องปฏิบัติการ สนามกีฬาที่เหมาะสม ปัญหาขาดโทรศัพท์ ครุภัณฑ์คอมพิวเตอร์ และปัญหาบางพื้นที่ขาดแคลนน้ำ 3) ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ปัญหาจำนวนนักเรียนต่อห้องเรียน/ชั้นเรียนมีน้อย เนื่องจากประชากรวัยเรียนในชุมชนนั้นมีน้อย หรือไปเรียนในโรงเรียนอื่นที่เห็นว่ามีความดีกว่าทำให้ไม่คุ้มค่าหรือเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมให้มีประสิทธิภาพ ปัญหาการจัดงบประมาณสำหรับจ้างครูสอน เนื่องจากขาดแคลนครู และปัญหาจากการยุบรวม เลิกล้มโรงเรียน โดยเป็นปัญหาด้านการจัดหางบประมาณค่าพาหนะเดินทางสำหรับนักเรียนยุบรวมโรงเรียน 4) ปัญหาด้านวิชาการ ประกอบด้วย ปัญหาขาดแคลนหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบที่เหมาะสม ปัญหาขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์ การเรียนการสอนที่เหมาะสม ทันสมัย ปัญหาครูไม่สามารถสร้างสื่อการสอน ขาดความรู้ด้าน ICT และปัญหาคุณภาพการเรียนการสอนของนักเรียนที่ยังมีปัญหา ต้องเร่งพัฒนาการอ่านออก เขียนได้ คิดวิเคราะห์ และคำนวณ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวมต่ำกว่าโรงเรียนขนาดอื่น

จากสภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ได้พยายามแก้ไขปัญหาดังจะเห็นได้จากในช่วงปีงบประมาณ 2547 – 2548 ได้จัดสรรงบประมาณ จำนวน 788,425,860.00 บาท เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กโดยเฉพาะ โดยใช้ในกิจกรรมดำเนินงาน คือ 1) การประชาสัมพันธ์เชิงรุก โดยใช้การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้สังคมโดยเฉพาะชุมชนที่มีโรงเรียนขนาดเล็กอยู่ในพื้นที่เกิดความตระหนักในการที่จะช่วยสนับสนุน เพื่อยกระดับคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็กในท้องถิ่นของตนเอง 2) การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เพื่อนำมาวิเคราะห์สำหรับใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก 3) การจัดทำแผนที่ทางการศึกษา (education mapping) เพื่อจะนำไปสู่การวางแผนจัดสรรโอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงคุณภาพ 4) จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อจัดทำงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรอื่น สนับสนุนให้เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) การจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรอื่น ให้แก่สถานศึกษาขนาดเล็ก เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยคำนึงถึงความจำเป็น และความขาดแคลนของสถานศึกษาขนาดเล็ก 6) การจัดซื้อหนังสือเรียน/แบบฝึกหัด เพื่อให้โรงเรียนมีหนังสือเรียน/แบบฝึกหัดไว้ใช้เป็นสื่อการสอนเพิ่มมากขึ้น 7) การพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ (computer mobile unit) ไปบริการโรงเรียนขนาดเล็กในต่าง ๆ และการจัดครุภัณฑ์คอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์ เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขนาดเล็ก 8) จัดหาสื่อการเรียนการสอน/หนังสือห้องสมุด และ

9) การหมุนเวียนครู โดยการหมุนเวียนครูจากโรงเรียนที่เกินเกณฑ์ หรือครูที่มีวุฒิตรงวิชามาช่วยสอน หรือจ้างครูหมุนเวียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก หรือขอนักศึกษาฝึกสอน หรือใช้วิทยากรท้องถิ่น มาช่วยสอน หรือใช้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายช่วยจัดกิจกรรม

จากแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลพยายามที่จะแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งถือเป็นการดำเนินการที่มาจากสายบังคับบัญชา จากบนลงมาข้างล่าง หรือจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค แต่ปัญหายังคงมีอยู่ และนับวันปัญหาด้านงบประมาณมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้น แต่ไม่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษาชาติเท่าที่ควร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการดำเนินงาน สภาพปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาระดับโรงเรียนขนาดเล็กจากข้อมูลแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ได้ข้อสรุปเบื้องต้นเพื่อการพัฒนา ดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาดำเนินการตามสายงานบังคับบัญชา และขาดการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำจากผู้ปฏิบัติ จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของของผู้ที่เผชิญกับปัญหาในสภาพจริง นั่นคือ โรงเรียนและชุมชน

2. สภาพการดำเนินงานจริง ๆ ในโรงเรียนขนาดเล็ก ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามปกติในการปฏิบัติงานทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคลากร และด้านบริหารงานทั่วไป โดยแต่ละด้านจะปฏิบัติงานแบบแบ่งแยกหน้าที่กันทำงาน ผู้บริหารจะมอบหมายให้ครูแต่ละคนทำงานตามหน้าที่ของตน ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นการทำงานแบบแยกส่วน แบ่งแยกกัน ทำให้ขาดความเชื่อมโยง ขาดการผสมผสานงานเพื่อส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในภาพรวม นั่นหมายถึงการขาดระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. โรงเรียนใช้ทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ หรือจากชุมชนหรือองค์กร/บุคคลอื่นไปในการสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพมากกว่าการส่งเสริมคุณภาพผู้เรียน เช่น การปรับปรุงสนาม การสร้างรั้ว ทาสีรั้ว และทำป้ายโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งไม่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยตรง และอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อระดับความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนที่มีแนวโน้มจะลดลง ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้ปกครองที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและพอมีฐานะได้ย้ายลูกหลานไปเรียนในโรงเรียนอื่นที่อยู่นอกหมู่บ้าน

4. ผู้บริหาร และครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็กมีอัตราการย้ายเข้าออกบ่อย ทำให้การวางระบบเพื่อการแก้ไขปัญหและพัฒนาไม่ต่อเนื่อง

จากผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาหลายปัญหาในทุกด้าน ทั้งนี้ อาจสืบเนื่องมาจากเหตุที่สำคัญคือ โรงเรียนมีทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่จำกัดและไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงส่งผลต่อการพัฒนางานทุกด้าน โดยเฉพาะงานวิชาการที่เป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ซึ่งในปัจจุบันนี้มีปัญหาที่สำคัญในด้านคุณภาพของผู้เรียนคือ ผลสัมฤทธิ์ต่ำ ปัญหาด้านการอ่านออก เขียนได้ การคิดวิเคราะห์และคำนวณ ดังนั้น จึงควรแก้ไขปัญหาดังต้นเหตุ ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาก็

จันทร์แก้ว (2547) ได้กล่าวไว้ คือ การสร้างมาตรการควบคุมแบบผสมผสาน (integration) หรือ การบูรณาการ เพราะการควบคุมปัญหา และเหตุของปัญหา ต้องกระทำด้วยการประหยังบประมาณ เวลา และแรงงาน โดยอาศัยการดำเนินการอะไรที่เป็นการแก้ปัญหาหรือแก้ไขเหตุของปัญหา ต้องดำเนินการร่วมกัน เวลาเดียวกัน สถานที่เดียวกัน หรืออะไร ๆ ร่วมกัน เพราะจะเป็นการใช้ทรัพยากรทางการบริหารจัดการงานเดียวหรือระบบอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และในทำนองเดียวกันก็จะเป็นการ “ฟื้นฟู” “รักษา/ซ่อมแซม” “ป้องกัน” และพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งการสร้างมาตรการเพื่อควบคุมแบบผสมผสานหรือ “บูรณาการ” นั้นอาจเกิดร่วมกันในลักษณะดังนี้

- หนึ่งปัญหาเกิดจากหนึ่งเหตุ - หนึ่งปัญหาเกิดจากหลายเหตุ - หลายปัญหาเกิดจากหนึ่งเหตุ
- หลายปัญหาเกิดจากหลายเหตุ - หลายปัญหาเกิดจากหลายเหตุที่เกิดสลับซับซ้อนเป็นลูกโซ่อย่างต่อเนื่อง

ดังกล่าวแล้วว่า จากผลการศึกษาวิจัยของนักวิชาการหรือหน่วยงานต่าง ๆ พบว่า งานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาหลายด้าน โดยมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในทุกด้านกับงานด้านอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม งานหลักของโรงเรียนคือ งานวิชาการที่มีปัญหาต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน เพราะจะส่งผลกระทบต่อนักเรียนโดยตรง ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการอ่านออก เขียนได้ การคิดวิเคราะห์และคำนวณ ดังนั้น การวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้เน้นการพัฒนางานวิชาการ โดยเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาเสียใหม่ จากเดิมที่เน้นการพัฒนาจากด้านอื่น ๆ เช่น ด้านอาคารสถานที่ ด้านภูมิทัศน์ต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้โดยมีข้อจำกัดในด้านทรัพยากรทั้งของโรงเรียนและของผู้วิจัย จึงไม่ได้ทำการวิจัยให้ครอบคลุมงานทุกด้าน แต่ก็คาดหวังว่าการแก้ปัญหางานวิชาการนี้จะเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหางานด้านอื่น ๆ พร้อม ๆ กันไปด้วย เพราะในงานวิจัยนี้ใช้หลักการบูรณาการ (integration) มาเป็นตัวสอดแทรก (intervention) เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเพื่อการเรียนรู้ และโดยความเชื่อเชิงหลักเหตุผล (logical) ตามทัศนะของ Owens (2001) ว่า องค์ประกอบของงานด้านต่าง ๆ ในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

2. คำถามการวิจัย

2.1 สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพที่คาดหวัง ทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหาหรือบรรลुสภาพที่คาดหวังในการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษามีอะไรบ้าง และประเมินเลือกได้ทางเลือกเพื่อการปฏิบัติอะไร

2.2 การนำทางเลือกที่ประเมินได้ไปปฏิบัติ โดยใช้หลักการบูรณาการมาเป็นตัวสอดแทรก (intervention) มีปรากฏการณ์การปฏิบัติกันอย่างไร ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงใด ตัวบุคคล กลุ่มบุคคลและโรงเรียนเกิดการเรียนรู้อะไร และจากการวิจัยได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้อะไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาสภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพที่คาดหวัง ทางเลือก เพื่อแก้ปัญหาหรือบรรลุมิติสภาพที่คาดหวังการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษา การเลือกทางเลือกเพื่อการปฏิบัติ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการนำทางเลือกไปปฏิบัติ ที่มี การใช้หลักการบูรณาการเป็นตัวสอดแทรกและใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.2 เพื่อศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลง และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียน และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการนำเอาหลักการบูรณาการมาเป็นตัว สอดแทรกเพื่อพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษา และใช้ ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

4.1 การศึกษาครั้งนี้เป็นกรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ขอนแก่น เขต 1 จำนวน 1 แห่ง ที่ไม่ได้มาตรฐานด้านผู้เรียนและไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานการ ประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) เป็นโรงเรียน ประสงค์ที่จะร่วมพัฒนางานด้านวิชาการด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และเป็นโรงเรียน ที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการที่ผู้วิจัยจะเข้าไปปฏิบัติงานภาคสนามเป็นช่วง ๆ

4.2 การพัฒนางานวิชาการ จำกัดขอบเขตอยู่ในเกณฑ์ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกัน กำหนดขึ้น และตกลงใช้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มาตรฐานที่ 12, 14 และ 15 ที่อิงสถานศึกษาในการประเมินคุณภาพภายในของ งานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษา

4.3 ระยะเวลาในการวิจัย กำหนดตามวงจรการปฏิบัติงานบริหารโรงเรียนในปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2550 – 30 กันยายน 2551 (คาบเกี่ยวระหว่างภาคปลายปี การศึกษา 2550 และภาคต้นปีการศึกษา 2551)

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

5.1 การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ วิโรจน์ สารรัตนะ (2550) พัฒนาขึ้น เป็นรูปแบบที่เน้นความเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical science) การนำเสนอ ผลการวิจัยจึงจะอิงกับแนวคิดเชิงวิพากษ์ (critical approach) แสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร หรืออื่นๆ ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และ ร่วมกันสะท้อนผลการเปลี่ยนแปลง ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับ บุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับโรงเรียน ดังนั้น ผลการวิจัยจะมีลักษณะเป็นการพรรณนาหรือ บรรยายเชิงวิพากษ์ (critical description) จึงอาจแตกต่างจากการนำเสนอผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ในรูปแบบอื่น และอาจมีข้อค้นพบบางประการจากการนำรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

5.2 การศึกษาเรื่องนี้เป็นกรณีศึกษาโดยจำกัดสถานที่ การเลือกสถานที่ศึกษามีได้กระทำ โดยอาศัยวิธีการทางสถิติ แต่อาศัยผลการประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและ ประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) และเป็นโรงเรียนที่มีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมการพัฒนางาน ด้านวิชาการ ดังนั้น ข้อค้นพบต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษานี้ จึงเป็นข้อค้นพบใน “บริบทเฉพาะ” (specific context) ตามหลักการหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ดังจะกล่าว ในบทที่ 2 และตามหลักการบริหารตามสถานการณ์ (situational approach) ที่ว่า ไม่มีรูปแบบ สำเร็จรูปใดที่จะสามารถนำไปใช้ได้ในทุกที่ ยังเป็นการวิจัยในบริบทเฉพาะจึงไม่สามารถนำไปอ้างอิง เพื่อใช้ในโรงเรียนอื่นได้ตามหลักการนำไปใช้ได้โดยทั่วไป (generalization) หรือหลักความเป็น ตัวแทน (representativeness) แต่ผู้ที่สนใจ อาจนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางหรือ ปรับใช้ให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือบริบทของหน่วยงานตนเองได้

6. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถูกต้องและตรงกันในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนดคำจำกัดความ สำหรับศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

6.1 โรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษา หมายถึง โรงเรียนบ้านบึงจิม สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 มีนักเรียน 49 คน (ตั้งแต่ 120 คนลงมา) เปิดสอนระดับ อนุบาล และระดับช่วงชั้นที่ 1 – 2 มีสภาพปัญหาตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

6.2 งานวิชาการ หมายถึง ภาระงานและขอบข่ายงานทางวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก ที่เป็นกรณีศึกษา ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนดขึ้นจากข้อมูลแหล่งต่าง ๆ ตามหลักการ วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

6.3 การพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง การดำเนินงานตามระเบียบ วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และ ร่วมกันสะท้อนผล โดยใช้หลักการบูรณาการ เป็นตัวสอดแทรกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้

6.4 หลักการบูรณาการ หมายถึง การผสมผสาน และการรวมกันในการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลของความรู้หรือสิ่งใด ๆ เข้าด้วยกันอย่างมี ความสมเหตุสมผล แล้วก่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีความสมบูรณ์มากขึ้นกว่าเดิมสามารถนำไปใช้ได้ เพื่อพัฒนางานวิชาการโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

6.5 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การวิจัยที่มีรูปแบบเน้นความเป็น ศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical science) การนำเสนอผลการวิจัยที่อิงกับแนวคิดเชิงวิพากษ์ (critical approach) แสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร หรืออื่น ๆ ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด

ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลการเปลี่ยนแปลง ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย และระดับองค์การ

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการและการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนางานวิชาการ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

7.1 ในเชิงวิชาการ

7.1.1 เป็นการวิจัยที่จะก่อให้เกิด “เกิดองค์ความรู้” จากบุคคลและผู้เกี่ยวข้องในหน่วยงาน ในการพัฒนางานวิชาการโดยใช้หลักการบูรณาการเป็นตัวสอดแทรก ในลักษณะเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ฐานรากจากการกระทำ (grounded knowledge from doing)

7.1.2 เป็นการวิจัยที่จะก่อให้เกิด “บุคคล” เกิดการเรียนรู้ขึ้น ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับโรงเรียน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ตามหลักการเรียนรู้จากการกระทำ (learning by doing)

7.1.3 นักวิจัยหรือนักวิชาการ สามารถศึกษาเรียนรู้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีการวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบการวิจัยให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

7.2 ในการนำไปใช้

7.2.1 บุคลากรในโรงเรียนบ้านบึงฉิม และผู้เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปศึกษาทบทวนและดำเนินการพัฒนาโรงเรียนได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านวิชาการ หรือด้านอื่นๆ เพราะลักษณะที่ดีประการหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือส่งเสริมให้มีการพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

7.2.2 นักวิจัยหรือนักวิชาการ สามารถศึกษารูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ใช้หลักการบูรณาการเป็นตัวสอดแทรกเพื่อการพัฒนา ไปประยุกต์ใช้เพื่อออกแบบงานวิจัยของตนเอง หรือนำเอาหลักการใหม่อื่นๆ มาเป็นตัวสอดแทรกเพื่อการพัฒนาได้

7.2.3 บุคลากรหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนขนาดเล็กแห่งอื่น สามารถศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์การทำวิจัยของโรงเรียนบ้านบึงบอน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ ปรับใช้ หรือเลือกใช้ ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนของตนเองได้

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 นี้ มีจุดมุ่งหมายสี่ประการ คือ 1) นำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการวิจัย 2) วิเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการบูรณาการ 3) วิเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎี นโยบาย แนวปฏิบัติ และผลงานวิจัยเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการพัฒนาวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา และ 4) นำเสนอบริบทของชุมชนและบริบทโรงเรียนที่เป็นเป้าหมายในการวิจัย โดยมีประเด็นการนำเสนอประกอบด้วย กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการวิจัย กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการบูรณาการ การพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา กรอบความคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และบริบทชุมชนและบริบทโรงเรียน ดังรายละเอียดที่นำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการวิจัย

วิโรจน์ สารรัตนะ (2550) ได้ศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง เป็นทางเลือกของกรอบแนวคิดเบื้องต้นหรือกรอบแนวคิดต้นแบบที่คาดหวังจะได้รับการพัฒนาให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์ขึ้นไปอีก โดยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปหักล้างหรือโต้แย้งกับกรอบแนวคิดการวิจัยอื่นว่าถูกหรือไม่ถูก หรือของใครผิดของใครถูก โดยกล่าวว่า ยุคสมัยปัจจุบันได้หลุดพ้นจากยุคของคำว่า “one best way” เข้าสู่ยุคของคำว่า “situation”, “integration”, “creation” และคำอื่นๆ อีกหลายคำ ซึ่งรวมกันแล้วเรียกกันว่า ยุคหลังสมัยใหม่ (post modernism) ซึ่งเป็นยุคที่ไม่ค่อยเชื่อกันเท่าใดนักกับการให้นิยามต่อสิ่งใดว่าคือความเป็นจริงของสิ่งนั้น ในลักษณะที่มีความหมายเดียว ไม่มีความหมายทางเลือกอื่นอีก โดยเฉพาะเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ซึ่งมีพลวัตในตัวเอง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า กรอบแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยสามารถจะนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ได้อย่างเหมาะสม และคาดหวังว่าหลังจากการวิจัยเสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยอาจจะได้ข้อค้นพบใหม่ที่สามารถจะปรับปรุงให้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยใหม่ที่เหมาะสมยิ่งขึ้นได้ จึงจะนำกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากผลการศึกษาวิเคราะห์นี้มาใช้กล่าวถึง เพื่อหาข้อสรุปประเด็นเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

จากการศึกษาวิเคราะห์ของ วิโรจน์ สารรัตนะ พบว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) เริ่มมีการพัฒนาขึ้นครั้งแรกในปี 1952 โดยนักวิชาการชื่อ Lewin แล้วได้รับการพัฒนาโดยนักวิชาการคนอื่น ๆ ในระยะต่อมาอีกหลายท่าน เช่น Kolb ในปี 1984 และ Carr & Kemmis ในปี 1986 เป็นต้น ในกรณีของ Carr & Kemmis (1992) ได้จำแนกการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ออกเป็นสามระดับ คือ 1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค (technical action research) มีลักษณะที่ผู้วิจัยทำตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก (outside expert) ที่นำแนวคิด นำแผนงานหรือนำโครงการที่ตนเองคิดหรือจัดทำขึ้น ไปให้ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ปฏิบัติ 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติ (practical action research) มีลักษณะที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมกับผู้ร่วมวิจัยในการวิจัยมากขึ้น ไม่นำเอาแนวคิด แผนงาน หรือโครงการของตนไปให้ปฏิบัติตามแบบแรก แต่จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้กระตุ้น ตั้งประเด็น และกำกับให้มีการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผล 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบร่วมมือ (emancipatory action research) มีลักษณะที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการวิจัยนั้นกับผู้ร่วมวิจัยในลักษณะเป็นความร่วมมือ (collaboration) ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผล

มีข้อสังเกตว่า การวิจัยในระดับแรก คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิคนั้น เป็นการปฏิบัติแบบบนลงล่าง (top-down) ผู้ร่วมวิจัยมีลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำหรือเป็นผู้ตาม (passive/follower) เป็นรูปแบบที่มีความเป็นอำนาจนิยม หากนำไปเปรียบเทียบกับการใช้ทฤษฎีทางการบริหาร ก็เปรียบเทียบกับได้กับการใช้ทฤษฎี X หรือทฤษฎี immaturity organization หรือทฤษฎี system 1 เป็นต้น หรือหากเปรียบเทียบกับทฤษฎีภาวะผู้นำ ก็เปรียบเทียบกับได้กับการใช้ภาวะผู้นำแบบยึดผู้บริหารเป็นศูนย์กลาง (administrator centered) แบบกำกับ (telling) แบบชี้นำ (directing) แบบควบคุม (control) หรือแบบมุ่งงาน (job centered) เป็นต้น ส่วนระดับที่สาม คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบร่วมมือ นั้น เป็นรูปแบบล่างขึ้นบน (bottom-up) ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีความเท่าเทียมกันทั้งในการแสดงความคิดเห็นและการปฏิบัติ จึงมีความเป็นประชาธิปไตยสูง ต่างฝ่ายต่างแสดงบทบาทในการเป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้นำ (active/leader) ซึ่งหากนำไปเปรียบเทียบกับ การใช้ทฤษฎีเพื่อการบริหาร ก็เปรียบเทียบกับได้กับการใช้ทฤษฎี Y หรือทฤษฎี maturity organization หรือทฤษฎี system 4 เป็นต้น หรือหากเปรียบเทียบกับทฤษฎีภาวะผู้นำ ก็เปรียบเทียบกับได้กับการใช้ภาวะผู้นำแบบยึดผู้ปฏิบัติเป็นศูนย์กลาง (practitioner centered) แบบมีส่วนร่วม (participating) แบบมอบอำนาจ (delegating) แบบเป็นเพื่อนร่วมงาน (colleague) หรือแบบมุ่งคน (employee centered) เป็นต้น ดังนั้นในบางครั้งจึงนิยมเรียกการวิจัยในรูปแบบนี้ว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” (participatory action research) ซึ่งนิยมเรียกกันย่อ ๆ ว่า พาร์ (PAR) อันเป็นการนำเอาอักษรตัวแรกของชื่อภาษาอังกฤษมาเขียน (ได้ใช้คำว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” แทนคำว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติแบบร่วมมือ” ในเนื้อหาที่ได้กล่าวถึงต่อ ๆ ไป) ส่วนการวิจัยในระดับที่สอง คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติ (practitioner action research) นั้นจัดอยู่ระหว่างระดับแรกและระดับที่สามของเส้นต่อเนื่อง (continuum) ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจำแนกระดับของการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามระดับตามทัศนะของ Carr & Kemmis

หากนำเอาลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิคไปเปรียบเทียบกับลักษณะการบริหารในหน่วยงานราชการ แล้วเห็นว่า การวิจัยดังกล่าวจะคล้ายคลึงกับลักษณะการบริหารที่ใช้กันอยู่มากในระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะในประเด็นที่ผู้บริหารแสดงตนเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือเป็นผู้รู้ดี แสดงบทบาทเป็นผู้กำหนดปัญหาหรือความต้องการ ตลอดจนวิธีการในการจัดการ ในลักษณะที่เป็นอาหารสำเร็จรูปให้ผู้ปฏิบัตินำไปปฏิบัติ ซึ่งผลจากการบริหารเช่นนั้น ได้มีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่า ก่อให้เกิดสภาพการเลี้ยวไม่โตของผู้ปฏิบัติ ทำให้ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดความกระตือรือร้น และขาดความจริงใจในการปฏิบัติงาน อันเนื่องจากการที่ต้องคอยรับแต่คำสั่ง หรือต้องฟังพาความคิดเห็นของผู้ที่อยู่เหนือกว่าอยู่เสมอ ส่งผลให้การบริหารนั้นขาดความยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากโครงการหลายโครงการต้องยุติลงเมื่อผู้บริหารเปลี่ยนไป อย่างไรก็ตามในระยะปัจจุบัน อันเป็นผลจากการปฏิรูประบบราชการ และการปฏิรูประบบการศึกษา ที่มีการกระจายอำนาจทางการบริหารกันมากขึ้น มีการนำเอาหลักการบริหารแบบยึดพื้นที่เป็นฐาน (site based management: SBM) มาใช้กันอย่างกว้างขวาง ก็คาดหวังว่า ลักษณะการบริหารจะมีการเปลี่ยนแปลงไป ให้เหมือนกับ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น เป็นเทคนิคการวิจัยที่เปลี่ยนรูปแบบไปจากแบบบนลงล่าง (top-down) เป็นแบบล่างขึ้นบน (bottom-up) ผู้ถูกวิจัยได้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ถูกกระทำ (passive) เป็นผู้กระทำ (active) หรือผู้ร่วมกระทำ (participant) หรือเปลี่ยนวิธีการวิจัยจากพวกเขา (on them) เป็นการวิจัยโดยพวกเขา (by them) กล่าวคือ ผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน เป็นทั้งผู้ตัดสินใจ ผู้ปฏิบัติ และผู้ได้รับผลจากการปฏิบัตินั้น ในขณะที่วิธีการวิจัยจากพวกเขา (on them) ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำทำความเข้าใจ (understanding) หรือเพื่อความรู้ (knowing) ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญ (expert)

ในการเลือกเรื่องและระเบียบวิธีการวิจัย จากนั้นจึงดำเนินการวิจัยกับกลุ่มผู้ถูกวิจัย เมื่อได้รับคำตอบแล้วผู้วิจัยก็จะจากไป ปัญหาต่าง ๆ ยังคงถูกทอดทิ้ง ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ถูกวิจัยยังคงเป็นเช่นเดิม ไม่ได้รับประโยชน์หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ จากการวิจัยนั้น ในทางตรงกันข้าม ผู้วิจัยกลับได้ประโยชน์มากมาย เช่น ความก้าวหน้าทางอาชีพ ผลตอบแทน และความมีชื่อเสียง เป็นต้น นอกจากนั้นลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น บทบาทของผู้วิจัยก็เปลี่ยนไปด้วย จากการเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้จากภายนอก (outside expert) ก็กลายเป็นผู้ร่วมวิจัยที่เสมอภาคกัน นอกจากนั้นการวิจัยก็ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อทำความเข้าใจ หรือเพื่อความรู้ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ด้วย และคาดหวังว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนอันเนื่องจากความมีพันธะผูกพันในสิ่งที่ทำจากบทบาทการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้นในทางปฏิบัติ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นทั้งการทำวิจัย การบริหาร การพัฒนา และการทำงานเพื่อการแก้ปัญหาในเวลาเดียวกัน โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันวิเคราะห์สภาพการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลง จากนั้นจึงกำหนดแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ มีการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น แล้วนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ในช่วงการปฏิบัติงานตามแผน ก็จะมีการติดตามและตรวจสอบผลการดำเนินงานเพื่อการปรับปรุงแก้ไข และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานตามแผน ก็มีการประเมินผลสรุปโดยภาพรวม แล้วมีข้อมูลย้อนกลับ โดยในขั้นตอนต่าง ๆ อาศัยเทคนิควิธีการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบการตัดสินใจ ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพ เช่น การใช้แบบสอบถาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การบันทึกรายวัน หรือการบันทึกภาพ เป็นต้น จากลักษณะดังกล่าวมีข้อสังเกตว่า กระบวนการวิจัยวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีความคล้ายคลึงกับกระบวนการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอนคือขั้นตอนการวางแผน (planning) การนำแผนสู่การปฏิบัติ (acting/ implementing) การติดตามผลการดำเนินงาน (observing/monitoring/evaluating) และการมีข้อมูลย้อนกลับ (reflecting/feedback) เพื่อเข้าสู่วงจรการดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ อีก

นอกจากวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการกับหลักการบริหารดังกล่าวแล้ว ได้มีการนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม (participatory technology development) ซึ่งเป็นบทความแปลโดย วาทีต จันทสุริยะวงศ์ เรื่อง “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม” ตีพิมพ์ในวารสารสังคมพัฒนา ฉบับที่ 6 หน้า 49-57 และแนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย กาญจนา แก้วเทพ เขียนเป็นบทความชื่อ “การทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน: คืออะไรและอย่างไร” ตีพิมพ์ในวารสารสังคมพัฒนา ฉบับที่ 1-2 หน้า 14-35 ด้วย (ดังได้นำมากล่าวถึงข้างล่างนี้) และมีข้อสังเกตว่า ทั้งสองแนวคิดมีหลักการคล้ายคลึงกับหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอยู่มาก ไม่ทราบว่ามีใครได้รับอิทธิพลจากใคร หรือต่างก็เป็นเรื่องเดียวกัน แต่ก็เห็นว่า

แนวคิดทั้งสองน่าจะมีประโยชน์ต่อการเป็นกรณีศึกษาเปรียบเทียบเพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจในหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมขึ้น

1. แนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม กล่าวถึงกลยุทธ์ที่เน้นในเรื่อง “การช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านเทคโนโลยีที่มุ่งชักนำให้การพัฒนาและการดัดแปลงเทคโนโลยีเกิดขึ้นในหมู่ประชาชนเองโดยอาศัยกระบวนการจัดระเบียบชุมชน (อาจเป็นเมืองหรือชนบท) บนพื้นฐานความเชื่อว่า เทคโนโลยีจะต้องมีวิวัฒนาการอันเนื่องมาจากการทดลองและตัดสินใจด้วยตัวของประชาชนเองว่าเทคโนโลยีชนิดใดที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของพวกเขาอย่างแท้จริง”

แนวคิดของการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม มีจุดมุ่งหมายที่จะยกระดับจิตสำนึกแห่งการวิเคราะห์วิจารณ์ของชุมชนต่อเทคนิควิทยาการใด ๆ ที่ดำรงอยู่ ว่ามีความเหมาะสมสอดคล้องกับพวกเขาหรือไม่ มีพลังความสามารถที่จะพัฒนาหรือคิดค้นดัดแปลงเทคโนโลยีได้ด้วยตัวเองอย่างไร โดยอาศัยกระบวนการทดลอง 4 ประการดังนี้ คือ 1) พยายามดัดแปลงเทคโนโลยีที่มีอยู่ ซึ่งไม่ค่อยเหมาะสมสอดคล้อง ให้กลายเป็นสิ่งที่เหมาะสมใช้ได้จริง (หรือทำให้กะทัดรัดลง) 2) พยายามดัดแปลงเทคโนโลยีดั้งเดิมของท้องถิ่น คิดค้นและปรับปรุงให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น 3) ทดสอบเทคโนโลยีที่ได้เชื่อว่ามีเหมาะสมสำหรับที่อื่น ๆ มาแล้ว ทั้งนี้จะได้วัดคุณสมบัติว่ามีความเหมาะสมกับชุมชนหรือไม่ 4) ใช้การประชุมถกเถียงความรู้ทางด้านเทคนิค ให้การขยายความคิด และเพิ่มพูนจิตสำนึกแห่งการวิเคราะห์วิจารณ์

การพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น ลดการพึ่งพาจากภายนอก ก่อให้เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะพัฒนาและดัดแปลง ให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสมขึ้น โดยอาจจัดแบบที่ไม่เข้าทำทั้งหลายให้หมดไป ซึ่งแบบที่ไม่เข้าทำนั้น บางครั้งก็อาจเป็นเทคโนโลยีดั้งเดิมของชุมชนเองหรือที่นำเข้ามาจากที่อื่น สำหรับกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมนี้ ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ๆ 6 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการแจกแจงปัญหาและวิเคราะห์ปัญหา 2) ขั้นตอนการรวบรวมแนวการแก้ปัญหาที่ชุมชนรับรู้หรือคิดได้ทั้งหมดมาจัดวางเปรียบเทียบและแนะนำเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่พอเป็นไปได้สำหรับการแก้ปัญหาให้ลองเปรียบเทียบดูด้วย แม้อาจจะไม่ใช่เทคโนโลยีที่มาจากประสบการณ์ของชุมชนเองก็ตาม 3) ขั้นตอนการกระตุ้นให้เกิดการทดลองในแนวการแก้ปัญหาที่ชุมชนเลือกสรรเอง 4) ขั้นตอนการอำนวยความสะดวกให้กับกระบวนการทดลอง 5) ขั้นตอนทำการประเมินผล 6) ขั้นตอนวางแผนใหม่สำหรับการนำเทคโนโลยีไปใช้งานจริง ๆ (โดยเริ่มจากขั้นตอนที่ 2 มาตามลำดับ แต่ถ้าการทดลองปรากฏผลออกมาว่าเทคโนโลยีประเภทนั้น ๆ ใช้การไม่ได้ ก็ให้กลับไปเริ่มต้นใหม่ที่ขั้นตอนที่ 1 หรือ 2 แล้วแต่กรณี)

การพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม นั้น นักพัฒนา (อาจหมายถึง ครู พัฒนาการ หรืออื่น ๆ) จะต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องผนวกตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตนเองทำงานด้วยอย่างเต็มที่เพื่อทำความเข้าใจกัน เจาะลึกเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนชุมชน จะต้องคอยติดต่อกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ลักษณะนิสัย ความต้องการ ความใฝ่ฝันทะเยอทะยาน ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ

ของชุมชน และรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่จะเกี่ยวพันโดยตรงกับงานที่จะต้องทำให้กับชุมชนนั้น ในแต่ละขั้นตอนนี้นักพัฒนามีบทบาทดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 คือ การแจกแจงชี้ปัญหานั้น นักพัฒนาต้องเก็บรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาหลัก ๆ ที่ชุมชนเผชิญอยู่ เป็นปัญหาที่สามารถนำเทคโนโลยีมาแก้ไขได้ โดยประเด็นปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นจะถูกนำมาแจกแจงเพื่อเปรียบเทียบกัน หากประเด็นใดที่เห็นว่ามีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในชุมชนก็จะถือเป็นประเด็นปัญหาสำคัญ จากนั้นค่อยค้นหาประเด็นปัญหาสำคัญรองลงไป

ขั้นตอนที่ 2 นักพัฒนาต้องพยายามรวบรวมแนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ทั้งหมดเท่าที่ผู้คนในชุมชนได้สืบทอดหรือรับรู้กันมา ซึ่งอาจได้มาจากการสนทนาในวงเล็ก โดยให้โอกาสแก่ชุมชนที่จะเสนอแนวทางการแก้ปัญหานั้นด้วยตนเองอย่างเต็มที่ จากนั้นนักพัฒนาก็เสนอเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ ความรับรู้ของชุมชนเข้าสู่สนทนาด้วย ในระยะแรก ๆ ให้เสนอแบบง่าย ๆ แต่จะไม่สรุปว่าแบบนี้แบบนี้เท่านั้นที่จะช่วยแก้ปัญหาให้ชุมชน จะปล่อยให้ชุมชนคิดเปรียบเทียบทางเลือกต่าง ๆ ด้วยตนเอง และยังไม่กล่าวพาดพิงถึงเทคโนโลยีอื่น ๆ ให้มากกว่านั้น จนกว่าจะมีการถามไถ่เพิ่มเติม ซึ่งนักพัฒนาจะต้องคอยให้ข้อมูลอยู่เป็นระยะ ๆ เมื่อเสนอข้อมูลเปรียบเทียบให้อย่างเต็มที่แล้ว ก็ปล่อยให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกเทคโนโลยีที่เห็นว่าเหมาะสมกับตนเองมากที่สุดมาชุดหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 3 นักพัฒนาต้องกระตุ้นให้มีการทดลองปฏิบัติตามทางเลือกที่ชุมชนเลือกนั้น โดยพยายามชักจูงชาวบ้านที่ให้ความสนใจมาพบปะหารือกันอย่างเป็นทางการเป็นงาน เพื่อร่วมกันวางแผนในรายละเอียดของการทดลอง มีการแบ่งงานความรับผิดชอบกันออกไป เพื่อให้การทดลองปรากฏผลในช่วงการทดลองปฏิบัติ นักพัฒนาต้องคอยอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนตามขั้นตอนต่อไป

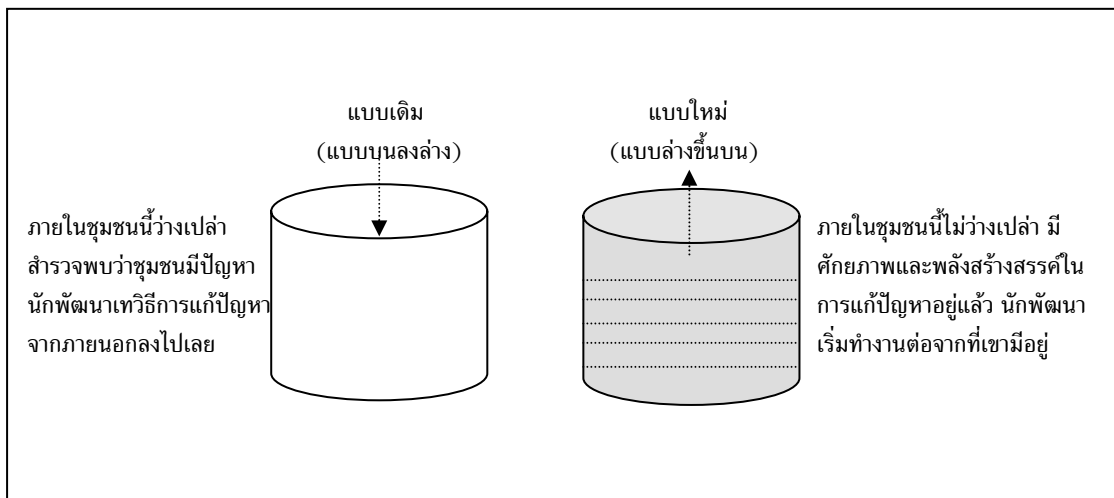
ขั้นตอนที่ 4 นักพัฒนาต้องพยายามทำให้การทดลองดำเนินไปอย่างถูกต้องตามหลักการที่ร่วมกันวางไว้ แต่พยายามหลีกเลี่ยงการให้ความช่วยเหลือใด ๆ ที่ได้อย่างง่าย ๆ หรือสำเร็จรูปเกินไป ตราบใดที่การทดลองดำเนินต่อไปได้ นักพัฒนาควรให้กำลังใจและกระตุ้นให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นที่สอดคล้องและปฏิบัติได้จริง ตลอดช่วงเวลาการทดลองนั้น ในขณะเดียวกันก็บันทึกผลทั้งหมดไว้ให้เป็นระบบประมวลผลขึ้นมาอย่างง่าย ๆ เพื่อให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิเคราะห์หาปัญหาในประเด็นต่าง ๆ อันจะนำไปสู่ขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล ซึ่งโดยมากแล้วจะถือเกณฑ์ด้านความคุ้มค่าจากการลงทุนเป็นหลัก ว่าแนวทางใดใช้ทุนน้อยกว่า แต่ให้ประโยชน์มากกว่าและคุ้มค่ากว่า เช่น การขุดบ่อเลี้ยงปลาขนาดเล็กให้รายได้ดีกว่าบ่อปลาขนาดใหญ่ที่ทำด้วยอิฐโบกซีเมนต์เมื่อเปรียบเทียบกับทุนที่ลงไปแล้ว เป็นต้น เมื่อการทดลองประสบผลสำเร็จ และชาวบ้านมีความพร้อมและตัดสินใจที่จะนำไปใช้จริง ก็จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนใหม่อย่างรอบคอบ

ขั้นตอนที่ 6 เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี ในระหว่างการทำงานก็ส่งเสริมให้มีการประชุมถกเถียงกันอยู่เป็นระยะ ๆ เพื่อให้เทคโนโลยีที่นำไปใช้นั้นได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นไปอีก จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ป้องกันไม่ให้เกิดการผูกขาดโดยคนกลุ่มน้อย

การพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม มีข้อควรคำนึงถึงดังต่อไปนี้ คือ 1) ปัจจัยด้านการสะท้อนกลับของปัญหาจากการดำเนินงาน (action-reflection) ซึ่งจัดในรูปของการถกเถียงอภิปรายกันเป็นวาระพิเศษหลังจากการดำเนินงานในขั้นตอนหนึ่ง ๆ เสร็จสิ้นลง กิจกรรมนี้จะช่วยพัฒนาความสามารถของชุมชนให้เกิดความคิดรวบยอด รู้จักจับกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินกันมา ก่อให้เกิดการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่าง ๆ ด้วยเหตุด้วยผล ได้มีโอกาสพูดกันถึงสิ่งที่อยู่ในใจของแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติ วิธีชีวิต ความเชื่อ ความกลัว รวมทั้งความรู้ที่อาจเพิ่มพูนขึ้นหรือชะงักงันจนต้องเก็บไปไตร่ตรองในใจ ตลอดจนการมีโอกาสแสดงความคิดเห็นสนับสนุนคัดค้านหรือขัดแย้งกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้ชุมชนเข้าใจถึงภาวะแห่งการรวมพลังทำงานของกลุ่ม เกิดการตระหนักถึงสิ่งใดที่ควรสนับสนุน สิ่งใดที่ควรคัดค้าน การมีโอกาสประชุมปรึกษาหารือกันหลังการดำเนินกิจกรรมหนึ่ง ๆ จะช่วยพัฒนาทัศนคติและค่านิยมของชุมชนในด้านความเชื่อมั่นในตนเองให้สูงขึ้น ช่วยลดความคิดที่จะหวังพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกให้น้อยลง ประสบการณ์ที่เกิดขึ้น จะเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ถึงเครื่องมือที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาใด ๆ ก่อให้เกิดพลังแห่งความสามารถที่จะแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง 2) การประชุมถกเถียงอภิปรายกันของชุมชน อาจได้ผลสรุปว่า เทคโนโลยีที่มีอยู่เดิมมีความเหมาะสมหรือไม่ เทคโนโลยีที่นำเข้ามาจากที่อื่นมีความเหมาะสมหรือไม่ แล้วแต่กรณี ขึ้นอยู่กับการพิจารณาและการตัดสินใจของชุมชน ซึ่งจะมีผลทำให้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับชุมชนถูกยกเลิกไปในที่สุด หากเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมก็จะได้รับการยอมรับและถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางเรื่อยไป นั่นคือถ้ายังทำให้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนเกิดขึ้นได้มากเท่าใดก็จะทำให้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมถูกขจัดออกไปมากเท่านั้น 3) บทบาทของนักพัฒนามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง หากนักพัฒนานั้นอยู่ภายใต้การครอบงำของแนวความคิดแบบราชการ หรือการรับใช้ผลประโยชน์ของชนชั้นนำ ซึ่งมีลักษณะยึดเยียด ครอบงำ และการให้บริการทางความรู้ต่อชุมชนมากกว่าการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสมอภาคกัน อาจจะนำไปสู่การเผยแพร่เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมออกไปโดยไม่ตั้งใจได้ เพราะชาวบ้านมีแนวโน้มที่จะเชื่อฟังนักพัฒนาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้น นักพัฒนาจะต้องทำตัวให้มีบทบาทเป็น “ตัวกระตุ้น” ให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง ช่วยขจัดลดทอนอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชน และหนุนช่วยทางความคิดสร้างสรรค์ที่มีความเป็นไปได้ต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านนั้น นักพัฒนาจะต้องให้ความสนใจต่อการตัดสินใจของชุมชนว่า เป็นการตัดสินใจตามความรู้สึกของอารมณ์หรือไม่ เพราะบ่อยครั้งที่สิ่งที่ชุมชนต้องการนั้นเป็นเพียงสิ่งที่ต้องการตามความรู้สึกเท่านั้น (felt need) มิใช่สิ่งที่ต้องการที่แท้จริง (real need) ดังนั้นนักพัฒนาจะต้องคอยกระตุ้นให้ชุมชนขบคิดอยู่เสมอว่า ปัญหาที่แท้จริงคืออะไร อยากได้อะไร

2. แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ให้แนวคิดที่น่าสนใจว่า “จะไม่นำเสนอว่าเราคือคำตอบทุกอย่างในการแก้ปัญหาของการพัฒนา” หรือ “เราคือถนนเส้นเดียวที่ตัดตรงไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จในการพัฒนา” จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้กรอบความคิดและความเชื่อพื้นฐานบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาเปลี่ยนไป คือ เดิมเมื่อนักพัฒนาเข้าไปในหมู่บ้าน สิ่งที่นักพัฒนามองอยู่ในสมองคือ หมู่บ้านที่เรากำลังเข้าไปกำลังมีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน ขาดข้าว มีหนี้สิน ความเจ็บป่วย แล้วก็มีคำถามว่า ชาวบ้านมีปัญหาอะไร แล้วก็เสนอวิธีการและรูปแบบการแก้ปัญหาให้ เช่น หากขาดข้าวก็เสนอให้ตั้งธนาคารข้าว เป็นต้น ก็จะเปลี่ยนไปเป็นการตั้งคำถามว่าหมู่บ้านมีปัญหาอะไร เคยแก้ปัญหานั้นอย่างไร มีเงื่อนไขหรือเพราะเหตุใดจึงทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหานั้นได้อย่างเต็มที่ ชาวบ้านมีอะไรอยู่บ้างแล้วในวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่ และจะเอามาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร หากเปรียบเทียบกันแล้ว แนวคิดเดิมดูเหมือนจะเชื่อว่าชาวบ้านมีแต่ด้านที่เป็นปัญหาเท่านั้น ส่วนด้านที่เป็นวิธีแก้ปัญหานั้นว่างเปล่า ต้องนำเอาจากข้างนอกเข้าไป ส่วนแนวคิดใหม่นั้นเชื่อว่าในวัฒนธรรมชุมชนนั้นไม่ว่างเปล่า ในนั้นบรรจุด้วยพลังความสามารถ พลังภูมิปัญญา พลังสร้างสรรค์ที่จะแก้ปัญหาชุมชน ดูภาพที่ 2

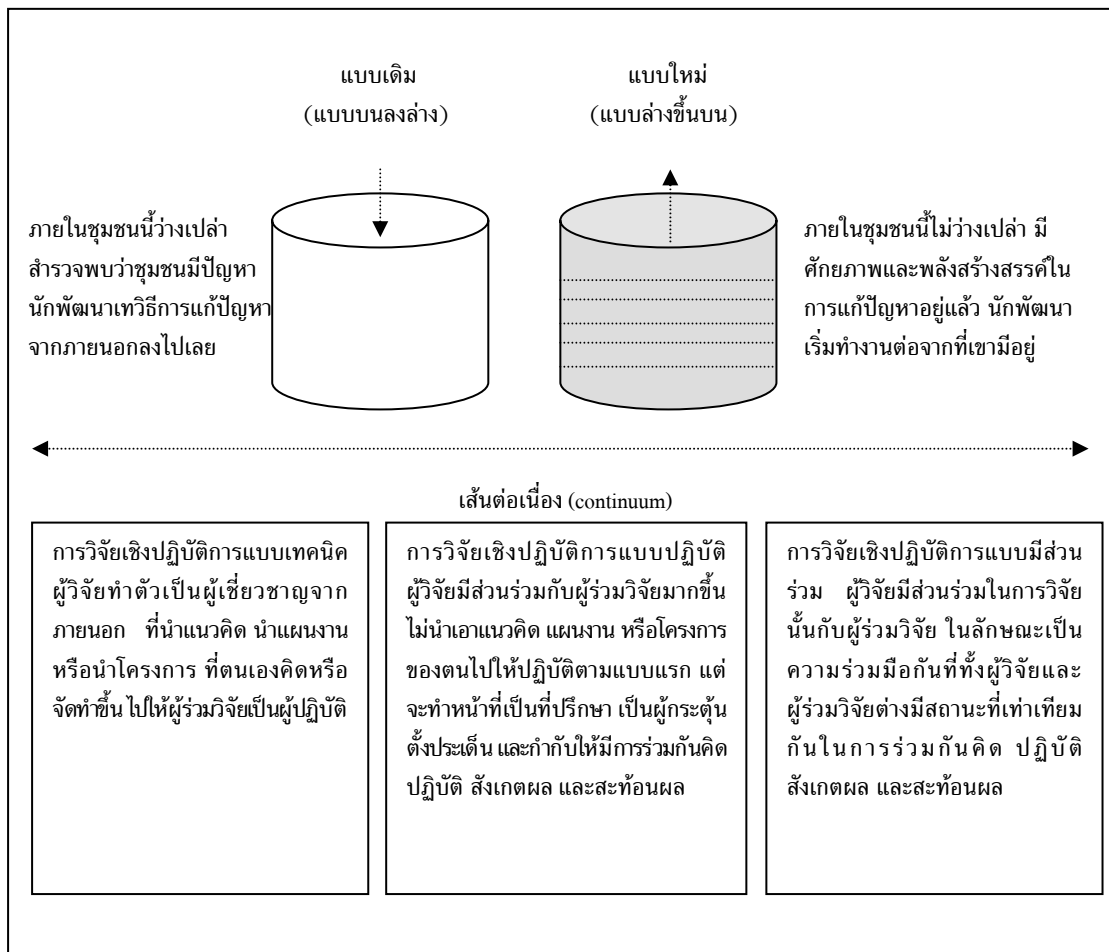

ภาพที่ 2 เปรียบเทียบแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบเก่าและแบบใหม่
ตามทัศนะของกาญจนา แก้วเทพ

การพัฒนาชนบทแบบวัฒนธรรมชุมชนต้องคำนึงถึงการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (bottom-up) ซึ่งตรงข้ามกับการพัฒนาแบบบนลงล่าง (top-down) แต่ลักษณะการพัฒนาแบบล่างขึ้นบนนั้นมีหลายมิติ คือ มิติแรก เริ่มด้วยความต้องการว่าจะพัฒนาอะไรนั้น จะต้องถูกกำหนดมาจากฝ่ายของชาวบ้านเอง โดยที่นักพัฒนาไม่จำเป็นต้องเตรียมเอาไว้ล่วงหน้าว่า ทุกหมู่บ้านจะต้องมีปัญหาทางเศรษฐกิจ ต้องทำธนาคารข้าวหรือธนาคารปุ๋ย หากหมู่บ้านใดมีความสนใจที่จะรวมกลุ่มกัน

เพื่อรื้อฟื้นธรรมเนียมประเพณีของตน เช่น รวมกลุ่มกันบูรณะปฏิสังขรณ์ศาลปู่ตา ก็ต้องเริ่มต้นจากความต้องการอันนั้น เพราะลำดับความต้องการบ่งบอกถึงระดับความสำคัญของสิ่งที่ชาวบ้านปรารถนาอย่างแท้จริง ซึ่งอาจไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจก็ได้ มิติที่สอง การกำหนดรูปแบบ วิธีการในการตอบสนองความต้องการหรือวิธีการแก้ปัญหา จำเป็นต้องใช้วิธีการของชาวบ้านด้วยกันจากคำถามที่ว่าแต่ก่อนนั้นชุมชนเคยมีวิธีการในการเผชิญปัญหานั้นอย่างไรบ้าง ถือว่าความรู้ในการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษของชุมชน จะต้องไม่โยนทิ้งไป มิติที่สาม หลังจากรับรู้ความต้องการของชาวบ้านและได้ศึกษาสำรวจวิธีการแก้ปัญหาที่เคยมีอยู่ในวัฒนธรรมชุมชนแล้ว ในขั้นตอนการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาจะต้องใช้วัฒนธรรมชุมชนนั้นเองเป็นตัวตั้ง เป็นจุดเริ่มต้น โดยอาจจะประสานกับความรู้ที่นำไปจากภายนอก เช่น แม้ว่าจะจำเป็นต้องทำธนาคารข้าว ก็ต้องทำแต่ธนาคารข้าวในแต่ละชุมชนอาจไม่เหมือนกัน ตามวัฒนธรรมชุมชนแต่ละแห่งนั้น เป็นต้น

การนำเอาแนวคิดการพัฒนาอีก 2 แนวคิด คือ แนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน มากล่าวถึงข้างต้นนั้น ทำให้เกิดภาพความเข้าใจในเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมขึ้น โดยเฉพาะการวิจัยในหน่วยงานทางการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยอาจนึกภาพของชาวบ้านและชุมชนเป็นภาพของคณะครูอาจารย์ และโรงเรียนแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบเก่าและแบบใหม่ของกาญจนา แก้วเทพ กับการแบ่งระดับของการวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็นสามระดับในลักษณะที่เป็นเส้นต่อเนื่อง (continuum) อาจนำไปเปรียบเทียบได้ถึงความคล้ายคลึงกันของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิคกับแนวคิด การพัฒนาแบบเก่า และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับแนวคิดการพัฒนาแบบใหม่ โดยมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติอยู่กึ่งกลาง ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 เปรียบเทียบแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบเก่าและแบบใหม่
กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามระดับ

นอกจากนั้น มีข้อสังเกตว่า โดยหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หรือ หลักการบริหาร หรือหลักการของแนวคิดการพัฒนาทั้งสองแนวคิดก็ดี ต่างเป็นหลักการบริหารงาน หรือการพัฒนาในแนวทางประชาธิปไตยที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบ เน้นการมีส่วนร่วม ความเสมอภาค ความเคารพในเกียรติ ศักดิ์ศรี และความสามารถซึ่งกันและกัน แต่เมื่อนำมาใช้ในบริบทของ หน่วยงานทางราชการ ซึ่งเคยชินกับโครงสร้างและพฤติกรรมการบริหารและพัฒนาแบบบนลงล่าง การที่จะเปลี่ยนบทบาทของผู้วิจัย จากผู้รู้ที่เคยชินกับการออกคำสั่งไปเป็นทำงานร่วมอย่าง เสมอภาคกัน หรือการที่จะเปลี่ยนบทบาทของผู้ถูกวิจัยจากผู้ถูกกระทำไปเป็นผู้กระทำเสียเอง ทั้ง ๆ ที่เคยชินกับการปฏิบัติงานตามสั่งมาตลอดนั้น จะเป็นไปได้ด้วยดีเพียงใด ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะด้วยว่า ผู้วิจัยควรให้ความสนใจในข้อสังเกตดังกล่าวในการทำวิจัยด้วย

นอกจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบการวิจัยเชิงปฏิบัติการกับแนวคิดการพัฒนาสองแนวคิด ดังกล่าวแล้ว ได้มีการสังเคราะห์หลักการ จรรยาบรรณ และบทบาทของผู้วิจัย จากผลงานของ

McTaggart (1991), Webb (1991), Kemmis & McTaggart (1992), Zuber-Skerritt (1992), Arhar, Holly & Kasten (2001), McMillan & Wergin (2002), Mills (2002) เป็นต้น แล้วกำหนดเป็นหลักการ 10 ประการ จรรยาบรรณ 10 ประการ และบทบาทของผู้วิจัย 10 ประการ สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

10 หลักการ ประกอบด้วย 1) ในบริบทเฉพาะ 2) ทักษะที่หลากหลาย 3) มุ่งการเปลี่ยนแปลง 4) มุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล 5) รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน 6) วิเคราะห์ วิพากษ์และประเมินตนเอง 7) เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ 8) ตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญและการเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากภายในชุมชนเอง 9) การมีบันทึกของผู้ร่วมวิจัยทุกคน เช่น การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์การ การพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย เป็นต้น 10) นำไปสู่การปฏิบัติหรือการพัฒนาที่ยั่งยืน

10 จรรยาบรรณ ประกอบด้วย 1) ผู้วิจัยต้องรับผิดชอบต่อการรักษาความลับ 2) ผู้ร่วมวิจัยเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างเสมอภาคกัน 3) ทิศทางการวิจัยและผลลัพธ์ที่คาดหวังเกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน 4) ให้ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในการออกแบบกระบวนการวิจัยมากที่สุด 5) มีการปรึกษาหารือร่วมกัน และข้อเสนอแนะได้รับการเห็นชอบจากทุกฝ่าย 6) การสังเกตหรือการตรวจสอบเอกสารเพื่อจุดมุ่งหมายอื่นต้องได้รับการอนุญาตก่อน 7) ผลการดำเนินงานจะยังคงปรากฏให้เห็นและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นให้ข้อเสนอแนะได้ 8) ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์งานเขียนหรือทัศนะของคนอื่นโดยขาดการเจรจาต่อรองก่อนการจัดพิมพ์เผยแพร่ 9) ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรกรวมทั้งข้อเสนอแนะและผลประโยชน์ 10) ผู้ร่วมการวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงานแต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล

10 บทบาทของผู้วิจัย ประกอบด้วย 1) เป็นครู 2) เป็นผู้นำ 3) เป็นผู้ฟังที่ดี 4) เป็นนักวางแผน 5) เป็นนักออกแบบ 6) เป็นนักวิเคราะห์ 7) เป็นนักสังเคราะห์ 8) เป็นนักสังเกตการณ์ 9) เป็นนักรายงานผล 10) เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก

ในบทศึกษาวิเคราะห์นั้น ได้มีการตั้งข้อสังเกตว่า ในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการมักมีคำถามว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research: A.R.) กับ การวิจัยและพัฒนา (research & development: R&D) เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร ซึ่งเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน จึงได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงความแตกต่างกันของการวิจัยสองประเภทนี้ โดยได้นำเอารูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) ทางการศึกษามากล่าวถึง 4 กรณี หลังจากนั้นได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของระเบียบวิธีวิจัยสองประเภทนี้ ดังนี้

กรณีที่ 1 รูปแบบของ Espich & Williams (1967) ได้อธิบายถึงการทดลองใช้และการปรับปรุงแก้ไขสื่อการเรียนการสอนแบบโปรแกรม 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การทดสอบทีละคน (one to one testing) จากกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับสติปัญญาต่ำกว่าปานกลางเล็กน้อย

จำนวน 2-3 คน เพื่อให้ศึกษาสื่อที่ผู้พัฒนาสื่อได้พัฒนาขึ้น และหลังการศึกษา ผู้พัฒนาสื่อจะสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อบกพร่องของสื่อที่พัฒนาขึ้นนั้น แล้วทำการปรับปรุงแก้ไข ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบกับกลุ่มเล็ก (small group testing) จากกลุ่มตัวอย่างประมาณ 5-8 คน ดำเนินการคล้ายกับขั้นตอนที่ 1 แต่จะให้กลุ่มตัวอย่างได้รับการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนด้วย เพื่อนำผลไปวิเคราะห์ทดสอบประสิทธิภาพของสื่อ อาจอาศัยเกณฑ์ 90/90 โดย 90 ตัวแรกหมายถึงคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนทั้งหมดเมื่อคิดเป็นร้อยละแล้วได้ 90 หรือสูงกว่า ส่วน 90 ตัวหลังหมายถึงผู้เรียนร้อยละ 90 ของทั้งหมดสามารถทำข้อทดสอบข้อหนึ่ง ๆ ได้ถูกต้อง หากผลการวิเคราะห์เป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าว ก็จะปรับปรุงแก้ไขสื่อเฉพาะส่วนที่บกพร่องเพื่อนำไปทดลองใช้ในขั้นตอนที่ 3 ต่อไป หากผลการวิเคราะห์ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าว ก็จะดำเนินการด้วยวิธีการเดิมกับกลุ่มตัวอย่างใหม่จนกว่าจะได้ผลตามเกณฑ์ที่กำหนด ขั้นตอนที่ 3 การทดสอบภาคสนาม (field testing) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรเป้าหมายจริง โดยผู้พัฒนาสื่อจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการทดลองด้วย แต่จะอาศัยครูผู้สอนหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรมดำเนินการแทน โดยใช้วิธีการเดียวกับขั้นตอนที่ 2

กรณีที่ 2 รูปแบบของ Borg (1982) ได้อธิบายถึงการทดลองใช้และการปรับปรุงแก้ไขสื่อการเรียนการสอนทั่ว ๆ ไป 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การทดสอบภาคสนามเบื้องต้น และการปรับปรุงแก้ไข (preliminary field testing and revision) จากโรงเรียนประมาณ 1-3 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างประมาณ 6-12 คน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่องของสื่อด้วยวิธีการสอบถามความคิดเห็น ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบภาคสนามครั้งสำคัญและการปรับปรุงแก้ไข (main field testing and revision) จากโรงเรียนประมาณ 5-15 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างประมาณ 30-100 คน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่องและทดสอบประสิทธิภาพของสื่อไปพร้อมกันด้วย โดยอาศัยรูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งหากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าสื่อที่พัฒนามีประสิทธิภาพ ก็จะปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่อง เพื่อนำไปทดลองใช้ในขั้นตอนที่ 3 ต่อไป แต่หากไม่มีประสิทธิภาพก็จะดำเนินการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างใหม่จนกว่าจะพบว่ามีประสิทธิภาพ ขั้นตอนที่ 3 การทดสอบภาคสนามเชิงปฏิบัติการและการปรับปรุงแก้ไขครั้งสุดท้าย (operational field testing and final revision) จากโรงเรียนประมาณ 10-30 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างประมาณ 40-200 คน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่องของสื่อจากการทดลองใช้ในสถานการณ์จริง กล่าวคือ ในการทดลองใช้สื่อในขั้นตอนนี้ ผู้พัฒนาจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย แต่จะอาศัยผู้ประสานงาน ซึ่งอาจเป็นผู้บริหารโรงเรียนหรือบุคคลอื่นดำเนินการแทน ข้อมูลที่รวบรวมได้จะได้รับการวิเคราะห์เพื่อหาข้อบกพร่องที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

กรณีที่ 3 รูปแบบของ Meyer (1984) ซึ่งอธิบายถึงการทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขชุดฝึกด้วยตนเอง 3 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การพิจารณาจากกลุ่มเพื่อน (judgment by peers) โดยการศึกษาชุดฝึกทีละชุด หลังการศึกษา ผู้พัฒนาชุดฝึกจะสอบถามความคิดเห็นทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับชุดฝึก จากนั้นจึงร่วมกันพิจารณาหาข้อบกพร่องเป็นรายหน้า และหลังจากนั้นให้ผู้ศึกษา

ชุดฝึกตอบแบบสอบถามแบบประมาณค่าและแบบปลายเปิด เพื่อนำไปวิเคราะห์หาข้อบกพร่อง
 ขั้นตอนที่ 2 การทดลองกับกลุ่มเล็ก (trial with small group) จากอาสาสมัครประมาณ 3-5 คน
 มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน มีการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในระหว่างเรียน หลังจาก
 ศึกษาเสร็จ ผู้ศึกษาชุดฝึกจะร่วมกันอภิปรายชี้แจงถึงข้อบกพร่องเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ขั้นตอนที่ 3
 การทดลองกับชั้นเรียนที่เป็นตัวแทน (trial with representative class/classes) ดำเนินการคล้าย
 กับขั้นตอนที่ 2 คือ ให้มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน แต่การให้ได้มาซึ่งข้อบกพร่องของสื่อ
 จะใช้แบบสอบถามแทน เนื่องจากการทดลองใช้สื่อในขั้นตอนนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากขึ้น ไม่
 สะดวกต่อการสัมภาษณ์หรืออภิปรายแบบเดิม ข้อมูลที่ได้จากการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน
 และจากแบบสอบถาม จะได้รับการวิเคราะห์เพื่อหาข้อบกพร่องที่จะทำการปรับปรุงต่อไป

กรณีที่ 4 รูปแบบของ Owens (1986 อ้างถึงใน Daresh, 2001) ได้พัฒนา
 research-development-diffusion model of change จากผลงานของ Ernest House ปี 1974 และ
 David Clark & Egon Guba ปี 1975 มี 4 ขั้นตอนหลัก 9 ขั้นตอนย่อย คือ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย
 (research) ประกอบด้วย การสร้างหรือค้นหาคำถามความรู้ใหม่ ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (development)
 ประกอบด้วย การสร้างทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาและทดสอบผลผลิตที่
 พัฒนาขึ้น และการจัดทำเป็นผลผลิต ขั้นตอนที่ 3 การเผยแพร่ (diffusion) ประกอบด้วย การ
 เผยแพร่ผลผลิต และการสาธิตผลผลิต และขั้นตอนที่ 4 การนำไปใช้ (adoption) ประกอบด้วย
 การลองใช้ การนำไปใช้จริง และการทำให้เป็นสถาบัน

จากกรณีของรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) 4 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น วิโรจน์ สารัตนะ
 (2550) ได้ให้ทัศนะว่า การวิจัยและพัฒนา (R&D) มุ่งเน้นการทดลองใช้และการปรับปรุงแก้ไข
 “ผลผลิต” (product) ที่ต้องการพัฒนาขึ้น โดยมีคำถามว่าทำอะไรจึงจะพัฒนา “ผลผลิต” นั้น
 ให้มีคุณภาพ และเมื่อทดลองใช้แล้ว “ผลผลิต” นั้น มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดหรือไม่ เมื่อมี
 คุณภาพตามเกณฑ์แล้ว จึงจะนำเอา “ผลผลิต” นั้นไปใช้ประโยชน์หรือนำไปเผยแพร่ต่อไป ซึ่งใน
 ขั้นตอนการทดลองใช้นั้น นิยมใช้การวิจัยกึ่งทดลอง (quasi-experimental) บุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ
 “การทดลองใช้ผลผลิต” ที่พัฒนาขึ้นถือเป็น “subject” หรือเป็นมนุษย์ทดลอง มีการทดสอบ
 สมมติฐาน สถานการณ์จะถูกควบคุมโดยหลัก “MaxMinCon” (Kerlinger, 1973)

การวิจัยและพัฒนา (R&D) จึงมีลักษณะเป็นการวิจัยจากพวกเขา (on them) ไม่ได้เป็น
 การวิจัยโดยพวกเขา (by them) ตามลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (A.R.) ดังได้กล่าวข้างต้น ว่า
 เป็นการวิจัยที่ยึดถือผู้ร่วมวิจัยเป็นเช่นมนุษย์ที่มีความเป็นอิสระ (autonomy) มีศักยภาพ ความสามารถ
 ความเท่าเทียมกัน และเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง (change agent) ที่มุ่งจะช่วยกันแก้ปัญหา หรือ
 พัฒนางาน หรือมุ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่คาดหวังในหน่วยงาน เป็นทั้งกระบวนการทาง
 สังคม (social process) และเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ (systematic learning process)
 ไม่ใช่เป็นกระบวนการทดลองใช้ผลผลิตที่ได้รับการควบคุม (control) แต่เป็นกระบวนการที่ผู้วิจัย
 และผู้ร่วมวิจัยต่างเป็นอิสระที่จะร่วมกันคิดกำหนดเป้าหมายและวิธีการเพื่อการแก้ปัญหาหรือการ

เปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผล แล้วมีการเริ่มต้นวงจรใหม่ของการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลอีก ซึ่งจะมีที่วงจรขึ้นอยู่กับสภาพการหมดไปของปัญหาหรือการบรรลุผลสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนานั้น และเมื่อบรรลุผลแล้ว ผู้วิจัยก็จะได้อธิบายหรือเกิดการเรียนรู้ถึงเป้าหมายและวิธีการแก้ปัญหาหรือการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาของผู้ร่วมวิจัยที่ผ่านมาว่าคืออะไรและทำกันอย่างไร จึงทำให้บรรลุผลสำเร็จ อันจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (A.R.) นั้น

ดังนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (A.R.) จึงเน้นที่การแก้ปัญหา การเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนา และการเรียนรู้เกี่ยวกับ “กระบวนการ” (process) จากการปฏิบัติงานจริงตามวงจรแบบเกลียวสว่าน (spiral cycle) ของกิจกรรมการวางแผน (planning) การปฏิบัติ (acting) การสังเกตผล (observing) และการสะท้อนผล (reflecting) ไม่ได้เป็นเช่นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ที่เน้น “การพัฒนาผลผลิต” (product) ซึ่งผลผลิตนี้ในทางการศึกษาอาจเป็นหลักสูตร ชุดฝึกอบรม ชุดการเรียนรู้ ด้วยตนเอง โปรแกรมสำเร็จรูป หรือโครงการพัฒนา เป็นต้น ในรูปแบบของ R1D1-R2D2-R3D3... โดยมีขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในตอนท้ายๆ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (quasi-experimental) ที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อทราบคุณภาพหรือประสิทธิผลของผลผลิตในลักษณะ If X...then Y แม้ว่าส่วนหนึ่งจะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผลผลิตด้วยก็ตาม

ในกรณีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (A.R.) ผู้วิจัยจะมีบทบาทเป็นเช่นไร จะมีอะไรอยู่ในมือให้ผู้ร่วมวิจัยนำไปปฏิบัติหรือไม่เพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับประเภทของการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามประเภท ดังกล่าวข้างต้น คือ ถ้าเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค ผู้วิจัยก็จะมีบทบาทเป็นเสมือนผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก ที่นำแนวคิด นำแผนงาน หรือนำโครงการที่ตนเองคิดหรือจัดทำขึ้นไปให้ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ปฏิบัติ (ประเภทนี้อาจมีส่วนคล้ายคลึงกับการวิจัยและพัฒนาอยู่บ้าง แต่โดยกระบวนการแล้วยังถือว่าต่างกัน) แต่หากเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติ ผู้วิจัยจะมีลักษณะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมากขึ้น ไม่นำเอาแนวคิด แผนงาน หรือโครงการของตนไปให้ปฏิบัติตามแบบแรก แต่จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้กระตุ้น เป็นผู้ตั้งประเด็น และเป็นผู้กำกับให้มีการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันประเมินผล และร่วมกันทบทวนแก้ไข และหากเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะมีลักษณะเป็นผู้มีส่วนร่วมแบบความร่วมมือกันที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผล ตามวงจรแบบเกลียวสว่าน (spiral cycle) ของกิจกรรมการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตผล และการสะท้อนผล

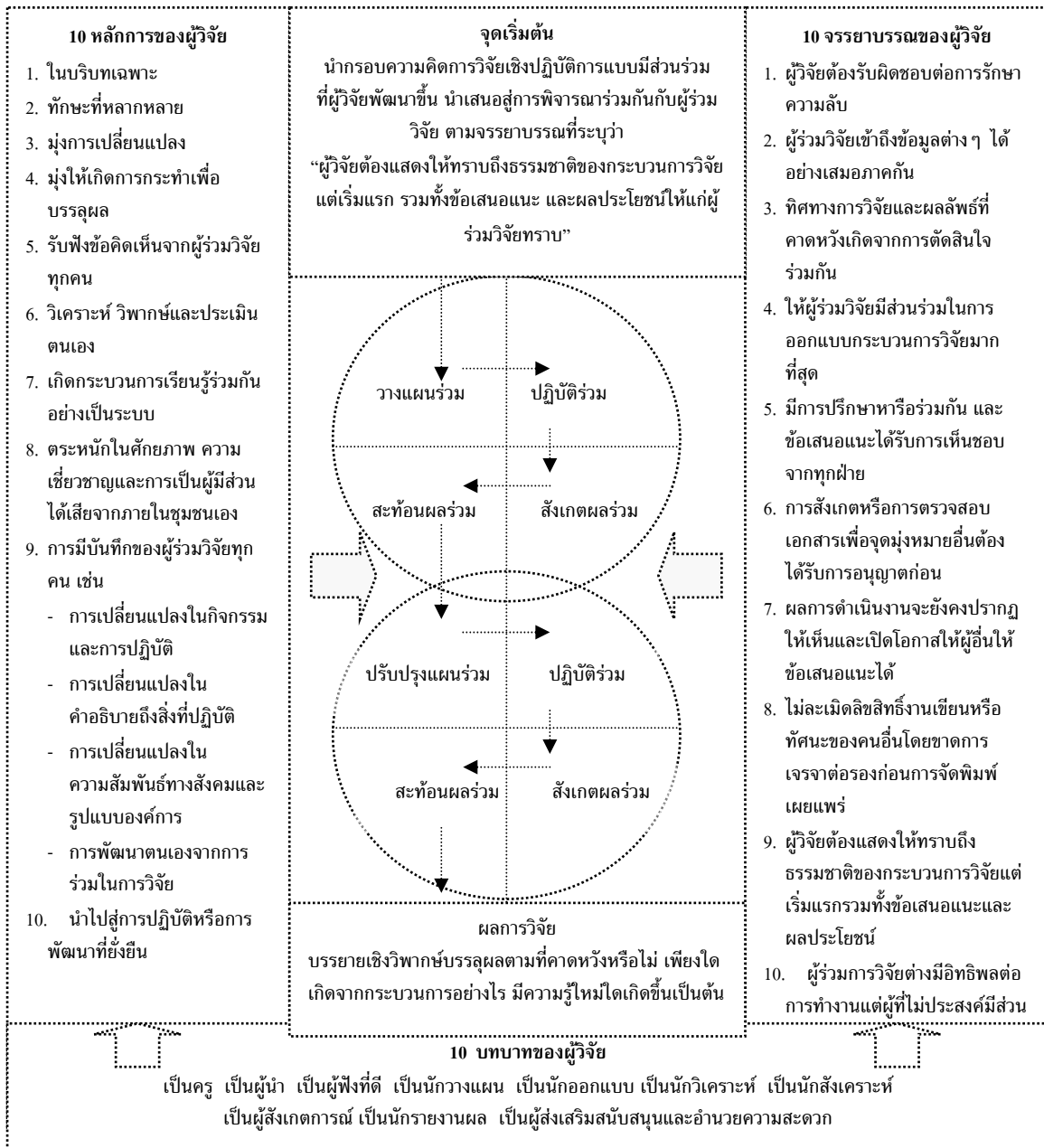
จากกรณีตัวอย่างของการวิจัยและพัฒนา (R&D) 4 กรณี และการชี้ประเด็นให้เห็นถึงความแตกต่างของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (A.R.) กับ การวิจัยและพัฒนา (R&D) ดังกล่าวข้างต้น ได้หวังว่า จะทำให้เข้าใจในจุดมุ่งหมายและวิธีดำเนินการวิจัยทั้งสองประเภทรุ่นได้ดีขึ้น ไม่สับสนกันในการนำไปใช้

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตอีกว่า มีผู้นำเสนอรูปแบบการวิจัยรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีกระบวนการวิจัยเป็น 2 หรือ 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการศึกษาบริบท (contextual study) เพื่อกำหนดสภาพปัจจุบันและปัญหาของพื้นที่หรือหน่วยงานที่ต้องการพัฒนา 2) ขั้นตอนการพัฒนาตัวแบบ (model) เพื่อนำมาแก้ปัญหาหรือเพื่อการพัฒนาจากการศึกษาบริบทนั้น และ 3) ขั้นตอนการนำตัวแบบเข้าสู่วงจรการพัฒนา 2-3 วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ มีการวางแผน (planning) การปฏิบัติ (acting) การสังเกต (observing) และการสะท้อนผล (reflecting) และมีการทดสอบคุณภาพของ “ตัวแบบนั้น” ด้วยการวิจัยกึ่งทดลอง (quasi-experimental) แล้วเรียกรูปแบบการวิจัยนี้ว่า การวิจัยและพัฒนา (R&D) และบางรายก็เรียกว่าเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) นั้น เห็นว่า น่าจะไม่ใช้ทั้งสองกรณี แต่เห็นว่า น่าจะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในระดับที่เรียกว่า Technical Action Research: TAR มากกว่า เพราะผู้วิจัยทำตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกที่ได้ “พัฒนาตัวแบบ” ขึ้นก่อน แล้วนำเอา “ตัวแบบ” นั้นไปใช้กับหน่วยงานเป้าหมายที่ “ต้องการพัฒนา” หรือต้องการให้เกิด “การเปลี่ยนแปลง” จึงเป็นการวิจัยที่ไม่ใช่ “การพัฒนาผลผลิต” ตามแนวคิดของการวิจัยและพัฒนา (R&D) และก็ได้ไม่เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพราะมีทั้งการวิจัยกึ่งทดลองที่ต้องใช้หลัก MaxMinCon และผู้ร่วมวิจัยขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมใน “การพัฒนาตัวแบบ” นั้นด้วย

สำหรับการศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เป็นทางเลือกหนึ่งนั้น มีสิ่งที่ผู้วิจัยควรตระหนักถึง คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) นอกจากลักษณะที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการวิจัยนั้นกับผู้ร่วมวิจัยในลักษณะที่เป็นความร่วมมือกันที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลแล้ว ควรต้องตระหนักถึงการยึดถือหลักการ 10 ประการ จรรยาบรรณ 10 ประการ และบทบาทของผู้วิจัย 10 ประการ ดังกล่าวข้างต้นด้วย ขณะเดียวกันก็ควรต้องตระหนักถึงลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวด้วยเช่นกัน ว่าเป็นเทคนิคการวิจัยที่เปลี่ยนรูปแบบไป จากแบบบนลงล่างเป็นแบบล่างขึ้นบน ผู้ถูกวิจัยได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ถูกกระทำเป็นผู้กระทำ หรือผู้ร่วมกระทำ หรือเปลี่ยนวิธีการวิจัยจากพวกเขาเป็นการวิจัยโดยพวกเขา โดยผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน เป็นทั้งผู้ตัดสินใจ ผู้ปฏิบัติ และผู้ได้รับผลจากการปฏิบัตินั้น นอกจากนั้น การวิจัยก็ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อทำความเข้าใจ หรือเพื่อความรู้ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ด้วย และคาดหวังว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนอันเนื่องมาจากความมีพันธะผูกพันในสิ่งที่ทำจากบทบาทการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้น

ดังนั้น หากจะพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยขึ้นมา (สมมุติว่ามี 2 วงจร) ในขั้นตอนเริ่มแรก ผู้วิจัยควรนำเอากรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัย ตามจรรยาบรรณที่ระบุไว้ว่า “ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะ

และผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ” ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงหลักการ “ผู้ร่วมการวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงาน แต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล” ด้วย จากนั้นจึงดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังแสดงเป็นข้อเสนอ “กรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลง” ในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ข้อเสนอกรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กรอบแนวคิดที่จะใช้ในการวิจัยข้างต้น วิโรจน์ สารัตนะ ได้นำเอาแนวคิดบางประการจากสาระต่าง ๆ ที่นำมากล่าวถึงข้างต้น ทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน มาประยุกต์ใช้และกำหนดเป็นขั้นตอนและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย เพื่อให้เกิดความกระจ่างและมองเห็นได้ในเชิงรูปธรรมมากขึ้น ทำให้ได้ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 10 ขั้นตอน โดยมีแนวปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (preparation)

การแบ่งรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Calhoun (2000 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2549) ว่ามี 3 รูปแบบ คือ แบบครูทำคนเดียว (individual) แบบร่วมมือ (collaborative) และแบบทั้งโรงเรียน (school-wide) และจากผลการสังเคราะห์ของ นางลักษณ์ วิรัชชัย (2543 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2549) ที่ได้แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ ในระดับชั้นเรียน (classroom) แบบรวมพลัง (collaborative) ระดับโรงเรียน (school-wide) และแบบอิงชุมชน (community-based) ดังนั้น ในกรณีการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมที่ท่าระดับโรงเรียน ผู้วิจัยควรกำหนดหรือพัฒนาเกณฑ์ในการเลือกโรงเรียนที่จะดำเนินการวิจัยก่อน เช่น อาจใช้เกณฑ์การมีปัญหาในประเด็นที่ต้องการพัฒนาหรือต้องการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับสูง เป็นต้น จากนั้นจึงลงพื้นที่เพื่อสร้างความคุ้นเคย สร้างความรู้สึกเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ความเป็นผู้ร่วมการวิจัย ให้เกิดขึ้นก่อน และแสดงบทบาทการเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นด้วย รวมทั้งบทบาทอื่น ๆ ตามที่กำหนดไว้ 10 บทบาทดังกล่าวข้างต้น ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และไม่ให้เสียหลักความมีสถานะที่เท่าเทียมกัน ในทุกระยะของการวิจัย ควรหลีกเลี่ยงรูปแบบการทำงานแบบปิรามิด ไม่ควรกำหนดตำแหน่งหรือสถานะใดๆ ที่จะทำให้เกิดการแบ่งชั้นวรรณะ ทุกคนจะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นั่งประชุมสนทนากันแบบโต๊ะกลม (round table) ขณะเดียวกัน ก็ควรตระหนักถึงแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมที่นำมากล่าวถึงข้างต้น ที่กล่าวว่า “ผู้วิจัยจะต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องผนวกตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตนเองทำงานด้วยอย่างเต็มที่ เพื่อทำความคุ้นเคย จนมีฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของชุมชน จะต้องคอยดูซับกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ลักษณะนิสัย ความต้องการ ความใฝ่ฝันทะเยอทะยาน ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน และรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่จะเกี่ยวพันโดยตรงกับงานที่จะต้องทำให้กับชุมชนนั้น”

ในขั้นตอนการเตรียมความพร้อมนี้ ผู้วิจัยจะต้องนำเอากรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนำเสนอชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัย (participants) ในฐานะผู้วิจัยเป็นผู้รู้ในเรื่องระเบียบวิธีวิจัย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับกระบวนการ หลักการ จรรยาบรรณ บทบาท และอื่น ๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และเพื่อให้เป็นไปตามจรรยาบรรณที่ระบุว่า “ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นทราบถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะ และผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ” ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงหลักการ “ผู้ร่วมการวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงาน

แต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล” ด้วย และสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยควรคำนึงถึงด้วยคือ การสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัยหรือผู้เกี่ยวข้องใน ความสำคัญของ “การวิจัย” กับ “การปฏิบัติ” และของ “นักวิจัย” กับ “นักปฏิบัติ” ว่าเป็นของคู่กัน ไปด้วยกันได้ ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีต่อทั้ง ตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์การ ไม่ได้เป็นเสมือนรางรถไฟที่ไม่มีวันบรรจบกัน

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (planning)

ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก ให้ผู้ร่วมวิจัย ร่วมกันวิเคราะห์สภาพของงานที่ต้องการพัฒนาหรือต้องการเปลี่ยนแปลง เพื่อระบุ “สภาพที่เคยเป็นมา” “สภาพปัจจุบัน” “สภาพปัญหา” “สภาพที่คาดหวัง” “ทางเลือกเพื่อการ แก้ปัญหาหรือบรรลุสภาพที่คาดหวัง” “การประเมินและเลือกทางเลือกเพื่อการปฏิบัติ” ตามหลักการ “ทักษะที่หลากหลาย และในบริบทเฉพาะ” และตามหลักการ “ตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญ และการเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากภายในชุมชนเอง” และตามความเชื่อของ กาญจนา แก้วเทพ (2532) ที่กล่าวว่า “แนวคิดใหม่ในการพัฒนานั้น เชื่อว่าในวัฒนธรรมชุมชนนั้น ไม่ว่างเปล่า ในนั้นบรรจุ ด้วยพลังความสามารถ พลังภูมิปัญญา และพลังสร้างสรรค์ที่จะแก้ปัญหาชุมชน” ซึ่งผลจากการ ดำเนินการดังกล่าว จะทำให้ได้แผนเชิงปฏิบัติการขึ้นมาชุดหนึ่ง ซึ่งจะมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ขึ้นกับผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันกำหนด แต่อย่างน้อยควรประกอบด้วยจุดมุ่งหมายในการพัฒนา หรือการเปลี่ยนแปลงนั้น ว่าทำเพื่ออะไร (what) และจะอย่างไร (how)

ในกระบวนการวางแผนนี้ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการ พัฒนางานนั้น ๆ ให้ผู้ร่วมวิจัยได้ทำความเข้าใจด้วย ไม่ว่าจะเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีโดยภาพรวม หรือกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นตัวแปรสอดแทรก (intervening variable) เพื่อใช้ในการวิจัย เช่นกรณีที่มีจุดมุ่งหมายนำเอากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี การบริหารเชิงบูรณาการ (integrated management) เพื่อการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียน เป็นต้น ในฐานะผู้วิจัยเป็นเสมือนตัวแทนของผู้รู้ในด้านทฤษฎี ตามที่ได้ศึกษาทบทวนไว้ในบทที่ 2 ของ งานวิจัย ทั้งนี้เพราะทฤษฎีมีประโยชน์หลายประการ เช่น ช่วยชี้้นำการตัดสินใจ ช่วยให้มองภาพ องค์การได้ชัดเจนขึ้น ช่วยให้ตระหนักถึงสภาพแวดล้อมขององค์การ ช่วยเป็นแหล่งของความคิดใหม่ (Stoner & Freeman, 1992) ช่วยกำหนดกรอบของปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์กัน ช่วยจำแนก แยกแยะปรากฏการณ์ ช่วยสร้างสิ่งใหม่ ๆ ช่วยทำนายปรากฏการณ์ (Lunenburg & Ornstein, 2000) เป็นต้น ซึ่งหากพิจารณาตามหลักการจัดการความรู้ (knowledge management) ผู้วิจัยจะเป็นเสมือนตัวแทนของคนที่มีความรู้แบบ explicit knowledge มากกว่า ในขณะที่ผู้ร่วมวิจัยจะเป็นเสมือน ตัวแทนของกลุ่มคนที่มี tacit knowledge มากกว่า จึงเป็นการผสมผสานกันระหว่าง explicit knowledge และ tacit knowledge หรืออีกนัยหนึ่งคือ การผสมผสานกันระหว่างภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ ใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีนี้ มีข้อควรคำนึงถึงอย่างน้อยสามประการ คือ

1. การศึกษาทบทวนทฤษฎีของผู้วิจัย (ในบทที่ 2) จะต้องทบทวนขึ้นมาอย่างมีจุดมุ่งหมายอย่างมีความหมาย และอย่างมีประโยชน์ที่จะทำให้ผู้วิจัยมีความไวเชิงทฤษฎี (theoretical sensitivity) ต่อการนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือการให้คำแนะนำต่อผู้ร่วมวิจัย ตามทัศนะของ กาญจนาก้าวเทพ (2549) ที่ว่า ไม่ใช่ทบทวนมาไว้อย่างเป็น “ไม้ประดับงานวิจัย” หรือ “หิ้งพระประจำงานวิจัย” ที่ไม่มีการมาเช่นไหว้เหลียวแลอีกเลย

2. ผู้วิจัยจะต้องสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องว่า ทฤษฎีกับการปฏิบัติเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ ไม่ได้เป็นเส้นขนานที่ไม่มีวันบรรจบกัน เหมือนกับคำพูดที่มักพูดกันว่า “ทฤษฎีจัดปฏิบัติไม่ได้ หรือ ทฤษฎีก็คือทฤษฎี ปฏิบัติก็คือปฏิบัติ” เป็นต้น จะต้องสร้างความตระหนักว่า ทฤษฎีจะช่วยย่นระยะทางการลองถูกลองผิดให้สั้นลงได้ ดังประโยชน์ของทฤษฎีที่กล่าวถึงข้างต้น และหากวิเคราะห์จากความสัมพันธ์ระหว่าง “การวิจัย” กับ “การปฏิบัติ” หรือ “นักวิจัย” กับ “นักปฏิบัติ” ดังกล่าวในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยอาจสร้างกรอบแนวคิดให้ผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจและตระหนักถึงความสัมพันธ์เชิงบวกในลักษณะสามเส้าระหว่าง “การวิจัย” “ทฤษฎี” และ “การปฏิบัติ” หรือ “นักวิจัย” “นักทฤษฎี” และ “นักปฏิบัติ” ให้เกิดขึ้นได้ก็จะทำให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

3. การนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นกรณีโดยภาพรวมเพื่อการพัฒนางานนั้น ๆ หรือในกรณีที่มีจุดมุ่งหมายเอาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นตัวแปรสอดแทรก (intervening variable) เพื่อการพัฒนา จะต้องเป็นไปหลังจากที่ปล่อยให้ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันคิดอย่างเต็มที่ก่อน โดยหากนำเสนอก่อน มีแนวโน้มที่พวกเขาจะยอมรับเอากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีนั้นไปใช้เลยมีอยู่สูง อาจเป็นเพราะความเคยชินกับการเป็นผู้ถูกกระทำ (passive) หรือเป็นผู้ตาม (follower) ในระบบการบริหารแบบสั่งการหรือแบบบนสู่ล่าง (top-down approach) ที่ฝังรากลึกมานาน หรืออาจเป็นเพราะแนวโน้มที่จะเชื่อฟังผู้วิจัยเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งจะทำให้การวิจัยมีแนวโน้มเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค (technical action research) มากกว่าจะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) อิทธิพลของ explicit knowledge ที่สำเร็จรูปจากภายนอกจะมีมากกว่า tacit knowledge ของผู้ร่วมวิจัยแทบจะไม่ได้ถูกนำออกมาใช้ นอกจากนั้น การนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีของผู้วิจัยจะต้องนำเสนอในลักษณะที่ไม่ใช่เป็นการยัดเยียด ไม่ให้เป็นตัวชี้นำ หรือให้มีอิทธิพลต่อการนำไปปฏิบัติของผู้ร่วมวิจัย แต่จะต้องคำนึงถึงการเป็นทางเลือก การเป็นตัวเสริม โดยยึดหลักการ “ตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญ และการเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากภายในชุมชนเอง” และตามแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมที่นำมากล่าวถึงข้างต้น ที่กล่าวว่า “ให้โอกาสแก่ชุมชนที่จะเสนอแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างเต็มที่ จากนั้นนักพัฒนาก็เสนอเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ ความรู้ของชุมชนเข้าสู่สนทนาด้วยในระยะแรก ๆ ให้เสนอแบบง่าย ๆ แต่จะไม่สรุปว่าแบบนั้นแบบนี้เท่านั้นที่จะช่วยแก้ปัญหาให้ชุมชนจะปล่อยให้ชุมชนคิดเปรียบเทียบทางเลือกต่าง ๆ ด้วยตนเอง และยังไม่กล่าวพาดพิงถึงเทคโนโลยีอื่น ๆ ให้มากกว่านั้น จนกว่าจะมีการถามไถ่เพิ่มเติม ซึ่งนักพัฒนาจะต้องคอยให้ข้อมูลอยู่เป็นระยะ ๆ

เมื่อเสนอข้อมูลเปรียบเทียบให้อย่างเต็มที่แล้ว ก็ปล่อยให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกเทคโนโลยีที่เห็นว่าเหมาะสมกับตนเองมากที่สุดมาชุดหนึ่ง”

ในขั้นตอนนี้และในขั้นตอนต่อ ๆ ไป หากมีการตัดสินใจร่วมกันจากผู้ร่วมวิจัย ว่ามีความประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ หรือเพิ่มพูนโลกทัศน์ เพิ่มเติมจากผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนำเสนอแล้ว เช่น การศึกษางานของบุคคลหรือหน่วยงานที่ทำประสบผลสำเร็จ การจัดอบรมสัมมนา การเชิญวิทยากร เป็นต้น ผู้วิจัยควรทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นให้แก่ผู้ร่วมวิจัยด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ (acting)

ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนเชิงปฏิบัติการที่กำหนดไว้นั้น โดยมุ่งให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดตามหลักการ “มุ่งการเปลี่ยนแปลง และมุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล” พยายามไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ ที่ได้อย่างง่าย ๆ หรือสำเร็จรูปเกินไป คอยให้กำลังใจและกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง ให้มีการบันทึกผลการดำเนินงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยคำนึงถึงหลักการบันทึก “การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์การ และการพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย” และจัดให้มีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นระยะ ๆ ตามหลักการ “รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน การวิเคราะห์วิพากษ์และประเมินตนเอง ตลอดจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ” ดังนั้น กิจกรรมต่าง ๆ จากหลักการจัดการความรู้ (knowledge management) อาจนำมาประยุกต์ใช้ได้ เช่น การจัดกิจกรรมการเล่าเรื่อง (storytelling) การจัดกิจกรรมสนทนาเรียนรู้ (learning conversation) การจัดกิจกรรมเสวนาพาที (dialogue) การจัดกิจกรรมสะท้อนกลับ (reflection) การจัดให้มีกลุ่มเรียนรู้ (learning sets) การจัดให้มีกลุ่มเรียนรู้ด้วยการกระทำ (action learning) การจัดให้มีชุมชนความรู้หรือเรียนรู้ (knowledge/learning community) การจัดให้มีภาวะผู้นำเครือข่ายหรือเครือข่ายความรู้ (network leaderships/knowledge networks) และการจัดกลุ่มบริหารตนเองเพื่อการเรียนรู้ (learning self managed group) เป็นต้น (วิโรจน์ สารัตนะ, 2549)

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล (observing)

เนื่องจาก Carr & Kemmis (1992) ได้วิเคราะห์ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical science) ดังนั้น การสังเกตผลการปฏิบัติงานอาจจะอิงแนวคิดการประเมินเชิงวิพากษ์ (criticism approach) ตามทัศนะของ Eisner ในปี 1975 และปี 1979 (อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี, 2536) ที่ประยุกต์ใช้มโนทัศน์ของศิลปะวิพากษ์ (art criticism) กับการประเมิน โดยให้แนวคิดว่าการวิพากษ์เป็นการใช้วิจารณ์ญาณในการบรรยายคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (descriptive) ตีความหมายของสิ่งที่ศึกษา (interpretive) ออกมาในเชิงประจักษ์ ตามการรับรู้ของผู้ประเมิน

และการตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้น (evaluative) ซึ่งการประเมินในแนวทางนี้ ประกอบด้วย ศิลปะของการรับรู้อันประณีต ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนและประสบการณ์ กับศิลปะของการเปิดเผยคุณภาพของการถ่ายทอดความรู้สึกที่กลั่นกรองผ่านเกณฑ์มาตรฐานเพื่อสะท้อนคุณค่าของสิ่งนั้นออกมา วิธีการประเมินแนวนี้จึงขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ และการฝึกหัดที่เหมาะสมของนักประเมิน เพื่อให้มีการรับรู้ที่ไวและสามารถสะท้อนคุณค่าของสิ่งนั้นออกมาได้ ดังนั้น ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจริง (actual effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ หรือทั้งยึดวัตถุประสงค์ (goal – based evaluation) และไม่ยึดวัตถุประสงค์ (goal-free evaluation) เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการปฏิบัติงานที่ชัดเจนขึ้น รวมทั้งการจับกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีและการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่าง ๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานเพื่อการบรรลุผลนั้นด้วยว่าเป็นอย่างไร ใต้อรรถความรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่ หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (reflecting)

ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสะท้อนผล โดยให้มีการพบปะสนทนาเพื่อนำเอาข้อมูลที่เป็นบันทึกการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์การ และการพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย และบันทึกผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในขั้นตอนที่ 3 ทั้งของรายบุคคลและของกลุ่ม รวมทั้งผลการสังเกตผลในขั้นตอนที่ 4 เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และวิเคราะห์หิวพากษ์ถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ สิ่งที่ยังทำไม่สำเร็จ สิ่งที่เป็นปัจจัยผลักดัน สิ่งที่เป็นปัจจัยต่อต้าน สิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ทฤษฎีหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ และอื่น ๆ ตามหลักการ “รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน การวิเคราะห์หิวพากษ์และประเมินตนเอง ตลอดจนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ” ขณะเดียวกันก็ควรคำนึงถึงแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมที่นำมากล่าวถึงข้างต้นด้วยว่า “ปัจจัยด้านการสะท้อนกลับของปัญหาจากการดำเนินงาน (action-reflection) ซึ่งจัดในรูปของการถกเถียงอภิปรายกัน... กิจกรรมนี้จะช่วยพัฒนาความสามารถของชุมชนให้เกิดความคิดรวบยอด รู้จักจับกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินกันมา ก่อให้เกิดการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่าง ๆ ด้วยเหตุด้วยผล ได้มีโอกาสพูดกันถึงสิ่งที่อยู่ในใจของแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติ วิธีชีวิต ความเชื่อ ความกลัว รวมทั้งความรู้ที่อาจเพิ่มพูนขึ้นหรือชะงักงันจนต้องเก็บไปไตร่ตรองในใจ ตลอดจนการมีโอกาสแสดงความคิดเห็นสนับสนุนคัดค้านหรือขัดแย้งกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้ชุมชนเข้าใจถึงภาวะแห่งการรวมพลังทำงานของกลุ่ม เกิดการตระหนักถึงสิ่งใดที่ควรสนับสนุน สิ่งใดที่ควรคัดค้าน การมีโอกาสประชุมปรึกษาหารือกันหลังการดำเนินกิจกรรมหนึ่ง ๆ จะช่วยพัฒนาทัศนคติและค่านิยมของชุมชนในด้านความเชื่อมั่นในตนเองให้สูงขึ้น ช่วยลดความคิดที่จะหวังพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกให้น้อยลง ประสบการณ์ที่เกิดขึ้น จะเป็นส่วนหนึ่งของการ

เรียนรู้ถึงเครื่องมือที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาใด ๆ ก่อให้เกิดพลังแห่งความสามารถที่จะแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง การประชุมถกเถียงอภิปรายกันของชุมชน อาจได้ผลสรุปว่า เทคโนโลยีที่มีอยู่เดิมมีความเหมาะสมหรือไม่ เทคโนโลยีที่นำเข้ามาจากที่อื่นมีความเหมาะสมหรือไม่ แล้วแต่กรณี ขึ้นอยู่กับการพิจารณาและการตัดสินใจของชุมชน ซึ่งจะมีผลทำให้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับชุมชนถูกยกเลิกไปในที่สุด หากเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมก็จะได้รับการยอมรับและถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางเรื่อยไป นั่นคือ ถ้ายังทำให้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนเกิดขึ้นได้มากเท่าใด ก็จะทำให้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมถูกขจัดออกไปมากเท่านั้น....นักพัฒนาจะต้องให้ความสนใจต่อการตัดสินใจของชุมชนว่า เป็นการตัดสินใจตามความรู้สึกของอารมณ์หรือไม่ เพราะบ่อยครั้งที่สิ่งที่ชุมชนต้องการนั้นเป็นเพียงสิ่งที่ต้องการตามความรู้สึกเท่านั้น (felt need) มิใช่สิ่งที่ต้องการที่แท้จริง (real need) ดังนั้น นักพัฒนาจะต้องคอยกระตุ้นให้ชุมชนขบคิดอยู่เสมอว่า ปัญหาที่แท้จริงคืออะไร อยากได้อะไร”

ในการสะท้อนผลนี้ อาจจะอิงกับแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งหรือนำมาผสมผสานกัน เช่น แนวคิดการประเมินเชิงวิพากษ์ตามทัศนะของ Eisner ดังกล่าวข้างต้น หรือแนวคิดการสะท้อนผลเชิงวิพากษ์ตามทัศนะของ Heron (1996 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช, 2549) ที่อาจทำได้ในสี่ระดับที่สูงขึ้นตามลำดับ คือ ระดับบรรยายสภาพที่เกิดขึ้นและข้อค้นพบ ระดับวิพากษ์ถึงสิ่งที่ดีหรือไม่ดีของสิ่งที่ดำเนินการหรือข้อค้นพบ และเหตุผลว่าเพราะอะไร ระดับวิพากษ์หาคำอธิบายต่อสิ่งที่ค้นพบ และระดับวิพากษ์เพื่อนำผลที่ค้นพบไปประยุกต์ใช้หรือใช้ประโยชน์ หรือแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2549) ที่กล่าวถึงการวิพากษ์ข้อค้นพบจากผลการวิจัยในสามระดับ คือ ระดับการพรรณนา (description) เพื่อให้ “รู้ว่า” ใครเป็นใคร อะไรเกิดขึ้น ระดับการทำความเข้าใจ (understanding) โดยเชื่อมโยงกับข้อมูลอื่นหรือนำข้อมูลอื่นมาเชื่อมโยงด้วย และระดับการให้คำอธิบาย (explanation) เป็นการยกระดับข้อมูลรูปธรรมให้เป็นนามธรรม มีการใส่ตัวแปรบางอย่างให้มีความหมายและมีการเชื่อมโยงกันมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ (re-planning)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการวางแผนใหม่ ให้มีการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการพัฒนางานเพื่อระบุปัญหา สาเหตุของปัญหา ทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหา ประเมินและเลือกทางเลือกเพื่อการปฏิบัติกันใหม่ โดยนำเอาผลการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 5 มาร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งจะทำให้ได้แผนเชิงปฏิบัติการขึ้นมาชุดหนึ่ง โดยมีองค์ประกอบตามที่ผู้วิจัยและร่วมวิจัยจะร่วมกันกำหนดขึ้นมา

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (re-acting)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 3 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนเชิงปฏิบัติการที่กำหนดใหม่นั้น โดยมุ่งให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ให้มีการบันทึกผลการดำเนินงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย

และจัดให้มีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นระยะ ๆ โดยคำนึงถึงหลักการต่าง ๆ ดังกล่าวในขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ (re-observing)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 4 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจริง (actual effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ หรือทั้งยึดวัตถุประสงค์ (goal – based evaluation) และไม่ยึดวัตถุประสงค์ (goal-free evaluation) เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการปฏิบัติงานที่ชัดเจนขึ้น รวมทั้งการจับกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีและการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่าง ๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานเพื่อการบรรลุผลนั้นด้วยว่าเป็นอย่างไร ได้องค์ความรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่ หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (re-reflecting)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 5 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสะท้อนผล โดยให้มีการพบปะสนทนาเพื่อนำเอาข้อมูลที่เป็นบันทึกการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคม และรูปแบบองค์การ และการพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย และบันทึกผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันขั้นตอนที่ 7 ทั้งของรายบุคคล และของกลุ่ม รวมทั้งผลการสังเกตผลจากขั้นตอนที่ 8 มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และวิเคราะห์วิพากษ์ถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ สิ่งที่ยังทำไม่สำเร็จ สิ่งที่เป็นปัจจัยผลักดัน สิ่งที่เป็นปัจจัยต่อต้าน สิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ทฤษฎีหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ และอื่น ๆ โดยคำนึงถึงหลักการและแนวคิดต่าง ๆ ดังที่กล่าวในขั้นตอนที่ 5 ด้วยเช่นกัน

ขั้นตอนที่ 10 การสรุปผล (conclusion)

ดังที่ Carr & Kemmis (1992) ได้วิเคราะห์ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีลักษณะเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical science) ดังนั้น ในการสรุปผล ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยควรจัดเสวนาโต้เถียงเพื่อร่วมกันสรุปถึงผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 – 9 โดยอิงแนวคิดเชิงวิพากษ์ (critical approach) ในรูปแบบหรือระดับต่าง ๆ ดังกล่าวถึงข้างต้น แสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร หรืออื่นๆ ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลนั้นว่า ได้ผลเป็นอย่างไร ทำกันอย่างไร ทำไมเป็นเช่นนั้น เกิดการเรียนรู้ หรือมีทฤษฎีใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่อะไรขึ้นมาจากปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย และระดับองค์การ มีข้อเสนอแนะอะไรและอย่างไรสำหรับบุคคลอื่นหรือหน่วยงานอื่นที่ต้องการจะพัฒนา

หรือแก้ปัญหาทางนั้น ๆ โดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้น ผลการวิจัยจะมีลักษณะเป็นการเล่าเรื่องเชิงวิพากษ์ (critical storytelling)

การศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอกรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วย 10 ขั้นตอนดังกล่าว ได้คำนึงถึงบทบาท หลักการ และจรรยาบรรณของการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก เสริมด้วยแนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษา เป็นบุคคลระดับฐานราก (grass root) จึงเห็นว่า เป็นรูปแบบการวิจัยที่สอดคล้องกับหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งสุเมธ ตันติเวชกุล (http://www.moe.go.th/webpr/news_day/m123048/edu5.html.) ได้กล่าวว่า การพัฒนาการศึกษาควรยึดพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ มาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาในทุกภาคส่วน ซึ่งหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นี้ สอดคล้องกับหลักการบริหารอื่น ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ทางการบริหารหลายหลักการ เช่น หลักการจัดการแบบร่วมมือ (collaborative management) หลักการจัดการแบบยึดพื้นที่หรือสถานศึกษาเป็นฐาน (site/school based management) หลักการจัดการแบบบูรณาการ (integrated management) หลักการจัดการแบบล่างสู่บน (bottom-up approach) หลักการจัดการความรู้ (knowledge management) ที่ส่งเสริมการนำความรู้ที่ซ่อนตัว (tacit knowledge) ของบุคคลในระดับปฏิบัติออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ หลักการกระจายอำนาจ (decentralized approach) ซึ่งหลักการต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นหลักการที่จะก่อให้เกิดการร่วมกันคิด ที่จะส่งผลให้เกิดความมีพันธะผูกพันต่อการนำไปปฏิบัติให้บรรลุผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Owens (2001) ที่กล่าวว่า ในปัจจุบันสถานศึกษาหลายแห่งได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาในลักษณะ “เกิดขึ้นจากภายใน” (inside-out approach) มากขึ้น โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในระดับปฏิบัติมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งมีข้อดีที่จะทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศมากขึ้น มีทัศนะทางเลือกที่หลากหลาย และการตัดสินใจจะได้รับการยอมรับมากขึ้น และที่สำคัญ คือ เป็นไปตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่งเกี่ยวกับการพัฒนา ที่ทรงตรัสว่า “การพัฒนาต้องระเบิดจากข้างใน” นั้นหมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนเข้าไปพัฒนา ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ้างถึงใน www.rdpb.go.th/rdpb/th/brand_site/thproject_soz.aspx) นอกจากนั้น หากพิจารณาในแง่ของทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (sufficient theory) และทฤษฎีการพึ่งตนเอง (self-reliance theory) ที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพด้านความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นร่วมคิดร่วมทำ ที่จะทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดการประสานงาน และความสัมพันธ์ในกลุ่มที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน นั้นก็สอดคล้องกับอีกหลักการหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ระบุว่าเป็นการวิจัยที่นำไปสู่การปฏิบัติหรือการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอกรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยที่ประกอบด้วย 10 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น มีการคำนึงถึงบทบาท หลักการ และจรรยาบรรณของการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก เสริมด้วยแนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัยซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษา เป็นบุคคลระดับฐานราก มีความสอดคล้องกับกระบวนทัศน์ใหม่ทางการบริหารการศึกษาหลายหลักการ และที่สำคัญเป็นไปตามหลักการพัฒนาตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” “การระเบิดจากข้างใน” และ “ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นหลักการพัฒนาที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้นำเอากรอบแนวคิดนี้ไปใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย

จากบทศึกษาวิเคราะห์กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ วิโรจน์ สารัตนะ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยที่สำคัญดังนี้

1. ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสองวงจร วงจรและ 1 ภาคเรียน โดยมีขั้นตอนการวิจัย 10 ขั้นตอน ยึดถือหลักการ 10 ประการ จรรยาบรรณ 10 ประการ และบทบาทของนักวิจัย 10 ประการ ตามที่กล่าวถึงข้างต้น โดยเฉพาะจรรยาบรรณเกี่ยวกับการแสดงให้ทราบถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะ และผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ และจรรยาบรรณผู้ร่วมการวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงาน แต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล เพราะเป็นจรรยาบรรณที่เกี่ยวข้องกับสิทธิส่วนบุคคล

2. ยึดถือรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เน้นความเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical science) การนำเสนอผลการวิจัยอิงกับแนวคิดเชิงวิพากษ์ (critical approach) แสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร หรืออื่นๆ ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลการเปลี่ยนแปลง ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ และผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย และระดับองค์การ

3. ให้ความสำคัญกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ที่จะต้องทบทวนขึ้นมาอย่างมีจุดมุ่งหมายอย่างมีความหมาย และอย่างมีประโยชน์ที่จะทำให้ผู้วิจัยมีความไวเชิงทฤษฎีต่อการนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือการให้คำแนะนำต่อผู้ร่วมวิจัย ในลักษณะที่ไม่ใช่เป็นการยึดเย็ด ไม่ให้เป็นตัวชี้นำ หรือให้มีอิทธิพลต่อการนำไปปฏิบัติของผู้ร่วมวิจัย แต่จะต้องคำนึงถึงการเป็นทางเลือก การเป็นตัวเสริม

4. การสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องว่า ทฤษฎีกับการปฏิบัติเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ ไม่ได้เป็นเส้นขนานที่ไม่มีวันบรรจบกัน สร้างกรอบแนวคิดให้ผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจและตระหนักถึงความสัมพันธ์เชิงบวกในลักษณะสามเส้าระหว่าง “การวิจัย” “ทฤษฎี” และ “การปฏิบัติ” หรือ “นักวิจัย” “นักทฤษฎี” และ “นักปฏิบัติ”

5. แสดงบทบาทการส่งเสริมสนับสนุนการเสริมพลังทางวิชาการ (academic empowerment) แก่ผู้ร่วมวิจัย โดยหากมีการตัดสินใจร่วมกันจากผู้ร่วมวิจัย ว่ามีความประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้

ความเข้าใจ หรือเพิ่มพูนโลกทัศน์ เพิ่มเติม เช่น การศึกษางานของบุคคลหรือหน่วยงานที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ การจัดอบรมสัมมนา การเชิญวิทยากร เป็นต้น ผู้วิจัยจะทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นให้แก่ผู้ร่วมวิจัยด้วย

6. ผู้วิจัยเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนเชิงปฏิบัติการที่กำหนดไว้ โดยมุ่งให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดตามหลักการ “มุ่งการเปลี่ยนแปลง และมุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล” พยายามไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ ที่ได้อย่างง่าย ๆ หรือสำเร็จรูปเกินไป

7. ให้มีการบันทึกผลการดำเนินงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยคำนึงถึงหลักการบันทึก

- 1) การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ
- 2) การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ
- 3) การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์การ และ 4) การพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย และจัดให้มีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นระยะ ๆ ตามหลักการรับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน การวิเคราะห์วิพากษ์และประเมินตนเอง ตลอดจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ

2. กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการบูรณาการ

การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการในที่นี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนากอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการบูรณาการ ที่จะทำให้ผู้วิจัยเกิดความไวเชิงทฤษฎี (theoretical sensitivity) และเพื่อนำเสนอให้ผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาทำความเข้าใจให้เกิดแนวคิดที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม โดยมีหัวข้อที่จะกล่าวถึงดังต่อไปนี้ คือ

2.1 ความหมาย

Good (1973) ได้กล่าวถึงหลักการบูรณาการว่าเป็นหลักการเชิงปรัชญาที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการนำเอาสิ่งใด ๆ มาสังเคราะห์ขึ้นเป็นรูปใหม่ กล่าวคือ เป็นความสัมพันธ์ของแนวความคิดจากสาขาวิชาต่าง ๆ เกิดเป็นแนวความคิดหรือทฤษฎีใหม่ขึ้นมา เพื่อใช้ทดสอบข้อคิดเห็นหนึ่งได้อย่างเที่ยงตรง แนวความคิดหรือทฤษฎีใหม่นี้อาจมีการลองนำไปใช้ แล้วมีการปรับปรุงแก้ไขหากยังขาดความเหมาะสมอยู่ ในขณะที่ Gener & Salop (1982) ได้กล่าวถึงลักษณะของการบูรณาการไว้สองลักษณะ คือ 1) เป็นการทำให้ส่วนที่แยกกระจายกันมาอยู่รวมเข้าด้วยกันเป็นหนึ่งเดียวอย่างมีความสมดุลต่อกัน 2) เป็นการนำเอาวิชาการสาขาต่าง ๆ รวมเข้าด้วยกันเป็นสาขาวิชาหนึ่ง

จากการศึกษาของ จารุงศ์ พลเดช (<http://www.cdd.go.th/jarupong/october46/j4610031.htm>) เกี่ยวกับความหมายของบูรณาการพบว่ามีหลากหลายความหมาย เช่น ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า หมายถึงการทำหน้าที่แยก ๆ กันมารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่วนท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้นิยามว่า การทำให้งานหน่วยงานย่อย ๆ ทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามารวมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็น

องค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว ในขณะที่พัฒนาพร ระบุทุกซ์ ให้ความหมายว่า เป็นการนำศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานกันเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับคณะกรรมการนโยบายการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น ที่ให้นิยามว่า เป็นการผสมผสานการพัฒนาในพื้นที่ โดยกระบวนการประสานความร่วมมือของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องในด้านแผนงาน แผนเงิน บุคลากร และการปฏิบัติตามแผนรวมกันในพื้นที่เป้าหมาย หรือกลุ่มเป้าหมายที่กำหนด ตามภารกิจหน้าที่ความรับผิดชอบของทุกภาคี การพัฒนา เพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาที่วางไว้

นอกจากนั้น ทักษิณ ชินวัตร (อ้างถึงใน สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2549) ได้กล่าวว่า การบูรณาการ หมายถึง การที่หน่วยงานหลายหน่วยงานมาร่วมกันคิด และร่วมกันทำงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (citizen - centered) ในขณะที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2549) ได้นิยามและอธิบายรายละเอียดไว้อย่างน่าสนใจว่า การบูรณาการ มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Integration มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน Integrant หมายถึง การทำให้รวมกันได้ทั้งหมดไม่มีส่วนใดขาดหายไป หรือเป็นการเชื่อมโยงสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่ง เข้าเป็นส่วนประกอบของอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้สิ่งนั้นเกิดความสมบูรณ์ขึ้น มักเป็นการรวมกันของส่วนประกอบรายย่อย มีความแตกต่างกันตั้งแต่ 2 องค์ประกอบขึ้นไป ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของแกนหลัก หรือส่วนทั้งหมดที่ใหญ่กว่า ซึ่งเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่าบูรณาการตามศัพท์ภาษาอังกฤษ สามารถเทียบเคียงกับคำในภาษาไทยหลายคำ อาทิเช่น คำว่า เชื่อมหรือเชื่อมโยง หมายถึง การทำให้ติดเป็นเนื้อเดียวกัน การรวมกันหรือการร่วมกัน หมายถึง เป็นการนำสองสิ่งขึ้นไปมาบวกกันหรือเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเพิ่มพูนในทางที่ดีขึ้น การผนวก หมายถึง การเพิ่มเข้าเป็นการรวมสิ่งหนึ่งเข้า “เป็นของ” อีกสิ่งหนึ่งอย่างสมบูรณ์ การประสาน หมายถึง ทำให้เข้ากันสนิท เชื่อมเป็นเหมือนการที่แต่ละสิ่งต่างทำหน้าที่ของตน ภายใต้เป้าหมายเดียวกัน การเติมเต็ม หมายถึง เพิ่มสิ่งที่ยังบกพร่อง ยังขาดอยู่ให้สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีคำว่า “ผสมผสาน” ซึ่ง เกษม จันทรแก้ว (2547) หมายถึง กระบวนการเทใส่ การถ่ายเท หรือการเชื่อมประสานระหว่างสิ่งแวดล้อมภายในระบบ ให้ได้สถานภาพใหม่อย่างกลมกลืนและมีศักดิ์อย่างยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

กล่าวสรุปได้ว่า การบูรณาการ หมายถึง การรวมกันของความรู้หรือสิ่งใด ๆ เข้าด้วยกัน อย่างมีความสมเหตุสมผล แล้วก่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีความสมบูรณ์มากขึ้นกว่าเดิมสามารถนำไปใช้ได้ ซึ่งการรวมกันนั้นอาจเกิดขึ้นในระดับตัวบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล หรือระดับองค์การ เพราะต่างก็มีทุนเดิมอยู่แล้วแต่ยังไม่สมบูรณ์เมื่อมีการนำองค์ประกอบย่อยหรือส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมารวมก็จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ นั่นคือการมีตนเองเป็นแกนหลักและเพิ่มเติมองค์ประกอบย่อยหรือส่วนอื่น ๆ เข้าไปทำให้เกิดความสมบูรณ์

2.2 ลักษณะ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) ได้กล่าวถึงลักษณะของการบูรณาการว่า โดยทั่วไปมักจะใช้การบูรณาการใน 2 ลักษณะ คือ 1) การบูรณาการรูปธรรม (factual integration) หมายถึง การนำสิ่งที่มีอยู่จริงมารวมกัน หรือนำองค์ประกอบที่มีอยู่อย่างแยกส่วนมาทำให้เป็นระบบที่มีลักษณะสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ใช้ในลักษณะของกระบวนการที่องค์ประกอบต่าง ๆ อาทิ ระบบ องค์การ บุคคล ฯลฯ ตั้งแต่ 2 หน่วยขึ้นไปรวมตัวกัน โดยมีการจัดโครงสร้างใหม่ หรือปรับกระบวนการทำงานใหม่ตามหน้าที่ มีการประสานงานอย่างเชื่อมโยงกัน เพื่อให้้องค์ประกอบดังกล่าวบรรลุถึงสภาพที่ดีกว่าสภาพก่อนการบูรณาการ การบูรณาการในลักษณะนี้อาจเป็นการผสมผสานศักยภาพระหว่างกัน เพื่อช่วยให้สามารถใช้ศักยภาพหรือความถนัดในแต่ละด้านของแต่ละฝ่ายมาผสมผสานกัน ซึ่งเดิมก่อนการบูรณาการ ต่างฝ่ายต่างต้องทำทั้งหมด ทั้งที่ถนัดและไม่ถนัด หรือมีความขัดแย้งเป็นคู่แข่งหรือเป็นศัตรูกัน การบูรณาการกันสามารถจัดสรรใหม่ให้ต่างฝ่ายต่างทำในสิ่งที่ถนัด และสิ่งใดที่ทำร่วมกันได้ให้ทำร่วมกัน เป็นการประหยัดทรัพยากร และประหยัดเวลาของแต่ละฝ่าย ช่วยให้เกิดผลผลิตที่เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น 2) การบูรณาการนามธรรม หมายถึง การบูรณาการแนวคิด (conceptual integration) ที่มีอยู่ในรูปแผนงาน สมมุติฐาน กระบวนทัศน์ ทฤษฎี โครงการ แผนการ ฯลฯ ตั้งแต่สองแนวคิดขึ้นไป แนวคิดเหล่านี้อาจมีข้อมูลบางส่วนหรือแนวคิดภายในที่ดูเหมือนมีความขัดแย้งกัน การบูรณาการเป็นการนำมาก่อรูปใหม่ โดยนำองค์ประกอบย่อยที่ดูเหมือนแตกต่างกันมารวมกันอย่างผสมกลมกลืน ผลลัพธ์ของกระบวนการนี้คือ มูลค่าที่เพิ่มขึ้น และน่าพึงพอใจมากขึ้นกว่าการที่แต่ละแนวคิดอยู่อย่างแยกส่วน โดยผู้บริหารองค์กรและพนักงานช่วยกันคิดวางแผนเพื่อให้แผนดำเนินการมีความสมบูรณ์และมีความเชื่อมโยงกัน

นอกจากนี้ เกษม จันทรแก้ว (2547) ได้กล่าวถึง ลักษณะการบูรณาการ ที่สามารถบูรณาการได้สามลักษณะคือ 1) การบูรณาการภายในระบบย่อย โดยต้องทำความเข้าใจให้ได้ว่าระบบย่อยที่จะศึกษานั้นอยู่ในระดับใด ระดับสิ่งของ ระดับพื้นที่ (ท้องถิ่น) หรือระหว่างประเทศ 2) การบูรณาการระหว่างระบบย่อย หมายความว่า เป็นการนำเอกลักษณ์และพฤติกรรมแต่ละระบบย่อย (หรือระบบใหญ่) มาบูรณาการกัน 3) การบูรณาการระหว่างพื้นที่ (ตอนบน ตอนกลาง และตอนล่าง) โดยเป็นการบูรณาการจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างพื้นที่ ซึ่งลักษณะการบูรณาการทั้งสามลักษณะนี้มีรูปแบบการบูรณาการได้สี่แบบคือ

แบบที่ 1 แบบเส้นลำธาร (streamline integration) เป็นการบูรณาการที่เกิดสิ่งหนึ่งนอกจากจะรวมกันตามแนวตั้งแล้ว ยังสามารถบูรณาการในแนวนอนได้ด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดสิ่งใหม่ มีสมบัติ/โครงสร้างที่จะก่อให้เกิดบทบาท/หน้าที่ที่เปลี่ยนไปตามไปด้วย

แบบที่ 2 แบบยัดเวลาและสถานที่ (time and space integration) เป็นรูปแบบที่เน้นประเด็นการใช้หน่วยพื้นที่หนึ่งแบบอนเนกประสงค์ แต่ต่างเวลาการใช้ เช่น การใช้ที่นาผืนหนึ่งปลูกข้าวในฤดูฝน ปลูกยาสูบในฤดูหนาว และปลูกผักในฤดูร้อน

แบบที่ 3 แบบใช้เทคโนโลยีเป็นตัวเชื่อมประสาน (technology integration) เป็นการบูรณาการหลาย ๆ ลักษณะในหลาย ๆ มุมมองและหลายพื้นที่ เช่น การสร้างสะพาน สะพานเชื่อมระหว่างฝั่งน้ำ

แบบที่ 4 แบบมีสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสาน (environment – center integration) เป็นการบูรณาการที่ประกอบด้วยด้วย “ตัวบูรณาการ (integrator)” เป็นตัวหลัก ทุกสิ่งจะเชื่อมโยงกับตัวบูรณาการ เช่น กฎหมาย (ทุกฉบับ) จะมีทั้งคนและสิ่งแวดล้อม หลากหลายชนิด ต้องเข้าใจและปฏิบัติตาม

ส่วน จารุพงศ์ พลเดช (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึง ลักษณะและองค์ประกอบของการบูรณาการว่า ในการบูรณาการนั้น จะเอาหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งมารวมเข้าในองค์รวมที่มีหน่วยย่อยอื่นแล้วก็ได้ หรือจะเอาหน่วยย่อยทั้งหลายที่ต่างแยกกันอยู่มารวมเข้าด้วยกันเป็นองค์รวมก็ได้ เรียกว่าบูรณาการทั้งสิ้น แต่ข้อสำคัญจะต้องมีตัวยืนเป็นหลักอยู่ 3 อย่าง ในเรื่องบูรณาการ คือ

1. มีหน่วยย่อย องค์ประกอบ ชิ้นส่วน หรือชิ้นในด้านที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน นั่นคือการนำสิ่งย่อย ส่วนย่อยมาประมวลเข้าด้วยกัน
2. หน่วยย่อยนั้น มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง อิงอาศัยซึ่งกันและกัน มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา

เมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วก็จะครบถ้วนเต็มสมบูรณ์ โดยมีการประสานกลมกลืน เกิดภาวะได้ที่ สมดุลพอได้ที่ หรือพอดีสมบูรณ์แล้ว องค์รวมนั้นมีชีวิตชีวา ดำรงอยู่และดำเนินไปด้วยดี

จากลักษณะของการบูรณาการดังกล่าว สามารถจำแนกออกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ สองลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นรูปธรรม และลักษณะที่เป็นนามธรรม ซึ่งทั้งสองลักษณะหากจะเกิดการบูรณาการต้องมีตัวเชื่อมประสานซึ่งมีสี่วิธีคือ วิธีแบบเส้นลำธาร วิธีแบบยึดเวลาและสถานที่ วิธีแบบใช้เทคโนโลยีเป็นตัวเชื่อมประสาน และวิธีแบบมีตัวบูรณาการเป็นตัวเชื่อมประสาน และเมื่อบูรณาการกันแล้ว ควรมีองค์ประกอบ 3 อย่างคือ 1) หน่วยหลัก หรือหน่วยย่อยที่เป็นแกน 2) หน่วยย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน 3) วิธี/รูปแบบการบูรณาการที่เชื่อมประสานตามภาวะของการบูรณาการ

2.3 ความสำคัญจำเป็นของการบูรณาการทางการบริหารและข้อเสนอแนวปฏิบัติ

วิโรจน์ สารรัตน์ (2550) ได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับความสำคัญจำเป็นของการบูรณาการ และข้อเสนอแนวปฏิบัติ ได้ข้อสรุปว่า ความสำคัญจำเป็นในการบูรณาการทางการบริหารเป็นผลสืบเนื่องจากการใช้หลักการแบ่งงานกันทำ (division of labor) ซึ่งเป็นหลักการหนึ่งในกลุ่มทฤษฎีการบริหารทัศนะดั้งเดิม (classical viewpoint) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 มีนักวิชาการที่สำคัญ เช่น Taylor, Frank & Lillian, Gantt, Fayol, และ Barnard เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

อิทธิพลจากหลักการบริหารตามทฤษฎีการบริหารระบบราชการ (bureaucratic management) ของ Max Weber ซึ่งโดยหลักการนี้ คาดหวังให้เกิดการแบ่งงานกันทำตามความถนัดหรือตามความชำนาญเฉพาะทาง เป็นความคาดหวังที่ดี เช่น การแบ่งงานกันทำในระดับชาติเป็นกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ซึ่งต่างก็รับผิดชอบงานในส่วนที่ตนเองถนัดและมีความชำนาญกันไป หรือในระดับหน่วยงานก็มีการแบ่งเป็นงานฝ่ายต่าง ๆ หรือกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งต่างก็เน้นการแบ่งงานกันทำตามความถนัดและความชำนาญเฉพาะทางนี้ แม้แต่ในสถานศึกษา ก็แบ่งกันเป็นกลุ่มสาระงานด้านต่าง ๆ เป็นต้น

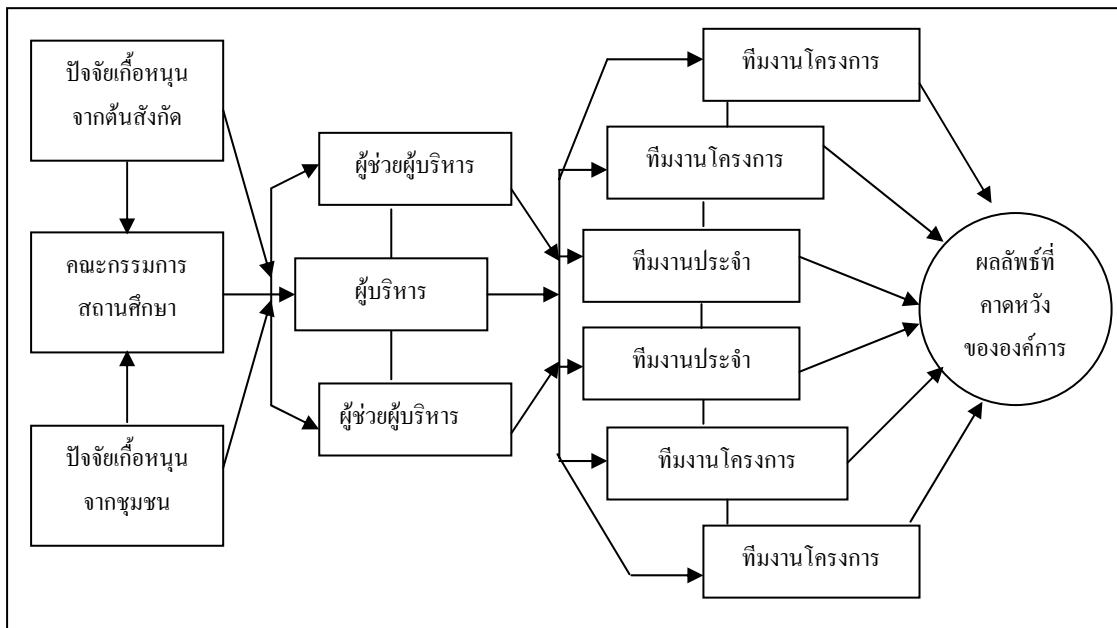
อย่างไรก็ตาม หลักการแบ่งงานกันทำ เมื่อนำสู่การปฏิบัติมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า ศตวรรษก็พบว่า ได้ส่งผลเสมือนเป็นเหรียญสองด้าน ด้านหนึ่ง คือ การได้แบ่งงานกันทำตามความถนัดหรือตามความชำนาญเฉพาะทาง ซึ่งเป็นไปตามหลักการที่คาดหวัง แต่ในอีกด้านหนึ่ง ได้เกิดพฤติกรรมแฝงขึ้นจากหลักการนี้ นั่นคือ พฤติกรรมการสร้างอาณาจักร (empire building) แข่งขันกัน แทนที่จะเป็นการประสานงานหรือความร่วมมือกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หลักของหน่วยงาน แต่กลับมุ่งสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ส่วนตนหรือส่วนของหน่วยงานย่อยของตนเองเป็นหลัก จึงทำให้การบริหารงานขาดความเป็นเอกภาพ ซึ่งในด้านการศึกษาก็เห็นได้จากข้อวิพากษ์วิจารณ์กันถึงความเป็นองค์ชายสิบสี่ของกรมต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ ในยุคสมัยก่อนและเห็นได้จากการมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ปรับปรุง พ.ศ. 2545 อันเป็นที่มาของหลักการ “ความเป็นเอกภาพในเชิงนโยบาย และหลากหลายในทางปฏิบัติ” ตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าว

การบูรณาการที่มีประสิทธิผลจะเกิดขึ้นได้นั้น บุคคล กลุ่มบุคคล และองค์การ จะต้องมีการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการบริหารและในการทำงานเสียใหม่ จากกระบวนทัศน์ดั้งเดิมสู่กระบวนทัศน์ใหม่ แล้วนำกรอบแนวคิดของกระบวนทัศน์ใหม่สู่การปฏิบัติให้บรรลุผล โดยยกกรณีตัวอย่าง เช่น ในระดับตัวบุคคลจะต้องมุ่งพัฒนาตนเองเพื่อความหลากหลายให้มากขึ้น อันเนื่องมาจากความหลากหลายและความซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคมและขององค์การในปัจจุบัน จะต้องเรียนรู้ศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ ให้กว้างขวาง ในลักษณะเป็นสหวิทยาการหรือบูรณาการ เมื่อเกิดการเรียนรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ แล้ว ก็จะทำให้สามารถบูรณาการหลักการของศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ เหล่านั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีผลต่อองค์การมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การจะเอากรอบแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้มาใช้เป็นแนวในการเสริมสร้างการบูรณาการ หากบุคคลเข้าใจในหลักการและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ก็จะทำให้มองเห็นภาพการนำเอาความรู้ที่ปรากฏแจ้ง (explicit knowledge) มาบูรณาการใช้กับความรู้ที่ซ่อนตัวในบุคคล (personal/tacit knowledge) ได้ ดังนั้น แนวการบูรณาการที่จะทำให้เกิดขึ้นในระดับตัวบุคคล บุคคลจะต้องมีคุณลักษณะเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (life long learner) ให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย และนำเอาความรู้ที่หลากหลายนั้นมาบูรณาการเข้าด้วยกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ แล้วนำสู่การปฏิบัติให้บรรลุผล และในส่วนการสนับสนุนจากองค์กรนั้น องค์กรจะต้องพัฒนาโครงการพัฒนาวิชาชีพของบุคลากรใน

หน่วยงานในลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary professional development project) ให้มากขึ้น หรือการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกหรือกิจกรรมเพื่อให้บุคลากรได้เกิดการเรียนรู้หรือเกิดการพัฒนาดตนเองที่หลากหลายแนวทางให้มากขึ้น

ในระดับกลุ่มบุคคล แนวทางที่จะก่อให้เกิดการบูรณาการกันได้ กลุ่มบุคคลในองค์การต้องทะลวงกำแพงความรู้สึกในความเป็นอาณาจักรแห่งตนลง ไม่ยึดมั่นถือมั่นเป็นอาณาจักรที่ตนเองครอบครอง นั่นคือ กลุ่มบุคคลจะต้องคำนึงถึงสำคัญของทั้งความชำนาญเฉพาะทางของตนเองให้ลึกซึ้ง และทั้งประสานความชำนาญนั้นกับความชำนาญเฉพาะทางของกลุ่มบุคคลอื่นทั้งภายในองค์การและนอกองค์การให้บังเกิดผลดีต่อองค์การ หลักการบริหารหรือการทำงานแบบมีส่วนร่วม (participatory approach) และหลักการทำงานแบบทีมงาน (team work) จะต้องได้รับการกระตุ้นและส่งเสริม โครงการบูรณาการ (integrated project) จะต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นที่หลากหลาย วิสัยทัศน์ของการบริหารหรือการทำงานแบบองค์รวม (holistic) จะต้องถูกนำมาใช้ในการสร้างเครือข่าย (network) ของหน่วยงานย่อยในองค์การและเครือข่ายกับองค์การอื่นที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการพัฒนาขึ้นและให้มีผลในการปฏิบัติที่จริงจังและต่อเนื่อง

ในระดับองค์การ ไม่คาดหวังให้มีการปรับรื้อระบบอย่างใหญ่โตหรือมากมาย เพราะนั่นจะเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างเท่านั้น หากไม่นำไปสู่การปฏิบัติจริงก็ไร้ผล แต่องค์การจะต้องเปลี่ยนวิธีคิดวิธีการทำงานใหม่ในเชิงพฤติกรรม บางทีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยของวิธีคิดวิธีทำงาน ก็อาจจะส่งผลให้เกิดการบริหารหรือการทำงานเชิงบูรณาการที่มีประสิทธิภาพที่ใหญ่หลวงขึ้นได้ ดังกรณีตัวอย่างเช่น การมีโครงสร้างองค์การในรูปแบบปิรามิด ไล่เสียงจากผู้บริหารลงถึงผู้ปฏิบัติ นั้น หากจำเป็นต้องมีตามระบบการบริหารราชการก็จำเป็นต้องมี แต่ในทางปฏิบัติได้เสนอแนะให้ปรับมุมมองของโครงสร้างแบบปิรามิดนั้นใหม่ ให้เป็นโครงสร้างแบบแนวนอน เป็นโครงสร้างเพื่อการบริหารงานหรือการทำงาน ที่ให้อัตรากระบวนการระบบการทำงานที่ต่างฝ่ายต่างส่งเสริม ประสาน และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ทั้งภายในองค์การและจากภายนอกองค์การ ให้เกิดความรู้สึกเป็นเครือข่ายหรือความเป็นทีมงานเดียวกัน ความรู้สึกเป็นเพื่อนร่วมงาน และความมุ่งหวังที่จะรุกไปข้างหน้าร่วมกันให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การร่วมกัน โดยให้นำกรอบแนวคิดการเป็น “ทีมฟุตบอล” มาใช้เป็นกรอบโครงสร้างการทำงาน เนื่องจากทีมฟุตบอล ตัวผู้เล่นทุกคนต่างจะช่วยเสริมซึ่งกันและกันรุกไปข้างหน้า เพื่อการบรรลุเป้าหมายของการได้ประตูจากฝ่ายตรงข้าม ซึ่งก็จะทำให้การบริหารหรือการทำงานเชิงบูรณาการเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่ง วิโรจน์ สารัตนะ (2548) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือเรื่อง ผู้บริหารโรงเรียน: สามมิติการพัฒนาวิชาชีพสู่ความเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การนำกรอบแนวคิดการเป็น “ทีมฟุตบอล” มาใช้เป็นกรอบโครงสร้างการทำงาน

จากภาพที่ 5 เห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กรจะมีทิศทางการรุกไปข้างหน้าด้วยกัน อย่างเป็นทีมงาน อย่างเป็นเพื่อนร่วมงาน และอย่างช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนซึ่งกันและกัน และเป้าหมายของทิศทางการรุกไปข้างหน้า นั้น เป็นเป้าหมายที่เป็นผลลัพธ์ที่คาดหวังขององค์กร ซึ่งหากเปรียบเทียบกับแนวคิดเดิม ที่มองโครงสร้างองค์กรแบบปิรามิด เป้าหมายที่ทุกฝ่ายมองเห็นบนยอดสุดของปิรามิดคือ ผู้บริหารขององค์กร ไม่ใช่เป้าหมายขององค์กร ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจหากการบริหารงานหรือการทำงานในกรอบแนวคิดเดิมนั้น จะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันว่า ต่างมุ่งแข่งขันหรือชิงดีชิงเด่นกันทำงาน เพื่อความพึงพอใจส่วนบุคคลของผู้บริหารเป็นหลัก ไม่ได้ร่วมกันมุ่งการบรรลุเป้าหมายขององค์กร

จากภาพที่แสดง เห็นได้ว่า แนวการบริหารหรือการทำงานเชิงบูรณาการสองระดับ ระดับแรก คือ การบูรณาการเพื่อกำหนดเป้าหมายอันเป็นผลลัพธ์ที่คาดหวังขององค์กร ระดับที่สอง คือการบูรณาการเพื่อกำหนดแนวทางการทำงานที่จะให้บรรลุผลในเป้าหมายอันเป็นผลลัพธ์ที่คาดหวังขององค์กรนั้น ซึ่งแนวการบูรณาการทั้งสองระดับดังกล่าว ได้ให้ความสำคัญกับการบูรณาการในระดับแรกก่อน แล้วจึงตามมาด้วยการบูรณาการในระดับที่สอง ตามหลักความสัมพันธ์ระหว่างจุดหมาย (end) และวิถีทางเพื่อการบรรลุจุดหมาย (means) ซึ่งจุดหมายจะต้องได้รับการกำหนดขึ้นก่อน แล้วจึงกำหนดวิถีทางเพื่อการบรรลุจุดหมายนั้น ตามหลักความสัมพันธ์ของการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์องค์กร

ในการกำหนดจุดหมาย (end) ขององค์กร หลักการบริหารหรือการทำงานเชิงบูรณาการจะต้องนำเอามาใช้ ทั้งในแง่ของการบูรณาการในสิ่งที่ป็นนามธรรม คือ ปรัชญา หลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีของศาสตร์สาขาต่าง ๆ ตลอดจนสมมุติฐาน ข้อตกลงเบื้องต้น แผนงาน โครงการ และ

กิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น และในแง่ของการบูรณาการในสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่หลากหลายวิชาชีพ หลากหลายสถานะ หลากหลายความเป็นตัวแทนของปัญหาหรือความต้องการ เป็นต้น หรือความหลากหลายขององค์การต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้ได้ จุดหมายร่วม (shared end) หรือที่นิยมเรียกกันในปัจจุบันว่า วิสัยทัศน์ร่วม (shared visions) หรืออาจจะเรียกว่า วิสัยทัศน์เชิงบูรณาการ (integrated visions) ขององค์การก็ได้

สำหรับการกำหนดวิถีทางเพื่อการบรรลุจุดหมาย (means) และการนำไปปฏิบัตินั้น อาจเป็นการบูรณาการในกลุ่มย่อย ในแต่ละองค์การ หรือในเครือข่ายที่จำกัดลง โดยหากจุดหมายที่กำหนดนั้นเป็นจุดหมายร่วมที่เกิดจากการบูรณาการทั้งในสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมดังกล่าวแล้ว การกำหนดวิถีทางเพื่อการบรรลุจุดหมายร่วมกัน แม้จะแยกย้ายกันกำหนด และแยกย้ายกันปฏิบัติ แต่ต่างจะมุ่งสู่การบรรลุผลสำเร็จในจุดหมายร่วมกัน ก็ถือว่าเป็นการกำหนดและการปฏิบัติในวิถีทางเชิงบูรณาการ ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักการ “เป็นเอกภาพเชิงนโยบาย และหลากหลายในทางปฏิบัติ” ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2545 หรือสอดคล้องกับหลักการบริหารงานแบบเน้นวัตถุประสงค์ (management by objectives: MBO) ที่มีหลักการว่า 1) ทุกคนควรเข้าใจหลักการวัตถุประสงค์รวมขององค์การ วัตถุประสงค์ของหน่วยงานที่เหนือขึ้นไป ของหน่วยงานอื่นระดับเดียวกัน และของหน่วยงานที่รับผิดชอบ 2) เสริมสร้างให้องค์การที่คนมีพฤติกรรมการทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ 3) สร้างบรรยากาศให้มีความสนใจต่อวัตถุประสงค์ของหน่วยงานและอำนวยความสะดวกให้มุ่งไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้น และ 4) ให้มีข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะ ๆ และกำหนดระยะเวลาทำงานที่ชัดเจน

2.4 กรณีตัวอย่างการบริหารที่นำหลักการเชิงบูรณาการมาใช้

หน่วยงานภาครัฐที่นำหลักการเชิงบูรณาการมาใช้ในการบริหารซึ่งเป็นที่ทราบโดยทั่วไปคือ จังหวัด ตามโครงการจังหวัดทดลองแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา (คบพ.) ซึ่งเป็นการบริหารโดยการบูรณาการตั้งแต่เป้าหมายการทำงาน แนวคิด วิถีทำงาน ข้อมูล แผนงาน/โครงการ ทรัพยากร งบประมาณ บุคลากร และเวลา ซึ่งต้อง มีการประสานในทุกกระบวนทุกมิติขององค์การ เพื่อให้มีความเป็นหนึ่งเดียวมุ่งไปสู่การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้คุณภาพและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีการคัดเลือกจังหวัดทดลองที่เป็นจังหวัดขนาดกลางและขนาดเล็ก จำนวน 5 จังหวัด คือ จังหวัดลำปาง ชัยนาท ศรีสะเกษ ภูเก็ตและนราธิวาส และคัดเลือกจังหวัดที่มีขนาดใกล้เคียงกันเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบ จำนวน 5 จังหวัด คือ พิษณุโลก อ่างทอง สุรินทร์ พังงา และปัตตานี โดยดำเนินการทดลองระยะเวลา 1 ปี (ระหว่างเดือนสิงหาคม – กันยายน 2545) ใน 4 ประเด็น (ฐานเศรษฐกิจ, 2546) คือ

- การดำเนินงานด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติด
- การดำเนินงานด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน
- การดำเนินงานด้านการการแก้ไขปัญหาคาความยากจน

- ด้านความพึงพอใจของประชาชน ผู้บริหารท้องถิ่น และข้าราชการในจังหวัดมีต่อการบริหารแบบบูรณาการและภาวะผู้นำของผู้ว่าราชการจังหวัด

ผลการประเมินการดำเนินงาน สรุปได้ว่า จังหวัดทดลองมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และได้รับความพึงพอใจจากกลุ่มเป้าหมายในภาพรวมสูงกว่าจังหวัดเปรียบเทียบ และมีความเห็นควรขยายผลระบบบริหารราชการจังหวัดแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาจังหวัดไปยังจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ เนื่องจากการบริหารที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานของจังหวัด และเกิดประสิทธิผลในการแก้ไขปัญหาของประชาชนในพื้นที่ ทำให้การบริหารงานของจังหวัดมีความคล่องตัวมากขึ้น จังหวัดสามารถบริหารทรัพยากรตามจุดเน้นที่เป็นปัญหา หรือเป็นยุทธศาสตร์ของจังหวัดได้ตรงจุด ทำให้การบริการประชาชนเป็นไปด้วยความรวดเร็ว คล่องตัว โดยมีปัจจัยสนับสนุน ที่เป็นเงื่อนไขของความสำเร็จ ได้แก่ การมอบอำนาจของทุกกระทรวง/กรมในส่วนกลาง การจัดทาระบบฐานข้อมูลจังหวัด และการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ การบริหารจัดการของจังหวัดและทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ จารุงศ์ พลเดช (www.cdd.go.th/cdjarupong2.htm.) ได้สรุปปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการบริหารโดยวิธีการบูรณาการและเสนอการแก้ไข โดยเฉพาะกรณีจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

1. ทศนคติของสมาชิกในองค์กร มองว่าการบริหารโดยวิธีการบูรณาการเป็นเรื่องยุ่งยาก ไม่จำเป็น ใช้เวลามาก ต้องเปิดรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งดูเหมือนจะเป็นการล้วงล้ำไปสู่ออบเชตงานความรับผิดชอบของตน ต้องแบ่งปันการใช้ทรัพยากร ดังนั้น จึงต้องปรับทัศนคติการทำงาน ให้เป็นการทำงานที่ยึดเอาผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญตามรอยพระยุคลบาท

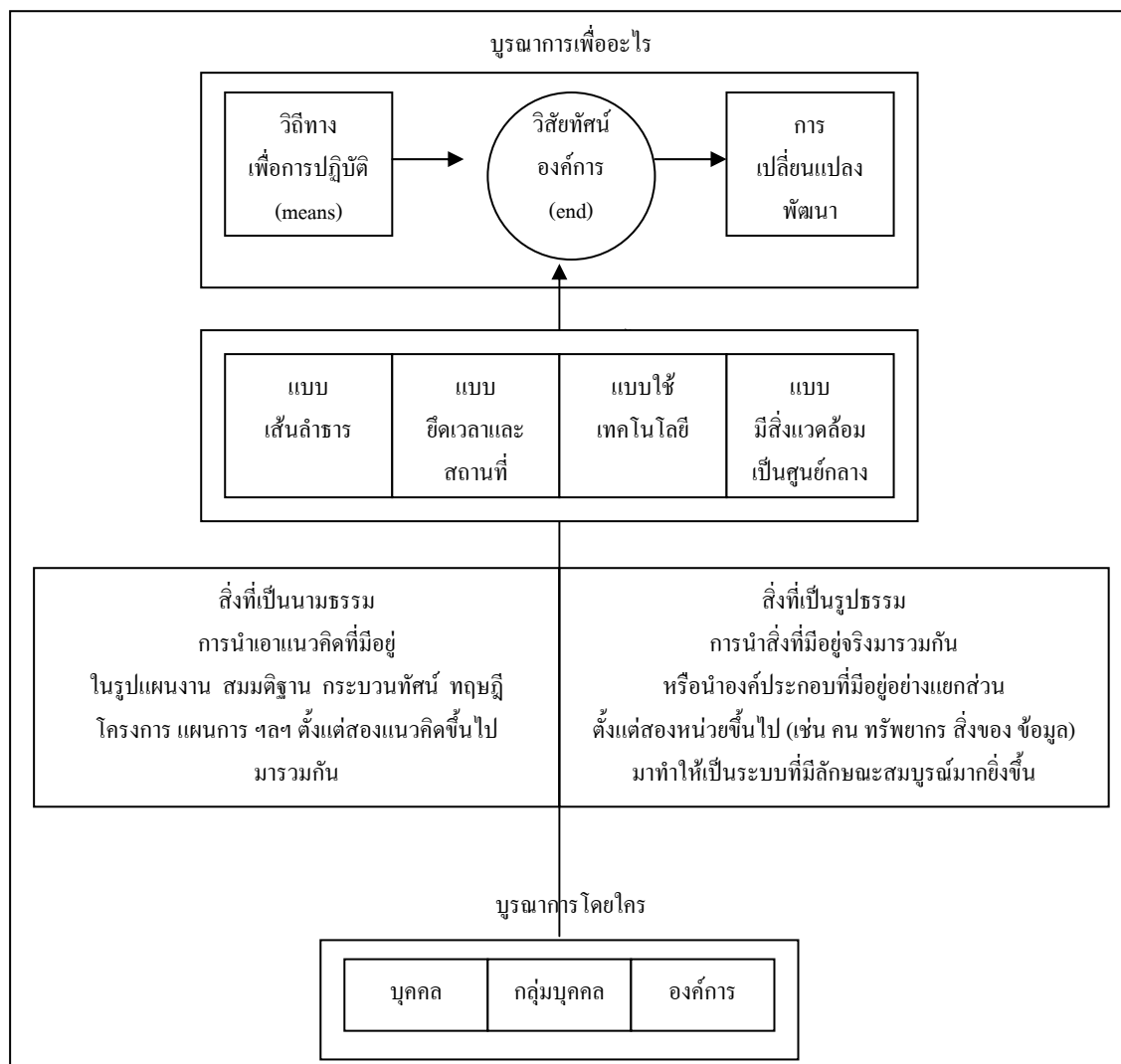
2. การมอบอำนาจการบริหาร ผู้ว่าราชการจังหวัดไม่ได้รับมอบอำนาจการบริหารงานบุคคล จึงทำให้มีข้อจำกัดในการกำกับดูแล ซึ่งไม่เอื้อต่อการสร้างภาวะแรงจูงใจในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน

3. งบประมาณจำกัด ไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง

4. บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนหนึ่งยังไม่มีส่วนร่วมในการทำงานกับภาครัฐ เพราะมีแนวคิดว่าเป็นเพียงผู้รับผลจากการบริหารงานของส่วนราชการ การทำงานเป็นของราชการ สิ่งเหล่านี้ทำให้ความสำเร็จของการบริหารงานชะลอลงได้

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยเห็นว่า การบูรณาการในองค์กรหนึ่ง ๆ นั้น ควรพิจารณาใน 4 คำถามดังนี้คือ 1) ใครเป็นผู้บูรณาการ 2) บูรณาการอะไร 3) บูรณาการอย่างไร และ 4) บูรณาการเพื่ออะไร และจากนิยาม ลักษณะ แนวปฏิบัติ และกรณีตัวอย่างของการบริหารเชิงบูรณาการที่นำมากล่าวถึงข้างต้น ก็อาจได้คำตอบได้ว่า การบูรณาการนั้นเกิดขึ้นได้โดยบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กร สิ่งที่น่ามาบูรณาการนั้นมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยวิธีการแบบเส้นลำธาร แบบยืดเวลาและสถานที่ แบบใช้เทคโนโลยี และแบบมีสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กร การกำหนดวิถีทางเพื่อการบรรลุผล เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

และประสิทธิผล ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาตามที่คาดหวัง ดังแสดงเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในภาพที่ 6

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการบูรณาการ

3. การพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา

งานวิชาการ เป็นภาระงานหนึ่งที่มีความสำคัญในโรงเรียน กล่าวคือ เป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549) ดังนั้น สถานศึกษาทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาประเภทใด หรือเปิดสอนในระดับใดต้องจัดให้มีการเรียนการสอน และสถานศึกษาใดจะได้รับการยอมรับจากสังคม หรือสาธารณชน เขาตูดจากมาตรฐานหรือคุณภาพการศึกษาเป็นหลัก ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจ

ในพื้นที่งานวิชาการในโรงเรียน ผู้วิจัยจึงนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการในโรงเรียน ตามลำดับดังนี้

- 3.1 ความหมาย
- 3.2 ความสำคัญของงานวิชาการ
- 3.3 ลักษณะและขอบข่ายงานวิชาการ
- 3.4 สภาพการดำเนินงานวิชาการ
- 3.5 ปัญหางานวิชาการ
- 3.6 แนวทางการพัฒนางานวิชาการ

3.1 ความหมาย

งานวิชาการ เป็นคำที่มีความสำคัญและได้มีบุคคลให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังจะเห็นได้จากพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายของวิชาการไว้ว่า หมายถึง การที่เกี่ยวกับวิชาความรู้โดยเฉพาะ สุมิตร คุณากร (2520) ให้ความหมายของงานวิชาการโรงเรียนไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างในโรงเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการศึกษาของเด็กให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยมีจุดหมายที่แน่นอนและครอบคลุมถึงความรู้ คุณสมบัติ ทักษะ ทักษะ และความสามารถตามที่มีความมุ่งหมายทางการศึกษาของประเทศที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ ปรีชา คัมภีรปกรณ์ (2526) ให้ความหมายของงานวิชาการไว้ว่า งานวิชาการ หมายถึง บรรดากิจกรรมทั้งหลายของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน ระเบียบงาน การดำเนินงานตามแผน และการติดตามประเมินผลงาน ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนนั้น อาจจะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ได้ เกลณี ชิวปรีชา (2530) กล่าวว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ ทั้งด้านความรู้ คุณสมบัติและทักษะความสามารถที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของการศึกษา บุญเลิศ แสนศักดิ์ (2535) ได้ให้ความหมายของงานวิชาการไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายทั้งมวลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และหลักสูตรซึ่งเป็นงานหลักของโรงเรียน ชัยวัฒน์ ไทยเกรียงไกรยศ (2536) ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า หมายถึง การจัดเก็บบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอน การนิเทศภายใน การกำกับ ดูแล การวัดผล การใช้ห้องสมุด การใช้เทคนิคการสอน การเตรียมการสอน การจัดห้องเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับที่ อุทัย บุญประเสริฐ (2540) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับงานวิชาการว่า งานวิชาการของโรงเรียนที่แท้จริงนั้น มีความหมายและขอบเขตกว้างขวางมากกว่าตัวหลักสูตรและการสอน แต่จะมีหลักสูตรเป็นแกนกลาง โดยเฉพาะในกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนนั้น หลักสูตรจะเป็นตัวกำกับในเนื้อหาความรู้ ทักษะ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และภาวะสุขภาพ วัลลภ กันทรทรัพย์ (2545) ให้ความหมายไว้ว่า งานวิชาการ หมายถึง งานที่สถานศึกษาได้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการนำความรู้ หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่มีผู้คิดค้น วิจัย และนำเสนอมาพิจารณา แล้วเสนอแนวปฏิบัติที่จะเป็นไปได้จริงในสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นจริง

และแนวปฏิบัตินี้จะมีผลให้เกิดการปรับปรุง พัฒนางานที่ทำอยู่ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงขึ้น และปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546) หมายถึง การจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า งานวิชาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยการนำหลักการ แนวคิด และทฤษฎีสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งที่จัดภายในและนอกโรงเรียน

3.2 ความสำคัญของงานวิชาการ

งานวิชาการในโรงเรียนเป็นงานหลักที่โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญ ไม่ว่ายุคใดสมัยใด หน่วยงานและนักวิชาการได้ให้เหตุผลและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของงานวิชาการ ดังจะเห็นได้จากการที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้จัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็นเรื่อง บทบาทหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 17-18 พฤศจิกายน 2527 ณ ห้องประชุมสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สรุปผลการประชุมได้ว่า งานวิชาการมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ อภิกรมย์ ณ นคร (2517) ชะลอ มงคลการุณย์ (2530) และบุญเลิศ แสนศักดิ์ (2535) ต่างก็เห็นว่า งานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ งานวิชาการเป็นหัวใจที่สำคัญ หรือเป็นหัวใจของโรงเรียน ซึ่งเป็นงานที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาหรือคุณภาพการศึกษา ส่วนงานด้านอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบที่จะทำให้ชีวิตสถาบันดำเนินไปด้วยความราบรื่นเท่านั้น โรงเรียนจะดีหรือเลว ขึ้นอยู่กับงานวิชาการของโรงเรียน (พนัส หันนาคินทร์, 2524) นอกจากนี้ สุธีระ ทานตวนิช (2521) และสนานจิตร์ สุคนธทรัพย์ (2524) ยังได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของงานวิชาการไว้ว่า งานวิชาการนับเป็นงานหลักของโรงเรียน เพราะโรงเรียนตั้งขึ้นมา เพื่อเป็นแหล่งที่ให้ความรู้แก่นักเรียน หน้าที่หลักของโรงเรียนคือ การจัดการเรียนการสอนหรืองานวิชาการ ส่วนงานธุรการ งานบุคลากร งานอาคารสถานที่ งานกิจการนักเรียน งานความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นงานที่สนับสนุนให้งานวิชาการได้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด นอกจากนี้ Miller (1965) ยังได้เน้นถึงความสำคัญของงานวิชาการว่า “งานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียน” เนื่องจากงานวิชาการมีความสำคัญ ดังนั้น ในการบริหารโรงเรียนผู้บริหารจึงต้องใช้เวลาในการบริหารวิชาการมากกว่างานอื่น ดังจะเห็นได้จากการที่ Smit and others (1975) ได้จำแนกปริมาณงานของผู้บริหารโรงเรียนต้องปฏิบัติ คือ งานวิชาการร้อยละ 40 งานบริหารบุคคลร้อยละ 20 งานกิจการนักเรียนร้อยละ 20 งานการเงิน ร้อยละ 5 งานอาคารสถานที่ร้อยละ 5 งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนร้อยละ 5 และงานธุรการ ร้อยละ 5 ซึ่งสอดคล้องกับ Edward and others (1961) ได้จัดแบ่งสัดส่วนและจัดลำดับความสำคัญ ในการบริหารโรงเรียนไว้ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่หนึ่ง งานวิชาการร้อยละ 40 รองลงมา คือ งานบริหารบุคคลร้อยละ 20 งานกิจการนักเรียนร้อยละ 20 ส่วนงานการเงิน งานอาคารสถานที่ งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และงานอื่น ๆ ร้อยละ 5 ประกอบกับการที่สำนักงานคณะกรรมการ

การประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้จัดการประชุมระดมความคิดเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ซึ่งได้แก่ ครู ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษาพิเศษ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ และผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด ได้ข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรใช้เวลาในการบริหารงานวิชาการเฉลี่ยสัปดาห์ละ 12 - 13 ชั่วโมง หรือประมาณร้อยละ 35 ของเวลาทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของงานวิชาการที่ผู้บริหารต้องใช้เวลาให้มากกว่างานอื่น ๆ ของโรงเรียน นอกจากนี้แล้ว ผอ. โกจารย์ศรี (2544) ได้วิเคราะห์และชี้ให้เห็นความสำคัญของงานวิชาการว่า หัวใจของการปฏิรูปการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 คือ หมวดที่ 4 ที่ว่าด้วยเรื่อง “แนวการจัดการศึกษา” ส่วนหมวดอื่น ๆ อันได้แก่ หมวด 1 บททั่วไป ที่กล่าวถึง ความมุ่งหมายและหลักการ หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา หมวด 3 ระบบการศึกษา หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา หมวด 7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา และ หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา คือ สำคัญที่จะเข้ามาสนับสนุนมุ่งสู่แนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) นั้นแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 4 มาตรา 22 ที่กล่าวถึง การจัดการศึกษาต้องถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นั้นหมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนจากหลักการนำสู่การปฏิบัติที่เป็นจริงได้

นอกจากนี้ในปี 2549 กระทรวงศึกษาธิการ (2549) มีเจตนารมณ์กำหนดให้เป็นปีแห่งการปฏิรูปการเรียนการสอน ที่กระทรวงศึกษาธิการ มุ่งที่จะสร้างและพัฒนาเด็ก และเยาวชนให้ มีทักษะที่สำคัญคือ ทักษะด้านการอ่าน การใช้ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ที่เป็นประจักษ์ความสำเร็จในการเรียนรู้วิชาอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการวางรากฐานและบ่มเพาะความเป็นคนดี มีคุณธรรม โดยความร่วมมือผนึกกำลังกันที่ผลักดัน ขับเคลื่อนพัฒนาและเพิ่มพูนวิธีการณรงค์ ถ่ายทอด สื่อสารระหว่างผู้บริหาร ครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมทุกภาคส่วนที่จะให้วิธีการต่าง ๆ เพื่อความสมบูรณ์ของการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กและเยาวชน นั้นแสดงให้เห็นว่า กระทรวงศึกษามุ่งหวังที่จะพัฒนาการเรียนการสอนซึ่งก็คือ งานวิชาการนั่นเอง และในปี 2550 กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ก็มีนโยบายกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษา ประกอบด้วย งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานบริหารทั่วไป โดยกล่าวถึงและให้ความสำคัญกับงานวิชาการในลำดับต้น นอกจากนี้จากการติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศก็ให้ความสำคัญในการติดตามด้านคุณภาพการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในกลุ่มสาระต่าง ๆ ทั้งภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550) ซึ่งถือเป็นภารกิจหลักของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียน

ดังนั้น งานวิชาการ หรืองานที่เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนจึงเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาในโรงเรียน ที่จะทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติตรงตามความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวคือ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

3.3 ลักษณะและขอบข่ายงานวิชาการ

งานวิชาการมีลักษณะที่เกี่ยวเนื่องกับการเรียนการสอนและปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การพัฒนาการเรียนการสอน การวัดประเมินผล เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายหลักสูตรในระดับชาติ ระดับสถานศึกษา และจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับชาติ ซึ่งการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับต่าง ๆ ได้นั้น งานวิชาการจะต้องมีขอบข่ายงานในการนำไปปฏิบัติ ซึ่งได้มีนักการศึกษา นักวิชาการ และหน่วยงานภาครัฐต่างได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการไว้อย่างหลากหลายและแตกต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องจากนักวิชาการและหน่วยงานเหล่านั้นต่างได้มีการวิเคราะห์ภารกิจและปรัชญาหรือความเชื่อขององค์กร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540) นั้นหมายถึง การวิเคราะห์ภาระงานวิชาการตามปรัชญาหรือความเชื่อของนักวิชาการ หรือหน่วยงานแต่ละแห่งนั่นเอง ซึ่งเนื้อหาสาระของขอบข่ายงานวิชาการมีดังนี้

3.3.1 การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งในระบบการศึกษา เพราะหลักสูตรเปรียบเสมือนเป็นหัวใจในการดำเนินงาน การจัดการศึกษาจะเป็นไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับหลักการของหลักสูตรเป็นสำคัญ เพราะหลักสูตรเป็นที่รวมจุดหมาย โครงสร้าง อัตราเวลาเรียน เนื้อหา และกิจกรรมต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันทั้งหมด เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนทั้งผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้ปกครองควรมีความรู้เรื่องหลักสูตรให้ถ่องแท้ เพื่อจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน กิตติมา ปรีดีดิลก (2532) กล่าวว่าหลักสูตรจะเป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับการใช้หลักสูตร ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะทำให้หลักสูตรกลายเป็นการปฏิบัติ จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรเป็นอย่างดี เพื่อสามารถให้คำแนะนำและควบคุมให้ดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้อย่างถูกต้อง เพราะหัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ก็คือการสอน และบุคคลสำคัญที่สุดก็คือ ครู

กรมวิชาการ (2533) ได้กล่าวถึงเรื่องการนำหลักสูตรไปใช้ การดำเนินการใช้หลักสูตรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น โรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติที่สำคัญที่สุด ผู้บริหารจะต้องศึกษาหลักสูตรเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดหมายของหลักสูตร สามารถชี้แนะแนวทางในการปรับหลักสูตร การพัฒนาการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การบริหารหลักสูตร การประเมินผลเพื่อยกมาตรฐานวิชาการโรงเรียน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง

เกิดความรู้ ความเข้าใจแนวปฏิบัติในโรงเรียนจะต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของหลักสูตร เพื่อช่วยให้หลักสูตรบรรลุจุดมุ่งหมายนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

- 1) การจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการใช้หลักสูตร
- 2) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 3) การจัดทำกำหนดการสอน และตารางสอน
- 4) การจัดชั้นเรียน
- 5) การนิเทศติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร
- 6) การส่งเสริมงานทางด้านวิชาการ
- 7) แนวปฏิบัติในห้องเรียน

3.3.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

กมล ภูประเสริฐ และคณะ (2528) ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนว่า หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ

สุมิตร คุณากร (2523) ที่มีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การกระทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการไปตามเป้าหมายของหลักสูตรที่ต้องการ นั้นแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรมีเป้าหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งหน้าที่หลักในการจัดการเรียนการสอนเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ที่โรงเรียนจะต้องทำการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) โดยจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีการสอนที่ถูกต้อง ตลอดจนมีการอำนวยความสะดวกเพื่อจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ หลักที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนควรจัดความรู้และคุณสมบัติอื่น ๆ ที่ต้องการให้แก่ผู้เรียนได้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เนื้อหาที่สอนยึดหยุ่นตามเหตุการณ์สภาพท้องถิ่นและความสนใจของผู้เรียน กิติมา ปรีดีดิลก (2532)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 ได้ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง ความต้องการด้านเศรษฐกิจสังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

- 1) จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น ให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
- 2) จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความเหมาะสม
- 3) จัดการเรียนการสอน ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการ ทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างประสบการณ์ให้มากที่สุด

- 4) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
- 5) จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอด ในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
- 6) จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
- 7) ให้สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ
- 8) ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย
- 9) จัดสภาพแวดล้อมและสร้างสรรค์บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และปฏิบัติจริงของผู้เรียน

3.3.3 การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

กิติมา ปรีดีติลล (2532) กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง วัสดุ สิ่งของ ภาพ เครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนหมายถึงตัวบุคคล วิธีการ สถานที่ต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนบังเกิดผลดี สื่อการสอนมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น อุปกรณ์การสอน อุปกรณ์การศึกษา เทคโนโลยีการสอน เทคโนโลยีการศึกษา สื่อทัศนศึกษา สื่อทัศนูปกรณ์ สื่อการเรียน แต่ในปัจจุบันนิยมใช้คำว่าสื่อการสอนมากกว่า เพราะมีความหมายกว้างขวางมิใช่ หมายถึง เพียงสิ่งของที่ใช้ประกอบการสอน แต่หมายถึงทุกอย่างไม่ว่าเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม หากนำมาประกอบการเรียนการสอนแล้ว เกิดความเข้าใจง่าย รวดเร็ว ชัดเจน เรียกว่าสื่อการสอนทั้งสิ้น

สื่อการสอนมีมากมายหลายประเภท ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (hardware) บางทีเรียกสื่อประเภทหนัก ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องเล่นจานเสียง วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ

2) วัสดุ (software) บางทีเรียกสื่อประเภทเบา ได้แก่ ฟิล์ม ภาพยนตร์ ม้วนเทปประกอบเสียง รายการวิทยุ หนังสือเรียน ของจริง หุ่นจำลอง แผนที่ แผนภูมิ ลูกโลก รูปภาพ ป้ายนิเทศ ฯลฯ เป็นต้น

3) เทคนิคหรือวิธีการ (technique or method) ได้แก่ เทคนิคในการเลียนแบบ การแสดง การละเล่น ละครหุ่น การสาธิตกรรมวิธี การศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

ภิญโญ สาร (2516) ได้แบ่งสื่อการสอนออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

- 1) วัสดุลายเส้น ได้แก่ กระดานดำ แผนที่ แผนภูมิ แผ่นภาพ ฯลฯ
- 2) วัสดุมีทรง ได้แก่ วัสดุจำลอง ของตัวอย่าง ของจริงและพิพิธภัณฑ์โรงเรียน ฯลฯ

3) สื่อวัสดุ ได้แก่ ระบบขยายเสียง แผ่นเสียง เครื่องอัดเสียง วิทยุ ฯลฯ

- 4) ภาพนิ่ง ได้แก่ รูปภาพ ภาพเขียน ภาพถ่าย फिल्मสตริปส์
- 5) กิจกรรม ได้แก่ การแสดงนิทรรศการ การสาธิต การทดลอง การศึกษานอกสถานที่
- 6) หนังสือ

3.3.4 การวัดผลและประเมินผลการศึกษา

การวัดผลและประเมินผลการศึกษา เป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องทำการวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียนว่าได้รับผลแค่ไหน เพียงไร หรือจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร จำเป็นที่จะต้องมีการวัดผลและประเมินผล

การวัดผล (measurement) เป็นการเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนกับมาตรฐานอันหนึ่งที่ยึดถืออยู่ ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม คือ จะแสดงผลของการวัดออกมาเป็นตัวเลข เพื่อแสดงว่านักเรียนมีความรู้มากน้อยเพียงใดจากที่ได้เรียนไปแล้ว และอาจจะบอกได้หลังจากการสอบว่านักเรียนได้คะแนนเท่าไร โดยนำผลที่นักเรียนทำได้กับคำตอบที่ครูเตรียมไว้ว่าเป็นคำตอบที่ถูกไปเปรียบเทียบ

การประเมินผล (evaluation) เป็นการกำหนดค่า หรือราคาจากคะแนนที่ได้จากการวัดผลนั้น เช่น เก่งหรือไม่เก่ง ดีหรือไม่ดี เมื่อได้คะแนนจากการวัดมาแล้ว ยังบอกไม่ได้ทีเดียวว่าเด็กคนนั้นเก่งหรือไม่เก่งจะต้องใช้วิจารณ์ญาณพิจารณาต่อไปอีกด้วยโดยการเปรียบเทียบกับคนอื่นในห้องเดียวกัน

การวัดผลและประเมินผล เป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนการสอน เพราะว่า การวัดและประเมินผลจะช่วยให้เกิดประโยชน์ดังนี้ 1) เพื่อปรับปรุงการสอนของครูทำให้ครูทราบว่า ผลการสอนของตนเป็นอย่างไร จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น 2) เพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน ให้นักเรียนได้ทราบว่าตนเองเก่ง อ่อนอย่างไรและครูก็จะทราบว่า เด็กคนไหนเก่ง อ่อนแค่ไหน จะได้แก้ไขปรับปรุงเป็นราย ๆ ไป 3) เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารในโรงเรียน ทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร แผนการสอนและบันทึกการสอนที่นำมาสู่การปฏิบัติว่าประสบปัญหาอย่างไร ตรงไหนควรจะมีการแก้ไขหรือพัฒนาต่อไป 4) เพื่อเป็นข้อมูลทางการศึกษาทั่วไป เช่น เพื่อแสดงผลการเรียนจบหลักสูตร และเป็นหลักฐานที่ให้ผู้ปกครองได้ทราบ 5) การวัดผลและประเมินผล เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) การประเมินผลก่อนเรียน เพื่อช่วยให้ครูได้ทราบความสามารถของแต่ละคน เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาตัดสินว่า จะมีความสามารถเพียงพอในการศึกษาต่อหรือไม่ หากไม่ดีพออาจทำการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้

2) การประเมินผลระหว่างเรียน เมื่อมีการสอนไประยะหนึ่ง ๆ ควรจะมีการประเมินผลนักเรียนตามจุดประสงค์ของวิชาเหล่านั้น เพื่อจะได้ทราบว่ามีความรู้พอที่จะก้าวหน้าไปข้างหน้าหรือยัง

3) การประเมินผลหลังเรียน เป็นการประเมินผลครอบคลุมจุดประสงค์ต่าง ๆ หลายจุดประสงค์ เป็นการประเมินเพื่อตัดสินความสามารถเพื่อดูว่าตั้งแต่ต้นจนบัดนี้ นักเรียนมีความสามารถตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

สำหรับเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการวัดผล ชวาล แพร่ตันกุล (2516) ได้เสนอไว้ ดังนี้

- 1) การทดสอบ
- 2) การจัดอันดับคุณภาพ
- 3) แบบสอบถามและแบบสำรวจต่าง ๆ
- 4) การสังเกต
- 5) การสัมภาษณ์
- 6) การบันทึกย่อยและระเบียบสะสม
- 7) สังคมมิติ
- 8) การให้ปฏิบัติและการนำไปใช้
- 9) การศึกษารายบุคคล
- 10) การให้สร้างจินตนาการ

3.3.5 งานห้องสมุด

ห้องสมุดมีภารกิจโดยตรงคือ การบริการหนังสือเพื่อศึกษาค้นคว้า หรือหาความบันเทิง โดยผู้ใช้บริการอาจอ่านที่ห้องสมุด หรือยืมไปอ่านนอกห้องสมุด นอกจากนี้ห้องสมุดยังมีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพราะเป็นแหล่งรวมของวิชาการที่ผู้เรียนสามารถไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เป็นแหล่งที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดกว้างขวาง ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีห้องสมุดโรงเรียน วัตถุประสงค์ของการจัดห้องสมุดโรงเรียน มี ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อเป็นศูนย์กลางการอ่าน (reading center) เพราะฉะนั้นห้องสมุดจะต้องพร้อมด้วยวัสดุการอ่านที่เลือกสรรแล้ว เพื่อขยายขอบเขตของการอ่านให้กว้างขวางออกไป
- 2) เป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้า (study center) เพื่อพัฒนาความสามารถในการศึกษาจากตำราต่าง ๆ ด้วยตนเองเพื่อให้เป็นคนมีเหตุผลไม่เชื่อสิ่งใดอย่างผิวเผิน
- 3) เป็นศูนย์กลางแนะแนวการอ่าน (reading guidance center) บริการนี้จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เพราะอาจอาศัยหนังสือช่วยตัดสินใจหรือให้คำตอบต่อปัญหาที่เขาต้องการทราบ
- 4) เป็นศูนย์กลางวัสดุอุปกรณ์การสอน (instructional material Center) ห้องสมุดโรงเรียนมิใช่ส่งเสริมเฉพาะการเรียนรู้ของนักเรียนเท่านั้น แต่ส่งเสริมการสอนของครูด้วย

ห้องสมุดควรเป็นศูนย์กลางการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา โดยบรรณารักษ์ร่วมมือกับครูในการเลือกหาวัสดุดังกล่าวเข้าห้องสมุดเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน

พนัส หันนาคินทร์ (2524) ได้เสนอแนะว่า ห้องสมุดโรงเรียนควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) มีเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ที่ได้รับการฝึกหัดอบรมในวิชาการบรรณารักษศาสตร์อยู่ประจำ หรืออย่างน้อยที่สุดก็มีความรู้ในด้านนี้ ทำหน้าที่บรรณารักษ์
- 2) มีหนังสืออุเทศ หนังสืออ้างอิง เพียงพอแก่ความต้องการของนักเรียนในระดับนั้น ตำราเรียนและหนังสืออ่านประกอบก็ต้องมีให้เพียงพอ
- 3) มีระเบียบการจัดระบบหนังสือเพื่อสะดวกในการค้นหา มีที่วางหนังสือ สะดวกแก่การหยิบและค้นคว้า
- 4) มีโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับอ่านและเขียนเพียงพอแก่จำนวนนักเรียนที่ใช้ห้องสมุด
- 5) มีการเก็บสถิติของจำนวนนักเรียนที่ใช้ห้องสมุด จำนวนหนังสือที่สูญหาย หรือสูญหายไปด้วยเหตุต่าง ๆ การบอกรับนิยสารควรดูจากความสนใจของนักเรียน
- 6) มีเครื่องมือช่วยงานของบรรณารักษ์ เช่น เครื่องมือซ่อมหนังสือ บุคคลที่จะทำหน้าที่ต่าง ๆ เป็นต้น
- 7) ระบบสำหรับการยืมหนังสือควรจะเป็นไปในทางให้ความสะดวกแก่นักเรียนที่ยืม มีเครื่องกระตุ้นให้นักเรียนอยากจะอ่านหนังสือ เช่น การแสดงหนังสือที่ได้รับมาใหม่ มีการสรุปย่อเรื่องหนังสือเพื่อสร้างความสนใจ
- 8) มีที่สำหรับอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่าง ๆ

3.3.6 การนิเทศการศึกษา

ความหมาย

ความหมายของการนิเทศการศึกษาโดยทั่วไป ได้มีนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา ไว้หลายท่านและแต่ละท่านก็ให้ความหมายคล้ายคลึงกัน อาทิ Carter V. good (1959) Harold Spears (1967) Bern Harris (1975) บุญเลิศ แสนศักดิ์ (2535) วิจิตร วรุตบางกูร และคณะ (2519) สัจด์ อุทรานันท์ (2524) และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529) ซึ่งสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษามีความหมายถึง ความพยายามทุกวิถีทางของผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาที่จะช่วยเหลือ ปรับปรุง และพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ โดยการร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน ให้เหตุผลในการพัฒนาการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความหมายที่มุ่งพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยมาจากบุคคลภายนอกโรงเรียน

นอกจากนี้ ยังมีความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน ที่มุ่งจะพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียน ซึ่งหมายถึง ความพยายามของผู้ที่อยู่ในโรงเรียนตั้งแต่ผู้บริหารงานลงไป ในอันที่จะปรับปรุงส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้ดีขึ้น

เป็นการเพิ่มพลังการปฏิบัติงานของครู รวมทั้งให้ครูมีความก้าวหน้าในวิชาชีพ และผลขั้นสุดท้าย คือ การศึกษาของเด็กก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญของการนิเทศมี 3 ประการ คือ 1) บุคลากรผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ 2) วิธีนิเทศ และ 3) เครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศ สำหรับการวางแผนการนิเทศการศึกษา มีความสำคัญต่อการปรับปรุง ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะการวางแผนเป็นการคิดหรือกำหนดทางเลือกในการ ดำเนินงานหรือการแก้ปัญหาไวล่วงหน้า เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างประหยัดและ ได้ประโยชน์สูงสุด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการดำเนินการวางแผนไว้ ในประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียน โดยกระบวนการวางแผนมี 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ

ในขั้นตอนนี้จะมีการเตรียมการใน 2 เรื่อง คือการเตรียมการเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลและการเตรียมการด้านบุคลากร การวางแผนการเตรียมการดังกล่าว ผู้บริหาร โรงเรียนอาจดำเนินการ ดังนี้

1) จัดประชุมคณะครู กรรมการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อดำเนินการ

1.1) ประเมินผลการปฏิบัติงานในรอบปีที่แล้ว เช่น ผลการเรียนรู้ของ นักเรียน ความร่วมมือของชุมชน เป็นต้น

1.2) ขอความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม และร่วมกันกำหนดแนวทาง กว้างๆ ในการปฏิบัติงานในปีต่อไป

1.3) ตั้งคณะกรรมการและมอบหมายให้เตรียมการ เกี่ยวกับการศึกษา นโยบายของโรงเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูล และรายละเอียดต่าง ๆ ที่จำเป็นในการวางแผน เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียน อัตราการตกซ้ำชั้น เป็นต้น

2) จัดให้ประชุมคณะครูหรือคณะกรรมการร่วมกันวิเคราะห์นโยบายของ โรงเรียนและข้อมูลที่รวบรวมได้เพื่อ

2.1) เป็นประโยชน์ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโรงเรียนในปีการศึกษาต่อไป

2.2) เป็นข้อมูลในการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน ให้สอดคล้อง กับปัญหา ความต้องการและงบประมาณที่ได้รับ

2.3) เพื่อได้ข้อสรุปถึงวิธีการและแนวทางในการดำเนินการวางแผน เช่น จะตั้งคณะกรรมการกี่คณะ แต่ละคณะมีรายละเอียดของงานที่จะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นต้น

3) ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการและกำหนดมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน

1) ดำเนินการให้มีการประชุมคณะกรรมการเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และรายละเอียดของแผนงาน/โครงการ

2) จัดประชุมคณะครู หรือคณะทำงานเพื่อ

2.1) พิจารณาโครงการที่คณะทำงานนำเสนอ

2.2) เรียงลำดับความสำคัญของโครงการ

2.3) พิจารณาจัดสรรงบประมาณสำหรับโครงการต่าง ๆ

2.4) จัดรวบรวมโครงการเพื่อจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการ

2.5) จัดทำกำหนดการปฏิบัติงาน และการควบคุมกำกับติดตามโครงการ

2.6) ตั้งคณะทำงานจัดทำร่างคู่มือการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

(แผนปฏิบัติการประจำปี) เป็นรูปเล่ม

2.7) ผู้บริหารโรงเรียนพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างคู่มือฯ ครังสุดท้าย

ขั้นตอนที่ 3 การเสนอแผนเพื่อขอความเห็นชอบ

ในขั้นตอนนี้ ผู้บริหารโรงเรียนต้องนำแผนซึ่งจัดทำเรียบร้อยแล้วเสนอต่อ

คณะกรรมการสถานศึกษาก่อนนำไปใช้

3.3.7 งานส่งเสริมการสอน

งานส่งเสริมการสอนเป็นการบริหารงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับครูอาจารย์ ผู้สอนโดยตรง โดยทั่วไป ครู อาจารย์ผู้สอนมักจะยึดการสอนแบบบรรยายแบบเดียวว่าดี การสอนแบบบรรยาย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีการพัฒนาด้านความรู้และความจำเท่านั้น ไม่ได้พัฒนาความคิด การแสดงออกการแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และคุณสมบัติอื่น ๆ ดังนั้น ในการปฏิรูปการศึกษาจึงมุ่งหวังที่จะปฏิรูปการสอนของครูด้วย โดยมุ่งหวังจะให้ครู อาจารย์ ต้องปรับปรุงการเรียนการสอน โดยใช้การเรียนการสอนแบบอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการสอนแบบบรรยาย

สำหรับการเรียนการสอนโดยทั่ว ๆ ไป จะแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน สู่ชัยธรรมมาธิราช (2526) คือ

1) การสอนที่ยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง คือ การสอนแบบบรรยายที่ผู้สอนยืนบรรยายอยู่หน้าชั้นตลอดเวลา หรือผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ฝ่ายเดียวนั่นเอง

2) การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การสอนแบบให้ผู้เรียนเป็นแกนกลางในการประกอบกิจกรรม ส่วนผู้สอนจะทำหน้าที่ประสานงาน คอยส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมและทำให้บรรยากาศของการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี สำหรับการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะย่อย ๆ คือ การสอนที่ยึดกลุ่มผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานกลุ่ม รู้จักกลไกของการทำงานร่วมกันและการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นรายบุคคล คือ ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเอง และเป็นการส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กล่าวถึงงานส่งเสริมการสอนไว้ในงานบริหารโรงเรียน การบริหารงานวิชาการ ที่ผู้บริหารโรงเรียนหรือโรงเรียนควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีส่วนส่งเสริมการเรียนการสอน เช่น กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

การแข่งขันตอบปัญหา การแสดงละคร ดนตรี กีฬา ตลอดจนเรื่องการสอนซ่อมเสริมเป็นต้น ซึ่งงานและกิจกรรมดังกล่าว จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนให้นักเรียนมีคุณภาพ คุณลักษณะตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

3.3.8 งานประชุมอบรมทางวิชาการ

ชาญชัย สวัสดิ์ธินิมา และ เชติวิทย์ ฤทธิประศาสตร์ (2526) ให้ความหมายของการอบรมไว้ว่า การอบรม หมายถึง การเพิ่มพูนทางพฤติกรรมในลักษณะสอดคล้องกับองค์การและสภาพทั่วไป ซึ่งจะช่วยใ้บุคคลมีประสิทธิภาพในการทำงานสูงขึ้นและมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ดังนั้น การประชุมอบรมทางวิชาการจึงเป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานใ้ครูมีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยการจัดการประชุมและรูปแบบการประชุมในแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ความเหมาะสม ลักษณะ และขนาดของหน่วยงานหรือโรงเรียน ซึ่งการประชุมอบรมโดยทั่วไปในโรงเรียนจะมีการประชุมอย่างน้อย 4 ประเภท ดังนี้

1) การประชุมครูทั้งโรงเรียน เป็นการประชุมเพื่อปรึกษาหารือและสั่งการหรือมีรายการพิเศษที่โรงเรียนต้องทำ ทางโรงเรียนควรจัดเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละครั้ง ส่วนใหญ่จะกำหนดหลังจากผู้บริหารโรงเรียนเข้าประชุมประจำเดือนที่อำเภอแล้ว

2) การประชุมครูผู้แทนของแต่ละชั้นเรียน สำหรับโรงเรียนที่เปิดสอนชั้นหนึ่ง ๆ หลาย ๆ ห้อง เป็นการประชุมเพื่อชี้แจงหรือปรึกษาหารือเพื่อพิจารณาความเคลื่อนไหวในระยะเวลาสั้น ๆ ที่ผ่านไปภายใน 1 สัปดาห์ หรือ 1 เดือน และเพื่อเตรียมงานในช่วงต่อไปทั้งทางด้านปกครอง วิชาการและกิจกรรม ส่วนใหญ่ผู้บริหารเป็นประธาน

3) การประชุมคณะกรรมการต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการควบคุมความประพฤติของนักเรียน สวัสดิการ กิจกรรมอื่น ๆ ส่วนใหญ่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธาน

4) การประชุมครูหัวหน้างาน หรือหัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ เป็นการประชุมเพื่อหารือ เช่น ปรับแผน ปรับวิธีการดำเนินการ ส่วนใหญ่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธาน

5) การเข้าร่วมประชุมอบรมเพื่อพัฒนาตนเอง เนื่องในโอกาสต่าง ๆ

ส่วนรูปแบบของการประชุมหลายรูปแบบ แต่ละแบบมีความมุ่งหมายและเหมาะสมกับงานแตกต่างกัน ซึ่งผู้จัดควรพิจารณาให้ตรงกับวัตถุประสงค์และความเหมาะสมรูปแบบการประชุมโดยทั่วไปมีดังนี้

1) การประชุมสัมมนา เป็นการประชุมของบุคคลกลุ่มหนึ่งเพื่อศึกษาค้นคว้าหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง ภายใต้การนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดปัญหา สำรวจปัญหาปรึกษาหารือและแก้ปัญหา มีการแลกเปลี่ยนผลงานระหว่างบุคคลในกลุ่ม และสรุปผลการสัมมนา

ผู้นำการสัมมนาจะต้องดำเนินการ โดยใช้เวลาการสัมมนาทั้งหมดให้เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างบุคคลในกลุ่มสัมมนาให้มากที่สุด ผู้เข้าร่วมสัมมนาจะต้องทราบเรื่องการสัมมนาล่วงหน้าและจะต้องศึกษาค้นคว้ามาก่อน

2) การประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นการประชุมหรืออบรม โดยเน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้ ความเข้าใจและทักษะทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติอย่างแท้จริง รู้จักแก้ปัญหาและปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาหรือกำหนดมาตรการอย่างใดอย่างหนึ่ง การปฏิบัติประกอบด้วยการประชุมย่อย การประชุมใหญ่ ผู้ร่วมประชุมทั้งหมดจะได้นำเอาความรู้ประสบการณ์ไปเป็นแนวปฏิบัติต่อไป

3) การประชุมอภิปรายรายกลุ่ม คือ การที่บุคคลในกลุ่มจำนวนประมาณ 6 – 20 คน มาร่วมกันพิจารณา อภิปรายในเรื่องหรือหัวข้อที่สมาชิกมีความสนใจร่วมกัน เป็นการประชุมนอกแบบเป็นกันเอง ไม่มีพิธีที่ต้องเตรียมการใหญ่โตโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัญหา แก้ปัญหาและสร้างเกณฑ์ร่วมกัน โดยอาศัยความคิดจากหลาย ๆ คน แต่จะถือว่าเป็นมติของกลุ่มทั้งหมด

4) การประชุมแบบอภิปรายซักถาม คือ การอภิปรายหลังจากที่ผู้ทรงคุณวุฒิ อภิปรายจบลง และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายอย่างอิสระและเปิดเผยโดยการซักถาม ปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น และให้ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมต่อคณะผู้ทรงคุณวุฒิ และที่ประชุม การอภิปรายซักถามช่วยให้ผู้ฟังได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปราย และจัดข้อสงสัยที่ได้รับฟังจากผู้อภิปรายด้วย

5) การประชุมแบบระดมความคิด เป็นเทคนิคการประชุมที่เน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มากกว่าการปฏิบัติโดยให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ออกมาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่คำนึงถึงว่าแนวคิดนั้นจะนำไปปฏิบัติได้หรือไม่

6) การประชุมบรรยาย เป็นการประชุมที่เสนอเนื้อหา ความรู้ ข่าวสาร หรือทัศนคติต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจหรือยอมรับข้อความหรือเรื่องราวที่ผู้บรรยายเสนอให้ การบรรยายโดยทั่วไปมุ่งที่จะแจ้งให้ผู้ฟังได้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ ตามที่ผู้บรรยายต้องการ มีการกระตุ้น ชักชวนและโน้มน้าวทัศนคติของผู้ฟังให้เห็นคล้อยตาม เช่นเดียวกันกับการพูดต่อหน้าชุมชนนั่นเอง การประชุมแบบบรรยายมีลักษณะเป็นทางการ แต่ประหยัดเวลาและงบประมาณ

3.3.9 ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ชาลี สะตะ (2549) ได้ให้ความหมายและกล่าวถึงประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้ แหล่งเรียนรู้หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ตามความต้องการการจำเป็น แหล่งเรียนรู้ช่วยเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญต่อการเรียนรู้คือ เป็นแหล่งศึกษาตามอัธยาศัย เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้า การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นแหล่งสร้างเสริมประสบการณ์ในภาคปฏิบัติ เป็นแหล่งสร้างเสริมความรู้ ความคิด วิทยาการและประสบการณ์แก่ผู้เรียน ประโยชน์

ของการเรียนรู้จากแหล่งเรียนคือ 1) ให้ความเวลาในการรวบรวม ข้อมูลและการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับข้อมูลซึ่งช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง 2) กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อที่หลากหลาย 3) กระตุ้นให้มุ่งเน้นลงลึกเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งผลักดันให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้นและสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพสูง 4) การตกลงทำโครงการวิจัยสามารถทำให้เกิดการสร้างคามหมายโดยอาศัยการปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วมกับแหล่งข้อมูล 5) ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ จนเกิดทักษะในการหาข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการสร้างคามตระหนักเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและ ความแตกต่างของข้อมูล 6) เสริมสร้างการพัฒนาทักษะการคิด เช่น การแก้ปัญหา การให้เหตุผลและการประเมินอย่างมีวิจารณ์ญาณ โดยอาศัยการวิจัยและการควบคุมข้อมูล 7) ช่วยให้การรวบรวมข้อมูลเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง กระตุ้นให้เกิดการสร้างองค์การความรู้อย่างต่อเนื่อง 8) ช่วยปรับเปลี่ยนเจตคติที่ดีต่อห้องสมุด บรรณารักษ์และการอ่าน 9) ช่วยปรับเปลี่ยนเจตคติของครูและนักเรียนที่มีต่อเนื้อหาวิชาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 10) ช่วยเชื่อมโยงการควบคุมข้อมูลและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลเข้ากับรายวิชาต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเกิดการเรียนรู้ 11) ช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทักษะการใช้ข้อมูลโดยอาศัยการเรียนรู้โดยตนเองและการสะท้อนความคิด ที่ตรงกันข้ามกับการสอนทักษะที่ครูเป็นผู้ชี้แนะซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ 12) ช่วยให้มีการสร้างความเข้าใจส่วนตัวอย่างต้นตัว โดยใช้การสะท้อนความคิดและการประเมินตนเอง ดังนั้น ข้อมูลที่ให้มามักจะเป็นบริบทต้นแบบการคิดหรือกรอบความคิด 13) ช่วยอภิปรายยุทธศาสตร์การสืบค้นอย่างเปิดเผยจึงเป็นการเพิ่มความคล้อยคลึงที่จะสามารถถ่ายโอนไปสู่สถานการณ์การแก้ปัญหาในอนาคตได้ 14) ช่วยเสริมสร้างความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และในการสร้างภาพลักษณ์ของตนเองโดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างต้นตัว 15) ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตลอดช่วงประสบการณ์ที่ดำเนินอยู่ 16) ช่วยเพิ่มพูนการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและการใช้แหล่งเรียนรู้ของนักเรียนโดยเริ่มโยยุทธศาสตร์การสืบค้นเข้ากับการเรียนการสอนในรายวิชาบูรณาการ 17) ช่วยพัฒนาทักษะการวิจัยและความเชื่อมั่นในตนเองในการสืบค้นข้อมูลโดยบูรณาการทักษะการใช้ห้องสมุดเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร 18) ช่วยเพิ่มสัมฤทธิ์ผลด้านวิชาการในเนื้อหาวิชา เจตคติและการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ โดยอาศัยแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างไรก็ตามแหล่งเรียนรู้ที่โรงเรียนสามารถใช้ประกอบการเรียนนั้น มี 3 ประเภทคือ 1) แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้จากสภาพจริง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษชาติ ภูเขา ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฝนดาวตก น้ำท่วม แผ่นดินไหว เหตุการณ์ธรณีพิบัติ (คลื่นยักษ์สึนามิ) เป็นต้น 2) แหล่งการเรียนรู้ที่จัดหรือสร้างขึ้น มีทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้สะดวกและรวดเร็ว เช่น แหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ห้องสมุด ห้องศูนย์วิชาการ ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ สวนสมุนไพร สวนวรรณคดี สวนวิทยาศาสตร์ สวนสุขภาพ สวนธรรมศึกษา สนามกีฬา สวนป่าในโรงเรียน เป็นต้น ส่วนแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ได้แก่ ศาสนสถาน พิพิธภัณฑ์ สถาบันวิจัย สถานประกอบการ แหล่งวิชาการ แหล่ง

บริการ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ หอศิลป์ หอสมุดประชาชน เรือห้องสมุด รถห้องสมุดเคลื่อนที่ ศูนย์กีฬา ศูนย์การค้า เครือข่ายสารสนเทศ เป็นต้น 3) แหล่งการเรียนรู้ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครองนักเรียน บุคคลที่มีความรู้ และมีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาทางภาษา เพลงพื้นบ้าน พิธีกรรมต่างๆ ศิลปินแห่งชาติ บุคคลตัวอย่าง บุคคลทางการเมือง การปกครอง เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ล้วนเป็นส่วนเติมเต็มให้กับการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญและสนับสนุนทั้งการมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ในการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่หลากหลาย ดังนี้คือ 1) จัดการเรียนรู้โดยอาศัยแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จในการทำงานอาชีพที่มีอยู่ในชุมชน ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน 2) จัดการเรียนรู้โดยอาศัยแหล่งวิทยากร ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด ศูนย์วิชาการ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น 4) จัดการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ 5) จัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อพิมพ์ต่างๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์ เป็นต้น 6) จัดการเรียนรู้โดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต วีดิรอม วีซีดี วีดีทัศน์ คอมพิวเตอร์ ช่วยสอน (CAI) เป็นต้น อนึ่งด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โรงเรียนควรดำเนินการดังนี้ 1) สำรวจ แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นใน เขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง 2) จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้กับ ครู สถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถานศึกษาอื่นที่จัดในการจัดการศึกษา ในบริเวณใกล้เคียง 3) โรงเรียนควรจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ และประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันทาง สังคมอื่นที่จัดการศึกษา ในการจัดตั้งส่งเสริมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน 4) ส่งเสริม สนับสนุน ให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้จึงเป็นการพัฒนาสถานที่ที่จะส่งเสริมสนับสนุน การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีการจัดตั้งและพัฒนา การประสานความร่วมมือ การสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนในการพัฒนากระบวนการ เรียนรู้ของนักเรียน

3.3.10 ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 6 มาตรา กำหนดให้ สถานศึกษาพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนให้ สถานศึกษาสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง บนหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนา ภาวะความรับผิดชอบการจัดการศึกษาที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

และต่อเนื่อง อันนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้ชุมชน สังคม เกิดความมั่นใจว่าบุตรหลานทุกคนมีความรู้ ความสามารถ บุคลิกลักษณะและคุณสมบัติตาม มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามระบบประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาต้องเชื่อถือได้ มีสม่าเสมอและต่อเนื่อง สร้างความมั่นใจต่อสังคมได้ว่าสถานศึกษามี ศักยภาพในการจัดการศึกษา รายงานต่อสาธารณชนได้ว่าผู้เรียนทุกคนในสถานศึกษาได้รับการ เรียนรู้หรือไม่ เพียงใด ใช้วิธีการใดในการพัฒนาผู้เรียนและทราบได้อย่างไรว่าผู้เรียนทุกคนเกิด การเรียนรู้ ตลอดจนต้องมีการเปลี่ยนแปลงอะไรอีกบ้าง เพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น สามารถ บรรลุมาตรฐานตามที่สถานศึกษากำหนด ดังนั้น การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจึงต้อง ประกันสิ่งที่สถานศึกษาดำเนินการ นอกจากนั้นระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ประกอบด้วยภาระงานสำคัญที่ไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่แต่กลับเป็นการจัดการที่สร้างความเข้มแข็งให้ สถานศึกษา โดยสถานศึกษาอาจมีแนวดำเนินการดังนี้ 1) สถานศึกษากำหนดเป้าหมายให้ ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ ความสามารถและบุคลิกลักษณะและคุณสมบัติตามมาตรฐานหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง 2) กำหนดขอบข่ายของการประกันคุณภาพซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์และภารกิจ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา แผนการจัดการเรียนการสอน กำหนดความก้าวหน้า และผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แผนการบริหารจัดการ ซึ่งส่วนนี้ถือว่าเป็น ศักยภาพในการจัด การศึกษาของสถานศึกษา 3) กำหนดกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วย การจัดการ ระบบบริหารและสารสนเทศ การกำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษา การกำหนด แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาการดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบทบทวนคุณภาพการดำเนินงาน การประเมินคุณภาพการจัดทำรายงานต่อส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความมั่นใจของผู้เกี่ยวข้องการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนสำคัญในการรักษาคุณภาพ และพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา การประกันคุณภาพประกอบด้วย 2 ส่วนคือ 1) มาตรฐานโรงเรียน พัฒนามาจากมาตรฐานการศึกษาซึ่งเป็นมาตรฐานแกนกลาง ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของ แต่ละโรงเรียน 2) ระบบคุณภาพเป็นการจัดการในระบบย่อยเพื่อให้เกิดคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านกระบวนการเพื่อให้เกิดผลผลิตและผลลัพธ์ที่มีคุณภาพตรงกับมาตรฐาน ซึ่งระบบคุณภาพนั้น โรงเรียนต้องดำเนินการเป็นวงจรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบคือ 1) การวางแผน (plan) โดย การออกแบบระบบ กำหนดขั้นตอนที่เป็นมาตรฐานตลอดกระบวนการนั้นซึ่งเรียกว่ากระบวนการ มาตรฐาน ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการการกำหนดให้มีวิธีการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐานซึ่ง เรียกว่าวิธีการโดยใน ขั้นตอนสำคัญ ๆ เมื่อดำเนินการไปแล้วจะมีการบันทึกและร่องรอยการ ดำเนินการเรียกว่าเป็นบันทึกมาตรฐานเพื่อให้สามารถตรวจสอบตนเองและให้ผู้อื่นตรวจสอบได้ บันทึกมาตรฐานเหล่านี้จะสามารถรวบรวมไว้เป็นสารสนเทศที่สะท้อนให้เห็นระบบคุณภาพย่อย ๆ ว่าตรงกับเกณฑ์ตามตัวบ่งชี้ตามมาตรฐานที่โรงเรียนกำหนดไว้หรือไม่ 2) การทำตามระบบ (do) คือการปฏิบัติตามกระบวนการ วิธีการและจัดทำบันทึกมาตรฐาน 3) การประเมินระบบ (check) เป็นการประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินการ และ 4)

การแก้ไขและปรับปรุง (act) คือการนำผลการประเมินมาแก้ไขหรือพัฒนางานระบบคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

ชาลี สะตะ (2549) กล่าวว่า การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนควรดำเนินการดังนี้ 1) จัดระบบโครงสร้างองค์กร ให้รับรองการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 2) กำหนดเกณฑ์การประเมินเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวงศึกษาธิการ เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่ การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา 3) วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุผลตาม เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา 4) ดำเนินงานพัฒนางานตามแผนและติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง 5) ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษา และหน่วยงานอื่นในการปรับปรุงและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา 6) ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อประเมิน คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 7) ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาในการ ประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จากเนื้อหาสาระดังกล่าว หน่วยงานแต่ละแห่งและนักวิชาการแต่ละคนก็ได้ กำหนดขอบข่ายงาน ไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2550) กำหนดขอบข่ายงานวิชาการประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการ เทียบโอนผลการเรียน วัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ งานห้องสมุดโรงเรียน งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน งานจัดครูเข้าสอน งานวิจัยเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษา และองค์กรอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการของครอบครัว องค์กรฯ และสถาบันอื่นที่จัด การศึกษา การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานวิชาการของสถานศึกษา การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา งานกิจกรรมนักเรียน การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและ มาตรฐานการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการพัฒนาให้ความเห็นการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนา หลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอน ผลการเรียน การนิเทศการศึกษา งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การพัฒนาและส่งเสริมให้มี แหล่งเรียนรู้ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น การ ส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการของครอบครัว องค์กร ฯ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา การแนะแนว

การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และงานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย งานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ การนิเทศการศึกษา งานบริหารการเรียนการสอน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และการวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน

งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน และงานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

อุทัย บุญประเสริฐ (2540) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน วัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน และงานกิจกรรมนักเรียน

กรมสามัญศึกษา (2539) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน งานห้องสมุดโรงเรียน งานบริหารการเรียนการสอน งานพัฒนาและส่งเสริมงานวิชาการ และงานให้ขวัญและกำลังใจในการทำงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน งานบริการการสอน และการอบรมวิชาการ

สัจด์ อุทรานันท์ (2538) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน งานห้องสมุดโรงเรียน และงานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ และการบริหารบุคลากรงานวิชาการ

อำภา บุญช่วย (2537) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน และงานห้องสมุดโรงเรียน

สุธีระ ทานตะวนิชย์ (2534) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

กิติมา ปรีดีดิลก (2532) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย งานให้ขวัญและกำลังใจในการทำงานและงานที่ปรึกษาวิชาการ

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา และการอบรมวิชาการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2526) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน งานบริหารการเรียนการสอน งานให้ขวัญและกำลังใจในการทำงาน งานจัดครูเข้าสอน งานพัฒนาและส่งเสริมงานวิชาการ การบริหารบุคลากรงานวิชาการ การจัดสอนซ่อมเสริม การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น งานกิจกรรมนักเรียน การจัดกลุ่มการเรียนรู้ และการกระจายความรับผิดชอบ

พนัส หันนาคินทร์ (2524) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย ส่วนที่เกี่ยวข้องกับครู และการจัดการสอน

รุจิร ภู่อาระ (2545) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ และงานพัฒนาและส่งเสริมงานวิชาการ

Owen R.G. (2001) มีภาระงานวิชาการประกอบด้วย การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ การนิเทศการศึกษา งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน งานจัดครูเข้าสอน การบริหารบุคลากรงานวิชาการ งานกิจกรรมนักเรียน การจัดหาทุน การพัฒนาข้อมูลนักเรียน

Sergiovanni and Other (1980) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน และการวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน

Faber and Shearon (1970) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การนิเทศการศึกษา การส่งเสริมครูประจำการ และการตั้งปรัชญาการศึกษาและการตั้งวัตถุประสงค์การบริหาร

Miller (1965) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ งานพัฒนาการสอนกลุ่มต่างๆ งานบริการการสอน และงานการปฏิบัติงานตามโปรแกรม

จากรายละเอียดองค์ประกอบของขอบข่ายงานวิชาการดังกล่าว แสดงให้เห็นได้ตามรายละเอียดในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางสังเคราะห์ข้อบ่งชี้งานวิชาการ

หน่วยงาน/ บุคคล ข้อบ่งชี้	กระทรวงศึกษาธิการ (2550)	กระทรวงศึกษาธิการ (2546)	ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546)	พรบ. การศึกษาแห่งชาติ (2542)	อุทัย บุญประเสริฐ (2540)	กรมสามัญศึกษา (2539)	สพช. (2539)	สังกัด อุทยานันท์ (2538)	อำนาจ บุญช่วย (2537)	สุธีระ ทานตะวานิชย์ (2534)	กิตติมา ปรีดีติลา (2532)	เอกชัย กิสุขพันธ์ (2527)	มหาวิทยาลัยสุโขทัย (2526)	พนัส หันนาคินทร์ (2524)	รุจิรัฐ ภูสำรา (2545)	Owens (2001)	Sergiovanni and Other (1980)	Faber and Shearon (1970)	Miller (1965)
การพัฒนาหลักสูตรของ สถานศึกษา	/	/		/	/	/	/	/	/	/		/	/	/			/	/	
การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/		/	/	/		/		/	
การวัดผล ประเมินผล และการ เทียบโอนผลการเรียน	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/			/			/	/	/	
วัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการ เรียนการสอน	/			/	/		/	/								/			
การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ	/																		
งานห้องสมุดโรงเรียน	/					/		/	/										
การนิเทศการศึกษา		/	/									/				/		/	
งานบริหารการเรียนการสอน			/			/							/						
งานให้ขวัญและกำลังใจในการ ทำงาน						/					/		/						
งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน	/	/						/								/			
งานจัดครูเข้าสอน	/												/			/			
งานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาภายในสถานศึกษา	/	/	/	/															
การส่งเสริมชุมชนให้มีความ เข้มแข็งทางวิชาการ										/									
งานพัฒนาและส่งเสริมงานวิชาการ						/							/						
งานพัฒนาการสอนกลุ่มต่าง ๆ																			/
งานบริการการสอน							/												/
การบริหารบุคลากรงานวิชาการ								/					/			/			
การจัดสอนซ่อมเสริม													/						
การส่งเสริมครูประจำการ																		/	
การตั้งปรัชญาการศึกษาและการตั้ง วัตถุประสงค์การบริหาร																		/	
การพัฒนาข้อมูลนักเรียน																/			
การจัดหาทุน																/			

ตารางที่ 1 ตารางสังเคราะห์ขอบข่ายงานวิชาการ (ต่อ)

บุคคล	หน่วยงาน/ ขอบข่าย	กระทรวงศึกษาธิการ (2550)	กระทรวงศึกษาธิการ (2546)	ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546)	พรบ. การศึกษาแห่งชาติ (2542)	อุทัย บุญประเสริฐ (2540)	กรมสามัญศึกษา (2539)	สปป. (2539)	สังัด อุทรนันท์ (2538)	อำนาจ บุญช่วย (2537)	สุธีระ ทานตะนิษฐ์ (2534)	กิตติมา บริติติก (2532)	เอกชัย กิสุขพันธ์ (2527)	มหาวิทยาลัยสุโขทัย (2526)	พนัส หันนาคินทร์ (2524)	รุจิร ภูสาระ (2545)	Owens (2001)	Sergiovanni and Other (1980)	Faber and Shearon (1970)	Miller (1965)
การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น		/	/											/						
การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการของครอบครัว องค์กร ฯ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา		/	/																	
การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานวิชาการของสถานศึกษา		/																		
การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา		/																		
งานกิจกรรมนักเรียน		/				/								/			/			
การแนะแนว			/																	
การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา		/	/																	
การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา		/	/																	
การพัฒนาให้มองเห็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น		/																		
การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้			/		/				/											
การอบรมวิชาการ								/					/							
งานที่ปรึกษาวิชาการ												/								
การกระจายความรับผิดชอบ														/						
การจัดกลุ่มการเรียนรู้														/						
งานการปฏิบัติงานตามโปรแกรม																				/

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึง ขอบข่ายงานวิชาการมีถึง 37 ขอบข่าย และเมื่อวิเคราะห์ดูในเนื้อหาของแต่ละขอบข่าย พบว่า บางขอบข่ายของหน่วยงานและนักวิชาการ มีความคิดเห็นเหมือนกันหรือคล้ายกัน แต่บางขอบข่ายก็มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเกิดจากความเชื่อในปรัชญาที่เชื่อแตกต่างกันนั่นเอง แต่เมื่อเราได้ศึกษาในรายละเอียดองค์ประกอบของแต่ละขอบข่าย

พบว่า ในรายละเอียดองค์ประกอบของขอบข่ายเหล่านั้นมีความเหมือนกันอยู่หลายองค์ประกอบ หากมีการจัดหมวดหมู่องค์ประกอบที่มีเนื้อหาสาระหรือกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติคล้ายกันก็จะไม่เกิดความสับสนและจะส่งผลต่อการจัดขอบข่ายของงานวิชาการในโรงเรียน สะดวกต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย จึงสังเคราะห์ขอบข่ายจัดกลุ่มขอบข่ายของงานวิชาการใหม่ได้ขอบข่าย 25 ขอบข่าย 122 องค์ประกอบย่อยของขอบข่าย ดังรายละเอียดของขอบข่ายและองค์ประกอบย่อย ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (พรบ.การศึกษาแห่งชาติ, 2542), (อุทัย บุญประเสริฐ, 2540), (กรมสามัญศึกษา, 2539), (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539), (สัจ จุฑานันท์, 2538), (อำภา บุญช่วย, 2537), (สุธีระ ทานตะวณิชย์, 2524), (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2527), (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526), (Sergiovanni and Other, 1980), (Faber and Shearon, 1970) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 7 หมวดงานคือ

1.1 ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น

1.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

1.4 นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม

1.5 นิเทศเพื่อการพัฒนาการใช้หลักสูตรภายในสถานศึกษา

1.6 ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

1.7 ปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามความเหมาะสม

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (พรบ.การศึกษาแห่งชาติ, 2542), (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546), (อุทัย บุญประเสริฐ, 2540), (กรมสามัญศึกษา, 2539), (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539), (สัจ จุฑานันท์, 2538), (อำภา บุญช่วย, 2537), (สุธีระ ทานตะวณิชย์, 2524), (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2527), (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526), (Owen, 2004), (Faber and Shearon, 1970) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 7 หมวดงานคือ

2.1 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2 ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ให้สมดุลกัน ปลุกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

2.3 ใช้การแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้

2.4 จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือมีช่วยเหลือนกันแบบกัลยาณมิตร เช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกัน หรือแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

2.5 ให้ผู้ปกครอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้

2.6 ส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างหลากหลาย และต่อเนื่อง

2.7 จัดห้องสมุด

3. การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (พรบ.การศึกษาแห่งชาติ, 2542), (อุทัย บุญประเสริฐ, 2540), (กรมสามัญศึกษา, 2539), (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539), (สัจจิต อุทรานันท์, 2538), (อำภา บุญช่วย, 2537), (สุธีระ ทานตะวณิชย์, 2524), (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2526), (Sergiovanni and Other, 1980), (Faber and Shearon, 1970) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 6 หมวดงาน คือ

3.1 กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา

3.2 จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบการวัดผล และประเมินผลของสถานศึกษา

3.3 ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการปฏิบัติ และผลงาน

3.4 จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ และอื่น ๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

3.5 พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

3.6 จัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน เพื่อใช้ในการอ้างอิง ตรวจสอบ และใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอน

4. วัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (พรบ.การศึกษาแห่งชาติ, 2542), (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539), (สัจด์ อุทรานันท์, 2538), (Sergiovanni and Other, 1980) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 3 หมวดงานคือ

4.1 งานเครื่องมือหรืออุปกรณ์ (hardware) บางที่เรียกสื่อประเภทนี้ ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องเล่นจานเสียง วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ

4.2 งานวัสดุ (software) บางที่เรียกสื่อประเภทนี้ ได้แก่ ฟิล์ม ภาพยนตร์ ม้วนเทปประกอบเสียง รายการวิทยุ หนังสือเรียน ของจริง หุ่นจำลอง แผนที่ แผนภูมิ ลูกโลก รูปภาพ ป้ายนิเทศ ฯลฯ เป็นต้น

4.3 งานเทคนิคหรือวิธีการ (technique or method) ได้แก่ เทคนิคในการเลียนแบบ การแสดง การละเล่น ละครหุ่น การสาธิตกรรมวิธี การศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

5. การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546), (Owen, 2004), (Miller, 1965) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 15 หมวดงานคือ

5.1 จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น ให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม

5.2 จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความเหมาะสม

5.3 จัดการเรียนการสอน ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการ ทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด

5.4 จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม

5.5 จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอด ในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ

5.6 จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

5.7 ให้สอดคล้องการอบรมด้านจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

5.8 การเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย

5.9 จัดสภาพแวดล้อมและสร้างสรรค์บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และปฏิบัติจริง
ของผู้เรียน

5.10 การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติงานวิชาการ

5.11 การจัดทำข้อมูลนักเรียน

5.12 การกำหนดกรอบนโยบาย

5.13 การจัดทำแผนงานวิชาการ

5.14 การติดตามและประเมินผลงานวิชาการ

5.15 การปฏิบัติงานตามโปรแกรม โดยการจัดทำแผนการเรียนรู้

6. การนิเทศการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (ปรียาพร วงศ์ อนุตรโรจน์, 2546), (กิติมา ปรีดีติลล, 2532), (พรบ.การศึกษาแห่งชาติ, 2542), (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2527), (Owen, 2004) และ (Faber and Shearon, 1970) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 5 หมวดงานคือ

6.1 จัดระบบการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

6.2 ดำเนินการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลาย และ
เหมาะสมกับสถานศึกษา

6.3 ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา

6.4 ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการ
นิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา

6.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศการศึกษาภายใน
สถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

7. งานบริหารการเรียนการสอน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2526), (กรมสามัญศึกษา, 2539), (กิติมา ปรีดีติลล, 2532), (พรบ.การศึกษาแห่งชาติ, 2542) และ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 12 หมวดงานคือ

7.1 งานให้ขวัญและกำลังใจในการทำงาน

7.2 การจัดกลุ่มการเรียนรู้โดยกำหนดวิชาบังคับและวิชาเลือกตามโครงสร้างหลักสูตร

7.3 งานบริหารการสอน โดยการจัดบุคลากรดูแลและอำนวยความสะดวกในการนำ
นวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินงานวิชาการ

7.4 การจัดทำแผนการสอนของครู

7.5 การส่งเสริมครูให้ทำผลงานวิชาการ

7.6 การสร้างบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียนเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

7.7 ส่งเสริมการสอนและพัฒนาการสอนกลุ่มต่าง ๆ

7.8 การมอบหมายความรับผิดชอบแก่บุคลากร

7.9 การวางแผนบุคลากรงานวิชาการ

7.10 งานที่ปรึกษาวิชาการ

7.11 การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานวิชาการของสถานศึกษา

7.12 การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา

8. งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนทางวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539), (สัจ จูทรานันท์, 2538), (Owen, 2004) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 5 หมวดงานคือ

8.1 การสำรวจทรัพยากรและแหล่งวิชาการในท้องถิ่น นำมาประกอบการเรียนการสอน

8.2 การนำทรัพยากรท้องถิ่นมาสอนทางวิชาชีพให้แก่นักเรียน

8.3 การพานักเรียนไปศึกษาแหล่งวิชาการและทรัพยากรนั้น ๆ

8.4 การเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียน

8.5 การร่วมมือทางวิชาการโดยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และทรัพยากรระหว่างโรงเรียนกับโรงเรียน และโรงเรียนกับแหล่งอื่น ๆ

9. งานจัดครูเข้าสอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กรมสามัญศึกษา, 2539), (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539), (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2538), (อำภา บุญช่วย, 2527), (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2526), (Owen, 2004) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 6 หมวดงานคือ

9.1 สำรวจความพร้อมของโรงเรียนก่อนเปิดเรียน

9.2 กำหนดคุณสมบัติของผู้สอนรายวิชาในแผนการเรียน

9.3 จัดตามความถนัดของครู

9.4 การแก้ปัญหาการขาดแคลนครู

9.5 การจัดหาบุคลากรภายนอกมาช่วยสอนในโรงเรียน

9.6 จัดครูแทนเมื่อครูไม่มาทำการสอน

10. งานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (พรบ.การศึกษาแห่งชาติ, 2542), (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 3 หมวดงานคือ

10.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารการจัดการและการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา

10.2 ส่งเสริมให้ครู ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

10.3 ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ ผลงานการวิจัย หรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันอื่น

11. การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (รุจิรุ ภู่อาระ, 2545) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 4 หมวดงานคือ

11.1 การศึกษา สำนวจความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

11.2 จัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด และเทคนิค ทักษะ ทางวิชาการ เพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น

11.3 การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทาง วิชาการของสถานศึกษา และที่จัดโดยบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัด การศึกษา

11.4 ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน ท้องถิ่น

12. งานพัฒนาและส่งเสริมงานวิชาการ (กรมสามัญศึกษา, 2539), (รุจิรุ ภู่อาระ, 2545) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 4 หมวดงานคือ

12.1 การให้รางวัลชมเชยแก่ผู้ที่มีพฤติกรรมดีเด่น หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ไปในทางที่ดีขึ้น

12.2 กำหนดนโยบายการให้การบ้านนักเรียนให้ชัดเจนว่าควรทำหรือไม่ ถ้าจัดทำ ควรจัดในรูปแบบใดที่จะทำให้นักเรียนรักในการศึกษาค้นคว้ามากกว่าจะเป็นภาระทั้งของนักเรียน และผู้ปกครอง

12.3 จัดกิจกรรมส่งเสริมในด้านคุณธรรม จริยธรรม นอกเหนือจากกิจกรรมที่ ครูจัดในชั้นเรียน

12.4 จัดสร้างเครือข่ายวิชาการภายในสถานศึกษา โดยอาจใช้ระบบทางเทคโนโลยี เข้ามาให้ได้กั้ได้รู้จักใช้

13. การจัดสอนซ่อมเสริม (กรมสามัญศึกษา, 2539) มีองค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ 5 หมวดงานคือ

13.1 การสำรวข้อบกพร่องในการเรียนรายวิชาที่ครูสอน

13.2 รวบรวมนักเรียนที่ต้องเรียนซ่อมเสริม และแบ่งออกเป็นรายวิชาการ

13.3 วางแผนกำหนดห้องเรียน เวลาเรียน และผู้สอน

13.4 ดำเนินการสอนซ่อมเสริมตามที่กำหนดไว้ จนนักเรียนมีความรู้ความสามารถ ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

13.5 ประเมินผลการสอนโดยการสังเกต การทดสอบข้อเขียนจากผลงานที่มอบหมาย

14. การส่งเสริมครูประจำการ (Faber and Shearon, 1970) มีองค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ 4 หมวดงาน คือ

14.1 การพัฒนาโดยสื่อทางไกล

14.2 การพัฒนาเป็นรายบุคคล

14.3 การพัฒนาเป็นกลุ่ม

15. การตั้งปรัชญาการศึกษาและการตั้งวัตถุประสงค์การบริหาร (Faber and Shearon, 1970) มีองค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ 3 หมวดงาน คือ

15.1 การตั้งเป้าหมายการศึกษา

15.2 การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายการศึกษา และพฤติกรรม
การเรียนรู้การสอน

15.3 การพัฒนาปรัชญาการศึกษา

16. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2526) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 2 หมวดงาน คือ

16.1 ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา ทั้งบริเวณ
ใกล้เคียงภายในเขตพื้นที่การศึกษา ต่างเขตพื้นที่การศึกษา

16.2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายใน
ประเทศและต่างประเทศ

17. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการของครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถาน
ประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 3 หมวดงาน คือ

17.1 สสำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา รวมทั้งความต้องการในการได้รับการ
การสนับสนุนด้านวิชาการของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

17.2 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ใน
การจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

17.3 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว
องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

18. งานกิจกรรมนักเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2526), (พนัส หันนาคินทร์, 2524), (Owen, 2004) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 2 หมวดงานคือ

18.1 การจัดกิจกรรมที่จัดในหลักสูตร

18.2 การจัดกิจกรรมนอกหลักสูตร

19. การแนะแนวการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (Owen, 2004) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 2 หมวดงานคือ

19.1 จัดระบบการแนะแนวทางวิชาการ และวิชาชีพภายในสถานศึกษา โดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยนักเรียน และกระบวนการเรียนการสอน

19.2 ดำเนินการแนะแนวการศึกษา โดยความร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา

19.3 ติดตามและประเมินผลการจัดการระบบและกระบวนการแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษา

19.4 ประสานความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ด้านการแนะแนวการศึกษา กับสถานศึกษา หรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่การศึกษา

20. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา องค์ประกอบย่อย 7 งาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 7 หมวดงานคือ

20.1 จัดระบบโครงสร้างองค์กร ให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

20.2 กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา และตัวชี้วัดของกระทรวง เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

20.2 วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ให้บรรลุผลตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

20.3 ดำเนินการพัฒนางานตามแผนและติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

20.4 ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษา และหน่วยงานอื่นในการปรับปรุง และพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

20.5 ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

20.6 ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

21. งานการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 5 หมวดงานคือ

21.1 ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการบริหารงานวิชาการ

21.2 ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน

21.3 จัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานด้านวิชาการ

21.4 ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น

21.5 การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

22. การพัฒนาให้เห็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 3 หมวดงาน

22.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

22.2 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

22.3 เสนอคณะกรรมการสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

23. งานการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546), (พรบ.การศึกษาแห่งชาติ, 2542), (สัจ จุฑานันท์, 2538) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีองค์ประกอบย่อย 4 หมวดงานคือ

23.1 สำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง

23.2 จัดเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง

23.3 จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ และประสานความร่วมมือสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

23.4 ส่งเสริม สนับสนุนให้ครู ใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

24. งานการอบรมทางวิชาการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539), (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2527) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 6 หมวดงานคือ

24.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการเพื่อวางแผนกำหนดเรื่องที่จะจัดประชุม อบรม หรือกำหนดวิธีการพัฒนาครูให้เหมาะสม

24.2 จัดให้มีการประชุม อบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับปัญหาของงานวิชาการในโรงเรียน โดยครูผู้มีความรู้ความสามารถ หรือวิทยากรภายนอก

24.3 สนับสนุนให้ครูเข้าร่วมประชุมอบรมทางวิชาการที่สถาบันหรือหน่วยงานอื่น

24.4 การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการประชุมอบรมและอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินงานทุกครั้ง

24.5 ประเมินผลการประชุมอบรมทุกครั้งและนำผลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอนและการประชุมต่อไป

24.6 จัดให้มีการรายงานการประชุมอบรม หรือสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการทุกครั้ง

25. การจัดกลุ่มการเรียนรู้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2526), (รุจิรี ภูสาระ, 2545) เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบย่อยของงานด้านนี้ มีขอบข่ายองค์ประกอบย่อย 3 หมวดงานคือ

25.1 จัดกลุ่มผู้เรียนเป็นชั้น วิธีจัดกลุ่มแบบนี้เป็นการจัดกลุ่มอายุของนักเรียนเป็นจุดเริ่มต้น แล้วให้ผู้เรียนเลื่อนชั้นปีละ 1 ชั้น (ถ้าไม่มีการสอบตก)

25.2 จัดกลุ่มผู้เรียนตามความสามารถ วิธีการจัดการแบบนี้คำนึงถึงอายุของผู้เรียนแต่คำนึงถึงความสามารถที่ผู้เรียนมีอยู่ใกล้เคียงกันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

25.3 จัดกลุ่มผู้เรียนตามความสนใจ เป็นการจัดกลุ่มผู้เรียนที่สนใจวิชาใดก็อาจรวมกลุ่มกันให้โรงเรียนจัดประสบการณ์ให้

3.4 สภาพการดำเนินงานวิชาการ

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยของ

ชาลี สะตะ (2549), พิธาน พันธ์ทอง (2548), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546), อภินันท์ นาเลาะห์ (2545), วิโรจน์ จันทสิงห์ (2542), คะนิงพร ภูมิศักดิ์ (2539), เพียงพิช พฤษะวัน (2538) และสุภัทรา สัจจา (2535) พบว่าการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษามีการดำเนินการตามขอบข่ายงานวิชาการทั้งในระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย แต่ก็ถือว่าโรงเรียนประถมศึกษาได้ปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังผู้วิจัยได้สังเคราะห์การดำเนินงานวิชาการที่ผ่านมาในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2538-2549 ได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตารางสังเคราะห์ขอบข่ายงานวิชาการที่โรงเรียนประถมศึกษาดำเนินการ

หน่วยงาน/บุคคล	ชาลี สะตะ (2549)	พิธาน พันทอง (2548)	สพช. (2546)	อภิวัฒน์ นานาเลห์ (2545)	วิโรจน์ จันทสิงห์ (2542)	คะนิงพร ภูมิศักดิ์ (2539)	เพ็ญพิช พฤษะวัน (2538)	สุภัทรา สัจจา (2535)	รวมความถี่
การพัฒนาหลักสูตร	/	/	/	/	/	/	/	/	8
การเรียนการสอน	/	/	/	/	/	/	/	/	8
การวัดผล ประเมินผล	/	/	/		/	/	/	/	7
วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน	/	/	/	/	/	/			6
การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ							/		1
งานห้องสมุดโรงเรียน						/		/	2
การนิเทศการศึกษา		/	/			/		/	4
การวิจัยทางการศึกษา				/				/	2
งานประชุมและอบรมทางวิชาการ						/			1
การบริหารเกี่ยวกับการเรียนการสอน							/		1
การพัฒนาบุคลากร				/					1
การประกันคุณภาพการศึกษา	/			/					2
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้	/								1

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่าสภาพการดำเนินงานทางวิชาการ เมื่อดูผลรวมความถี่ในการดำเนินงานตามขอบข่ายงานวิชาการ สามารถเรียงลำดับการดำเนินงานจากความถี่มากไปน้อยใน 5 ลำดับแรก ได้ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและประเมินผล วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน และการนิเทศการศึกษา นั้นแสดงให้เห็นว่า ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2538-2549 มีการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาใน 5 ขอบข่ายงานดังกล่าวเป็นส่วนใหญ่

3.5 ปัญหางานวิชาการ

จากการศึกษาสภาพปัญหางานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา โดยศึกษางานวิจัยของชาติ สະตะ (2549), จิราพร รังคะราช (2548), แสงเดือน มาลีรักษ์ (2547), นกตล นพเคราะห์ (2546), อภินันท์ นาเลาะห์ (2545), ศิริพร จันทโชติ (2543), สุรชาติ นนทะแสน (2542) และสถิต วงศ์ลา (2542, 2535) พบว่า ปัญหาในการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาทั้งในระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยทำกับกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันทั้งในโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาสทางการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป และโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก หรือโรงเรียนที่มีสังกัดแตกต่างกันทั้งของรัฐและเอกชน ดังผู้วิจัยได้สังเคราะห์ปัญหาในการดำเนินงานวิชาการที่ผ่านมาในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2542 - 2549 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ตารางสังเคราะห์ปัญหาของงานวิชาการตามขอบข่ายงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา

ปัญหางานงานวิชาการ	ชาติ สະตะ(2549)	จิราพร รังคะราช(2548)	แสงเดือน มาลีรักษ์(2547)	นกตล นพเคราะห์(2546)	อภินันท์ นาเลาะห์(2545)	ศิริพร จันทโชติ(2543)	สุรชาติ นนทะแสน(2542)	สถิต วงศ์ลา(2542)	รวมความถี่
การพัฒนาหลักสูตร	/	/	/	/	/			/	6
การเรียนการสอน	/	/	/	/	/	/			6
การวัดผล ประเมินผล	/	/	/			/			4
วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน	/		/	/			/	/	5
การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ				/					1
งานห้องสมุดโรงเรียน			/	/				/	3
การนิเทศการศึกษา				/		/			2
งานประชุมและอบรมทางวิชาการ			/	/					2
การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	/								1
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้	/								1

จากตารางที่ 3 เมื่อดูจากผลรวมความถี่ จะเห็นว่า ปัญหางานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2542 – 2549 จะมีปัญหาส่วนใหญ่เกิดกับการพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอนมากที่สุด รองลงมาเป็นปัญหาที่เกิดกับงานวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผลตามลำดับ

3.6 แนวทางการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียน

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยของชาลี สะตะ (2549), พิธาน พื้นทอง (2548), แสงเดือน มาลีรักษ์ (2547), อภินันท์ นาเลาห์ (2545) และคะนิง ภูศักดิ์ (2539) พบว่า ผลการวิจัยได้เสนอแนวทางหรือข้อเสนอแนะในการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาตามขอบข่ายงานวิชาการ ได้แก่ แนวทางการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนาการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ ซึ่งแนวทางการพัฒนาตามขอบข่ายงานวิชาการ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปในตารางที่ 4 ดังนี้

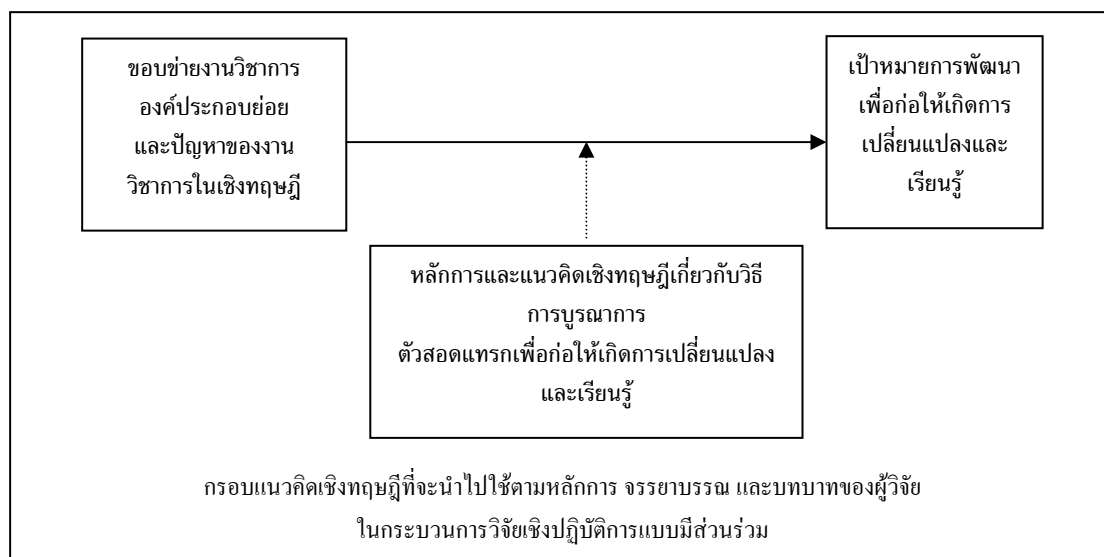
ตารางที่ 4 ตารางสังเคราะห์แนวทางการพัฒนางานวิชาการตามขอบข่ายงานวิชาการใน
โรงเรียนประถมศึกษา

หน่วยงาน/บุคคล	ชาติ สะตะ (2549)	พินิจ พันทอง (2548)	แสงเดือน มาลีรักษ์ (2547)	อภิรักษ์ นาคะ (2545)	คณะ ภูคัก (2539)
แนวทางการพัฒนางานวิชาการ					
การพัฒนาบุคลากร - ด้านหลักสูตร - ด้านเทคนิคการสอน - ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน	/	/	/	/	/
การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา - สพท.ควรเป็นเจ้าภาพในการทำหลักสูตรสถานศึกษา - ควรมีการประเมินการใช้หลักสูตรทุกปี	/	/	/	/	/
การพัฒนาการเรียนรู้ - กิจกรรมการสอนควรเป็นแบบบูรณาการ - บุคลากรทุกคนควรมีส่วนร่วมดำเนินการแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติในทุกสาระ	/	/	/	/	/
การวัดผลและประเมินผล - ควรจัดทำตัวบ่งชี้วัดคุณภาพผู้เรียนอย่างชัดเจน - หน่วยงานระดับเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีการประเมินผลคุณภาพผู้เรียนทุกปี - ควรส่งเสริมการประเมินตามสภาพจริง	/	/	/	/	/
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ - ควรมีห้องสมุดหรือมุมสื่อบัณฑิตที่มีหนังสือ สื่ออุปกรณ์ที่พอเพียงต่อความต้องการของครูและนักเรียน - ควรมีการวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น	/	/			/
การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา - ควรมีคณะกรรมการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในที่มาจากทุกฝ่าย - ควรสร้างความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจให้บุคลากรทุกฝ่าย	/		/	/	
การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ - ควรสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน - จัดตารางสอนยืดหยุ่น					/

จากตารางที่ 4 จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยจะเห็นว่า แนวทางการพัฒนางานวิชาการจะเป็นไปตามขอบข่ายงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ส่วนจะพัฒนาด้านไหนก็ขึ้นอยู่กับนโยบายและบริบทของโรงเรียนนั้น ๆ

4. กรอบความคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการวิจัย กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการบูรณาการ และกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการพัฒนาวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยขอกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ดังแสดงในภาพที่ 7

ภาพที่ 7 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

5. บริบทชุมชนและบริบทโรงเรียนที่เป็นเป้าหมายในการวิจัย

การศึกษาหมู่บ้านและโรงเรียนกรณีศึกษานี้ เป็นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน เพื่อให้เห็นความจริงของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการศึกษา

5.1 บริบทชุมชน (หมู่บ้านบึงฉิม)

บ้านบึงฉิม หมู่ที่ 4 ตำบลบึงเนียม อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2339 เดิมขึ้นอยู่กับตำบลพระลับ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 หมู่บ้านบึงฉิมได้แยกบ้านมาอยู่ในเขตการบริหารปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงเนียมจนถึงปัจจุบัน ส่วนที่เรียกกันว่า “บ้านบึงฉิม” นั้น เนื่องจากในอดีตพื้นที่บริเวณที่ตั้งบ้านนี้มีหนองน้ำขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน และมีฉิมหรือสิม (โบสถ์)

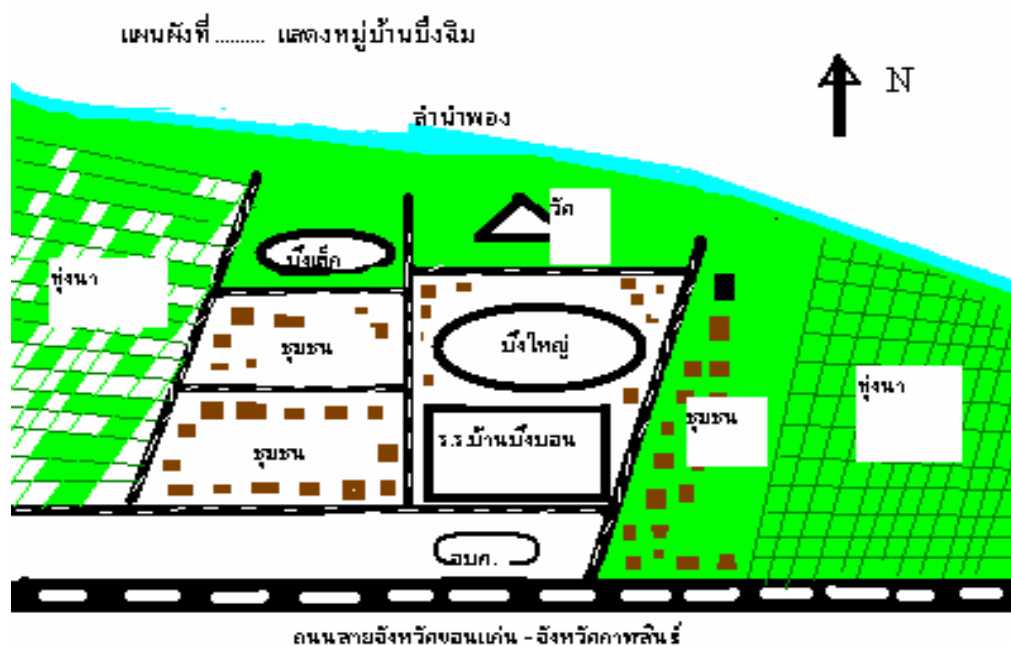
ชาวบ้านก็เลยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านบึงฉิม” ครอบครัวแรกที่มาตั้งบ้าน มีคนเล่าว่า เป็นครอบครัวที่อพยพมาจากจังหวัดร้อยเอ็ด เพราะบริเวณนี้มีบึง และเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำ (ลำน้ำพอง) ไหลผ่าน น่าจะทำการเกษตรได้ดี ก็เลยพากันถากถางพื้นที่ป่าสร้างเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ต่อมาจึงได้มีครอบครัวอื่น ๆ อพยพตามมาเรื่อย ๆ และมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนครัวเรือนและประชากร โดยสภาพทางกายภาพและนิเวศวิทยา บ้านบึงฉิมตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองขอนแก่น ตามเส้นทางถนนระหว่างจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดกาฬสินธุ์ และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองขอนแก่นประมาณ 10 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 5.8 ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือน 226 ครัวเรือน และมีประชากร 1,121 คน มีไฟฟ้า น้ำประปาใช้ มีคู่สายโทรศัพท์เข้าไปในหมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อคือ ทิศเหนือจรดลำน้ำพอง ทิศตะวันออกจรดลำน้ำพอง ส่วนทิศใต้และทิศตะวันตกจรดที่นาซึ่งมีอยู่ล้อมรอบหมู่บ้าน นอกจากนี้หมู่บ้านยังมีลำน้ำพองไหลผ่าน สามารถที่จะใช้น้ำในการทำเกษตรได้ โดยลำน้ำพองจะไหลลงมาจากทางทิศเหนือของหมู่บ้าน และไหลไปทางทิศตะวันออกลงแม่น้ำชีที่บ้านคุดเชียง จังหวัดมหาสารคาม จึงทำให้หมู่บ้านมีแหล่งน้ำและใช้ที่นาซึ่งเป็นดินเหนียวน้ำท่วมถึงทำนาปีละ 2 ครั้ง คือ นาปีและนาปรัง และมีการทำไร่นาสวนผสมด้วย ได้แก่ การปลูกข้าว มะม่วง ฝรั่ง ผักต่างๆ เช่น พริก มะเขือ ถั่วฝักยาว ผักกาดขาว ใบโหระพา หอม กวางตุ้งโดยจะมีพ่อค้าแม่ค้าจากหมู่บ้านใกล้เคียงมารับซื้อไปขายที่ตลาดในเมืองขอนแก่น ทำการเกษตรทั้งการทำนาทำสวน ตลอดปีควบคู่กันไป จึงทำให้เห็นว่าประชาชนเกือบร้อยละ 100 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากนี้ก็ยังมีประกอบอาชีพรับราชการประมาณ 10 คน เช่น ตำรวจ ทหาร ครู พยาบาล และอาชีพรับจ้างในตัวเมืองขอนแก่นแบบเดินทางไปกลับทุกวัน และมีประชาชนบางส่วนที่เป็นคนหนุ่มสาวไม่เกิน 10 คนที่เดินทางไปทำงานที่กรุงเทพฯ ในด้านวัฒนธรรม สาธารณสุข และการเมืองการปกครองนั้น มีวัดทำประชุมเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม สภาพเดิมของหมู่บ้านประชาชนจะมีความสัมพันธ์เหมือนสภาพสังคมชนบททั่ว ๆ ไป โดยจะมีลักษณะเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ปู่ย่า-ตายาย-พ่อแม่และลูกหลานอยู่รวมกัน แต่ในปัจจุบันจะมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และชาวบ้านที่ทำการเกษตรตลอดปีไม่ค่อยมีเวลาพบปะกันมากนัก เวลาที่มีการประชุมจะไม่ค่อยให้ความร่วมมือเนื่องจากทำงานเหน็ดเหนื่อยมาจากการทำนาทำสวนทั้งวัน ในด้านวัฒนธรรมและประเพณีนั้น บ้านบึงฉิมยังคงมีการรักษาสืบทอดประเพณีต่าง ๆ ที่มีมาแต่ครั้งอดีตให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยงานบุญประเพณีที่จัดได้แก่ งานบุญข้าวจี บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก บุญออกพรรษา บุญกฐิน ด้านอาหารส่วนใหญ่ประชาชนจะกินอาหารอีสานเป็นหลัก ได้แก่

ข้าวเหนียวหนึ่ง ลาบ ก้อย อ่อม ป่นปลา ส้มตำ แจ่วบอง ผักลวก ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้กินอาหารอื่น ๆ จากทุกภาคของประเทศที่มีพ่อค้าแม่ค้านำเข้ามาขาย หรือประชาชนไปซื้อมาจากตัวเมืองขอนแก่น และในบางครั้งอาจได้กินอาหาร

ฟาดฟู้ดของประเทศตะวันตกด้วย นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อในเรื่องผีปู้ตา ซึ่งตอนปู้ตา จะอยู่ทางทิศเหนือของวัดโดยชาวบ้านจะทำพิธีเลี้ยงผีปู้ตาในเดือน 6 ก่อนลงนาเพื่อ

เช่น ผีป่วน เป็นการตอบแทนพระคุณที่ได้ดูแลบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข สำหรับข้อชะล่าต่าง ๆ นั้น ชาวบ้านบึงฉิม ยังคงยึดถืออยู่คือ เวลาที่มีคนตายในหมู่บ้านชาวบ้านจะไม่ไปทำงาน และห้ามเอา ฟืนเข้าบ้านโดยเด็ดขาด เพราะจะเกิดสิ่งไม่ดี และนอกจากนั้นในวันพระห้ามไม่ให้ดักข้าวในทุ่งนา เพราะเชื่อว่าอัปมงคล ด้านการสาธารณสุข หมู่บ้านมีอาสาพัฒนาสาธารณสุขหมู่บ้าน (อ.ส.ม.) ที่ทำหน้าที่จัดกิจกรรม รมรงค์ ประชาสัมพันธ์/เผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารกับกับสุขภาพอนามัยและการป้องกันโรค โดยมีโรคที่พบบ่อยในหมู่บ้านได้แก่ ไข้เลือดออก โรคฉี่หนู นอกจากนี้ อ.ส.ม. ยังได้ทำกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่การเก็บข้อมูลสุขภาพเด็กเล็กในหมู่บ้านโดยการชั่งน้ำหนักเด็ก ๆ 3 เดือน และทำกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน/จัดร่วมกันในวันสำคัญ ส่วนด้านการเมืองการปกครอง หมู่บ้านมี ผู้นำที่เป็นทางการในหมู่บ้านได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และ อบต. ที่ได้รับการ คัดเลือกเป็นตัวแทนจากหมู่บ้าน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ พระ ผู้นำในการประกอบ พิธีกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน นอกจากนี้ก็จะมีหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้าน เช่น กลุ่ม เกษตรกรทำนา กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มสตรีแม่บ้าน ส่วนด้านการศึกษา มีโรงเรียนที่เปิดสอน ระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษาจำนวน 1 โรง คือ โรงเรียนบ้านบึงฉิม

จากสภาพบริบทข้างต้น กล่าวได้ว่า หมู่บ้านบึงฉิมเป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็น สังคมชนบทชาวอีสานทั่วไปที่ตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใกล้ที่ทำกิน มีวัดคือ วัดท่าประชุม เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมและงานบุญประเพณีตลอดทุกเดือน อาหารส่วนใหญ่จะเป็นอาหารอีสาน ได้แก่ ลาบ ก้อย อ่อม ป่นปลา ส้มตำ แจ่วบอง ผักลวก ฯลฯ และในปัจจุบันการคมนาคมสะดวกมี อาหารจากทุกภาคของประเทศเข้ามาขายจึงทำให้ประชาชนมีการบริโภคอาหารจากภาคอื่น หรือ อาหารฟัดฟูดของประเทศตะวันตกด้วย ประชาชนรู้จักและพึงพาอาศัยกันเสมือนญาติมิตร ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก โดยใช้ที่นาเป็นที่ทำมาหากิน มีรายได้หลักจากการทำนา และทำสวน มีผู้นำทั้งที่เป็นทางการ ผู้นำไม่เป็นทางการ และผู้นำกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งต่างก็ทำหน้าที่ของตนด้วยความรับผิดชอบทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบ โดยมีประเพณีวัฒนธรรมเป็นเครื่อง ยึดเหนี่ยว จากการที่หมู่บ้านบึงฉิมมีลักษณะเด่นในด้านการเกษตรและประเพณีวัฒนธรรม ทำให้ส่งผลต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา นั่นก็คือ ทำให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ผู้เรียนสามารถที่จะมาศึกษาหาความรู้ได้ ซึ่งมีแหล่งเรียนรู้ถึง 14 แห่ง (โรงเรียนบ้านบึงฉิม, 2550) คือ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การปลูกผัก การปลูกผลไม้ การปลูกต้นไม้ การเลี้ยงปลาในกระชัง สวนมะม่วง สวนฝรั่ง การสอนท่องสรักัญญะ หมอพรหมณ์ การทำบายศรีสู่ขวัญ ดนตรีพื้นบ้าน ช่างยนต์ และการสาธารณสุข (อ.ส.ม.) สำหรับโรงเรียน บ้านบึงฉิม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน นักเรียนสามารถเดินทางมาโรงเรียนด้วยเท้าได้ สะดวกใช้เวลามากที่สุดไม่เกิน 10 นาที ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 หมู่บ้านบึงจิม

5.2 บริบทของโรงเรียนบ้านบึงจิม

โรงเรียนบ้านบึงจิม ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านบึงจิม ตำบลบึงเนียม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งขึ้นเมื่อปี

พ.ศ. 2480 ที่บริเวณวัดเก่าบ้านบึงจิม ตำบลบึงเนียม อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีนักเรียนบ้านบึงเนียม บ้านบึงไคร่นุ่น บ้านดอนตู และบ้านบึงสว่างค์มาเรียนร่วม โดยมีนายชลัช เพลาชัย เป็นครูใหญ่ ในปี พ.ศ. 2497 ประชาชนบ้านบึงเนียมได้สร้างโรงเรียนถาวรขึ้นทางราชการได้ส่งยุบโรงเรียนบ้านบึงจิมโดยให้ไปเรียนร่วมกับโรงเรียนบ้านบึงเนียม ปี พ.ศ. 2498 ประชาชนบ้านบึงจิมร่วมกันบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างอาคารถาวร สิ้นค่าก่อสร้าง 12,000 บาท และทางราชการให้เฉพาะนักเรียนบ้านบึงจิมกลับมาเรียนที่บ้านบึงจิมอีกครั้งแต่เป็นสาขาโรงเรียนบ้านบึงเนียม และในวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2499 ทางราชการได้ยกฐานะโรงเรียนบ้านบึงจิมเป็นเอกเทศ และแต่งตั้ง

นายเกรียงศักดิ์ สุนทรพิส เป็นครูใหญ่

ในปี พ.ศ. 2522 ได้รับงบประมาณจากทางราชการสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ชั้นเดียว โดยมีคณะครูชาวบ้านหาเงินสมทบเป็นเงิน 10,000 บาท สร้างเสร็จเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2522 และปี พ.ศ. 2524 พระอธิการลี อดตคโต นายศรีศักดิ์ แข่งขัน ครูใหญ่ นายบุญมี สุวรรณสิงห์ ผู้ใหญ่บ้าน พร้อมด้วยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ราษฎรบ้านบึงจิม และคณะครู ได้ร่วมกันหาเงินเพื่อ

ต่อเติมอาคารเรียนหลังเดิมจนแล้วเสร็จโดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการ เป็นเงินทั้งสิ้น 50,000 บาท และใน ปี พ.ศ. 2540 ได้รับงบประมาณจากทางราชการจำนวน 74,770 บาท และชาวบ้านสมทบ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 124,770 บาท เพื่อปรับปรุงอาคารเรียน

ปี พ.ศ. 2530 ได้รับเงินงบประมาณจากทางราชการ เพื่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ และ ปี พ.ศ. 2535 คณะครู ภารโรงร่วมกันบริจาคเงิน เพื่อสร้างรั้วรอบโรงเรียน 20 ช่องเป็นเงิน 20,000 บาท และปี พ.ศ. 2537 สร้าง

รั้วเพิ่มอีก จำนวน 10 ช่องเป็นเงิน จำนวน 12,000 บาท นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2536 ได้รับงบประมาณจำนวน 40,000 บาท จากทางราชการ เพื่อก่อสร้างส้วมแบบ สปช. 601/26 จำนวน 1 หลัง 4 ที่

ปี พ.ศ. 2540 พระครูอนันตสารคุณ เจ้าคณะตำบลห้วยนาจะเข้ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ได้บริจาคเงิน จำนวน 85,000 บาท เพื่อปรับปรุงอาคารอเนกประสงค์ และ คณะกรรมการสถานศึกษามีมติตั้งชื่ออาคารอเนกประสงค์ว่า “อาคารอเนกประสงค์อนันตสารคุณอุปถัมภ์”

ตั้งแต่ก่อตั้งโรงเรียนมาจนถึงปัจจุบันโรงเรียนมีผู้บริหารโรงเรียนมาแล้ว 6 คน และปัจจุบันคือคนที่ 7 คือ นายสุริยา ธนะคำมา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนมาตั้งแต่วันที่ 17 กันยายน 2547

ปัจจุบันที่ตั้งของโรงเรียนตั้งอยู่ในหมู่บ้านอยู่ติดกับถนนในหมู่บ้าน มีเนื้อที่ 3 ไร่ 1 งาน 18 ตารางวา อาคารเรียน 1 หลัง ลักษณะสองชั้นครึ่งตึก จำนวน 8 ห้องเรียน จัดเป็นห้องเรียน 6 ห้อง ที่เหลือจัดเป็นห้องสมุดและห้องคอมพิวเตอร์ มีสนามกีฬาจำนวน 2 สนามคือ สนามวอลเลย์บอล สนามฟุตบอล อาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง ถึงเก็บน้ำฝน 6 ถึง ส้วม 1 หลัง 4 ที่

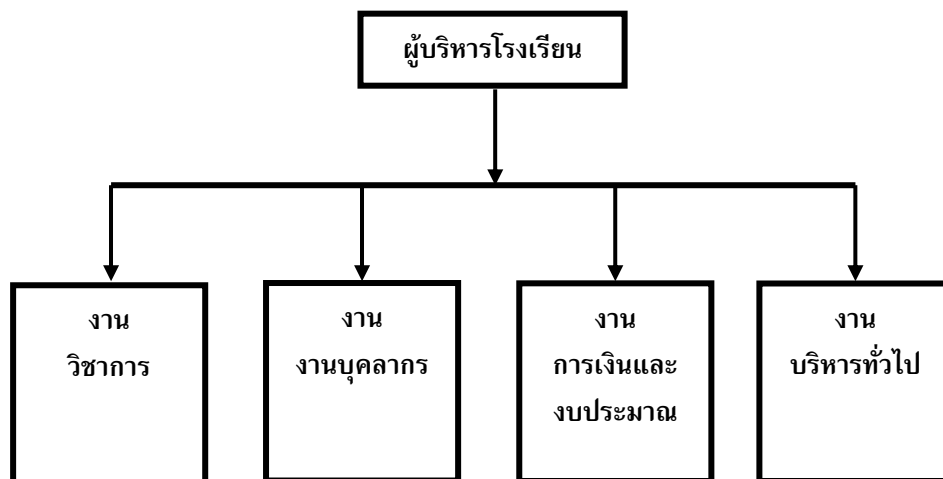
ปรัชญาของโรงเรียน มีว่า “มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำประชาธิปไตย ประสานใจชุมชน”

วิสัยทัศน์ของโรงเรียน มีว่า “มุ่งมั่นพัฒนานักเรียน ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข พัฒนาโรงเรียนให้น่าอยู่ พัฒนาครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง ชุมชนมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ก้าวหน้าไปกับเทคโนโลยี และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย”

โรงเรียนบ้านบึงฉิม มีบุคลากรรวมทั้งสิ้น เป็นผู้บริหาร 1 คน ครูผู้สอน 3 คน และนักการภารโรง 1 คน แยกเป็นเพศชาย 3 คน หญิง 1 คน มีวุฒิปริญญาโท 1 คน ปริญญาตรี 3 คน อายุเฉลี่ย 52 ปี ประสบการณ์สอนเฉลี่ย 29 ปี มีชั่วโมงสอนโดยเฉลี่ยคนละ 25 สัปดาห์/ชั่วโมง มีการพัฒนาครูเฉลี่ยปีละ 3 ครั้ง/ปี/คน ผู้บริหารและครูทั้งหมดไม่ได้พักในหมู่บ้านจะเดินทางไปปฏิบัติราชการโดยรถยนต์ส่วนตัวเพราะถนนสามารถเดินทางได้สะดวกตลอดปี ส่วนนักการภารโรงมี 1 คน พักอยู่ในโรงเรียน

ในปัจจุบันโรงเรียนบ้านบึงฉิม จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษา มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น จำนวน 51 คน แยกเป็นระดับก่อนประถมศึกษา จำนวน 17 คน และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 รวมทั้งสิ้น 34 คน ซึ่งนักเรียนทั้งหมดอาศัยอยู่ในหมู่บ้านบึงฉิม

โรงเรียนมีการจัดโครงสร้างการบริหารเป็น 4 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานงบประมาณ และการเงิน และงานบริหารทั่วไป ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 แสดงโครงสร้างการบริหารโรงเรียน

ส่วนแผนผังบริเวณโรงเรียนบ้านบึงฉมึ แสดงให้เห็นได้ ดังภาพที่ 10 ดังนี้

ภาพที่ 10 แสดง บริเวณโรงเรียนบ้านบึงฉม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่มีรูปแบบเน้นความเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical science) นำเสนอผลการวิจัยอิงกับแนวคิดเชิงวิพากษ์ (critical approach) แสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร หรือรวมถึงสิ่งอื่น ๆ ที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลการเปลี่ยนแปลง ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับโรงเรียน โดยยึดถือหลัก 7 ประการตามที่กำหนดไว้ในบทที่ 2 ดังนี้

1. ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสองวงจร วงจรละ 1 ภาคเรียน โดยมีขั้นตอนการวิจัย 10 ขั้นตอน ยึดถือหลักการ 10 ประการ จรรยาบรรณ 10 ประการ และบทบาทของนักวิจัย 10 ประการ ตามที่กล่าวในบทที่ 2 โดยเฉพาะจรรยาบรรณเกี่ยวกับการแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะ และผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ และจรรยาบรรณผู้ร่วมการวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงาน แต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล เพราะเป็นจรรยาบรรณที่เกี่ยวข้องกับสิทธิส่วนบุคคล

2. ยึดถือรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เน้นความเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ การนำเสนอผลการวิจัยอิงกับแนวคิดเชิงวิพากษ์ แสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร หรืออื่น ๆ ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลการเปลี่ยนแปลง ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ และผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย และระดับองค์การ

3. ให้ความสำคัญกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ที่จะต้องทบทวนขึ้นมามีจุดมุ่งหมายอย่างมีความหมาย และอย่างมีประโยชน์ที่จะทำให้ผู้วิจัยมีความไวเชิงทฤษฎีต่อการนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือการให้คำแนะนำต่อผู้ร่วมวิจัย ในลักษณะที่ไม่ใช่เป็นการยึดเย็ด ไม่ให้เป็นตัวชี้นำหรือไม่ให้มีอิทธิพลต่อการนำไปปฏิบัติของผู้ร่วมวิจัย แต่จะต้องคำนึงถึงการเป็นทางเลือก การเป็นตัวเสริม

4. การสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องว่า ทฤษฎีกับการปฏิบัติเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ ไม่ได้เป็นเส้นขนานที่ไม่มีวันบรรจบกัน สร้างกรอบแนวคิดให้ผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจและตระหนักถึงความสัมพันธ์เชิงบวกในลักษณะสามเส้าระหว่าง “การวิจัย” “ทฤษฎี” และ “การปฏิบัติ” หรือ “นักวิจัย” “นักทฤษฎี” และ “นักปฏิบัติ”

5. แสดงบทบาทการส่งเสริมสนับสนุนการเสริมพลังทางวิชาการ (academic empowerment) แก่ผู้ร่วมวิจัย โดยหากมีการตัดสินใจร่วมกันจากผู้ร่วมวิจัย ว่ามีความประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้

ความเข้าใจ หรือเพิ่มพูนโลกทัศน์ เพิ่มเติม เช่น การศึกษาดูงานของบุคคลหรือหน่วยงานที่ทำงานประสบความสำเร็จ การจัดอบรมสัมมนา การเชิญวิทยากร เป็นต้น ผู้วิจัยจะทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยด้วย

6. ผู้วิจัยเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนเชิงปฏิบัติการที่กำหนดไว้ โดยมุ่งให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดตามหลักการ “มุ่งการเปลี่ยนแปลง และมุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล” พยายามไม่ให้ความช่วยเหลือใด ๆ ที่ได้อย่างง่ายดาย หรือสำเร็จรูปเกินไป

7. ให้มีการบันทึกผลการดำเนินงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยคำนึงถึงหลักการบันทึก 1) การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ 2) การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ 3) การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์การ และ 4) การพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย และจัดให้มีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นระยะ ๆ ตามหลักการรับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน การวิเคราะห์วิพากษ์และประเมินตนเอง ตลอดจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ

การกำหนดหัวข้อเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย นอกจากจะยึดถือหลัก 7 ประการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้กรอบความคิดแสดงขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Freeman (1998) ซึ่งมี 7 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอน what-why-where-who-how-when และ so what มาใช้ด้วย ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 อะไร (what)? การกำหนดเป้าหมายของการแสวงหาความรู้ หรือการระบุปัญหาวิจัย ขั้นตอนที่ 2 ทำไม (why)? การระบุเหตุผล ความจำเป็น และความสำคัญหรือความเป็นมาของปัญหา ขั้นตอนที่ 3 ที่ไหน (where)? การระบุสถานที่ หรือ พื้นที่ที่จะดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 4 ใคร (who)? การระบุตัวผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และ บทบาทของผู้ที่มีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ 5 อย่างไร (how)? ขั้นตอนประเภทของข้อมูลที่ต้องการ วิธีการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ 6 เมื่อไร (when)? การกำหนดช่วงเวลาการดำเนินงานวิจัย ขั้นตอนที่ 7 แล้วอะไร (so what)? การระบุเหตุผลที่ผลการวิจัยมีความสำคัญ การกำหนดตัวบุคคลที่ ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ บุคคลที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากนักวิจัย การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และขยายผลการวิจัย โดยกล่าวถึงวิธีดำเนินการวิจัยในหัวข้อต่าง ๆ ตามลำดับ

วิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย สถานที่หรือพื้นที่ที่ดำเนินการวิจัย ผู้ร่วมวิจัยและบทบาทของผู้ร่วมวิจัย ขั้นตอนการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงานผลการวิจัย ตามรายละเอียดดังนี้

1. สถานที่หรือพื้นที่ที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่อง “การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” นี้ เป็นการวิจัยในระดับโรงเรียน (school wide) ที่ดำเนินการโรงเรียนเป้าหมายโดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ตาม

คุณลักษณะ 3 ประการคือ ประการที่หนึ่ง เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่ได้มาตรฐานด้านผู้เรียนและไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานการประเมินภายนอกของ สมศ. ประการที่สอง เป็นโรงเรียนที่มีความประสงค์เข้าร่วมพัฒนางานวิชาการด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหาร และร่วมประชุมกับคณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา และตัวแทนชุมชน ในโรงเรียนเพื่อสอบถามความประสงค์ในการร่วมวิจัยในครั้งนี้ และประการสุดท้าย เป็นโรงเรียนที่มีความเป็นไปได้ที่ผู้วิจัยจะสามารถเข้าไปปฏิบัติงานภาคสนามเป็นช่วง ๆ ในระยะเวลาติดต่อกันในปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2550 – 30 กันยายน 2551 (คาบเกี่ยวระหว่างภาคปลายปีการศึกษา 2550 และภาคต้นปีการศึกษา 2551) โดยพิจารณาในด้านการคมนาคม ความปลอดภัย การประสานงานติดต่อที่รวดเร็ว และการเข้าไปเก็บข้อมูลในการสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึกภาพ/เสียงในกิจกรรมที่ดำเนินการ ผลจากการเลือกสถานที่ดำเนินการวิจัย คือ โรงเรียนบ้านบึงฉิม หมู่ที่ 4 บ้านบึงฉิม ตำบลบึงเนียม อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

2. ผู้ร่วมวิจัย และบทบาทของผู้ร่วมวิจัย

2.1 ผู้ร่วมวิจัย เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ จัดทำขึ้นในระดับโรงเรียน (schoolwide) ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ร่วมวิจัย (research participant) โดยยึดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยคือ 1) เป็นบุคคล กลุ่มบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียนในการดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนและร่วมปฏิบัติงานกับโรงเรียนบ้านบึงฉิม และ 2) สมารถเข้าร่วมงานวิจัย รวมทั้งสิ้นจำนวน 66 คน จำแนกได้ดังนี้

2.1.1 บุคลากรในโรงเรียน ประกอบด้วย คณะกรรมการโรงเรียน จำนวน 9 คน และผู้บริหารโรงเรียนและครู จำนวน 4 คน รวม 13 คน

2.1.2 บุคลากรภายนอกโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้ปกครองนักเรียน 49 คน ผู้ใหญ่บ้านและกำนันตำบลบึงฉิม จำนวน 1 คน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงฉิม จำนวน 1 คน ศึกษาพิเศษ และนักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการพิเศษ จำนวน 2 คน รวม 53 ราย

2.2 บทบาทของผู้ร่วมวิจัย โดยผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยมีบทบาทในลักษณะเป็นความร่วมมือร่วมพลัง (collaboration) มีสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลทั้ง 2 วงจร 10 ขั้นตอน

3. ขั้นตอนการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มี 2 วงจร 10 ขั้นตอนในปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 (คาบเกี่ยวระหว่างภาคปลายปีการศึกษา 2550 และภาคต้นปีการศึกษา 2551) โดยแต่ละขั้นตอนมีการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (preparation) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันพฤหัสบดีที่ 25 ตุลาคม 2550 เวลา 09.00-14.00 น. ณ โรงเรียนบ้านบึงฉมึ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการนำกรอบความคิดของการวิจัย เสนอแนะและชี้ถึงประโยชน์ที่ผู้ร่วมวิจัยจะได้รับ และยอมรับสิทธิของผู้ที่ไม่ประสงค์ที่จะร่วมวิจัย รวมทั้งสร้างความตระหนักในการวิจัยและการปฏิบัติงานควบคู่กันไปทั้งในตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียน โดยผู้วิจัยเป็นผู้ชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัย และดำเนินการในขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการสร้างมิตรภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นตอนการสร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกัน ขั้นตอนการสร้างแผนที่การทำงาน (road map) เพื่อการวิจัย และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการวางแผนร่วมกันในการเตรียมบุคลากรเข้าร่วมประชุม ทรัพยากร เครือข่าย และอื่น ๆ ที่จะใช้ประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ และใช้ในการวิจัย จากนั้นได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” โดยมีการอภิปราย บรรยาย และซักถามแนวทางการวิจัยเพื่อให้เกิดความกระจ่างร่วมกัน และได้ร่วมกันจัดทำแผนที่การทำงาน(road map) ตลอดระยะเวลาของปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2550 – 30 กันยายน 2551 แบ่งออกเป็นสองช่วง ๆ ละ 1 ภาคการศึกษา คือภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 และภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 และจัดทำเป็นเอกสารมอบให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคน

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (planning) จัดการประชุมเชิงปฏิบัติในวันที่ 12, 17, 21 ธันวาคม 2550 ระหว่างเวลา 10.00 – 13.00 น. ณ โรงเรียนบ้านบึงฉมึ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ให้ทราบถึงสภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง สภาพปัญหาอุปสรรคงานวิชาการของโรงเรียนที่เป็นภาพรวม การประเมินเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการปรับปรุง แก้ไข หรือพัฒนา และการจัดทำแผนปฏิบัติการ (action plan) สำหรับขั้นตอนนี้มีการดำเนินการ 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา ปัจจุบัน และสภาพที่คาดหวัง ขั้นตอนกำหนดปัญหา และทำความเข้าใจปัญหา ขั้นตอนประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข ขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ร่วมกันเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต เตรียมบุคคล รูปแบบ/โครงร่างการวางแผน/โครงการ/กิจกรรม แนวการจัดกลุ่มทำงาน

การแบ่งงานแบ่งหน้าที่ การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อประกอบการประชุม รวมทั้งปากกา สมุดบันทึกอนุทินที่จะแจกผู้ร่วมวิจัย การจัดเตรียมสถานที่ อาหารว่าง อาหารกลางวัน และอื่น ๆ จากนั้นได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการในวันเวลาที่กำหนดไว้ในขั้นตอนนี้ข้างต้น โดยเริ่มจากการเล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านบึงฉมึและโรงเรียนบ้านบึงฉมึ โดยผู้มีอาวุโสของหมู่บ้านและประธานกรรมการสถานศึกษา ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นจนเป็นที่พอใจ ผู้วิจัยจึงได้นำผลการศึกษาวิเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนางานวิชาการ และปัญหาของงานวิชาการจากบทที่ 2 เสนอผู้ร่วมวิจัยได้รับทราบ ทั้งที่เป็นเอกสาร (documents) และการนำเสนอรายงาน (oral presentation) ต่อจากผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันประเมิน เพื่อ

กำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนา พร้อมกำหนดทีมเจ้าภาพ เพื่อรับผิดชอบประเด็นปัญหาละ 1 ทีม ตามที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนดขึ้นโดยได้ดำเนินการแบ่งทีมเจ้าภาพเป็นทีมงานโครงการในตอนท้ายของขั้นตอนนี้ ต่อจากนั้นได้ร่วมกันอภิปรายแนวการใช้หลักการบูรณาการเพื่อการพัฒนางานวิชาการ โดยให้ผู้ร่วมวิจัยได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างเต็มที่ และผู้วิจัยนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการใช้ “หลักการบูรณาการเพื่อการพัฒนางานวิชาการ” (จากบทที่ 2) นำเสนอผู้ร่วมวิจัยได้รับทราบ ทั้งที่เป็นเอกสาร (documents) และการนำเสนอรายงาน (oral presentation) แล้วให้แต่ละทีม ร่วมกันอภิปรายเพื่อนำไปปรับหรือประยุกต์ใช้กับแนวคิดของแต่ละทีมตามความเหมาะสม มีการสรุปผลลงในแผ่นกระดาษ และแต่ละทีมร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการในประเด็นปัญหาที่ได้รับการเลือกไว้ โดยเน้นการใช้หลักการบูรณาการเพื่อการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา โดยมีการกำหนดสภาพปัจจุบันของปัญหา สภาพที่คาดหวังให้เกิดขึ้น แนวทางการดำเนินงานเชิงบูรณาการเพื่อการแก้ปัญหา กำหนดการดำเนินกิจกรรมตามช่วงเวลาต่าง ๆ ทรัพยากรที่จะใช้ เครื่องมือที่ใช้วัดผลการเปลี่ยนแปลง แบบบันทึกการเปลี่ยนแปลง และอื่น ๆ สำหรับภาคเรียนที่ 1 หรือการวิจัยวงจรที่ 1 เสร็จแล้วมีการนำเสนอร่วมกันวิพากษ์ ปรับปรุงแก้ไข และผู้วิจัยนำมารวบรวม จัดทำเป็นเอกสารมอบให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคนเพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติต่อไป

สำหรับการแบ่งทีมงานโครงการ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้มีความเห็นและกำหนดทีมงานโครงการออกเป็น 3 ทีม คือ ทีมผักบุ้ง (ชั้นอนุบาล – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1) ทีมต้นหอม (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3) และทีมผักคะน้า (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6) นอกจากนี้ยังมีการกำหนดทีมแกนนำอีก 1 ทีม โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยคัดเลือกมาจากตัวแทนทั้ง 3 ทีม รวม 16 คน

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ (acting) โดยแต่ละทีมที่รับผิดชอบหรือเป็นเจ้าภาพ นำแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรมที่จัดทำขึ้นไปปฏิบัติ ในระหว่างเดือนธันวาคม 2550 – กรกฎาคม 2551 โดยการดำเนินการในขั้นตอนนี้มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนกำหนดแนวทางปฏิบัติ ขั้นตอนปฏิบัติกิจกรรม และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยแต่ละทีมได้วางแผนกำหนดแนวปฏิบัติตามแผนที่จัดทำขึ้นในขั้นตอนที่ 2 และได้ร่วมกันปฏิบัติ โดยมีทีมแกนนำประสานงานการดำเนินงาน และให้ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนบันทึกอนุทินส่วนตัว (personal journal) เป็นรายสัปดาห์ ใน 4 ประเด็นดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ 2) การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ 3) การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์การของกลุ่ม และ 4) การพัฒนาตนเองหรือสิ่งที่เกิดการเรียนรู้จากการร่วมในการวิจัย จากนั้นทีมแกนนำสังเกตผลการดำเนินโครงการตามผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยกำหนดและมอบหมาย เพื่อการประเมินผลการปฏิบัติในขั้นตอนที่ 3 นี้ ให้ทราบจุดเด่น จุดบกพร่อง และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข มีการพบปะเสวนาเพื่อประเมินผลความก้าวหน้าผลการดำเนินงาน (formative evaluation) และการปรับปรุงแก้ไข เดือนละครั้ง ในแต่ละครั้งนำเอาบันทึกอนุทินส่วนตัวมารวม

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการบันทึกผลการประเมินผลความก้าวหน้าและปรับปรุงแก้ไขในแต่ละครั้งด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล (observing) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันศุกร์ที่ 15 กุมภาพันธ์ 2551 เวลา 10.00 – 13.00 น. โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินผลที่เกิดขึ้น (summative evaluation) ทั้งผลที่คาดหวังและไม่คาดหวัง และการตีความปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงเพียงใด ได้รับความรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่ หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้างเกี่ยวกับการพัฒนางานวิชาการ สำหรับขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล มีขั้นตอนการปฏิบัติ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการกำหนดรูปแบบและวิธีการ ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยการวางแผนเพื่อการสังเกตผลในขั้นตอนนี้ ทีมผู้วิจัยมอบหมายให้ทีมแกนนำเป็นทีมดำเนินการตามกรอบและทางที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยกำหนด ซึ่งทีมแกนนำเป็นตัวแทน จำนวน 9 คนแบ่งเป็น 3 ทีมคือ ทีมที่ 1 ทีมที่ 2 และทีมที่ 3 ซึ่งแต่ละทีมจะมีตัวแทนจากสถานศึกษา ผู้ปกครอง/ชุมชน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฯ ดำเนินการสังเกตผล ซึ่งในการปฏิบัติ (acting) ทีมแกนนำแต่ละทีมดำเนินกิจกรรมการสังเกตผลตามที่ได้วางแผนไว้ และตามที่คุณวิจัยและผู้ร่วมวิจัยมอบหมาย เพื่อร่วมกันประเมินผลที่เกิดขึ้น (summative evaluation)

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (reflecting) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันพุธที่ 14 มีนาคม 2551 เวลา 10.00 – 13.00 น. โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมด ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข สำหรับขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (reflecting) มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการสังเคราะห์ความรู้ ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยทีมแกนนำสรุปรายงานผลการสังเกตผล เสนอเพื่อขอความเห็น และความพึงพอใจจากผู้ร่วมวิจัย จากนั้นผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เขียนเป็นสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาโดยภาพรวม สิ่งที่ทำสำเร็จ ไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข/ข้อเสนอแนะ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น จากนั้นจัดทำเป็นเอกสาร

ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ (re- planning) จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการในวันอังคารที่ 8 กรกฎาคม 2551 เวลา 10.00 – 13.00 น. มีจุดมุ่งหมายเพื่อถอดบทเรียน ศึกษา ทบทวนผลการดำเนินงานและจัดทำแผนปฏิบัติงานใหม่ ซึ่งขั้นตอนนี้ มีการดำเนินการ 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา ปัจจุบัน และสภาพที่คาดหวัง ขั้นตอนกำหนดปัญหา และทำความเข้าใจปัญหา ขั้นตอนประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข ขั้นตอนการจัดทำแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรมใหม่ และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันทบทวนผลการปฏิบัติงานทั้งหมดที่ผ่านมา และร่วมกันวางแผนใหม่ในกิจกรรมของโครงการที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ จากนั้นก็นำสู่การปฏิบัติ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยทั้งหมดดำเนินกิจกรรมตามที่วางแผนใหม่ไว้ เช่น ร่วมกันวิเคราะห์ วิพากษ์ ผลการดำเนินงานทั้งกรณีรายประเด็นปัญหาและโดยภาพรวม และร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาเพื่อการ

ปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาในภาคเรียนที่สอง โดยเป็นประเด็นปัญหาที่ต้องการดำเนินงานต่อเนื่อง และแต่ละทีมร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการในประเด็นปัญหาที่เลือก เน้นการใช้หลักการบูรณาการเพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนา โดยให้มีการกำหนดสภาพปัจจุบันของปัญหา สภาพที่คาดหวังให้เกิดขึ้น แนวทางการดำเนินงานเชิงบูรณาการเพื่อการแก้ปัญหา กำหนดการดำเนินกิจกรรมตามช่วงเวลาต่าง ๆ ทรัพยากรที่จะใช้ และอื่น ๆ สำหรับภาคเรียนที่สอง เสร็จแล้ว มีการนำเสนอเพื่อร่วมกันวิพากษ์ ปรับปรุงแก้ไข แล้วผู้วิจัยนำมารวบรวม จัดทำเป็นเอกสารมอบให้ผู้ร่วมวิจัยทุกราย

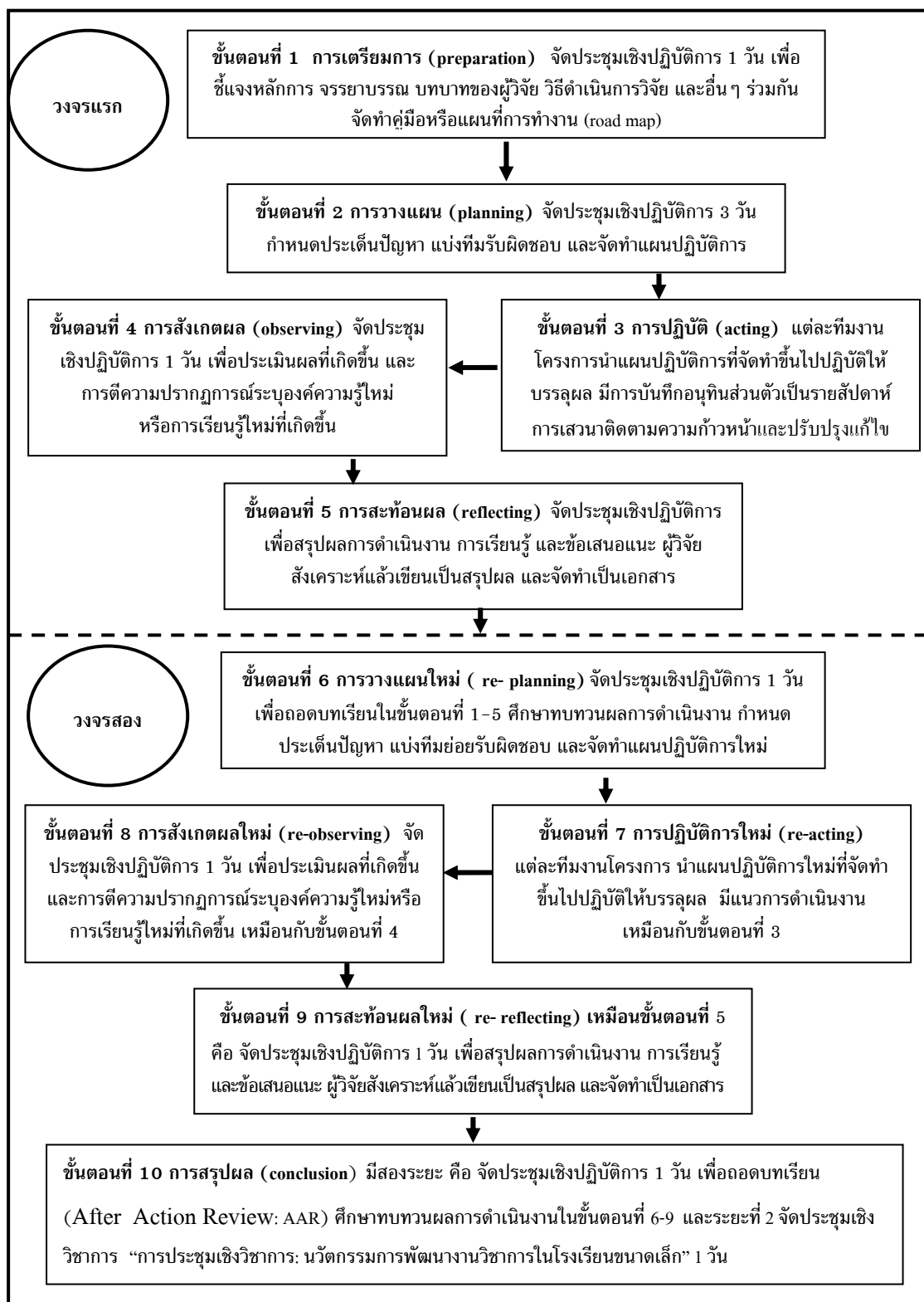
ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (re-acting) โดยแต่ละทีมโครงการนำแผนปฏิบัติการใหม่ ที่จัดทำขึ้นไปปฏิบัติ ในระหว่างเดือนกรกฎาคม 2551 – กันยายน 2551 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำแผนปฏิบัติการใหม่ที่จัดทำขึ้นไปปฏิบัติให้บรรลุผล ซึ่งในขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (re-acting) มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนกำหนดแนวทางปฏิบัติ ขั้นตอนปฏิบัติกิจกรรม และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยได้ปฏิบัติตามแผนที่จัดทำขึ้นในขั้นตอนที่ 6 และมีการดำเนินงานเช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ (re-observing) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 29 สิงหาคม 2551 เวลา 10.00 – 13.00 น. เพื่อประเมินผลที่เกิดขึ้น (summative evaluation) ทั้งผลที่คาดหวังและที่ไม่คาดหวัง และการตีความปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานว่า ได้องค์ความรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่ หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้างเกี่ยวกับพัฒนางานวิชาการโดยใช้หลักการบูรณาการ สำหรับขั้นตอนนี้มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการกำหนดรูปแบบและวิธีการ ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยแต่ทีมงานโครงการจัดประชุม ปรึกษาหารือแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการสังเกตผลใหม่ และมอบให้ทีมแกนนำจำนวน 9 คน ดำเนินการสังเกตผลตามแนวทางเช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล ได้แก่ ร่วมกันประเมินผลที่เกิดขึ้น (summative evaluation) ทั้งผลที่คาดหวังและที่ไม่คาดหวัง และร่วมกันตีความปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานว่า ได้องค์ความรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่ หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้างเกี่ยวกับพัฒนางานวิชาการโดยใช้หลักการบูรณาการ

ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (re-reflecting) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2551 เวลา 10.00 น. โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมด การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข แล้วผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เขียนเป็นสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาโดยรวม การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข แล้วจัดทำเป็นเอกสาร สำหรับขั้นตอนนี้ มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการสังเคราะห์ความรู้ ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยการร่วมกันสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมด การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข โดยทีมแกนนำเป็นผู้นำเสนอ สิ่งที่ทำสำเร็จ ไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ทราบจุดเด่น จุดบกพร่อง และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 10 การสรุปผล (conclusion) มีสองระยะ คือ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ 1 วัน ในวันศุกร์ที่ 19 กันยายน 2551 เวลา 10.00 – 13.00 น. เพื่อถอดบทเรียน (After Action Review : AAR) ศึกษาบทวนผลการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 6-9 และระยะที่ 2 จัดประชุมเชิงวิชาการ “การประชุมเชิงวิชาการ: นวัตกรรมพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก” 1 วัน ในวันที่ 26 กันยายน 2551 เวลา 09.00 – 15.30 น. โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสรุปผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1-9 และหาข้อสรุปในประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากการปฏิบัติ และองค์ความรู้จากการปฏิบัติ โดยมีกิจกรรมดำเนินการในขั้นตอนนี้ คือ การประชุมเชิงวิชาการ การจัดนิทรรศการ การฉายวีดิทัศน์ การแสดงของนักเรียนและผู้ปกครอง/ชุมชน การจำหน่ายผลผลิตของนักเรียนและชุมชน และการตรวจสอบภาพ

การดำเนินงานวิจัย 2 วงจร 10 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยกำหนดให้มีกิจกรรมการเตรียมการ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต การสะท้อนผล และการสรุปผล เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้อง และเป็นระบบ เช่นเดียวกับขั้นตอนการวิจัยที่ผ่านมา ดังนั้น ขั้นตอนการวิจัยและแนวปฏิบัติในการวิจัยแต่ละขั้นตอน ดูภาพที่ 11

ภาพที่ 11 ขั้นตอนและกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนา
งานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนบ้านบึงจิม

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ วิโรจน์ สารัตนะ (2550) พัฒนาขึ้น เป็นรูปแบบที่เน้นความเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical science) ที่มีลักษณะเป็นการพรรณนาหรือบรรยายเชิงวิพากษ์ (critical description) ที่จะก่อให้เกิด “เกิดองค์ความรู้” จากบุคคลและผู้เกี่ยวข้องในหน่วยงาน เพื่อการพัฒนางานวิชาการโดยใช้หลักการบูรณาการเป็นตัวสอดแทรก ในลักษณะเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ฐานรากจากการกระทำ (grounded knowledge from doing) และเป็นการวิจัยที่จะก่อให้เกิด “บุคคล” เกิดการเรียนรู้ขึ้น ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับโรงเรียน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ตามหลักการเรียนรู้จากการกระทำ (learning by doing) ดังนั้นผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัยตามกรอบแนวคิดของ Mills (2007) ซึ่งจำแนกเป็นสามกลุ่มดังนี้

4.1 แบบสังเกต (observation form) มี 1 ฉบับ (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 1) โดยเป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ที่ใช้สังเกตเกี่ยวกับดำเนินงานวิชาการที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหาของงานวิชาการ มี 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 การสังเกตและตรวจสอบเอกสารทั่วไป และตอนที่ 2 การสังเกตและการตรวจสอบเอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานวิชาการที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหางานวิชาการ แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือกลุ่มการพัฒนาหลักสูตร กลุ่มการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ กลุ่มการวัดและประเมินผล กลุ่มการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ และกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการประกันคุณภาพงานวิชาการ

4.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) และแบบสัมภาษณ์กลุ่ม (focus group interview) มี 5 ฉบับ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก(เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 2 และ 3) แบบสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียน (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 6) และแบบสัมภาษณ์กลุ่ม (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 10 และ 11) ซึ่งแบบสัมภาษณ์ทั้ง 5 ฉบับเป็นแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิดใน 2 ประเด็นที่สำคัญคือ 1) สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพที่คาดหวัง ทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหาหรือบรรลุมสภาพที่คาดหวังในการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก ประเมินเลือกได้ทางเลือกเพื่อการปฏิบัติ และ 2) การนำทางเลือกที่ประเมินได้ไปปฏิบัติ โดยใช้หลักการบูรณาการมาเป็นตัวสอดแทรก มีปรากฏการณ์การปฏิบัติกันอย่างไร ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงใด ตัวบุคคล กลุ่มบุคคลและโรงเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไร และการวิจัยได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้อะไร

4.3 แบบตรวจสอบหรือบันทึก (examining/records) ได้แก่

4.3.1 บันทึกอนุทิน (journal)

4.3.2 แผนที่ (maps)

4.3.3 เครื่องบันทึกเสียงและบันทึกภาพ (audiotapes and videotapes)

4.3.4 หลักฐานสิ่งของ (artifacts)

4.3.5 บันทึกภาคสนาม (fieldnotes)

4.3.6 แบบสำรวจ (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 4) เป็นแบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของโรงเรียนบ้านบึงฉมึ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบและคำถามของการวิจัย

4.3.7 แบบบันทึกการประชุม (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 5) เป็นแบบบันทึกการประชุมที่ใช้แบบฟอร์มตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. 2526

4.3.8 แบบติดตามประเมินโครงการ ระหว่างดำเนินการ (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 7) เป็นแบบติดตามประเมินโครงการ ที่ปรับใช้ตามแบบติดตามประเมินโครงการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1

4.3.9 แบบประเมินโครงการ (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 8) ที่ปรับใช้ตามแบบประเมินโครงการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1

4.3.10 แบบประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 9) ที่ปรับใช้ตามแบบประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เป็นการตรวจสอบเชิงโครงสร้างและเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือในการวิจัยทั้ง 3 กลุ่ม คือ แบบสังเกต (observation form) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) แบบสัมภาษณ์กลุ่ม (focus group interview) และแบบตรวจสอบหรือบันทึก (examining/records) โดยผู้วิจัยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และนำกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง ก่อนนำไปใช้จริง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีทั้งหมด 5 คน ประกอบด้วย นายสุริยนต์ วัฒนศิริ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1, ดร.ทวีศิลป์ สารแสน รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1, ดร.แสงสุรีย์ ดวงคำน้อยศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1, ดร. สมหวัง บุญสิทธิ์ ศึกษาานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 และ ดร.สัมฤทธิ์ กางเพ็ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองกุงคุรุราษฎร์รังสรรค์

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีบทบาทหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนเอง โดยเริ่มจากการปฏิบัติภาคสนามในโรงเรียนและหมู่บ้าน ในปีงบประมาณ 2551 ในช่วงระหว่าง 1 ตุลาคม 2550 ถึง 30 กันยายน 2551 (แบ่งออกเป็นสองภาคเรียน) โดยแบ่งเวลาในการปฏิบัติงานตามตารางกำหนดวันและเดือน เพื่อให้เห็นสภาพข้อเท็จจริงทั้งในส่วนที่เห็นชัดเจนและแฝงเร้น จากขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้ง 10 ขั้นตอน โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลายดังกล่าวในหัวข้อที่ 4

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือที่เลือกใช้ในการวิจัย ที่ได้จากการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้ง 10 ขั้นตอน จะนำมาวิเคราะห์ร่วมกันเป็นระยะ ๆ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของ อมรา พงศาพิชญ์ (2526) ดังนี้

6.1 จัดทำข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ต่างๆ โดยพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลักในการแบ่งปรากฏการณ์และหาความถี่ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 6 สถานการณ์ คือ

6.1.1 การกระทำ (acts) คือ การใช้ชีวิตประจำวัน การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆของบุคลากรที่ใช้ในการวิจัย

6.1.2 กิจกรรม (activities) คือ การกระทำ หรือพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่อง

6.1.3 ความหมาย (meaning) คือ คำอธิบายของบุคคลเกี่ยวกับการกระทำหรือกิจกรรม เพื่อทราบโลกทัศน์ ความเชื่อ ทศนคติของชุมชน

6.1.4 ความสัมพันธ์ (relationship) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนที่เกี่ยวข้อง จะได้ทราบความสัมพันธ์ ความขัดแย้ง ความเกี่ยวโยงของบุคลากร

6.1.5 การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (participation) คือ การปรับตัวบุคคล การให้ความร่วมมือ และยอมเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างกิจกรรมการบริหาร พร้อมจะเป็นพวกเดียวกัน จะทราบความขัดแย้งและราบรื่นได้ชัดเจน

6.1.6 สภาพสังคม (setting) คือ ภาพรวมทุกแง่มุมที่สามารถบันทึกจากภาคสนามเกี่ยวกับกิจกรรมใน 10 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

6.2 จัดแบ่งข้อมูลจากบันทึกภาคสนามของผู้วิจัยในส่วนที่เป็นข้อความพรรณนาเหตุการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมใน 10 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

6.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้เป็นสภาพปัจจุบันจากข้อความพรรณนาเหตุการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมใน 10 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำรายงานการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่วิเคราะห์แล้ว ไปให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ ช่วยยืนยันตรวจสอบแก้ไขผลการวิเคราะห์ และคำแนะนำเพื่อปรับปรุงรายงานให้ถูกต้องสมบูรณ์มากขึ้น การตรวจสอบข้อมูลจะใช้บุคลากรหลายคนในเหตุการณ์ของกิจกรรม ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเชิงปริมาณ ผู้วิจัยก็ใช้ค่าสถิติพื้นฐาน คือ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย เพื่อให้เป็นข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมาย หรือแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

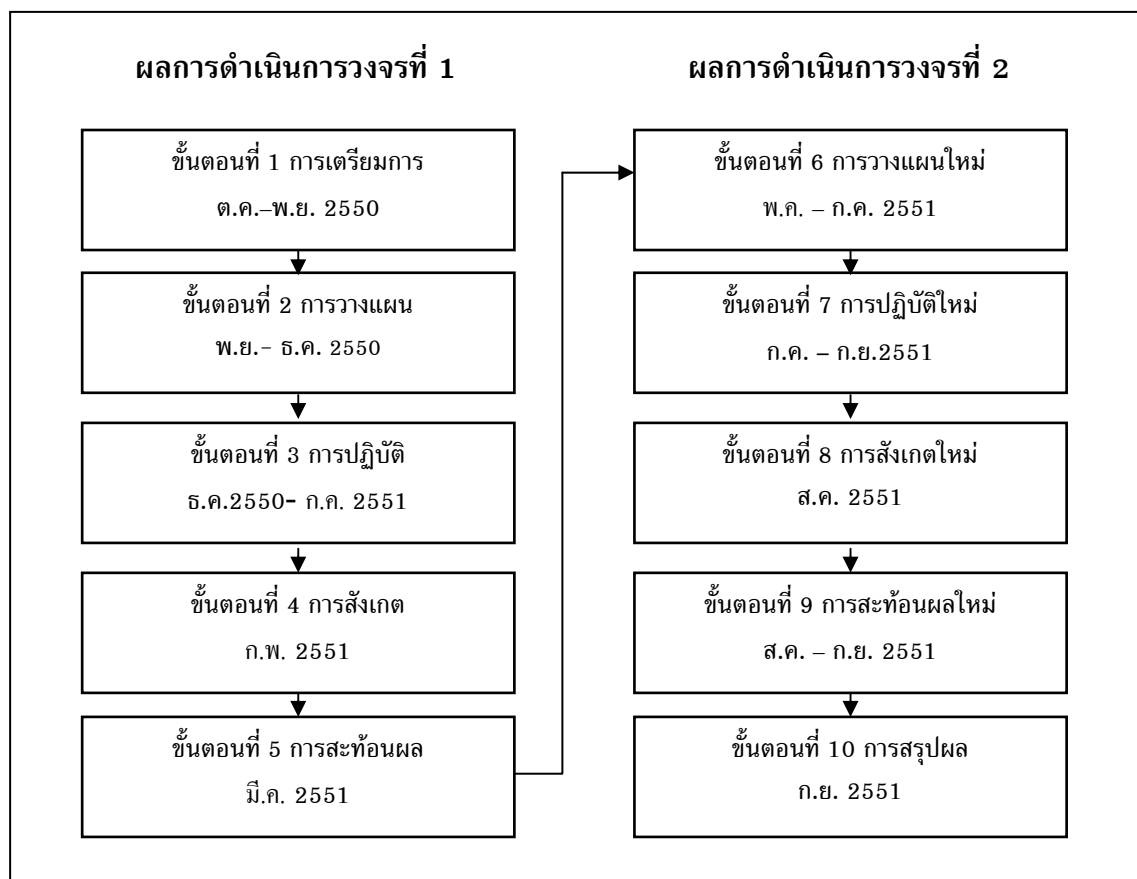
7. การเขียนรายงานผลการวิจัย

เขียนและนำเสนอรายงานการวิจัยในรูปแบบอิงแนวคิดเชิงวิพากษ์ (critical approach) แสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร หรืออื่นๆ ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผล ว่าได้ผลเป็นอย่างไร ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ เกิดการเรียนรู้ หรือมีทฤษฎีใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่อะไรขึ้นมาบ้างจากการปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับโรงเรียน มีข้อเสนอแนะอะไรและอย่างไรสำหรับบุคคลอื่นหรือหน่วยงานอื่นที่ต้องการจะพัฒนาหรือแก้ปัญหาทางนั้น ๆ ดังนั้น การนำเสนอผลการวิจัยมีลักษณะเป็นการพรรณนาหรือบรรยายเชิงวิพากษ์ (critical description) จากการปฏิบัติจริงทั้ง 2 วงจร 10 ขั้นตอน โดยในช่วงแรกของแต่ละขั้นตอนจะนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะการเล่าเรื่อง (story telling) ตามความเป็นจริงและเป็นกลาง (factual and neutral manner) การเปลี่ยนแปลง (change) จากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (learning by doing) และองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง

บทที่ 4

ผลการดำเนินการวิจัย

การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2550 ถึง 30 กันยายน 2551 (คาบเกี่ยวระหว่างภาคปลายปีการศึกษา 2550 และภาคต้นปีการศึกษา 2551) จำแนกเป็น 2 วงจร 10 ขั้นตอน การนำเสนอผลการดำเนินการวิจัยจะนำเสนอตามลำดับวงจรและลำดับขั้นตอนดังภาพที่ 12

ภาพที่ 12 ลำดับวงจรและลำดับขั้นตอนของการนำเสนอผลการวิจัยการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็กด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ในการนำเสนอผลการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยขอทำความเข้าใจคำ 4 คำดังนี้ 1) ผู้วิจัย หมายถึง ผู้ทำการวิจัย 2) ผู้ร่วมวิจัย หมายถึงผู้เข้าร่วมการวิจัย 3) ทีมผู้วิจัย หมายถึง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และ 4) ทีมแกนนำ หมายถึง ผู้วิจัยและตัวแทนผู้ร่วมวิจัยที่ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้คัดเลือกให้เป็นทีมแกนนำ ส่วนรูปแบบการนำเสนอผลการดำเนินการวิจัยทั้ง 2 วงจร 10 ขั้นตอน จะใช้กรอบแนวคิดของ วิโรจน์ สารรัตนะ (2550) Coghlan and Brannick (2007) และ James, Millenkiewicz, and Buckhano (2008) เป็นแนวทางในการนำเสนอ ดังนี้ การนำเสนอการปฏิบัติจริงทั้ง 2 วงจร 10 ขั้นตอน โดยในช่วงแรกของแต่ละขั้นตอนจะนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะการเล่าเรื่อง (story telling) ตามความเป็นจริงและเป็นกลาง (factual and neutral manner) การเปลี่ยนแปลง (change) จากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (learning by doing) และองค์ความรู้จากการปฏิบัติ ตามลำดับดังนี้

1. การปฏิบัติจริง 2 วงจร 10 ขั้นตอน

วงจรที่ 1

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (preparation)

ในขั้นตอนการเตรียมการ ผู้วิจัยได้ยึดถือหลักการที่สำคัญ คือ การเตรียมความพร้อมโดยการนำกรอบความคิดของการวิจัยชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัยเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พร้อมเสนอแนะและชี้ถึงประโยชน์ที่ผู้ร่วมวิจัยจะได้รับ ยอมรับสิทธิของผู้ที่ไม่ประสงค์ที่จะร่วมวิจัยและสร้างความตระหนักในการวิจัยและการปฏิบัติงานควบคู่กันไป โดยมุ่งหวังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทั้งในตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียน โดยส่งเสริมให้บุคลากรมีอิสระในการทำงาน และปฏิบัติงานร่วมกัน ทำให้บุคลากรรู้สึกยึดมั่นในองค์กร โดยไม่มีการบังคับหรือเรียกร้องให้กระทำ บุคลากรทุกคนบรรลุถึงวิสัยทัศน์และพันธกิจร่วมกัน (Tebbit, 1993) และใช้กลยุทธ์การเสริมพลังการทำงาน 3 ประการ (Kinlaw, 1995) คือ 1) การให้ข้อมูลย้อนกลับในการทำงานกับผู้ปฏิบัติ 2) การสร้างและพัฒนางานเป็นทีม และ 3) การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทุกระดับ ทั้งในระดับบุคคล ระหว่างบุคคล ทีมงานและองค์กร ตลอดจนวางแผนดำเนินงานร่วมกันตลอดปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นเตรียมการผู้วิจัยและผู้ร่วมการวิจัยได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสร้างมิตรภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นตอนการสร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกัน ขั้นตอนการสร้างแผนที่การทำงานเพื่อการวิจัย และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและสรุปผล มีรายละเอียดดังนี้

1) ขั้นตอนการสร้างมิตรภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในขั้นนี้คาดหวังว่าผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันสร้างความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันและเป็นทีมผู้วิจัย พร้อมกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลสภาพบริบท และประสบการณ์ระหว่างกัน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความเห็นร่วมกันว่าเป็นขั้นที่มีความสำคัญต่อการดำเนินการวิจัย เพราะเป็นการสร้างความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีตั้งแต่เริ่มต้น

นั้นหมายถึงการสร้างความประทับใจให้แก่กันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยหรือผู้เกี่ยวข้อง หรือระหว่างผู้ร่วมวิจัยด้วยกันเอง และพร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลจากการศึกษาบริบทเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยในขั้นนี้ผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัยที่ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา และตัวแทนผู้ปกครองได้ประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันเป็นเบื้องต้นเมื่อวันพุธที่ 3 ตุลาคม 2550 เวลา 09.00 น. มีผู้เข้าร่วมประชุม 12 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียน คณะครู 4 คน ตัวแทนผู้ปกครอง 3 คน ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา 3 คน และผู้ร่วมวิจัยจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 2 คน ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านบึงฉมิม ดูภาพที่ 13

ภาพที่ 13 การสร้างสัมพันธภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย

ผู้วิจัยได้แนะนำตัวเองและแจ้งวัตถุประสงค์ในการประชุมปรึกษาหารือในวันนี้ให้ทราบ จากนั้นนำเสนอกรอบความคิดของการวิจัยชี้แจงและชี้ถึงประโยชน์ที่ผู้ร่วมวิจัยจะได้รับ และยอมรับสิทธิของผู้ร่วมวิจัยที่ไม่ประสงค์ที่จะร่วมวิจัย จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือได้พิจารณาและสอบถาม ซึ่งที่ประชุมได้เห็นด้วยกับกรอบการวิจัยและมีความเห็นร่วมกันว่า ในระยะเริ่มแรก เพื่อให้การดำเนินงานเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียน จึงควรทำความรู้จักกันก่อน จากนั้นค่อยปรึกษาหารือทำงานร่วมกัน ปัญหาต่าง ๆ อาจจะไม่เกิดขึ้น หรือมีก็น้อยสามารถแก้ไขได้ ดังคำกล่าว

“... ผมเห็นว่า ในเรื่องที่ต้องคุ้นเคยกันก่อน ได้กินข้าว ชดน้ำแกง ส่วมพาเข้าเดียวกัน งานที่ยากก็ง่ายขึ้น บ่มีกะมี...”

(...ผมคิดว่า ในการพบกันครั้งแรก เมื่อได้กินข้าว ชดน้ำแกง อยู่ในสำรับเดียวกัน งานที่ว่ายากก็จะง่าย ไม่มีก็จะมี...) ”

(ประธานกรรมการสถานศึกษา: บันทึกอนุทิน)

จากคำกล่าวดังกล่าว ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย จึงร่วมกันจัดกิจกรรมการสร้างสัมพันธภาพที่ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 2 กิจกรรมคือกิจกรรมการประชุมปรึกษาหารือ (ครั้งที่ 2) และกิจกรรมการเยี่ยมบ้านผู้ร่วมวิจัยและนักเรียน ดังนี้ กิจกรรมประชุมปรึกษาหารือ เป็นการ

ปรึกษาหารือครั้งที่ 2 ในวันที่ 10 ตุลาคม 2550 เวลา 10.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านบึงบอน มีผู้เข้าร่วมประชุม 18 คน ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้าน อาทิ กำนัน อดีตกำนัน ผู้อาวุโส ซึ่งเป็นบุคคลที่เคารพของชาวบ้าน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และผู้ร่วมวิจัยจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยมีนายสมัย พันธุ์ชมพู ประธานกรรมการสถานศึกษาเป็นประธานในที่ประชุม และผู้ร่วมวิจัยต่างกล่าวยืนยันให้การส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการวิจัยและขอให้ผู้วิจัยได้สร้างความเข้าใจให้กับผู้ปกครองด้วย เพราะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือโรงเรียน ตลอดมา ดังคำกล่าวในที่ประชุม...

“... เหตุที่ต้องพัฒนางานวิชาการโรงเรียนก่อนอย่างอื่น เพราะต้องการให้นักเรียนได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น และอีกอย่างหนึ่ง กลัวโรงเรียนถูกยุบเพราะโรงเรียนไม่ผ่านมาตรฐาน ซึ่งในอดีตเคยโดนยุบมาแล้ว กว่าจะได้คืนมาต้องใช้ความพยายามอย่างมากและเชื่อว่าชาวบ้านคงให้การสนับสนุนเช่นกัน...”

(ประธานกรรมการสถานศึกษา: บัณฑิตกอนูทิน)

“....ผู้ปกครองมักมอบภาระการศึกษาให้โรงเรียน ไม่ค่อยเอาใจใส่ลูก อยากให้มีการประชุมชี้แจงให้ผู้ปกครองทราบ และขอความเห็นเขาเพิ่มเติม...”

(กรรมการสถานศึกษา: บัณฑิตกอนูทิน)

สำหรับกิจกรรมการเยี่ยมบ้านผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยคือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ร่วมกันออกไปเยี่ยมบ้านหรือแหล่งที่อยู่ของผู้ร่วมวิจัย โดยเฉพาะผู้ร่วมวิจัยที่เป็นผู้ปกครองของนักเรียนทุกคน จำนวน 51 คน ในระหว่างวันที่ 11 ตุลาคม - 24 พฤศจิกายน 2550 ระหว่างเวลา 09.00 - 15.00 น. โดยใช้วิธีการเดินด้วยเท้าในกรณีบ้านพักของผู้ร่วมวิจัยอยู่ใกล้กับโรงเรียน แต่ถ้าอยู่ไกลก็ใช้รถยนต์ โดยมีนักเรียนเป็นผู้ร่วมเดินทางไปด้วย ดูภาพที่ 14

ภาพที่ 14 กิจกรรมการเยี่ยมบ้านผู้ร่วมวิจัย

ในการเยี่ยมบ้านผู้ร่วมวิจัยหรือผู้ปกครอง ผู้วิจัยสังเกตเห็นสภาพการดำเนินชีวิตประจำวัน สภาพบริบทของชุมชนอย่างชัดเจนทั้งในด้านสาธารณสุขปโคและบริโค การเยี่ยมบ้านครั้งนี้เป็นการเยี่ยมบ้านทั้งบ้านพักในหมู่บ้าน บ้านพักที่อยู่ตามท้องนา สวนผักหรือสวนผลไม้ ที่เป็นที่ทำกินของผู้ร่วมวิจัย หรือที่ทำงาน โดยผู้วิจัยได้พูดคุยสอบถามเกี่ยวกับตัวบุตรหรือหลานที่อยู่ในปกครองในเรื่องการเรียน ความประพฤติ สุขภาพ ความมุ่งหวังต่อลูกหลานในด้านการเรียนและด้านอื่นๆ พร้อมทั้งได้ขออนุญาตสอบถามสถานภาพของผู้ร่วมวิจัยในหัวข้อแหล่งที่อยู่ อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา ซึ่งผู้ร่วมวิจัยได้ให้ความร่วมมือและต้อนรับด้วยอัธยาศัยที่ดี มีความเป็นกันเอง ดังจะเห็นจากการหาเสื่อมาปูให้นั่ง หาน้ำมาให้ดื่ม และไปเก็บผลไม้ที่ปลูกในสวนมาให้รับประทาน คือฝรั่ง เพราะหมู่บ้านบึงฉิมปลูกฝรั่งส่งขายในตลาดตัวเมืองขอนแก่น เวลาพูดคุยกันผู้ปกครองส่วนใหญ่จะพูดเป็นภาษาอีสาน ซึ่งวัฒนธรรมภาคอีสานชี้ให้เห็นถึงความคุ้นเคยและเป็นมิตร ดังนั้น ในการนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้มีอรรถรสผู้วิจัยได้นำคำพูดที่เป็นภาษาอีสานของผู้ร่วมวิจัยมานำเสนอด้วย และได้แปลความหมายเป็นภาษาไทย ไว้ภายในวงเล็บต่อท้าย ดังคำกล่าวของผู้ปกครองขณะที่ผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัยคือผู้บริหารสถานศึกษาไปเยี่ยมที่บ้าน

“คุณ...เอาน้ำกับหมากสีตามาสูกิน แสบๆ บ่มีแนวจำ (ครู ครู เอาน้ำและฝรั่งมาให้กินอ่อยๆ ไม่มีอะไรมาให้จิ้ม)...”

(ผู้ปกครอง: บันทึกลงทุน)

เมื่อได้พูดคุยสนทนากันคนละ 20-30 นาที ผู้ปกครองต่างกล่าวว่า ยินดีให้การส่งเสริมและให้การสนับสนุนอยากให้ลูกหลานได้เรียนหนังสือมากๆ และจะเข้าร่วมประชุมในวันที่ 25 ตุลาคม 2550 ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็น ขณะที่ผู้ปกครองกล่าวก็จะมีแสดงออกซึ่งท่าทางถึงความเป็นมิตร มีใบหน้ายิ้มแย้ม และยกมือไหว้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาก่อนทุกครั้ง จนบางครั้งก็ต้องดักหน้าก่อนโดยยกมือไหว้ผู้ร่วมวิจัยที่อาวุโสกว่า และร่ำลากันด้วยมิตรไมตรี มีบางรายยังมอบผลไม้ประเภทฝรั่งให้กลับไปกินที่บ้านและโรงเรียนด้วย

2) ขั้นตอนการสร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกัน ในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยมีความเข้าใจหลักการพื้นฐานและขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยให้ผู้ร่วมวิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม งานวิชาการ และหลักการบริหาร ซึ่งจะช่วยทำให้การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยจัดกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการในวันพฤหัสบดีที่ 25 ตุลาคม 2550 เวลา 09.00 – 14.00 น. ณ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านบึงฉิมมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 66 คน แบ่งเป็นผู้ปกครอง 49 คน ผู้บริหารโรงเรียนและครู 4 คน กรรมการสถานศึกษา 9 คน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเนียม 1 คน ศิษยานุศิษย์และนักวิเคราะห์นโยบายและแผน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 2 คน โดยพื้นฐานอาชีพของผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา

และสมาชิก อบต. ซึ่งทั้งหมดต่างทำการเกษตร คือ การปลูกข้าว และทำสวนผักผลไม้เป็นหลัก ด้านการศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 85 (43 คน) จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีบางคนไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และมีอยู่ 2 คนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และอีกคนหนึ่งจบระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) อายุโดยเฉลี่ย 49 ปี และทุกคนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านบึงฉิม ส่วนผู้บริหารสถานศึกษา ครู อายุโดยเฉลี่ย 50 ปีพักอยู่ในตัวเมืองขอนแก่น เดินทางไปเข้าเย็นกลับ ซึ่งการมาเข้าร่วมประชุมครั้งนี้ นับว่ามีผู้มาร่วมประชุมครบ 100% โดยเฉพาะผู้ปกครอง นับเป็นปรากฏการณ์ของโรงเรียนที่มีผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษามาร่วมประชุมมากเช่นนี้ (ผู้บริหารสถานศึกษา: บันทึกภาคสนาม) ในพิธีเปิดการประชุม โรงเรียนได้เรียนเชิญผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 มาเป็นประธานในพิธีเปิด ผู้อำนวยการฯ ดิเรขการที่กรุงเทพฯ จึงมอบหมายให้รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 นายสำราญ ไชยสุด (รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ขอนแก่น เขต 1 คนที่ 6) ที่รับผิดชอบการพัฒนาโรงเรียนในศูนย์ประสานงานที่ 8 ศูนย์กัลยาณวัตร มาเป็นประธานในพิธีเปิดแทน ในตอนหนึ่งท่านได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้ว่า

“...เป็นแนวทางการพัฒนางานวิชาการที่แตกต่าง ๆ ไปจากโครงการ/กิจกรรมที่ผมเคยเห็นมา จึงหวังว่าจะเป็นนวัตกรรมใหม่ทางการบริหารที่จะเป็นประโยชน์ต่องานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป...”

(รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ขอนแก่น เขต 1: บันทึกอนุทิน)

จากนั้นผู้วิจัยได้กล่าวนำการประชุมในแนวความคิดของการพัฒนางานวิชาการโดยภาพรวม และให้ที่ประชุมได้ร่วมแสดงความคิดเห็น อภิปราย ซึ่งที่ประชุมให้ความสนใจและร่วมแสดงความคิดเห็นสนับสนุน ดังคำกล่าว

“อบต. ยินดีสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน มีอะไรก็ให้บอกจัดทำโครงการเสนอมา...”

(นายก อบต.บึงเนียม: บันทึกอนุทิน)

“...ชาวตำบลบึงเนียม โดยเฉพาะชาวบ้านบึงฉิม มีความยินดีให้การสนับสนุนในการเรียนของลูกหลาน สำหรับปัญหาเด็กและเยาวชน หากมีอะไรให้ผมช่วยเหลือหรือประสานงานยินดีเสมอ...”

(กำนันตำบลบึงเนียม: บันทึกอนุทิน)

“...เป็นแนวคิดที่ดี ยินดีให้การสนับสนุน แต่จะประสบผลสำเร็จมากขึ้น
ขอให้ทุกคนได้ให้ความร่วมมือ...”

(ผู้ปกครอง: บันทึกลงบันทึก)

“...ดีใจหลายหลาย ที่มีพมาช่วยโรงเรียนบ้านเฮา (ดีใจจริง ๆ ที่มีผู้มาช่วย
โรงเรียนบ้านเรา) ...”

(กรรมการสถานศึกษา: บันทึกลงบันทึก)

ต่อมาผู้วิจัยนำเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย เสนอต่อที่ประชุม และเปิดโอกาสให้
ผู้เข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็น ซึ่งผู้ร่วมวิจัยได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง โดยได้
สอบถามผู้วิจัยว่า “...จะเกิดผลอย่างไรกับโรงเรียน กับนักเรียน มีใครบ้างจะมาร่วมงาน
รายละเอียดเป็นอย่างไร..” ซึ่งผู้วิจัยได้ชี้แจงตอบข้อสงสัยจนผู้ร่วมวิจัยมีความเข้าใจ พร้อมคำกล่าว
ที่สนับสนุนการนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเข้ามาใช้ในการพัฒนางานวิชาการ
ดังกล่าว...

“...วิธีการทำแบบนี้ พวกเราเคยทำมาแล้วในสมัยที่อาจารย์จากคณะ
เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น พาพวกเราทำ...”

(ผู้ปกครอง: บันทึกลงบันทึก)

และคำกล่าวที่สนับสนุนคำพูดของผู้ปกครอง...

“...แม่นอีหลี จำได้ดี (จริง ๆ ด้วย)...”

(ประธานกรรมการสถานศึกษา: บันทึกลงบันทึก)

ทั้งนี้ ในระหว่างการประชุม ผู้วิจัยสังเกต พบว่า ผู้ร่วมวิจัยบางคนที่เป็นข้าราชการ ผู้นำชุมชน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้ที่เคยทำงานร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษา หรือหน่วยงานอื่น ๆ
เช่น โรงพยาบาล สถานีนามัย หรือสำนักงานเกษตรอำเภอมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นในเนื้อหา
ขององค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีการประชุมเชิงปฏิบัติการฯ โดยสังเกตจากการอภิปราย สอบถาม
หรือแสดงความคิดเห็นขณะร่วมประชุมฯ ส่วนผู้ร่วมวิจัยนั่งนิ่งเฉยท่าทางสงสัย สังเกตพบว่ามี
อาการลักษณะเหมือนมีความเคลือบแคลงสงสัย แต่ไม่รู้จะสอบถามอะไร เพราะอาจยังจับต้นชน
ปลายไม่ถูกจึงเป็นผู้นั่งฟังเฉย ๆ หรือบางครั้งจะพูดคุยกับเพื่อนที่นั่งอยู่ใกล้กัน แต่หลังจากการ
ประชุมฯ เสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ด้านความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติที่มีต่อเนื้อหาสาระ
ของการประชุมฯ พบว่า ผู้ร่วมวิจัย จำนวน 25 คนหรือร้อยละ 45 ที่เป็นข้าราชการ พนักงาน
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประธาน/กรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครองที่มีประสบการณ์เคยร่วมงานกับ

หน่วยงานราชการ/เอกชนอื่นๆ และผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความเข้าใจพื้นฐานหลักการและขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น จากเดิมที่บางคนไม่มีความรู้ความเข้าใจเลย ส่วนผู้ร่วมวิจัยที่เป็นผู้ปกครองที่มีอายุมาก ไม่จบหรือจบการศึกษา ระดับประถมศึกษาที่เพิ่งเคยได้รับรู้เกี่ยวกับการวิจัยและองค์ความรู้ในการพัฒนางานวิชาการใน ครั้งนี้ ยังไม่ค่อยเข้าใจมากนัก แต่บอกว่า...

“...บอกมาโลด ชีให้เห็ดหยั่ง กะชิต่อย ๆ ฐึไปดอก (บอกมาเลยจะให้ทำอะไร จะค่อย ๆ ฐึไปเอง)...”

(ผู้ปกครอง: บันทึกลงทุน)

ส่วนขอบข่ายของงานวิชาการนั้น ได้เสริมองค์ความรู้ให้ผู้ร่วมวิจัยในวันที่ 29 ตุลาคม 2550 โดยผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบึงบอน ได้เล่าให้ที่ประชุมฟังถึงขอบข่ายงานวิชาการของโรงเรียนว่า ประกอบด้วยงานอะไรบ้าง จากนั้นให้ที่ประชุมร่วมอภิปรายซักถาม และเพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้เข้าใจ ขอบข่ายงานวิชาการเร็วและชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอเอกสารขอบข่ายงานวิชาการที่ผู้วิจัยได้ ศึกษาไว้ในบทที่ 2 ให้ที่ประชุมทราบ และมอบเอกสารให้ศึกษาเพิ่มเติม จากนั้นผู้วิจัย กระตุ้นให้ ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ”หลักการบูรณาการ” ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2550 โดยเชิญประธานกรรมการสถานศึกษา เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานของตนเอง ร่วมทำกับ หมูคณะเพื่อประโยชน์ของกลุ่มและองค์กร ซึ่งได้กล่าวคำสำคัญว่า...

“... ผมปลูกผักคะน้าทำงานอยู่คนเดียว กว่าจะเสร็จก็ให้เวลานาน แต่ถ้าเมีย มาช่วยก็จะเร็วขึ้น ยังมีลูกมาช่วยอีกก็ยิ่งเสร็จเร็วขึ้นอีก ทั้งนี้เนื่องมาจากการ ผสมผสานการร่วมมือซึ่งกันและกัน ลักษณะเช่นนี้เป็นการบูรณาการหรือไม่...”

(ประธานกรรมการสถานศึกษา: บันทึกลงทุน)

จากนั้นที่ประชุมก็ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นอภิปราย และผู้วิจัยได้แจกเอกสารการบูรณาการ ที่ได้ดำเนินการรวบรวมไว้ในบทที่ 2 ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษา ก่อนร่วมกันสร้างแผนการทำงาน (road map)

3) ขั้นตอนการสร้างแผนการทำงานเพื่อการวิจัย โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ทีมผู้วิจัยมีการรอบ การดำเนินการตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนางานวิชาการด้วยหลัก การบูรณาการ ซึ่งหลังจากได้สร้างมิตรภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความตระหนักและ ความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ร่วมวิจัยแล้ว ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันจัดทำแผนการทำงาน เพื่อการวิจัย ที่มีข้อความประกอบด้วย จะทำอะไร เมื่อไร ใครจะเป็นคนทำ และทำอย่างไร ซึ่งเมื่อ ทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็แจกให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคน ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แผนที่การทำงานการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ

ขั้นตอนการทำงานการพัฒนางานวิชาการ	วิธีการดำเนินการ
ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (preparation) 1.1 การสร้างมิตรภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 1.2 การสร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกัน 1.3 สร้างแผนที่การทำงาน (Road map) เพื่อการวิจัย 1.4 ประเมินและสรุปผล	วิธีการ : การเยี่ยมบ้าน, การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา : 1 ต.ค. – 30 พ.ย. 2550 ผู้รับผิดชอบ/ทรัพยากร : ผู้วิจัย
ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (planning) 2.1 วิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา ปัจจุบัน และสภาพที่คาดหวัง 2.2 กำหนดปัญหา และทำความเข้าใจปัญหา 2.3 ประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข 2.4 แผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม 2.5 ประเมินและสรุปผล	วิธีการ : การวิเคราะห์เอกสาร, การสังเกต, การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา : พ. ย. 2550 – ธ. ค. 2550 ผู้รับผิดชอบ/ทรัพยากร : ผู้วิจัย
ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ (action) 3.1 กำหนดแนวทางปฏิบัติ 3.2 ปฏิบัติกิจกรรม 3.3 ประเมินและสรุปผล	วิธีการ : การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการเสวนา ทีมงานโครงการ ระยะเวลา : ธ.ค. 2550 – ก.ค. 2551 ผู้รับผิดชอบ/ทรัพยากร : ผู้วิจัย และโรงเรียน
ขั้นตอนที่ 4 การสังเกต (observation) 4.1 การกำหนดรูปแบบและวิธีการ 4.2 การนำเสนอรายงาน 4.3 ประเมินและสรุปผล	วิธีการ : การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการเสวนา ทีมงานโครงการ ระยะเวลา : ก.พ. 2551 ผู้รับผิดชอบ/ทรัพยากร : ผู้วิจัย และโรงเรียน
ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล(reflection) 5.1 การสังเคราะห์ความรู้ 5.2 การนำเสนอรายงาน 5.3 ประเมินและสรุปผล	วิธีการ : การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา : มี.ค. 2551 ผู้รับผิดชอบ/ทรัพยากร : ผู้วิจัย โรงเรียน และการะดมทุน

ตารางที่ 5 แผนที่การทำงานการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ (ต่อ)

ขั้นตอนการทำงานการพัฒนางานวิชาการ	วิธีการดำเนินการ
ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ 6.1 การนำเสนอรายงาน 6.2 สังเคราะห์และวิพากษ์ 6.3 ประเมินปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา 6.4 แผนปฏิบัติการใหม่ 6.5 ประเมินและสรุปผล	วิธีการ : การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา : พ.ค.- ก.ค. 2551 ทรัพยากร: ผู้วิจัย โรงเรียน และการระดมทุน
ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ 7.1 กำหนดแนวทางปฏิบัติ 7.2 ปฏิบัติกิจกรรม 7.3 ประเมินและสรุปผล	วิธีการ : การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา : ก.ค. – ก.ย. 2551 ทรัพยากร : ผู้วิจัย งบประมาณโรงเรียนและ การระดมทุน
ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตใหม่ 8.1 การสังเคราะห์ความรู้ 8.2 การนำเสนอรายงาน 8.3 ประเมินและสรุปผล	วิธีการ : การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา : ส.ค. 2551 ทรัพยากร : ผู้วิจัย โรงเรียนและการระดมทุน
ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ 9.1 สังเคราะห์ความรู้ 9.2 การนำเสนอรายงาน 9.3 ประเมินและสรุปผล	วิธีการ : การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา : ส.ค. – ก.ย. 2551 ทรัพยากร : ผู้วิจัย โรงเรียนและการระดมทุน
ขั้นตอนที่ 10 การสรุปผล	วิธีการ : การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา : ก.ย. 2551 ทรัพยากร : ผู้วิจัย โรงเรียนและการระดมทุน

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินและสรุปผล เป็นการประเมินและสรุปผลการดำเนินการในขั้นตอนการเตรียมการ ซึ่งกล่าวโดยสรุป พบว่า การดำเนินงานในขั้นตอนการเตรียมการ ทั้งการสร้างมิตรภาพการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกันให้แก่ทีมผู้วิจัย การร่วมกันสร้างแผนที่การทำงานเพื่อการวิจัย และการประเมินและสรุปผล ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันดำเนินการเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของขั้นตอนนี้ ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (planning)

ในขั้นตอนการวางแผน ผู้วิจัยได้ยึดถือหลักการที่สำคัญ คือ “หลักการทักษะที่หลากหลายในบริบทเฉพาะ และหลักการตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญ และการเป็นผู้มีส่วนได้เสีย” โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้วิเคราะห์ร่วมกันให้ทราบถึงสภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง สภาพปัญหาอุปสรรคของการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนที่เป็นภาพรวม การประเมินเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการปรับปรุง แก้ไข หรือพัฒนา และจัดทำแผนปฏิบัติเพื่อการดำเนินงาน หลังสิ้นสุดการดำเนินงานผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ข้อสรุปเกี่ยวกับขั้นตอนการวางแผนไว้ 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหา 2) ขั้นตอนการกำหนดปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา 3) ขั้นตอนประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา 4) ขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม และ 5) การประเมินและสรุปผล

1) ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวัง ขั้นนี้เป็นขั้นตอนของการวิเคราะห์ให้รู้ถึงสภาพอดีต สภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของงานวิชาการ โดยผู้วิจัย เรียนเชิญ นายสมัย พันธุ์ชมพู (ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา) และนายเคน เนืองแก้ว (กรรมการสถานศึกษา) ซึ่งทั้งสองท่านเป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ได้เล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน และโรงเรียนให้ผู้ร่วมวิจัยฟัง ดูภาพที่ 15

ภาพที่ 15 กิจกรรมการวางแผน

จากนั้นผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลที่ได้ศึกษาไว้ในบทที่ 2 พร้อมเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น อภิปรายร่วมกัน และนายชุมพล สายแสนทอง (ผู้ร่วมวิจัย, สพท.ขก.1) ได้นำเสนอผลการประเมินภายนอกของสำนักรับรองมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาภายนอก (สมศ.) สุดท้ายที่ประชุมได้ร่วมกันสรุปดังนี้

สภาพที่เคยเป็นมา

โรงเรียนบ้านบึงฉิม ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านบึงฉิม ตำบลบึงเนียม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2480 ที่บริเวณวัดเก่าบ้านบึงฉิม ตำบลบึงเนียม อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีนักเรียนบ้านบึงเนียม บ้านบึงไคร่นุ่น บ้านดอนดู่ และบ้านบึงสว่างค์

มาเรียนร่วม โดยมีนายชลัช เพลชัย เป็นครูใหญ่ ในปี พ.ศ. 2497 ประชาชนบ้านบึงเนียมได้สร้างโรงเรียนเป็นการถาวรขึ้น และทางราชการได้สั่งยุบโรงเรียนบ้านบึงนิมโดยให้ไปเรียนร่วมกับโรงเรียนบ้านบึงเนียม ปี พ.ศ. 2498 ประชาชนบ้านบึงนิมร่วมกันบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างอาคารถาวร สิ้นค่าก่อสร้าง 12,000 บาท และทางราชการให้เฉพาะนักเรียนบ้านบึงนิมกลับมาเรียนที่บ้านบึงนิมอีกครั้ง แต่เป็นสาขาโรงเรียนบ้านบึงเนียม และในวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2499 ทางราชการได้ยกฐานะโรงเรียนบ้านบึงนิมเป็นเอกเทศ และแต่งตั้ง นายเกรียงศักดิ์ สุนทรพิส เป็นครูใหญ่

ในปี พ.ศ. 2522 ได้รับงบประมาณจากทางราชการสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ชั้นเดียว โดยมีคณะครู ชาวบ้านสนับสนุนเงินสมทบเป็นเงิน 10,000 บาท สร้างเสร็จเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2522 และปี พ.ศ. 2524 พระอธิการี อดตโต นายศรีศักดิ์ แข่งขัน ครูใหญ่ นายบุญมี สุวรรณสิงห์ ผู้ใหญ่บ้าน พร้อมด้วยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ราษฎรบ้านบึงนิม และคณะครู ได้ร่วมกันหาเงินเพื่อต่อเติมอาคารเรียนหลังเดิมจนแล้วเสร็จโดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการเป็นเงินทั้งสิ้น 50,000 บาท และใน ปี พ.ศ. 2540 ได้รับงบประมาณจากทางราชการจำนวน 74,770 บาทและชาวบ้านร่วมสมทบ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 124,770 บาท เพื่อปรับปรุงอาคารเรียน

ปี พ.ศ. 2530 ได้รับเงินงบประมาณจากทางราชการ เพื่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ ปี พ.ศ. 2535 คณะครู ภารโรงร่วมกันบริจาคเงิน เพื่อสร้างรั้วรอบโรงเรียน 20 ช่องเป็นเงิน 20,000 บาท ปี พ.ศ. 2536 ได้รับงบประมาณจำนวน 40,000 บาท จากทางราชการ เพื่อก่อสร้างส้วมแบบ สปช.601/26 จำนวน 1 หลัง 4 ที่ ปี พ.ศ. 2537 สร้างรั้วเพิ่มอีก จำนวน 10 ช่องเป็นเงิน จำนวน 12,000 บาท ปี พ.ศ. 2540 พระครูอนันตสารคุณ เจ้าคณะตำบลทวนจะเข้ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ได้บริจาคเงิน จำนวน 85,000 บาท เพื่อปรับปรุงอาคารอเนกประสงค์ และคณะกรรมการสถานศึกษามีมติตั้งชื่ออาคารอเนกประสงค์ว่า “อาคารอเนกประสงค์ อนันตสารคุณอุปถัมภ์” ซึ่งจากประวัติการก่อตั้งและพัฒนาการของโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามคำเรียกร้องจากชาวบ้าน/ชุมชน และดำเนินการก่อสร้างอาคารชั่วคราวก่อน รวมทั้งการจัดหาครุภัณฑ์ วัสดุ และอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนเป็นเบื้องต้นตั้งเห็นจากบัญชีรายงานวัสดุอุปกรณ์ที่มีการเขียนชื่อผู้บริจาคไว้ที่ครุภัณฑ์ วัสดุ หรืออุปกรณ์ต่างๆ จากนั้นรัฐจึงจะเข้ามาสนับสนุน โดยการจัดสรรงบประมาณให้สร้างอาคารเรียน อาคารประกอบที่เป็นการถาวร พร้อมบรรจุครูตามเกณฑ์ครู: นักเรียน และมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรในแต่ละยุคสมัย โดยผ่านระบบการบริหารงานของโรงเรียนบ้านบึงนิม ในระหว่างปี พ.ศ. 2523 -2547 โรงเรียนบ้านบึงนิมจัดโครงสร้างการบริหารออกเป็น 6 งานที่ประกอบด้วย งานวิชาการ งานบุคลากร งานธุรการและการเงิน งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์กับชุมชน โดยงานวิชาการมีขอบข่ายและการปฏิบัติงานเกี่ยวกับหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การเรียนการสอน วัสดุ ประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล งานห้องสมุด งานนิเทศภายในโรงเรียน และการประชุมอบรมเกี่ยวกับงานวิชาการ และงานที่ผู้บริหารมอบหมาย ซึ่ง

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว โรงเรียนจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยโรงเรียนจะเน้นในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน และหลักสูตรเป็นหลัก มีการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมทางการศึกษา การวัดผลและประเมิน และระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและภายนอกเริ่มเข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา จึงทำให้สภาพการบริหารจัดการ และงานวิชาการมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน ครู และนักเรียนให้มีมาตรฐานชัดเจนขึ้น ซึ่งในช่วงก่อนปีงบประมาณ 2547 โรงเรียนมีบุคลากรคือผู้บริหาร และครู รวม 8 คน สอนครบชั้นเรียน ต่อมาในปีงบประมาณ 2547 รัฐบาลมีโครงการลดจำนวนข้าราชการ (early retirements) ซึ่งมีครูสอนจำนวน 3 คน ขอเข้าร่วมโครงการและย้ายไปที่อื่นอีก 1 คน จึงทำให้ในปีงบประมาณ 2548 มีผู้บริหาร และครูผู้สอน รวม 4 คนทำให้ครูไม่ครบชั้น จึงส่งผลต่อคุณภาพของโรงเรียน นักเรียน และต่อมาชาวบ้านได้จ้างครูพี่เลี้ยงมาช่วยสอนและดูแลนักเรียนระดับปฐมวัย

สำหรับปัญหางานวิชาการของโรงเรียนบ้านบึงจิมที่ผ่านมาระหว่างปี พ.ศ. 2523 - 2547 ประสบปัญหานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเฉลี่ยจะอยู่ในระดับปานกลางโดยเฉลี่ยร้อยละ 60 เด็กอ่านออก เขียนได้ แต่จะมีนักเรียนบางส่วนที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ เพราะมีปัญหาทางสุขภาพ และขาดความอบอุ่นในครอบครัวพ่อแม่แยกกันอยู่ อาศัยอยู่กับญาติทั้งปู่ ย่า ตา ยาย หรือพี่ ป้า น้า อา ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2548-2550 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเฉลี่ยจะอยู่ในระดับต่ำ นักเรียนอ่อนในรายวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษาอังกฤษ เด็กส่วนใหญ่ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ ครูขาดทักษะจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและไม่มีความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในสภาพการสอนที่ต้องสอนหลายห้องหลายชั้น (ครูไม่ครบชั้นเรียน) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีการพัฒนาน้อยมากเพราะขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดปัจจัยสนับสนุนเนื่องมาจากจำนวนนักเรียนต่ำกว่า 120 คน จึงถูกจัดให้อยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก อีกทั้งครูมีภารกิจอื่นที่เหนือจากการสอน ทำให้ปฏิบัติการสอนไม่เต็มที่และเต็มความสามารถ (ผู้อำนวยการ การสถานศึกษา: บันทึกการสัมภาษณ์) ตั้งแต่ก่อตั้งโรงเรียนมาจนถึงปัจจุบันโรงเรียนมีผู้บริหารโรงเรียนมาแล้ว 6 คน และปัจจุบันคนที่ 7 คือนายสุริยา ธนะคำมา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนมาตั้งแต่วันที่ 17 กันยายน 2547

จากสภาพที่เคยเป็นมาของโรงเรียนที่อาศัยการสนับสนุนจากชุมชนเป็นหลัก ส่วนงานวิชาการผู้บริหารโรงเรียน และคณะครูถือเป็นงานหลักที่มีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการเรียนการสอนที่โรงเรียนปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาก็คือ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินตามลำดับ ส่วนการพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในและภายนอกโรงเรียนมีการดำเนินการน้อย เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดผู้แนะนำและเป็นเรื่องใหม่ ส่วนปัญหาในอดีตที่ผ่านมาจะเป็นปัญหาที่เกิดจากภายในโรงเรียน เนื่องจากครูไม่ครบชั้น

ผู้บริหารจัดโครงสร้างบทบาทหน้าที่ไม่ชัดเจน ถึงแม้ว่าจะมีแผนภูมิโครงสร้างแต่บทบาทอยู่ที่ผู้บริหาร ไม่มีการกระจายอำนาจ

สภาพปัจจุบัน

ปัจจุบัน ปีงบประมาณ 2550 โรงเรียนตั้งอยู่ในหมู่บ้านอยู่ติดกับถนนในหมู่บ้าน มีเนื้อที่ 3 ไร่ 1 งาน 18 ตารางวา อาคารเรียน 1 หลัง ลักษณะสองชั้นครึ่งตึก จำนวน 8 ห้องเรียน จัดเป็นห้องเรียน 6 ห้อง ที่เหลือจัดเป็นห้องสมุดและห้องคอมพิวเตอร์ มีสนามกีฬาจำนวน 2 สนามคือ สนามวอลเลย์บอล สนามฟุตบอล อาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง ถังเก็บน้ำฝน 6 ถัง ล້วม 1 หลัง 4 ห้อง คูภาพที่ 16

ภาพที่ 16 บริเวณ และอาคารเรียนโรงเรียนบ้านบึงฉม

ปรัชญาของโรงเรียน มีว่า “มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำประชาธิปไตย ประสานใจชุมชน” วิสัยทัศน์ของโรงเรียน “มุ่งมั่นพัฒนานักเรียน ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข พัฒนาโรงเรียนให้น่าอยู่ พัฒนาครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง ชุมชนมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ก้าวหน้าไปกับเทคโนโลยี และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย”

โรงเรียนบ้านบึงฉม มีบุคลากรเป็นผู้บริหาร 1 คน ครูผู้สอน 3 คน แยกเป็นเพศชาย 3 คน หญิง 1 คน มีวุฒิปริญญาโท 1 คน ปริญญาตรี 3 คน อายุเฉลี่ย 52 ปี ประสบการณ์สอนเฉลี่ย 29 ปี มีชั่วโมงสอนโดยเฉลี่ยของคนทุกคนๆละ 25 สัปดาห์ มีการพัฒนาครูเฉลี่ยปีละ 3 ครั้ง/ปี/คน ผู้บริหารและครูทั้งหมดไม่ได้พักในหมู่บ้านจะเดินทางไปปฏิบัติราชการโดยรถยนต์ส่วนตัวเพราะถนนสามารถเดินทางได้สะดวกตลอดปี ส่วนนักการภารโรง มี 1 คน พักอยู่ในโรงเรียน จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษา มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น จำนวน 49 คน แยกเป็นระดับก่อนประถมศึกษา จำนวน 17 คน และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 รวมทั้งสิ้น 32 คน ซึ่งนักเรียนทั้งหมดอาศัยอยู่ในหมู่บ้านบึงฉม โรงเรียนมีการจัดโครงสร้างการบริหารเป็น 4 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานการเงินและงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป

สภาพงานวิชาการปัจจุบัน โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน เป็นหลัก รองลงมา คือ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาหลักสูตร และการประกันคุณภาพ ภายในและภายนอกโรงเรียนตามลำดับ ครูมีความสามารถและความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ในสภาพครูไม่ครบชั้นเรียนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากโรงเรียนมีข้อมูลผลการดำเนินงานจาก

การประเมินตนเองและจากผลการประเมินของ สมศ. ซึ่งทำให้มีข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา 4) การพัฒนาหลักสูตรมีการพัฒนาน้อย เพราะผู้บริหารและครูขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และขาดคนแนะนำ 5) การจัดการเรียนการสอนครูสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพิ่มมากขึ้นและให้ความหลากหลายใช้แหล่งเรียนรู้ให้มากขึ้น 6) ครูใช้เทคโนโลยีทางการเรียน และสื่อการเรียนรู้โดยใช้สื่อสำเร็จรูปน้อย เพราะมีข้อจำกัดในด้านสื่อสำเร็จรูปและด้านความรู้ความสามารถในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดเช่นกัน มีการนำภูมิปัญญามาช่วยในการจัดการเรียนรู้ 7) ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนรวมทั้งผู้ปกครองนักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษามีร่วมมือกันในการพัฒนาโรงเรียน 8) จากการตรวจสอบเอกสารและการสังเกตผู้วิจัยพบว่า โครงสร้างของโรงเรียนที่กำหนดไว้ไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของครู และเครือข่ายของโรงเรียน นอกจากนี้จากการสอบถามผู้บริหารโรงเรียนทราบว่า แต่ผู้ปกครองขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาท และหน้าที่ของตนเองจึงไม่รู้จะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในตอนไหน หรือช่วงเวลาใด ช่วยเหลืออย่างไร

จากการประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาภายนอก (สมศ.) ผลปรากฏว่า โรงเรียนไม่ผ่านการประเมินคุณภาพภายนอกจาก สมศ. (ค่าเฉลี่ย 2.65 ต่ำกว่ามาตรฐานคือ 2.75) ซึ่งโรงเรียนมีสาเหตุมาจาก 1) ไม่ได้มีการนำแผนปฏิบัติการปฏิบัติ และขาดเอกสารหลักฐานร่องรอยในการปฏิบัติ 2) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียน แต่ทำได้น้อยเพราะครูไม่ครบชั้น และขาดครูเฉพาะด้าน 3) ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญระดับปรับปรุงต้องปรับปรุง 4) ครู ยังไม่ปรับเปลี่ยนวิธีสอน ยังคงสอนเป็นรายวิชาตามหนังสือแบบเรียน 5) สถานศึกษามีจุดอ่อนที่โครงสร้างการบริหาร จึงควรมีการปรับปรุง ไม่มีการบริหารงานเชิงกลยุทธ์ และระบบการประกันคุณภาพภายในไม่เข้มแข็ง 6) มีบางโครงการ/กิจกรรมที่วางไว้ ทำไม่ได้ครบ เพราะมีข้อจำกัดด้านบุคลากร ทรัพยากร และเวลา 7) สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญระดับพอใช้ 9) มีหลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับพอใช้ 11) มีสื่อในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม และเอื้อต่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับพอใช้ 12) มีความตระหนักในหลักสูตร และมีความพยายามที่จะทำแต่ไม่มีเป้าหมาย 13) ไม่มีแผนพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ชัดเจน 14) ขาดความเข้มแข็งในการนิเทศ ติดตามการจัดการเรียนการสอน การใช้หลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนอย่างชัดเจน 16) ผู้บริหารขาดความเป็นผู้นำทางวิชาการ 17) ไม่สามารถบริหารงานเชิงกลยุทธ์ได้ครบวงจร นอกจากนี้สภาพจริงปัจจุบันคือ ปี พ.ศ. 2550 นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หลายประการ เช่น ไม่เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ทั้งขยะไม่เป็นที่ ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย

จากสภาพปัจจุบัน และปัญหาดังกล่าว กล่าวสรุปได้ว่าโรงเรียนมีการดำเนินงานวิชาการ ด้านการเรียนการสอนเป็นหลัก รองลงมาคือด้านการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ส่วนการพัฒนาหลักสูตรหรือการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและภายนอก

มีการดำเนินการอยู่ในระดับน้อย แต่ในทางปฏิบัติโรงเรียนยังประสบกับปัญหาหลายด้าน และส่งผลให้โรงเรียนไม่ผ่านการประเมินคุณภาพภายนอกจาก สมศ. ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน คือ ครูผู้สอนไม่ครบชั้น งบประมาณอุดหนุนจากรัฐมีจำกัด โรงเรียนมีโครงสร้างการบริหารงานบทบาทหน้าที่ไม่ชัดเจน ผู้ปฏิบัติสับสน ขาดการกระจายอำนาจ งานวิชาการอยู่ที่ผู้บริหารสถานศึกษา นอกจากนี้ยังไม่มีกำหนดบทบาทหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่มสาระยังไม่ชัดเจนทั้งในบทบาทหน้าที่ของครู ผู้ปกครอง หรือหน่วยงานเครือข่ายโรงเรียน ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียน ครู และนักเรียน

สภาพที่คาดหวัง

ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย มีความเห็นร่วมกันว่า สภาพที่คาดหวังของโรงเรียนบ้านบึงฉม คือ โดยภาพรวมคาดหวังที่ผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่อิงสถานศึกษาในมาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบบริหารและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร, มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย ที่อิงสถานศึกษามีค่าระดับ “ดี” หรือ ระดับ “3 ” ขึ้นไป

2) ขั้นตอนกำหนดปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา ในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้ผู้ร่วมวิจัยมีความสนใจมองเห็นปัญหางานวิชาการ สามารถกำหนดปัญหาเข้าใจความจำเป็นที่ต้องแก้ไขปัญหา พร้อมอธิบายถึงสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับปัญหา โดยผู้วิจัยได้เรียนเชิญผู้บริหารสถานศึกษาได้มาเล่าถึงปัญหาที่โรงเรียนประสบในปัจจุบันให้ที่ประชุมฟัง ดังภาพที่ 17

“...โรงเรียนเราเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก
มีปัญหาที่สำคัญคือครูผู้สอนไม่ครบชั้น...
และไม่ผ่านการประเมินจาก สมศ...”

ภาพที่ 17 นายสุริยา ณะนะคำมา ผู้บริหารโรงเรียนบ้านบึงฉม

นายสุริยา ณะนะคำมา ผู้บริหารโรงเรียนบ้านบึงฉม ได้กล่าวถึงปัญหาของโรงเรียนที่ผ่านมาโรงเรียนเราเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาที่สำคัญ คือ ครูผู้สอนไม่ครบชั้น ปัญหาด้านการพัฒนาหลักสูตร เพราะโรงเรียนไม่มีหลักสูตรท้องถิ่น ไม่มีแผนการพัฒนาหลักสูตร ด้านการเรียนการสอนไม่สามารถทำได้เต็มที่เพราะครูไม่ครบชั้น และไม่ตรงตามเอกวิชา ด้านวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่จะมาช่วยแก้ปัญหาครูไม่ครบชั้นก็มีไม่เพียงพอโดยเฉพาะสื่อด้านเทคโนโลยีและไม่ผ่านการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่ง

มีสาเหตุมาจาก (1) โรงเรียนไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ให้ผ่านเกณฑ์ สมศ. เพราะสถานศึกษาไม่มีการกำหนดเป้าหมายและแผนที่ชัดเจน มีการจัดกิจกรรมแต่การทำงานไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่องสืบเนื่องจากการขาดครู ขาดการนิเทศ กำกับติดตามจากฝ่ายวิชาการ หรือ ผู้อำนวยการโรงเรียน (2) โรงเรียนสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตรได้ในระดับพอใช้ โรงเรียนไม่ได้จัดทำโครงการตามแผนปฏิบัติการในการพัฒนาตามหลักสูตร (3) โรงเรียนมีครูที่มีคุณวุฒิ/ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอไม่ได้มาตรฐาน (4) โรงเรียนมีครูที่สามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไม่ได้มาตรฐาน เพราะครูไม่มีหลักฐานการบันทึกการทำงาน จึงทำให้ครูตกมาตรฐานด้านนี้ (5) สถานศึกษามีการจัดองค์กร/โครงสร้างและการบริหารอย่างเป็นระบบ ครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษาแต่โรงเรียนไม่ผ่านมาตรฐานนี้เพราะขาดการวางแผนกลยุทธ์ และ (6) สถานศึกษาที่การจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแต่โรงเรียนขาดการนิเทศ ติดตามที่เป็นระบบและไม่มีแนวทางการนิเทศที่เหมาะสม

3) ขั้นตอนการประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา ในขั้นตอนนี้มุ่งหวังจะให้ผู้ร่วมวิจัยประเมินหาสาเหตุของปัญหาที่คิดว่ามาจากสาเหตุใด เกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา จากปัญหาทางวิชาการของโรงเรียน ที่ผู้ร่วมวิจัยเห็นว่ามีความสำคัญและเป็นหลักประกันความมีมาตรฐานของโรงเรียน ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาประเด็นปัญหาที่ต้องเลือกและจัดเรียงตามลำดับ ดังนี้ (1) ปัญหามีผลกระทบต่อโรงเรียนหรือไม่ (2) ปัญหามีความยากง่ายแค่ไหนในการแก้ไข (3) โรงเรียนมีความพร้อมในการแก้ไขมากน้อยเพียงใด (4) ได้รับความร่วมมือในการแก้ปัญหาจากส่วนไหนบ้าง (5) ปัญหานั้นสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานบังคับบัญชาหรือไม่ และ (6) เป็นปัญหาที่บุคคล กลุ่ม และโรงเรียนต้องการแก้ไขและพัฒนามากที่สุด จนในที่สุดได้สรุปลำดับความสำคัญดังนี้

- ลำดับที่ 1 มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบบริหาร และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร
- ลำดับที่ 2 มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- ลำดับที่ 3 มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย
- ลำดับที่ 4 มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์
- ลำดับที่ 5 มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร
- ลำดับที่ 6 มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้แสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมเกี่ยวกับเหตุผลที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้กำหนดขึ้น ดังนี้ (1) การจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบบริหารงานวิชาการและพัฒนาองค์กร อย่างเป็นระบบครบวงจรด้วยหลักการบูรณาการ มีผลกระทบต่อโรงเรียนและนักเรียนเพราะหมายถึง การจัดการเกี่ยวกับหลักสูตร การใช้หลักสูตร และการประเมินหลักสูตรไปพร้อมๆ กับการบริหาร บุคลากร งบประมาณ หากโครงสร้างสับสนส่วนอื่นๆ ก็จะกระทบตาม และการจัดโครงสร้าง ระบบงานวิชาการใหม่น่าจะส่งผลดีต่อเป้าหมายของการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ และ (2) เมื่อเปิดพื้นที่ให้ส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาร่วมพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการก็จะ ทำให้ทุนทางสังคมตามมาด้วย ซึ่งประกอบด้วย ทุนทรัพย์ ทุนบุคคล ทุนเครือข่ายทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียน

4) ขั้นตอนการจัดทำแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม

ผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย ทีมแกนนำได้ประชุมแบบไม่เป็นทางการได้ข้อคิดร่วมกันว่า เมื่อพวกเราคือผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ประเด็นปัญหาที่จะมาแก้ไขและพัฒนาแล้ว ขั้นตอนไปจะวาง รูปแบบการเขียนเป็นโครงการ/กิจกรรมอย่างไร ซึ่งที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลต่าง ๆ พร้อมอภิปรายหาเหตุผลมาสนับสนุน ดังนั้น

“.....ผมว่าใช้รูปแบบดั้งเดิมก็ได้ ง่ายดีพวกเราคุ้นเคย.....”

(อบต.: บันทึกอนุทิน)

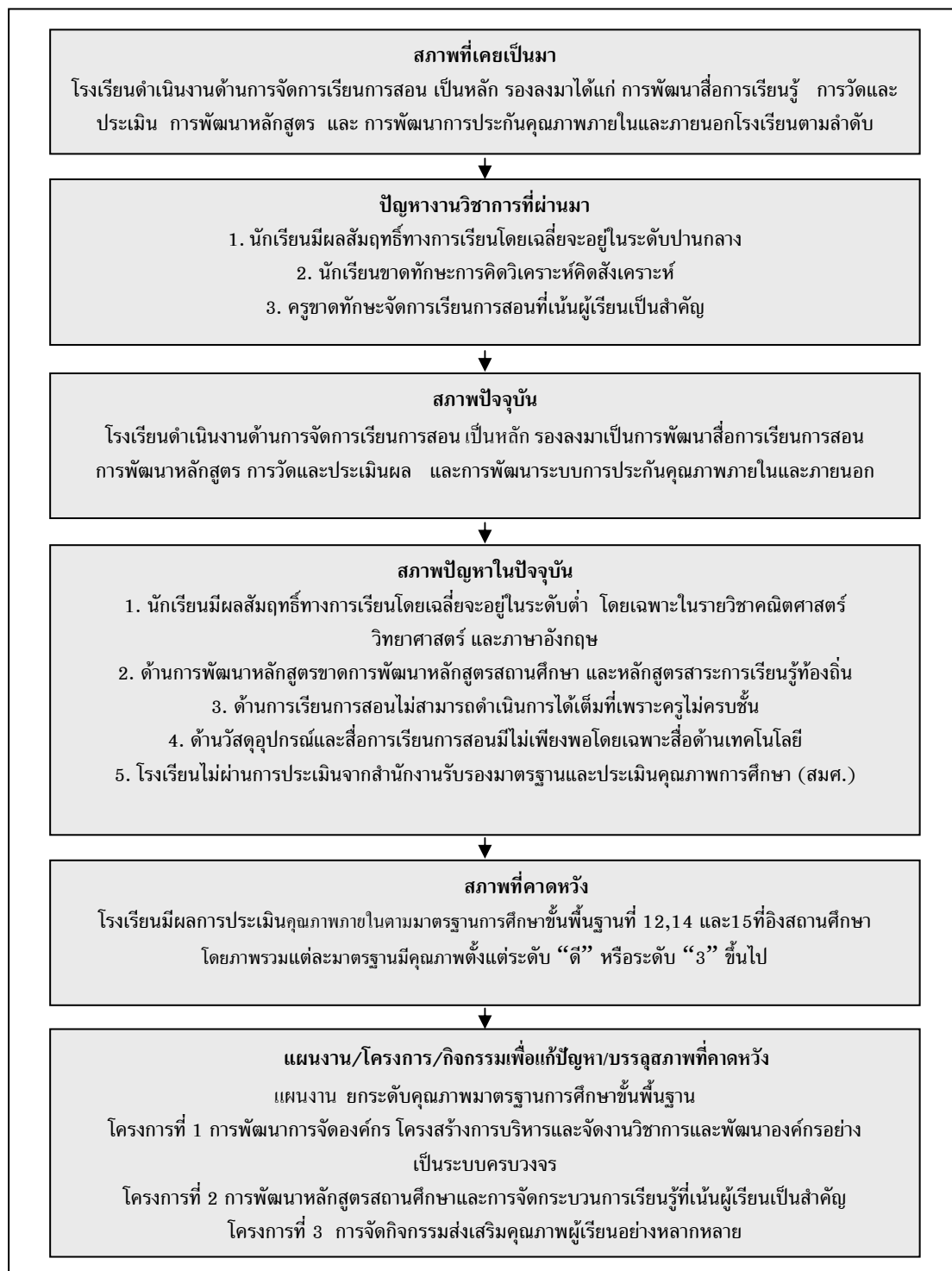
“.....ฉันว่าใช้แบบไหนก็ได้ มันสำคัญอยู่ที่งาน.....”

(ผู้ปกครอง: บันทึกการประชุม)

เมื่อที่ประชุมได้อภิปรายกันมาพอสมควรแล้ว นายชุมพล สายแสนทอง เจ้าหน้าที่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ได้เสนอว่า รูปแบบการเขียนโครงการที่สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ใช้กับโรงเรียนในสังกัด มีความสมบูรณ์และง่ายต่อการปฏิบัติ และที่ประชุมได้อภิปรายซักถามรายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการเขียนโครงการ จนเกิดความเข้าใจ จึงตกลงใช้แบบฟอร์มการเขียนโครงการ/กิจกรรม ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1

จากนั้นที่ประชุมก็ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการงานวิชาการร่วมกัน จำนวน 3 โครงการ เพื่อเพื่อแก้ปัญหา/บรรลุลุสภาพที่คาดหวังตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่อิงสถานศึกษา ซึ่ง ผู้วิจัยและผู้ร่วมการวิจัยร่วมกันกำหนดขึ้น คือ 1) โครงการการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้าง การบริหารและจัดงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจรหลักการบูรณาการ 2) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและสาระหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายด้วยหลัก การบูรณาการ

จากผลการวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหา ทางเลือกในการแก้ปัญหา และแผนงาน/โครงการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยของสรุปสาระสำคัญ ดังภาพที่ 18

ภาพที่ 18 ผลการวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหา ทางเลือกในการแก้ปัญหา และแผนงาน/โครงการ

รายละเอียดของแต่ละโครงการ

โครงการที่ 1

โครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหาร และจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร

- 1) สอนมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 12 ตัวบ่งชี้ที่ 12.1 – 12.5
- 2) แผนงาน วิชาการ
- 3) ผู้รับผิดชอบ 1. นายสุรียา ณะนะคำมา อำนวยการโรงเรียน นายเกตุพงษ์ ภูเวกตานนท์ หัวหน้างานวิชาการ
- 4) ระยะเวลาดำเนินการ 1 ตุลาคม 2550 – 30 กันยายน 2551
- 5) งบประมาณ 29,000 บาท

6) หลักการและเหตุผล

รัฐบาลกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น โรงเรียนบ้านบึงฉิม จึงกำหนดเป้าหมาย หรือคาดหวังต้องเป็นสถานศึกษาที่มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานที่ 12 ที่อิงสถานศึกษา โดยภาพรวมมีคุณภาพ ตั้งแต่ระดับ “ดี” หรือ ระดับ “3” ขึ้นไป จากฐานข้อมูลเดิมที่โรงเรียนมีระดับคุณภาพ 2.65 ที่เกิดจากการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. การประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียน และการประชุมของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากโรงเรียนบริหารไม่ครบวงจร และผู้บริหารโรงเรียนควรได้รับการปรับปรุงด้านวิชาการ ประกอบกับการจัดองค์กร โครงสร้างและระบบงานวิชาการ ยังไม่ชัดเจนเกิดความสับสนในทางปฏิบัติของบุคลากร และเพื่อให้การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ จึงควรมีการพัฒนาการจัดองค์กรโครงสร้าง การบริการงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร

7) วัตถุประสงค์

- 7.1) เพื่อปรับปรุงการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรให้เกิดความคล่องตัวเหมาะสมเป็นระบบครบวงจร
- 7.2) เพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการงานวิชาการที่จำเป็นต่อการบริหารและจัดการงานวิชาการ
- 7.3) เพื่อสร้างเครือข่ายการพัฒนาวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ

8) เป้าหมาย

โรงเรียนมีผลการประเมินคุณภาพภายในโรงเรียน มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานมาตราที่ 12 ที่ อิงสถานศึกษา โดยภาพรวมมาตรฐานที่ 12 มีระดับ

คุณภาพ ตั้งแต่ระดับ“ดี” หรือ “3” ขึ้นไป จากระดับคะแนนเฉลี่ย ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 1.75 ปรับปรุง หรือ “1”, 1.75 – 2.74 พอใช้ หรือ “2”, 2.75 – 3.49 ดีหรือ “3” และ 3.50 ขึ้นไป ดีมาก หรือ “4”

9) ขั้นตอนกิจกรรมและปฏิทินดำเนินงาน

กิจกรรม	ปฏิทินดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณที่ใช้
1. ประชุมเชิงปฏิบัติการและจัดทำองค์กรโครงสร้างฯ	ต.ค. 2550 – กันยายน 2551	นายเกตุพงษ์ ภูเกตุานนท์	2,000
2. การศึกษาดูงาน		นายสุริยา ธนะคำมา	5,000
3. การเยี่ยมบ้าน		นายสุริยา ธนะคำมา	2,000
4. ฝ่าฝืนการศึกษา		นางเอื้อพร กระแสร์	20,000
5. การจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์		นายสุริยา ธนะคำมา	งบฝ่าฝืน

10) การประเมินและรายงานผลการดำเนินงาน

ครั้งที่ 1 วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2551

ครั้งที่ 2 วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2551

11) การวัดและประเมินผลสภาพความสำเร็จ

ตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จ	เกณฑ์	วิธีประเมิน	เครื่องมือที่ใช้ประเมิน
1. มีการจัดองค์กรโครงสร้างและระบบบริหารที่ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม 2. มีการจัดข้อมูลสารสนเทศอย่างครอบคลุมและทันต่อการใช้งาน 3. มีระบบป้องกันคุณภาพภายในที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง 4. มีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 5. ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องพอใจผลการบริหารงานและการพัฒนา	ทุกตัวชี้วัดผ่านเกณฑ์ 80% หรือตั้งแต่ระดับ “ดี” หรือ “3” ขึ้นไป หรือโดยภาพรวมมาตรฐานที่ 12 มีคุณภาพ ตั้งแต่ระดับ “ดี” หรือ ระดับ “3” ขึ้นไป	1. การสัมภาษณ์ 2. ประเมินตามสภาพจริง	1. แบบสัมภาษณ์ 2. แบบประเมิน 3. แบบบันทึก

12) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 12.1) บุคลากรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง
- 12.2) เป็นแนวทางในการนำไปใช้พัฒนางานอื่นๆของโรงเรียนให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันหรือสูงขึ้น
- 12.3) เป็นแนวทางในการพัฒนาสาระหลักสูตรสถานศึกษาในสาระอื่นๆ

โครงการที่ 2

โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

- 1) สอนมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 14 ตัวบ่งชี้ที่ 14.1-14.2
- 2) แผนงาน วิชาการ
- 3) ผู้รับผิดชอบ นายสุรียา ธาระคำมา ผู้บริหารสถานศึกษา นายเกตุพงษ์ ภูเกตานนท์ หัวหน้าวิชาการ และ นายวีรบุตร บุรารมย์ ผู้ช่วยหัวหน้าวิชาการ
- 4) ระยะเวลาดำเนินการ ต.ค. 2550 – 2. ก.ย. 2551
- 5) งบประมาณ 5,000 บาท
- 6) ผลักการและเหตุผล

รัฐบาลกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น โรงเรียนบ้านบึงฉมึ จึงกำหนดเป้าหมาย หรือคาดหวังต้องเป็นสถานศึกษา ที่มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานมาตรฐานที่ 14 ที่อิงสถานศึกษาโดยภาพรวมมีคุณภาพ ตั้งแต่ระดับ “ดี” หรือ ระดับ “3” ขึ้นไป จากฐานข้อมูลเดิมที่โรงเรียนมีระดับคุณภาพ 2.60 ที่เกิดจากการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. การประเมินคุณภาพภายในของ โรงเรียน และการประชุมของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ทั้งนี้ มีสาเหตุมาจากโรงเรียน ไม่มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นโรงเรียนจึงควรมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

- 7) วัตถุประสงค์
 - 7.1) เพื่อพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่น กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการปลูกผัก
 - 7.2) เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนหลักสูตร เพื่อส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรื่องการปลูกผัก

8) เป้าหมาย

โรงเรียนมีผลการประเมินคุณภาพภายในโรงเรียน มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 14 ที่อิงสถานศึกษา โดยภาพรวมมาตรฐานที่ 14 มีคุณภาพ ตั้งแต่ระดับ “ดี” หรือ “3” ขึ้นไป จากระดับคะแนนเฉลี่ย ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 1.75 ปรับปรุง หรือ “1”, 1.75 – 2.74 พอใช้ หรือ “2”, 2.75 – 3.49 ดีหรือ “3” 3.50 ขึ้นไป ดีมาก หรือ “4”

9) ขั้นตอนกิจกรรมและการปฏิทินดำเนินงาน

กิจกรรม	ปฏิทินดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ
1. ปะชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	ตุลาคม 2550	นายเกตุพงษ์ ภูเกตุตานนท์	1,000 บาท
2. การศึกษาดูงาน	ถึง	นางเอื้อพร กระแสร์	2,000 บาท
3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้	กันยายน 2551	นายเกตุพงษ์ ภูเกตุตานนท์	500 บาท
4. กิจกรรมพ่อครูแม่ครู		นายสุริยา ธนะคำมา	1,000 บาท
5. การนิเทศการสอน		นายสุริยา ธนะคำมา	500 บาท

10) การประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน

ครั้งที่ 1 วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2551

ครั้งที่ 2 วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2551

11) การวัดและประเมินผลสภาพความสำเร็จ

ตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จ	เกณฑ์	วิธีประเมิน	เครื่องมือที่ใช้ประเมิน
1. โรงเรียนมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น 2. โรงเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลายให้นักเรียนได้เรียนตามความสนใจ 3. มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและความสามารถของผู้เรียน 4. มีการส่งเสริมและพัฒนา นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้และสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 5. มีการจัดระบบการบันทึกการ รายงานผล และการส่งต่อข้อมูลของผู้เรียน 6. มีระบบการนิเทศการสอนและนำผลไปปรับปรุงการสอนเสมอ 7. มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน	ทุกตัวชี้วัดผ่านเกณฑ์ 80% หรือตั้งแต่ระดับ “ดี” หรือระดับ “3” ขึ้นไป หรือโดยภาพรวม มาตรฐานที่ 14 มีคุณภาพ ตั้งแต่ระดับ “ดี” หรือระดับ “3” ขึ้นไป	1. การสัมภาษณ์ 2. ประเมินตามสภาพจริง	1. แบบสัมภาษณ์ 2. แบบประเมิน 3. แบบบันทึก

12) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 12.1) บุคลากรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง
- 12.2) เป็นแนวทางในการนำไปใช้พัฒนามาตรฐานอื่นๆของโรงเรียนให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันหรือสูงขึ้น
- 12.3) เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในสาระอื่นๆ

โครงการที่ 3

โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

- 1) สอนมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 15 ตัวบ่งชี้ที่ 15.1 – 15.7
- 2) แผนงาน วิชาการ
- 3) ผู้รับผิดชอบ นายเกตุพงษ์ ภูเวกตานนท์ หัวหน้า นางสาวเอื้อพร กระแสร์ ผู้ช่วย และนายวิรุบุตร บุรารมย์ ผู้ช่วย
- 4) ระยะเวลาดำเนินการ ตุลาคม 2550 – 30 กันยายน 2551
- 5) งบประมาณ 13,000 บาท
- 6) หลักการและเหตุผล

รัฐบาลกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น โรงเรียนบ้านบึงฉิม จึงกำหนดเป้าหมาย หรือคาดหวังต้องเป็นสถานศึกษาที่มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานมาตรฐานที่ 14 ที่อิงสถานศึกษา โดยภาพรวมมีระดับคุณภาพ ตั้งแต่ระดับ “ดี” หรือ ระดับ “3” ขึ้นไป จากฐานข้อมูลเดิมที่โรงเรียนมีระดับคุณภาพ 2.90 ที่เกิดจากการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. การประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียน และการประชุมของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยประกอบกับในปี 2550 นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หลายประการเช่น กริยามารยาทไม่งาม ไม่ค่อยเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ นอกจากนี้ในโรงเรียนก็มีนักเรียนที่มีความเป็นเลิศที่แตกต่างกันอย่างหลากหลายทั้งด้านวิชาการ กีฬา ศิลปะ ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมตอบสนองต่อความสามารถของนักเรียนที่มีความหลากหลาย โรงเรียนจึงทำโครงการนี้

- 7) วัตถุประสงค์
 - 7.1) เพื่อส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียนด้วยหลักการบูรณาการ
 - 7.2) เพื่อร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายให้แก่ผู้เรียน
 - 7.3) เพื่อจัดหาสื่อวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการเรียนรู้แก่โรงเรียนเพื่อนำไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้

8) เป้าหมาย

โรงเรียนมีผลการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 15 อิงสถานศึกษา โดยภาพรวมมีคุณภาพตั้งแต่ระดับ “ดี” หรือระดับ “3” ขึ้นไป จากระดับคะแนนเฉลี่ย ต่ำกว่าหรือ เท่ากับ 1.75 ปรับปรุง หรือ “1” , 1.75 – 2.74 พอใช้ หรือ “2” , 2.75 – 3.49 ดีหรือ “3” และ 3.50 ขึ้นไป ดีมาก หรือ “4”

9) ขั้นตอนกิจกรรมและปฏิทินดำเนินงาน

กิจกรรม	ปฏิทิน ดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ	งบประมาณ
1. ประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อวางแผน	ตุลาคม 2550 ถึง กันยายน 2551	นายเกตุพงษ์ ภูเกตานนท์	1,000
2. กิจกรรมการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน		นายเกตุพงษ์ ภูเกตานนท์	2,000
3. กิจกรรมทางวิชาการ		นางสาวเอื้อพร กระแสร์	2,000
4. กิจกรรมค่านิยมที่พึงงาม		นางสาวเอื้อพร กระแสร์	2,000
5. กิจกรรมศิลปะ ดนตรี กีฬา		นายเกตุพงษ์ ภูเกตานนท์	2,000
6. กิจกรรมสืบสานประเพณี และภูมิปัญญาไทย		นายวีรบุตร บุรัมย์ย์	2,000
7. กิจกรรมส่งเสริมความ เป็นประชาธิปไตย		นายวีรบุตร บุรัมย์ย์	2,000

10) การประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน

ครั้งที่ 1 18 มีนาคม 2551 นายเกตุพงษ์ ภูเกตานนท์
 ครั้งที่ 2 15 กันยายน 2551 นายเกตุพงษ์ ภูเกตานนท์

11) การวัดและการประเมินผลสภาพความสำเร็จ

ตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จ	เกณฑ์	วิธีประเมิน	เครื่องมือประเมิน
1. มีการจัดและพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนดีที่เข้มแข็งและทั่วถึง 2. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถทางวิชาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน 3. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถพิเศษ และความถนัดของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ 4. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม 5. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์ และกีฬา/นันทนาการ 6. มีการจัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาไทย 7. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย	ทุกตัวชี้วัดผ่านเกณฑ์ 80 % หรือตั้งแต่ระดับ “3” ขึ้นไป หรือโดยภาพรวมมาตรฐานที่ 15 มีคุณภาพ ตั้งแต่ระดับ “ดี” หรือระดับ “3” ขึ้นไป	1. การสัมภาษณ์ 2. การประเมินตามสภาพจริง	1. แบบสัมภาษณ์ 2. แบบประเมิน 3. แบบบันทึก

12) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 12.1) นักเรียนมีความรับผิดชอบและสนุกกับการเรียนรู้
- 12.2) เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้อื่นในด้านอื่นๆ
- 12.3) ครูผู้สอนมีความตื่นตัวทำงานวิชาการและมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียน

การแบ่งกลุ่มทำงาน

สำหรับการแบ่งกลุ่มย่อยก็แบ่งเป็น 3 ทีม โดยการจัดทีมจัดตามการจัดชั้นเรียนโรงเรียน ดังนี้

ทีมที่ 1 ชื่อทีมผักบุ้ง มีบทบาทหน้าที่ 1) พัฒนางานวิชาการตามกรอบการวิจัยของอนุบาล - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 2) บูรณาการการพัฒนางานวิชาการของกลุ่มผักคะน้า และร่วมดำเนินการกับกลุ่มอื่นๆ และ 3) งานอื่นๆ ที่ทีมผู้วิจัยมอบหมาย ประกอบด้วย นางสาวกัญญา ผ่องใส นางรจนา ภาโนมัย นางรจนา เวียงแก นางอุลลยวรรณ สีสงคราม นางทองม้วย ทองโคตร น.ส.ดวงกมล ทองแสน น.ส.เกสร สุวรรณธร นายประพัฒน์ หลวงบุญ นางวันเพ็ญ สิทธิจันทร์เสน นางสาวรัตน์ สีสงคราม นางนงลักษณ์ วินทะจักร์ นางสาวพร เอกพันธ์ นางโสภา สมไสย นางสาว จันทร์พิชัย นางรุจิรา โพธิ์ศรี นางอุไร พูลเอียด นางสมัย เบ้าเสียง นางเกสร สุวรรณธร นายฮวด ดาทุมมา นายสมัย พันธัมภู นายลิ้มล ศรีภูทอง และนางเอื้อพร กระแส

ทีมที่ 2 ชื่อทีมต้นหอม มีบทบาทหน้าที่ 1) พัฒนางานวิชาการตามกรอบการวิจัยของชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3 2) บูรณาการการพัฒนางานวิชาการของกลุ่มผักคะน้า และร่วมดำเนินการกับกลุ่มอื่นๆ และ 3) งานอื่นๆ ที่ทีมผู้วิจัยมอบหมาย ประกอบด้วย นางบังอร ขวัญทอง นางนงนุช ยศอ่อน นางเสน่ห์ เคนหล้า นาย บุรินทร์ ปัดท่า นางหทัยรัตน์ แสงทะมาตร นางลิ้มล ศรีภูทอง นางนวลฉวี ทำมาน้อย นางบุญเพ็ง โสภิตา นางพาด ไชยลา นายถนอม ฉายาพักรณ์ นางละมุล พาน้ำเที่ยง นางอรุณ กำมา นายสุริยา ณะนะคำมา นายทอง สารบุตร นางแพง ไม้ลี และนายวีรบุตร บุรมย์ชัย

ทีมที่ 3 ชื่อทีมผักคะน้า มีบทบาทหน้าที่ 1) พัฒนางานวิชาการตามกรอบการวิจัยของชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 2) บูรณาการการพัฒนางานวิชาการของกลุ่มผักคะน้า และร่วมดำเนินการกับกลุ่มอื่นๆ และ 3) งานอื่นๆ ที่ทีมผู้วิจัยมอบหมาย ประกอบด้วย นางอรุณ กำมา นางกัลยา เทียบอ่อน นางสาวสุทธา โสภิตา นางหนูเพียร บุญทัน นางสาวราญ วงษ์จำปา นางวันเพ็ญ สิทธิจันทร์เสน นางไพรसान พงษ์โคกสี นางสาว จันทร์พิชัย นางนวลฉวี ทำมาน้อย นางโสภา สมไสย นายประพัฒน์ หลวงบุญ นางอรทัย อเนกเวล นางสาวรุจิรา โพธิ์ศรี นางวิฑูรย์ ลุนลา นางประนอม ฉายาพัฒน์ นายบุญมี สุวรรณสิงห์ นางประนอม ทุมโคตร นางทองคำ สำราญดี และนายเกตุพงษ์ ภูเวทนานนท์ ดังภาพการแบ่งทีมงาน ภาพที่ 19

ภาพที่ 19 สมาชิกทีมผักบุ้ง ทีมต้นหอม และทีมผักคะน้า

5) ขั้นตอนการประเมินและสรุปผล เป็นการประเมินและสรุปผลการดำเนินการในขั้นตอนการวางแผน กล่าวโดยสรุปในขั้นตอนการวางแผน มีจุดหมายในการดำเนินการ เพื่อให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ร่วมกันดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาอุปสรรค สภาพที่คาดหวังของโรงเรียน ตลอดจนการประเมินเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการปรับปรุง แก้ไขหรือพัฒนา และการจัดทำแผนปฏิบัติเพื่อพัฒนางานวิชาการด้วยการบูรณาการ ซึ่งจากผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้ทำให้โรงเรียนมีข้อมูลสารสนเทศที่ประกอบด้วยสภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบันและสภาพความคาดหวัง สภาพปัญหาทางวิชาการ การเรียงลำดับปัญหาความสำคัญ และมีแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรมในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานวิชาการเพื่อนำสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ (acting)

ในขั้นตอนการปฏิบัติ ผู้วิจัยได้ยึดถือหลักการที่สำคัญ คือ “หลักการมุ่งการเปลี่ยนแปลงและมุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อให้บรรลุผล” โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนการปฏิบัติได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 2 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการกำหนดแนวปฏิบัติ 2) ขั้นตอนปฏิบัติกิจกรรม และ 3) ขั้นตอนการประเมินและสรุปผล ดังรายละเอียดดังนี้

1) ขั้นตอนการกำหนดแนวปฏิบัติ เป็นขั้นที่ระบุวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติบรรลุจุดมุ่งหมายของขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ ผู้บริหารโรงเรียนได้เล้าการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการของโรงเรียนที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้รับทราบและสอบถาม แลกเปลี่ยนความรู้กัน จากนั้นเป็นการประชุมระดมสมองกันและสรุปเป็นแนวปฏิบัติ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความเห็นร่วมกัน มอบหมายให้แต่ละกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบหลัก หรือเจ้าภาพในการดำเนินงานของโครงการทั้ง 3 โครงการ ดังนี้ ทีมที่ 1 ทีมผักบุ้ง รับผิดชอบเป็นเจ้าภาพโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทีมที่ 2 ทีมต้นหอม รับผิดชอบเป็นเจ้าภาพโครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหาร และจัดการงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร ทีมที่ 3 ทีมผักคะน้า รับผิดชอบโครงการ จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย นอกจากนี้เพื่อให้เกิดการประสานงานการดำเนินงานที่มีประสิทธิผล ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจึงมีความเห็นร่วมกันให้แต่งตั้งตัวแทนกลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม รวม 16 คน ตั้งเป็นทีมแกนนำประกอบด้วย นางสาวกัญญา ผ่องไธสง นางเอื้อพร กระแส นายฮวด ดาทุมมา นายสมัย พันธุ์ชมพู นายลิ้ม ศรีภูทอง นางหทัยรัตน์ แสงทะมาตร นายสุริยา ณะนะคำมา นายกอง สารบุตร นางแพง ไม้ลี นายวีรบุตร บุรมย์ชัย นายบุญมี สุวรรณสิงห์ นางประนอม ทุมโคตร นางทองคำ สำราญดี นายเกตุพงษ์ ภูเกตานนท์ นายชุมพล สายแสนทอง และ นายสามารถ สืบสำราญ

ดูภาพที่ 20

ภาพที่ 20 ทีมแกนนำ

โดยทีมแกนนำ มีบทบาทหน้าที่ (1) ประสานการดำเนินงานทั้ง 3 โครงการ/กิจกรรม ที่ระบุไว้ในทีมหรือเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่น (2) บูรณาการการพัฒนางานวิชาการของทีมผักบุ้ง ทีมต้นหอม และทีมผักคะน้า และ (3) งานอื่นๆ ที่ทีมผู้วิจัยมอบหมาย

2) ชั้นปฏิบัติตามแผนโครงการ/กิจกรรม เป็นชั้นการปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ซึ่งมี 3 โครงการ ประกอบด้วย โครงการการพัฒนาจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบบริหารและจัดการงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และโครงการ จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย ผลการปฏิบัติงาน ปรากฏรายละเอียดดังนี้

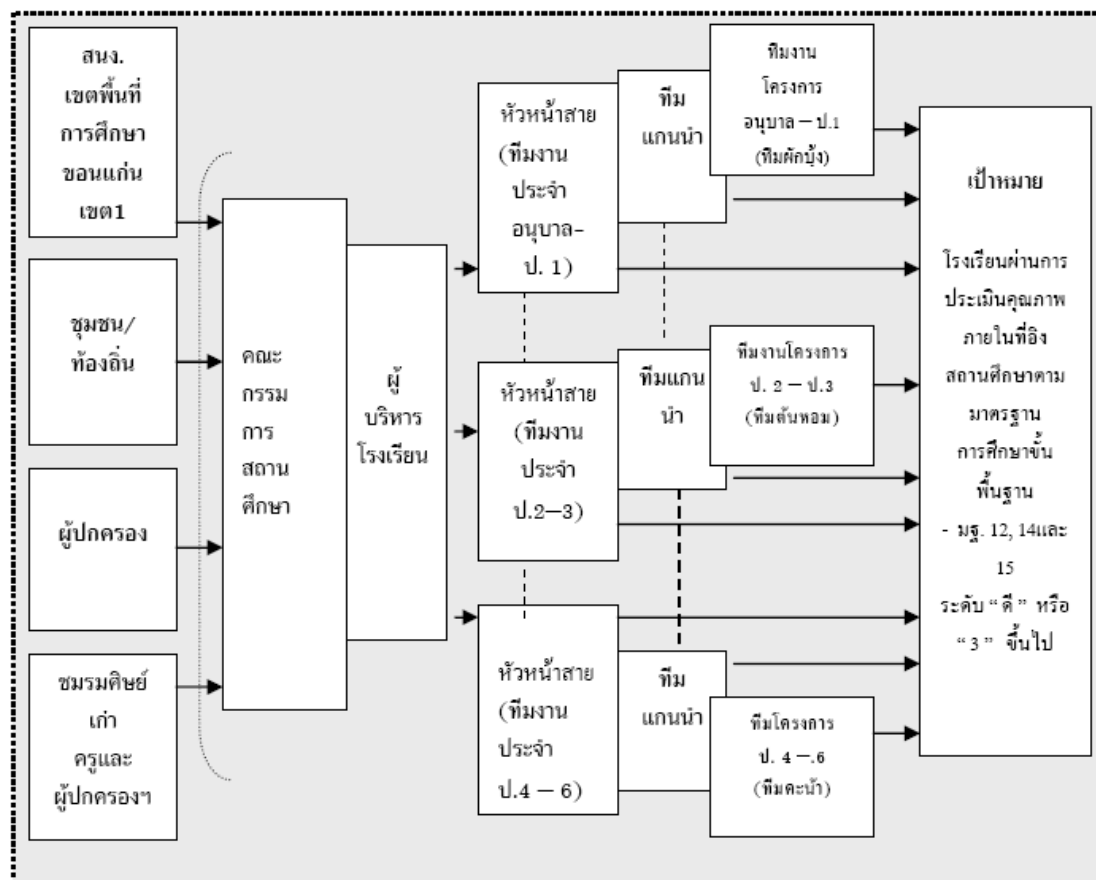
โครงการที่ 1

โครงการพัฒนาจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบบริหารและจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร

โครงการพัฒนาจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบบริหารและจัดการงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร ประกอบด้วยกิจกรรมและผลการดำเนินงานกิจกรรม 5 กิจกรรม คือ 1) ประชุมเชิงปฏิบัติการและจัดทำองค์กรโครงสร้างฯ 2) การศึกษาดูงาน 3) การเยี่ยมบ้าน 4) ผ้าป่าการศึกษา และ 5) การจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการและจัดทำองค์กรโครงสร้างฯ ผลการจัดองค์กร โครงสร้างระบบบริหารและจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร จากเดิมโรงเรียนจัดโครงสร้างการบริหารเป็น 4 งาน ได้แก่ งานวิชาการ งานบริหารงานบุคคล งานเงินและงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป ซึ่งเป็นโครงสร้างที่ขาดการเชื่อมโยงระหว่างงานเน้นความเป็นราชการ การบังคับบัญชาและการใช้อำนาจ ไม่เน้นความเป็นวิชาชีพ ความเป็นเพื่อนร่วมงาน และไม่กระจายอำนาจ เมื่อโครงสร้างกำหนดไว้เช่นนั้น ในการปฏิบัติผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันอภิปรายอย่างหลากหลายโดยนำแนวคิดการบูรณาการในบทที่ 2 ที่ผู้วิจัยแจกให้ผู้ร่วมวิจัยแล้วในขั้นตอนที่ 1 และมีการพิจารณาร่วมกัน และมีความเห็นว่า เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการบริหารและจัดการงานวิชาการของโรงเรียน

จึงต้องปรับโครงสร้างระบบบริหารและงานวิชาการของโรงเรียนบ้านบึงฉมึ ให้เกิดความสอดคล้องและสัมพันธ์กันในส่วนของผู้เกี่ยวข้องที่ประกอบด้วยผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการตามโครงสร้างการบริหารและการจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการแนวทีมฟุตบอลเชิงรุก โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจากการแนวคิดของวิโรจน์ สารรัตนะ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้ในบทที่ 2 และได้นำเสนอต่อที่ประชุมผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในวันที่ 25 ตุลาคม 2550 ณ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านบึงฉมึ ซึ่งเป็นโครงสร้างแนวราบที่มีการกำหนดเป้าหมายสภาพที่คาดหวังไว้อย่างชัดเจน และเน้นการบริหารจัดการเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นในเชิงรุกในลักษณะการบูรณาการสรรพกำลังจากทุกฝ่ายตามบทบาทหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องในลักษณะเชิงอุปมาเสมือนทีมฟุตบอล ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มปฏิบัติงานภายในภาคสนามเชิงรุก ได้แก่ กองหน้า ได้แก่ ทีมงานโครงการ ประกอบด้วย ครูผู้สอนประจำชั้น/รายวิชา ผู้ปกครองนักเรียนในชั้นนั้นๆ ตัวแทนชุมชน และตัวแทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 กองกลาง ประกอบด้วย บุคคลที่ทีมงานเป็นผู้คัดเลือกทำหน้าที่เป็นทีมแกนนำ ในการประสานงาน เชื่อมโยง และปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานวิชาการตามที่ได้รับมอบหมาย กองหลัง ประกอบด้วยหัวหน้ากลุ่มสาระ/หัวหน้างานวิชาการของโรงเรียนทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน และร่วมปฏิบัติงานกับทีมแกนนำ/ทีมงานโครงการ และผู้รักษาประตู คือผู้บริหารโรงเรียน ทำหน้าที่บริหารจัดการทีมฟุตบอลตามนโยบายของคณะกรรมการสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด นอกจากนี้ยังมีผู้ส่งเสริมสนับสนุนภายนอกโรงเรียนประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ชุมชน ผู้ปกครอง และชมรมศิษย์เก่า เป็นต้น ปรากฏดังภาพที่ 21

ภาพที่ 21 โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการ
แนวทีมฟุตบอลเชิงรุกในโรงเรียนบ้านบึงฉม

บทบาทหน้าที่ของแต่ละกลุ่ม มีดังนี้

1. กลุ่มส่งเสริม และสนับสนุนนอกสถานศึกษา ประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ชุมชน/ท้องถิ่น ผู้ปกครอง และชมรมศิษย์เก่า ครู และผู้ปกครอง โรงเรียนบ้านบึงฉม

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 บทบาทและหน้าที่ 1) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาวิชาการของโรงเรียนอย่างใกล้ชิด หรือตามคำร้องขอ 2) ให้การนิเทศ งานวิชาการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และ 3) งานอื่นๆ ตามที่โรงเรียนขอความร่วมมือ

1.2 ชุมชน/ท้องถิ่น บทบาทและหน้าที่ 1) สนับสนุนงบประมาณ/ทรัพยากรอื่นๆ และ 2) ร่วมเป็น เครือข่าย

1.3 ผู้ปกครอง บทบาทและหน้าที่ 1) ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้ของบุตร/หลาน หรือผู้ที่อยู่ในปกครอง 2) เป็นพ่อแม่ครูแม่ครูช่วยเหลือครูผู้สอน และ 3) งานอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการ เรียนรู้ที่โรงเรียนขอความร่วมมือ

1.4 ชมรมศิษย์เก่า ครู และผู้ปกครองโรงเรียนบ้านบึงฉมิม มีบทบาทและหน้าที่ 1) ให้ความร่วมมือแก่โรงเรียนในอันที่จะส่งเสริมการจัดการศึกษา ศีลธรรม วัฒนธรรม และสวัสดิการต่าง ๆ 2) แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ในการแก้ปัญหา การพัฒนางานวิชาการ และ 3) ร่วมมือกับรัฐบาล องค์กร สมาคม หรือคณะบุคคลในอันที่จะส่งเสริมให้นักเรียน เยาวชน มีความรู้ ความประพฤติ สุขภาพอนามัยดี และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติ

2. กลุ่มปฏิบัติงานในสถานศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้างาน คณะกรรมการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการ ครู (ทีมงานประจำ) ลูกจ้าง และคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง (ทีมโครงการ/ทีมแกนนำ)

2.1 คณะกรรมการสถานศึกษาศึกษา มีบทบาทและหน้าที่ 1) กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนา 2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติราชการประจำปีการศึกษา 3) ให้ความเห็นในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องเหมาะสมหรือตามความต้องการของท้องถิ่น 4) กำกับ และติดตามการดำเนินงานของแผนปฏิบัติการและแผนพัฒนาของโรงเรียน 5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน 6) ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ 7) เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป 8) ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน 9) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น 10) ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของโรงเรียน ก่อนเสนอต่อสาธารณชน 11) แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร และ 12) ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียน

2.2 ผู้บริหารโรงเรียน บทบาทและหน้าที่ 1) กำหนดนโยบาย และแผนการปฏิบัติการของโรงเรียน 2) ส่งเสริม และพัฒนาบุคลากรทุกฝ่ายให้มีความรู้ ความสามารถ 3) ปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน 4) เสริมสร้างขวัญ และสวัสดิการของบุคลากร และ 5) นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน และรายงานผลต่อสาธารณชน

2.3 หัวหน้างาน/หัวหน้าสายระดับชั้น มีบทบาทและหน้าที่ 1) ปฏิบัติงานสนองยุทธศาสตร์ของโรงเรียน 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานในกลุ่มสาระ/งาน 3) กำหนดมอบหมายให้บุคลากรรับผิดชอบงานในกลุ่มสาระ/งาน 4) ร่วมมือกับบุคลากรในกลุ่มสาระ/งาน ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างสร้างสรรค์ 5) ส่งเสริมให้กำลังใจแก่บุคลากรในกลุ่มสาระฯ/งาน

6) นิเทศติดตามประเมินและพัฒนางานกลุ่มสาระฯ/งานอย่างต่อเนื่อง 7) ประสานงานกับกลุ่มงาน/กลุ่มสาระฯ/งานอื่นภายในโรงเรียน และร่วมมือกันดำเนินงานของโรงเรียน 8) เผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณของโรงเรียน 9) ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ดำเนินงานที่เกี่ยวกับคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ ได้แก่ บทบาทและหน้าที่ (1) วางแผนการดำเนินงานวิชาการ กำหนดสาระรายละเอียดของหลักสูตรระดับโรงเรียน และแนวทางการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนานักเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาวิชาชีพ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น (2) จัดทำคู่มือการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา นิเทศ กำกับ ติดตาม ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการแนะแนวให้สอดคล้องและเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการแนะแนวให้เป็นไปตามจุดหมายและแนวทางการดำเนินการของหลักสูตร (4) ประสานความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่างๆ และชุมชนให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ (5) ประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการใช้หลักสูตรแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องและนำข้อมูลป้อนกลับจากฝ่ายต่าง ๆ มาพิจารณาเพื่อการปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (6) ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ (7) ติดตามผลการเรียนของผู้เรียนรายบุคคล ระดับชั้น ระดับช่วงชั้น และระดับกลุ่มวิชาในแต่ละปีการศึกษา เพื่อปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆของสถานศึกษา (8) ตรวจสอบ ทบทวน ประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู และการบริหารหลักสูตรระดับสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมาแล้วใช้ผลการประเมินเพื่อวางแผนพัฒนาการปฏิบัติงานของครู และการบริหารหลักสูตรในปีการศึกษาต่อไป และ (9) รายงานผลการปฏิบัติงานและผลการบริหารหลักสูตรของสถานศึกษา โดยเน้นผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับเหนือสถานศึกษา สาธารณชนและผู้เกี่ยวข้อง 10) ปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้สอน สำหรับผู้เป็นข้าราชการครูที่มีบทบาทและหน้าที่ (1) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของราชการ รักษาจรรยาบรรณ มารยาทและวินัย และตามระเบียบประเพณี (2) ปฏิบัติตามนโยบาย และแนวปฏิบัติที่ระบุไว้ในจุดเน้น และยุทธศาสตร์ของโรงเรียนให้บังเกิดผล (3) ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน (4) พัฒนาดนทั้งด้านความรู้ เทคนิคการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียน (5) อุทิศเวลาในการอบรม สั่งสอน ดูแลติดตาม พฤติกรรมของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (6) ให้ความรัก ความเมตตาต่อผู้เรียน เสมือนกับบุตรหลานของตน (7) เสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะและผู้เรียน ร่วมมือกับบุคลากรอื่นในการปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ และ (8) ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนอย่างสร้างสรรค์ด้วยความเต็มใจ เต็มเวลา และเต็มความสามารถ

2.4 ทีมแกนนำ มีบทบาทหน้าที่ 1) ประสาน เชื่อมโยง หรือบูรณาการแนวคิดและปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามกรอบการวิจัย และการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวังของโรงเรียน 2) บูรณาการการพัฒนางานวิชาการของกลุ่มกลุ่มผักบุ้ง กลุ่มต้นหอม และกลุ่มผักคะน้า และ 3) งานอื่นๆ ที่ทีมผู้วิจัยมอบหมาย

2.5 ทีมงานโครงการ บทบาทและหน้าที่ 1) ร่วมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา โดยผ่านความเห็นชอบจากผู้บริหารสถานศึกษา 2) ร่วมสร้างสายใยเชื่อมสัมพันธ์อันดีระหว่างครู และผู้ปกครอง 3) สนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนของสถานศึกษา 4) ให้ข้อคิดเห็น และเสนอแนะต่อสถานศึกษาในเรื่องต่างๆที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนและสถานศึกษา 5) จัดการประชุมกรรมการและผู้ปกครองในห้องเรียนตามความเหมาะสมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง 6) จัดทำทำเนียบผู้เรียนและผู้ปกครองโดยละเอียด และส่งมอบสำเนาให้เลขานุการกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในระดับชั้นเรียนและระดับโรงเรียน 7) กรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในระดับโรงเรียนจะต้องรวบรวมข้อมูลและกิจกรรมของแต่ละชั้นนำเสนอโรงเรียนเพื่อดำเนินการต่อไป และ 8) ให้คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองระดับโรงเรียนจัดประชุมใหญ่คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองทุกระดับ ตามความเหมาะสมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และ 9) ปฏิบัติงานในฐานะลูกจ้างสำหรับผู้ที่เป็นลูกจ้างที่มีบทบาทและหน้าที่ (1) ปฏิบัติตามระเบียบ กฎข้อบังคับของโรงเรียนโดยเคร่งครัด (2) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (3) มีความสุภาพ อ่อนน้อมต่อครูผู้ร่วมงานและบุคคลภายนอก และ 4) มีความสามัคคี

การจัดองค์กร โครงสร้างฯ นี้ ทำให้โรงเรียนบ้านบึงฉมึมีการจัดองค์กรการบริหาร และจัดการงานวิชาการที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เป็นโครงสร้างแบบแนวดิ่ง กำหนดบทบาทหน้าที่ที่ไม่ที่ชัดเจนของผู้ที่เกี่ยวข้อง เปลี่ยนเป็นโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการที่เป็นแนวราบตามหลักการบูรณาการ มีความชัดเจนในการกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของบุคคล/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดผู้รับผิดชอบลงเหมาะสมตามสภาพงานและเป้าหมายในการพัฒนา คือนักเรียน นอกจากนี้ โรงเรียนได้จัดทำข้อมูลสารสนเทศของอย่างเป็นระบบ ครอบคลุม และทันต่อการใช้งาน ทำให้โรงเรียนมีการบริหารระบบข้อมูลสารสนเทศ การวางแผนปฏิบัติ การตรวจสอบติดตาม การปรับปรุงพัฒนา มีปัจจัยพื้นฐาน บุคลากรอุปกรณ์ ครุภัณฑ์เหมาะสมและมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม การจัดเก็บข้อมูลข่าวสารสารสนเทศครอบคลุมงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไปที่ถูกต้อง เป็นปัจจุบันรวดเร็ว มีการจัดระบบการประเมินคุณภาพภายในทำให้โรงเรียนพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีคณะกรรมการประเมินคุณภาพภายใน และมีการรายงานผลต่อสาธารณชนอย่างเปิดเผย ได้รับการสนับสนุนและพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาบุคลากรทำให้ผู้บริหารและครูได้รับการพัฒนางานอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมตามบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบ การจัดประชุม/กิจกรรมพัฒนาผู้บริหารและครูให้มีความสมรรถนะเหมาะสมกับบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้บริหาร มีการนิเทศอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และครูได้รับการส่งเสริม และผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจ

การบริหารงานจัดการวิชาการและพัฒนาทางผู้เรียน ทำให้ผู้ปกครอง ชุมชนมีความพึงพอใจในการให้บริการและผลการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมที่โรงเรียนดำเนินการอย่างเป็นระบบครบทุกโครงการ/กิจกรรม

กิจกรรมที่ 2 การศึกษาดูงาน การศึกษาดูงานครั้งนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้กำหนดเลือกโรงเรียนกัลยาณวัตร อำเภอมะนัง จังหวัดขอนแก่น เป็นสถานที่ศึกษาดูงานในวันที่ 2 กรกฎาคม 2551 ดูภาพที่ 22

ภาพที่ 22 การศึกษาดูงาน ณ โรงเรียนกัลยาณวัตร

การศึกษาดูงานมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างโลกทัศน์ให้กับผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยที่เป็นทีมแกนนำ และเพื่อสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ให้เกิดกับผู้ร่วมวิจัย ซึ่งเหตุผลที่เลือกศึกษาดูงานที่นี่ เพราะ 1) เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทาน 2) เป็นโรงเรียนผู้นำทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) เป็นผู้นำทางสารสนเทศและเป็นศูนย์การเรียนรู้ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยได้ศึกษาดูงานในหัวข้อ 1) การกระจายอำนาจทางการศึกษา : การจัดโครงสร้าง 2) การเรียนการสอนแบบบูรณาการ และ 3) ICT เพื่อสร้างการบริหารและการเรียนการสอน ซึ่งทางโรงเรียนจัดกิจกรรมการบรรยาย การอภิปรายซักถามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาเอกสาร และการฝึกปฏิบัติการใช้ ICT ผลจากการศึกษาดูงานพบสภาพความสำเร็จของทีมแกนนำกล่าวคือ ทีมแกนนำมีความรู้ความเข้าใจได้รับประสบการณ์ในประเด็นที่ศึกษาดูงาน และมีความพึงพอใจในการศึกษาดูงาน เพราะผู้วิจัยสังเกตเห็นบางท่านได้สัมผัสเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นครั้งแรกในชีวิตมีความตื่นเต้นส่งเสียงอย่างคนพอกพอใจ และรำพึงว่า...

“... จะทำให้โรงเรียนบ้านเรามีเครื่องคอมพิวเตอร์ให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้เช่นกัน...”

(ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา: บ้านที่กอนุนทิน)

ส่วนข้อจำกัดในการศึกษาดูงานครั้งนี้ ได้แก่ 1) ระยะเวลาในการศึกษาดูงานมีจำกัด และ 2) ความไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในระยะแรก ต้องใช้เวลาเกือบ 10 นาทีถึงกล้าถาม หรืออภิปราย ผู้วิจัยต้องคอยกระตุ้นให้กำลังใจร่วมแสดงความคิดเห็นนำทางร่วม จากนั้นก็ปล่อยให้ทีมแกนนำ สอบถามหรืออภิปรายต่อไปจนหมดเวลา

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมการเยี่ยมบ้าน เป้าหมาย คือ บ้านพักอาศัย ที่ทำกิน หรือที่ทำงาน ผู้ร่วมวิจัยทุกคน โดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียน ดูภาพที่ 23

ภาพที่ 23 กิจกรรมการเยี่ยมบ้านผู้ร่วมวิจัย

การเยี่ยมบ้านมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสื่อสารทำความเข้าใจระหว่างโรงเรียน ชุมชนและหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่นๆ โดยผู้วิจัยและผู้บริหารโรงเรียนออกเยี่ยมนักเรียนและผู้ปกครองที่ร่วมวิจัยทุกครอบครัว ในระหว่างเวลา 09.00 – 15.00 น. ระหว่างวันที่ 11 ตุลาคม 2550 – 24 พฤศจิกายน 2550

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมผ้าป่าการศึกษา มีจุดมุ่งหมาย เพื่อระดมทุนทรัพย์พัฒนางานวิชาการและงานบริหารอื่นๆ ของโรงเรียน จัดกิจกรรมในวันที่ 14 เมษายน 2551 ดูภาพที่ 24

ภาพที่ 24 กิจกรรมผ้าป่า

โดยโรงเรียนและชุมชนร่วมมือกันจัดผ้าป่าการศึกษา ทอดถวาย ณ โรงเรียนบึงฉม ได้เงินสดจำนวน 162,031 บาท นับว่าเป็นประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านและของโรงเรียนที่ได้เงินมอบให้แก่ทางโรงเรียนมากเช่นครั้งนี้ (ทีมแกนนำ, ผู้ร่วมงาน: การสัมภาษณ์) สภาพความสำเร็จ 1) ผู้ปกครองชุมชน ท้องถิ่นเกิดความสามัคคีและผูกพันถิ่นที่อยู่อาศัยและหวงแหน (ผู้ร่วมงาน: การสัมภาษณ์) 2) ผู้ปกครอง/ชุมชนชื่นชมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ที่ให้การส่งเสริมโรงเรียน 3) โรงเรียนมีความรู้สึกว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ไม่ทอดทิ้งให้สู่ปัญหาโดยลำพัง และ 4) โรงเรียนมีความมั่นใจในการพึ่งตนเอง

กิจกรรมที่ 5 การจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ มีเป้าหมาย คือ เครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน จำนวนไม่น้อยกว่า 1 เครื่อง ซึ่งหลังจากโรงเรียนและชุมชนได้ร่วมกันทำกิจกรรมผ้าป่าได้เงินสด จำนวน 162,031 บาทแล้ว คณะกรรมการสถานศึกษาและชมรมศิษย์เก่า ผู้ปกครอง ครูโรงเรียนบ้านบึงฉม ได้นำไปจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์พร้อมอุปกรณ์จำนวน 7 เครื่อง เครื่องฉายโปรเจกเตอร์ 1 เครื่อง ชุดเครื่องเสียง 1 ชุด บทเรียนสำเร็จรูปสร้างแปลงปลูกผักปลอดสารพิษ และสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น ปรับปรุงอาคารเรียน ทาสีห้องส้วม และรั้วของโรงเรียน ดังภาพ 25

ภาพที่ 25 การจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ และเครื่องฉายโปรเจกเตอร์

กล่าวโดยสรุป การดำเนินกิจกรรมของโครงการการพัฒนา การจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดของโครงการ

โครงการที่ 2

โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

โครงการการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วยกิจกรรมและผลการดำเนินงาน 5 กิจกรรม คือ 1) ประชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 2) การศึกษาดูงาน 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4) กิจกรรมพ่อครูแม่ครู และ 5) การนิเทศการเรียนการสอน ดังรายละเอียด ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ประชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น : การปลูกผัก ได้มีการจัดประชุมปฏิบัติการในวันที่ 29 ธันวาคม 2550 ณ อาคารอเนกประสงค์ โรงเรียนบ้านบึงฉมึ ดูภาพที่ 26

ภาพที่ 26 การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้
การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการปลูกผัก

การประชุมปฏิบัติการครั้งนี้ ทำให้โรงเรียนมีหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการปลูกผักที่เกิดจากความร่วมมือระหว่าง โรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 และมีการจัดการเรียนการสอน โดยครู ผู้ปกครอง และหมอดิน (ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา) นักเรียนได้เรียนจากของจริงที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งการดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น: การปลูกผัก มีผลการดำเนินงาน 7 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น ปรากฏผลว่า ทำให้สถานการศึกษา มีหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น การเน้นการใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถนำไปจัดทำแผนการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ดังภาพที่

2. การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ปรากฏผล ทำโรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ จากการมีหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการปลูกผัก ในลักษณะการบูรณาการ ในพื้นที่เดียวกันคือที่แปลงผัก ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงได้สัมผัสเมล็ดพันธุ์ผัก ได้เตรียมดิน ใส่ปุ๋ย รดน้ำ ปราบศัตรูพืช เก็บผักนำไปขาย มีรายได้เป็นเงิน 680 บาท

3. การส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและความสามารถของผู้เรียน ปรากฏว่า ครูไม่ได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ แต่ใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น แต่มีการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปบูรณาการจัดทำแผนการเรียนรู้ในหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่องการปลูกผัก ช่วงชั้นที่ 2 (ป.5-6) แต่ยังไม่ครอบคลุมทั้งหลักสูตร เพราะมีเวลาจำกัดและใช้หลักสูตรบูรณาการของโรงเรียนเป็นหลักอยู่ซึ่งยังไม่เสร็จ แต่ครูมีความเข้าใจในวิธีสร้างหลักสูตร สาระท้องถิ่น

4. การส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้และสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ปรากฏว่า โรงเรียนมีการสร้างโรงเพาะปลูกผักหรือจัดสถานที่ทำแปลงผักในบริเวณ

โรงเรียน เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนจัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้และอุปกรณ์ การเกษตรมาเตรียมไว้ให้ครู หรือวิทยากรชุมชน

5. การจัดระบบการบันทึก การรายงานผล และการส่งต่อข้อมูลของผู้เรียน ปรากฏว่า ครูผู้สอนมีการประมวลผลการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคนอย่างเป็นระบบตามเกณฑ์ในหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน และเตรียมที่จะส่งต่อข้อมูล

6. การนิเทศการสอนและนำผลไปปรับปรุงการสอนอย่างสม่ำเสมอ ปรากฏว่า ผู้บริหารสถานศึกษา มีการนิเทศการสอนครูผู้สอนอย่างเป็นระบบโดยส่วนใหญ่จะนิเทศในการประชุมประจำเดือน และมีบางครั้งที่นิเทศการสอนในชั้นเรียนหรือแปลงผักในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูจัดขึ้นที่จัด โดย นิเทศการสอนเดือนละ 1-2 ครั้ง

7. การนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน ปรากฏว่า โรงเรียน ได้นำนักเรียนออกไปเรียนรู้ในชุมชน และในขณะเดียวกันก็พัฒนาแหล่งเรียนรู้ขึ้นในโรงเรียน โดย จัดทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ มีโครงการ/กิจกรรมร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการเรียนรู้อยู่เสมอ

กิจกรรมที่ 2 การศึกษาดูงาน มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างโลกทัศน์ให้กับผู้ร่วมวิจัยและ เพื่อสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ให้แก่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการ จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยได้ไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนพัฒนาเด็กศึกษา อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 ภาพที่ 27

ภาพที่ 27 การศึกษาดูงาน ณ โรงเรียนพัฒนาเด็ก อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น

เหตุผลที่เลือกไปศึกษาดูงานเพราะ 1) ได้รับการประเมินภายนอกผ่านระดับ “ดี” จาก สมศ. 2) เป็นโรงเรียนเอกชนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการสอบ O-NET ของนักเรียนสูงทุกรายวิชา 3) เป็นโรงเรียนที่มีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องและจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 4) เป็นโรงเรียนที่ดีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันมีการจัดกิจกรรมร่วมกันในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ของทุกปี ซึ่งจะมีครูชาวต่างชาติไปสอนภาษาอังกฤษให้กับนักเรียนโรงเรียนบ้านบึงฉมูญ และ ผู้ปกครองชาวบ้านก็จะสอนการจักสานและการละเล่นพื้นบ้านให้เป็นการตอบแทนด้วย

สำหรับวิธีการศึกษาดูงานครั้งนี้ จะเป็นการฟังคำบรรยาย จากผู้บริหารโรงเรียนพัฒนาเด็ก การสอบถาม การอภิปรายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาจากเอกสาร เยี่ยมชมห้องเรียน และห้องปฏิบัติการ สภาพความสำเร็จ

ทีมแกนนำที่ร่วมศึกษาดูงานในครั้งนี้มีความรู้ ความเข้าใจในพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร ที่ต้องเกิดจากความต้องการและนโยบาย โดยมีองค์ประกอบทั้งหลักการและประสบการณ์ในการปฏิบัติ สังเกตได้จากขณะที่ผู้รับใบอนุญาตเปิดโอกาสให้ซักถาม ทีมแกนนำก็จะสอบถามด้วยความกระตือรือร้น ใครรู้และเมื่อได้รับคำตอบก็จะดีใจและยิ้ม หลังจากศึกษาดูงานมาแล้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนจะเชิญทีมแกนนำที่ไปศึกษาดูงานมาร่วมประชุมกลุ่มย่อยเพื่อสรุปการศึกษาดูงาน ก็จะได้ข้อสรุปเกี่ยวกับ สภาพความสำเร็จของโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีนโยบายของฝ่ายบริหาร การกำกับติดตามอย่างใกล้ชิด การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้และที่สำคัญ คือ ความร่วมมือของคณะครูทุกคน โดยมีผู้บริหารสนับสนุนอย่างเต็มที่

กิจกรรมที่ 3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ปรากฏผล โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญที่หลากหลาย และมีจำนวนครั้งในการจัดกิจกรรมมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ผู้เรียนเกิดความสนใจ นอกจากนี้จากการมีหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการปลูกผัก ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ในการปฏิบัติควบคู่ไปด้วย และครูผู้สอนและผู้ปกครอง/ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ร่วมกันพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้และสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น การสร้างโรงเพาะพันธุ์พืชผักที่จะปลูก หรือจัดสถานที่ทำแปลงผักในบริเวณโรงเรียน เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนจัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้และอุปกรณ์การเกษตรมาเตรียมไว้ให้ครู หรือวิทยากรชุมชน ตลอดจนการประมวลผลการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคนอย่างเป็นระบบตามเกณฑ์ในหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่โรงเรียนพัฒนาขึ้น แต่ครูไม่ได้จัดทำแผนการเรียนรู้ดูภาพที่ 28

ภาพที่ 28 กิจกรรมทางวิชาการที่โรงเรียนดำเนินการจัดและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมพ่อครูแม่ครู เป็นกิจกรรมที่มุ่งหวังให้เกิดความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและผู้ปกครองที่จะร่วมกันดูแลพัฒนาผู้เรียนไม่ให้ขาดที่พึ่งและมีผู้ดูแลอย่างใกล้ชิดทั้งที่บ้านและโรงเรียนตลอด 24 ชั่วโมง โดยโรงเรียนทำหนังสือแต่งตั้งผู้ปกครองเป็นผู้ช่วยครู จากนั้นได้รับคำชี้แจงในบทบาทหน้าที่ของพ่อครูแม่ครูคือทำหน้าที่ช่วยครูสั่งสอนบุตร/หลานของตนทั้งที่บ้านหรือโรงเรียน/ชุมชน กล่าวคือ นักเรียนอยู่ที่โรงเรียนก็มีครูคอยอบรมสั่งสอน อยู่ที่บ้านก็มีพ่อ

แม่คอยสั่งสอนดูแลช่วยครู ทำให้ปัญหาความพฤติกรรมของนักเรียนดีขึ้น ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย เชื้อฟุ้งพ้อแม่มากขึ้น นอนไม่ตื่นสาย ผลการเรียนรู้ก็อ่านออกเขียนได้ ดังผลการทดสอบ O-NET ปีการศึกษา 2551 ชั้น ป.6 มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 43.93 สูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับจังหวัด (42.54%) และระดับประเทศ (42.02) ดูภาพที่ 29

ภาพที่ 29 กิจกรรมพ่อครูแม่ครู

กิจกรรมที่ 5 การนิเทศการสอน โรงเรียนบ้านบึงฉมึ มีการนิเทศการสอนเป็นระบบมากขึ้น โดยได้รับการนิเทศการสอนจากศึกษานิเทศก์ การนิเทศจากผู้บริหารโรงเรียน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูผู้สอนด้วยกันเอง ซึ่งโรงเรียนกำหนดให้มีการนิเทศเดือนละ 2 ครั้ง ทั้งโดยการนิเทศที่ชั้นเรียนและนิเทศในการประชุมประจำเดือนซึ่งส่งผลให้พฤติกรรมกรรมการสอนของครูเข้มข้น โดยสังเกตจากการที่ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญมากยิ่งขึ้น มีหลักฐานการทำงานเมื่อสังเกตนักเรียน ๆ มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มมากขึ้น และผู้บริหารโรงเรียนมีพฤติกรรมการทำงานที่เป็นเชิงวิชาการมากยิ่งขึ้น ดูภาพที่ 30

ภาพที่ 30 กิจกรรมการนิเทศการสอนภายในโรงเรียน

โครงการที่ 3

โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย ประกอบด้วยกิจกรรมและผลการดำเนินงาน 7 กิจกรรม คือ 1) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผน 2) กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3) กิจกรรมทางวิชาการ 4) กิจกรรมค่านิยมที่ดีงาม 5) กิจกรรมศิลปะดนตรี กีฬา 6) กิจกรรมสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาไทย และ 7) กิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ดังรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผน/กำหนดกิจกรรม ปรากฏว่าโรงเรียนมีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพนักเรียน กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมค่านิยมที่ดีงาม กิจกรรมศิลปะดนตรี กีฬา กิจกรรมสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาไทย และกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

ดูภาพที่ 31

ภาพที่ 31 การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผน/กำหนดกิจกรรม

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการจัดและพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่เข้มแข็งและทั่วถึง ปรากฏผล โรงเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่เข้มแข็งและทั่วถึง โดยมีครูผู้รับผิดชอบในภาพรวมของโรงเรียน และมีครูประจำชั้นทุกคนเป็นผู้รับผิดชอบในระดับชั้นเรียน โดยโรงเรียนมีข้อมูลเพื่อการป้องกัน แก้ไขและพัฒนาผู้เรียนตามสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสม และด้านผู้เรียนมีการเตรียมการประสานงานเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านการเรียน สุขภาพ และความประพฤติ โดยประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา ส่งผลให้โรงเรียนไม่มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด หนีเรียนหรือความก้าวร้าว ดูภาพที่ 32

ภาพที่ 32 กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมทางวิชาการ เป็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถทางวิชาการและความคิดสร้างสรรค์ ปรากฏว่าโรงเรียนมีการสำรวจข้อมูลผู้เรียนที่มีความสามารถทางวิชาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน พร้อมทั้งได้วางแผนจัดกิจกรรมส่งเสริม และมีการปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียนอยู่เสมอ และนักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้โรงเรียนยังจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถพิเศษและความถนัดของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันอย่างเต็มศักยภาพ เช่น การส่งนักเรียนเข้าค่ายวิทยาศาสตร์ร่วมกับโรงเรียนภายในศูนย์ประสานงาน การส่งนักเรียนเข้าร่วมการอบรมการใช้คอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียน การส่งนักเรียนร่วมแข่งขันทางวิชาการในระดับโรงเรียน ระดับศูนย์ประสานงาน และระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งส่งผลให้โรงเรียนได้รับรางวัลรองชนะเลิศ เป็นต้น ดังภาพที่ 33

ภาพที่ 33 กิจกรรมทางวิชาการที่โรงเรียนดำเนินการจัดและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

กิจกรรมที่ 4 การจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่พึงาม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการฝึกปฏิบัติการมีสัมมาคารวะ การพูดจาสุภาพ การไม่ฟุ้งเฟ้อ การมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การรักษา สิ่งแวดล้อม มีระเบียบวินัย ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้โรงเรียนได้จัดกิจกรรมสอดแทรกไว้ในกลุ่มรายวิชาต่างๆ ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้อยู่เป็นประจำ ปรากฏว่า นักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 98 หรือ 41 คนเป็นนักเรียนมีมารยาทดี รู้จักสัมมาคารวะดีขึ้น ใช้จ่ายประหยัด และเชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่ก็มีส่วนน้อยร้อยละ 2 หรือ 10 คน ที่ยังมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมนัก เช่น การพูดจาไม่ไพเราะ และชอบเถียงพ่อแม่ เป็นต้น ดังภาพที่ 34

ภาพที่ 34 การจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม และความมีระเบียบวินัย

กิจกรรมที่ 5 การจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์และกีฬา/นันทนาการ
ปรากฏว่า นักเรียนมีความสามารถ ประสบการณ์ และความถนัดด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์
กีฬาและนันทนาการเพิ่มขึ้น โรงเรียนมีข้อมูลนักเรียนที่มีความสามารถด้านนี้ ดูภาพที่ 35

ภาพที่ 35 กิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์และกีฬา/นันทนาการ

กิจกรรมที่ 6 การจัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาไทย
ปรากฏว่า โรงเรียนมีจัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาไทย
และได้จัดกิจกรรม เช่น การทำบุญในงานต่าง ๆ งานเข้าพรรษา งานประเพณีวันสงกรานต์ การทอ
เสื่อพื้นบ้าน การปลูกผักซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมของหมู่บ้านบึงฉมูญทำให้นักเรียนได้
ซึมซับวัฒนธรรมและประเพณีอันดีของไทย ปฏิบัติตนได้เหมาะสมตามควรแก่กาล และได้เรียนรู้
และสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ดังภาพที่ 36

ภาพที่ 36 กิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาไทย

กิจกรรมที่ 7 การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ปรากฏว่า โรงเรียนมีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ได้แก่ การเลือกตั้งคณะกรรมการสภานักเรียน ซึ่งทำให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมรู้จักการไปลงคะแนนเลือกตั้งตัวแทนของเขา สร้างบรรยากาศของความ เป็นประชาธิปไตยในโรงเรียนโดยการให้ผู้ปกครองและนักเรียนร่วมแสดงความคิดเห็นในการ พัฒนาโรงเรียน พัฒนาผู้เรียน และโรงเรียนมีการกำกับติดตามประเมินผลและนำไปปรับปรุง อย่างต่อเนื่อง ดูภาพที่ 37

ภาพที่ 37 กิจกรรมและบรรยากาศส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน

กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานของกิจกรรมของโครงการทั้ง 3 โครงการเป็นไปตาม จุดประสงค์ เป้าหมาย และตัวชี้วัดของโครงการ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้มีความเห็นร่วมกัน กำหนดให้ใช้วิธีการการประเมินตามสภาพจริงและการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่าการดำเนินในขั้นตอน ที่ 3 การปฏิบัติ บรรลุผลในการนำแผนปฏิบัติ/โครงการ/กิจกรรมไปปฏิบัติ สำหรับโครงการ/ กิจกรรมที่ได้ดำเนินงานจะอยู่ในวงจรที่ 1 ช่วงเวลาภาคที่ 2 ปีการศึกษา 2550 หรือปีงบประมาณ 2551 คือ 1) โครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างระบบบริหารและจัดการงานวิชาการ และ พัฒนางค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจรด้วยหลักการบูรณาการ ที่ประกอบด้วยกิจกรรมการจัดองค์กร โครงสร้างระบบบริหารและจัดการงานวิชาการ การศึกษาดูงาน การเยี่ยมบ้าน ผ้าป่าการศึกษา 2) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ ประกอบด้วย การจัดทำหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและ

เทคโนโลยี เรื่องการปลูกผัก การจัดการเรียนการสอนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ตามแผนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีทีมที่ 3 ทีมผักคะน้า นายเกตุพงษ์ ภูเวกตานนท์ เป็นผู้รับผิดชอบ และ 3) โครงการ จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย ซึ่งมีกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ กิจกรรมดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย กิจกรรมสืบสานประเพณีไทย การกำกับติดตามผล กิจกรรมทางวิชาการ และกิจกรรมค่านิยมที่ดีงาม โรงเรียนได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เปิดภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 เพราะเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนดำเนินงานมาต่อเนื่องทุกปี และจะต้องดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องจนสิ้นปีการศึกษา 2551

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล (observing)

ในขั้นตอนการสังเกตผล ผู้วิจัยได้ยึดถือหลักการที่สำคัญ คือ “หลักการการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง” โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยสังเกตผลที่เกิดขึ้นจริงทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวัง ได้การเรียนรู้ใหม่อะไรบ้าง และได้องค์ความรู้ใหม่อะไรบ้าง หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนการสังเกตผลได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 2 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นตอนกำหนดรูปแบบและวิธีการ 2) ขั้นตอนการสังเกตและเสนอรายงานผล และ 3) ขั้นตอนประเมินและสรุปผล ดังนี้

1) ขั้นตอนกำหนดรูปแบบและวิธีการสังเกตผล ขั้นนี้มุ่งหวังให้ได้รูปแบบและวิธีการสังเกตผลการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม โดยก่อนกำหนดรูปแบบและวิธีการสังเกตผล ผู้วิจัยเรียนเชิญ นายชุมพล สายแสนทอง (เจ้าหน้าที่นโยบายและแผน 8, ผู้ร่วมวิจัย) ดังภาพ 38

“จากการทำงานด้านการติดตามประเมินผลแผนงาน/โครงการมากกว่า 20 ปี พบว่า ผู้ติดตามประเมินผลต้องให้ความสำคัญเพราะจะเป็นผู้ชี้ภาพการทำงานที่ผ่านมาว่า สำเร็จ หรือยังไม่สำเร็จ เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาต่อไป...”
เป็นอย่างมาก ซึ่งทุกท่านต้องให้ความสำคัญ...”

ภาพที่ 38 นายชุมพล สายแสนทอง เล่าประสบการณ์

นายชุมพล สายแสนทอง ได้เล่าประสบการณ์ในการติดตามประเมินผลแผนงาน/โครงการ ให้ที่ประชุมได้รับฟังและซักถามจนเป็นที่เข้าใจ จากนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ร่วมประชุมปฏิบัติการ กำหนดรูปแบบการสังเกตผลตามสภาพจริงของผลการดำเนินงานที่คาดหวังและไม่คาดหวัง จุดเด่น จุดบกพร่อง และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขดำเนินโครงการ/กิจกรรม และร่วมกันสรุปสิ่งที่ทำสำเร็จ ไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยใช้เครื่องมือในการสังเกตผล ประกอบด้วย บันทึกภาคสนาม (field note) บันทึกอนุทิน แบบติดตามการดำเนินงาน ความก้าวหน้าของโครงการ บันทึกการประชุม และแบบประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยใช้ทีมแกนนำที่แบ่งออกเป็น 3 ทีมคือ ทีมที่ 1-3 ไปประเมินโครงการพร้อมสรุป จากนั้นนำผลการประเมินเสนอให้ที่ประชุมทีมแกนนำวิจัย ตรวจสอบ วินิจฉัย ยืนยัน สรุปผลการดำเนินงาน นำเสนอรายงานการประเมิน และขอความเห็นชอบและความพึงพอใจจากทีมผู้วิจัย

2) ขั้นตอนการสังเกตและเสนอรายงาน ขั้นตอนนี้มุ่งหวังให้มีการสังเกตผลและรายงานผลขอความเห็นของความเห็นของความเห็นของทีมวิจัย โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนดคณะผู้สังเกตผลที่มาจากผู้ร่วมวิจัยที่เป็นทีมแกนนำตัวแทนของตัวแทน 3 ฝ่ายคือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน และผู้ปกครองหรือชุมชนวน จำนวน 9 คน แบ่งออกเป็น 3 ทีมสังเกตผล คือ

ทีมที่ 1 ประกอบด้วย 1) นายสุริยา ณะคำมา 2) นางสุกัญญา ผ่องไ ใน 3) นายชุมพล สายแสนทอง และ 4) นางเอื้อพร กระแสร์ มีบทบาทหน้าที่ ติดตามและประเมินโครงการ พัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการและพัฒนางานอย่างเป็นระบบครบวงจร

ทีมที่ 2 ประกอบด้วย 1) นายสมัย พันธุ์ชมภู 2) นางหทัยรัตน์ แสงทะมาตร 3) นายสุริยา ณะคำมา และ 4) นายสามารถ สืบสำราญ มีบทบาทหน้าที่ ติดตามและประเมินโครงการการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ทีมที่ 3 ประกอบด้วย 1) นายสุริยา ณะคำมา 2) นายเกตุพงษ์ ภูเวกตานนท์ 3) นางประนอม ทุมโคตร และ 4) นายชุมพล สายแสนทอง มีบทบาทหน้าที่ ติดตามและประเมินโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

โดยทั้ง 3 ทีม ดำเนินการสังเกตผล 3 โครงการ ดังรายละเอียดในแต่ละโครงการ ดังนี้

โครงการที่ 1

โครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการ และพัฒนางานอย่างเป็นระบบครบวงจร

1) การสังเกตผลโครงการ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ 1) ระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการ และ 2) เมื่อการดำเนินการโครงการสิ้นสุดลง มีรายละเอียดดังนี้

1.1) ผลการสังเกตระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการ ซึ่งโครงการนี้ดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม 2551-31 มีนาคม 2551 ทีมที่ 1 ดำเนินการสังเกตผลโครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการและพัฒนางานอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยใช้เครื่องมือในการสังเกตผล คือ แบบติดตามความก้าวหน้าของโครงการ แบบบันทึกภาคสนาม และรายงานประชุมที่ผู้ร่วมวิจัยใช้ในการวิจัย จากนั้นนำมาประมวลสรุปผลการสังเกตระหว่างดำเนินงาน โดยการประชุมสัมมนาเฉพาะทีมผู้สังเกตผลปรากฏผลดังนี้ โรงเรียนมีกิจกรรมที่ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว 3 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงสร้างฯ ซึ่งได้ดำเนินการโดยผู้ร่วมวิจัยเห็นชอบโครงสร้างนี้ให้ใช้ในการบริหารและจัดการงาน

วิชาการสถานศึกษาต่อไป 2) กิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน/ผู้ปกครองได้เยี่ยมครบทุกหลังคาเรือนใช้เวลา 25 วัน โดยโครงการใช้งบประมาณไปแล้ว 3,500 บาท ส่วนปัญหาอุปสรรคของโครงการคือ ผู้ปกครองต้องเสียเวลารอพบผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยคือ ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นเวลาหลายสัปดาห์ที่เมื่อพบแล้วได้พูดคุยสอบถามกันจนเสร็จภารกิจ ผู้ปกครองก็รีบไปทำงานที่นาหรือสวน และ 3) กิจกรรมการศึกษาดูงาน ได้ไปศึกษาดูงาน ที่โรงเรียนกัลยาณวัตร และโรงเรียนพิมานเด็ก ส่วนกิจกรรมที่ยังไม่ได้ดำเนินการ 2 กิจกรรม คือ ฝ่าป่าการศึกษา และจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์และสื่อการสอนโปรแกรมสำเร็จรูป ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากในแผนปฏิบัติการกำหนดอยู่ในการวิจัยวงจรที่ 2 ระหว่างเดือน เมษายน – กันยายน 2551 ซึ่งจากการสังเกตผลครั้งนี้โครงการมีร่องรอยหลักฐานในการปฏิบัติงาน เช่น บันทึกการประชุม โครงสร้างการบริหารงานวิชาการ ภาพถ่ายการเยี่ยมบ้านนักเรียน

1.2) ผลการสังเกตเมื่อการดำเนินการโครงการสิ้นสุดลง ผลการสังเกตผลการดำเนินการโครงการสิ้นสุดลง ซึ่งโครงการนี้ดำเนินการระหว่าง 1 เมษายน 2551 – 30 กันยายน 2551 เมื่อการดำเนินงานตามโครงการสิ้นสุดลง ทีมสังเกตผลทีมที่ 1 ได้ดำเนินการสังเกตผล พบว่าโรงเรียนได้ดำเนินการ 2 กิจกรรม คือ ฝ่าป่าการศึกษา และจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์และสื่อการสอนโปรแกรมสำเร็จรูป เสร็จเรียบร้อยแล้ว ซึ่งการสังเกตผลครั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือ คือ แบบประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน บันทึกภาคสนาม และผลงาน/ภาพถ่าย ผลการสังเกตผลปรากฏดังนี้ 1) แบบประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรากฏผลการประเมินมีค่าเฉลี่ย 3.20 ระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3” ดังผลการประเมินรายตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1 โรงเรียนมีการจัดองค์กร โครงสร้าง และระบบการบริหารที่ปรับเปลี่ยนได้ตาม ความเหมาะสมอยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”

ตัวชี้วัดที่ 2 โรงเรียนมีการจัดสารสนเทศอย่างครอบคลุมและทันต่อการใช้งาน อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”

ตัวชี้วัดที่ 3 โรงเรียนมีระบบประกันคุณภาพภายในที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”

ตัวชี้วัดที่ 4 โรงเรียนมีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องอยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”

ตัวชี้วัดที่ 5 ผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจผลการบริหารงาน และการพัฒนาผู้เรียน อยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”

2) แบบบันทึกภาพสนาม เป็นแบบบันทึกที่มีโครงสร้างและเป็นแบบปลายเปิด สังเกตร่องรอยหลักฐานการสังเกตการดำเนินงาน การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการดำเนินโครงการตามตัวบ่งชี้ พบว่า โรงเรียนจัดประชุมเชิงปฏิบัติการได้มีการจัดองค์กรโครงสร้างบริหารและ

จัดการงานวิชาการโดยการจัดทำคู่มือ กำหนดบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างเหมาะสมตามโครงสร้าง มีการจัดทำแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ประจำปี ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารที่เป็นปัจจุบัน ดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายใน คือ จัดระบบบริหารสารสนเทศ พัฒนามาตรฐานการศึกษา จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม มีการตรวจสอบทบทวนคุณภาพประเมินคุณภาพการศึกษา รายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี นอกจากนี้โรงเรียนยังมีกิจกรรมพัฒนาบุคลากรส่งไปศึกษาดูงาน เข้ารับการอบรมประชุมสัมมนา ปี 2550 จำนวน 4 ครั้ง มีการนิเทศการเรียนการสอนเป็นระบบครูผู้สอนทุกคนได้รับการนิเทศการสอนเดือนละ 2 โดยนิเทศการสอนที่ห้องเรียน 1 สัปดาห์ต่อ 1 ครั้ง นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์ทีมแกนนำเกี่ยวกับการดำเนินงานตามตัวบ่งชี้ของโครงการซึ่งส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ และกล่าวว่า

“... โรงเรียนขนาดเล็กทำได้ขนาดนี้ ก็ดีแล้ว...”

(ผู้ร่วมวิจัย(ทีมแกนนำ), บันทึกกอนุทิน)

โครงการที่ 2

โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การสังเกตผลโครงการ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ 1) ระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการ และ 2) เมื่อการดำเนินการโครงการสิ้นสุดลง มีรายละเอียดดังนี้

1) ผลการสังเกตระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการ ซึ่งโครงการดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม 2550 - 31 มีนาคม 2551 ทีมที่ 2 ได้ดำเนินการสังเกตผลการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม ใช้แบบติดตามความก้าวหน้าของโครงการ บันทึกภาคสนาม และแบบรายงานประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องในการประเมินระหว่างดำเนินการ ซึ่งปรากฏผลว่า มีกิจกรรมที่ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วทั้ง 4 กิจกรรมจากกิจกรรมทั้งหมด 5 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสาระ กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการปลูกผัก การศึกษาดูงาน กิจกรรมพ่อครูแม่ครู และการนิเทศการสอน ส่วนกิจกรรมที่เหลือ 1 กิจกรรม คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้กำลังดำเนินการ สำหรับปัญหาอุปสรรคของโครงการ คือ ผู้บริหารครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น และไม่มีผู้ให้คำแนะนำและเคยทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การปลูกผักมาแล้ว แต่ไม่สำเร็จเพราะโรงเรียนขาดผู้แนะนำและผู้ปกครองไม่เห็นกับการสอนเรื่องปลูกผัก ดังคำกล่าว...

“... พวกผม เคยทำมาแล้วหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการปลูกผัก แต่ผู้ปกครองต่อต้าน ไม่เห็นด้วย...”

(ครูผู้สอน, บันทึกกอนุทิน)

จากการสังเกตผลครั้งนี้โครงการมีร่องรอยหลักฐานในการปฏิบัติงาน เช่น หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการปลูกผักที่ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ โครงสร้าง สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น และตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2) ผลการสังเกตเมื่อการดำเนินงานโครงการสิ้นสุดลง ซึ่งโครงการนี้ดำเนินการระหว่างวันที่ 13 เมษายน 2551-30 กันยายน 2551 เมื่อการดำเนินงานตามโครงการสิ้นสุดลง ทีมที่ 2 ได้ดำเนินการสังเกตผล พบว่า โรงเรียนได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน บันทึกภาคสนาม และผลงาน/ภาพถ่าย ปรากฏดังนี้

2.1) แบบประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรากฏผลการประเมินมีค่าเฉลี่ย 3.00 ระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3” ดังผลการประเมินรายตัวบ่งชี้ ดังนี้

- ตัวชี้วัดที่ 1 มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนท้องถิ่น มีระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 2 มีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เลือกเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 3 มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและความสามารถของผู้เรียนมีระดับคุณภาพ “พอใช้” หรือ “2”
- ตัวชี้วัดที่ 4 มีการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมจัดการการเรียนรู้และสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้มีระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 5 มีการจัดระบบการบันทึก การรายงานผลและส่งต่อข้อมูลของผู้เรียน อยู่ในระดับ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 6 มีระบบการนิเทศการสอนและนำผลไปปรับปรุงการสอนเสมอ มีคุณภาพระดับ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 7 มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน มีระดับ “ดีมาก” หรือ “4”

2.2) บันทึกภาคสนาม เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้ว ทีมสังเกตผลทีมที่2 ได้ไปสังเกตร่องรอยหลักฐาน และสัมภาษณ์ทีมแกนนำทุกคนพร้อมบันทึกภาพ พบว่า โรงเรียนได้จัดทำโครงสร้างหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพของครูผู้สอน มีการจัดทำหลักสูตรสาระหลักสูตรท้องถิ่น จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลายสนองต่อความสนใจของผู้เรียน ในด้านการจัดการเรียนรู้โรงเรียนได้มีการวิเคราะห์ผู้เรียนเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริม

ให้ครูได้เข้ารับการอบรมในเรื่องการเขียนแผนการสอน เน้นการเขียนแผนโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการส่งเสริมการผลิต และใช้สื่อในการจัดการเรียนรู้ มีห้องเรียน คอมพิวเตอร์เพื่อให้บริการในการจัดการเรียนรู้ มีสื่อเทคโนโลยีประกอบการเรียนการสอนที่หลากหลาย จัดหาเครื่องเล่นเทป เครื่องเล่นซีดี วีซีดี ประจำทุกห้องเรียน คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ได้ ส่งเสริมให้ผู้ปกครองผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล การนิเทศการสอนได้มีการ แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศการสอน โดยมีวิธีการคือ นัดหมายกันให้ชัดเจนระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ นอกจากนี้โรงเรียนยังได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งหลักฐาน ที่ปรากฏให้ทีมสังเกตพบเห็น ได้แก่ หลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรสถานศึกษาสาระหลักสูตรท้องถิ่น : การปลูกผัก แผนการจัดการเรียนรู้ บันทึกหลังสอน เอกสารการวัด/ประเมินผล เครื่องคอมพิวเตอร์ CD DVD โปรแกรมบทเรียนมาตรฐานสำเร็จรูป โปรแกรมบทเรียนมาตรฐาน คณิตศาสตร์ ป.1-6, ภาษาไทย ป.1-6, วิทยาศาสตร์ ป.1-6, ภาษาอังกฤษ ป.1-6 ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนชุมชน ภาพการจัดกิจกรรม และจากการสัมภาษณ์ผู้ร่วมวิจัยทีมแกนนำที่เป็นผู้ปกครองทราบว่า

“...โรงเรียนได้พยายามหาสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ มาไว้คอยบริการผู้เรียนและให้ ครูใช้ เป็นประกอบการสอน...”

(ผู้ปกครอง: บันทึกอนุทิน)

โครงการที่ 3

โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

การสังเกตผลโครงการ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ 1) ระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการ และ 2) เมื่อการดำเนินการโครงการสิ้นสุดลง มีรายละเอียดดังนี้

1) ผลการสังเกตระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการ ซึ่งโครงการดำเนินการระหว่าง เดือนตุลาคม 2550-31 มีนาคม 2551) ในระหว่างโครงการกำลังดำเนินการอยู่ ทีมที่ 3 ได้ ดำเนินการสังเกตผลการดำเนินงานโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย โดยใช้แบบติดตามความก้าวหน้าของโครงการ แบบบันทึกภาคสนาม และการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง โครงการ/กิจกรรมในการประเมินระหว่างดำเนินการ ซึ่งผลการประเมินความก้าวหน้าของโครงการฯ ปรากฏว่า กิจกรรมทั้ง 7 กิจกรรม คือ กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการวางแผน กิจกรรมดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมสืบสานประเพณีไทย กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรม ค่านิยมที่ดีงาม กิจกรรมศิลปะ ดนตรี กีฬา และกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย โรงเรียนได้ดำเนินการแล้ว และจะดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องจนสิ้นปีการศึกษา 2551 ใช้ งบประมาณไปแล้ว 5,000 บาท ซึ่งการสังเกตผลระหว่างดำเนินการ ปรากฏพบ ร่องรอยหลักฐาน ที่โรงเรียนได้ปฏิบัติหรือดำเนินงาน ได้แก่ ข้อมูลรายบุคคลของนักเรียน แบบสำรวจการคัดกรอง

นักเรียน เอกสารหลักฐานหนังสือราชการติดต่อประสานงานกับส่วนที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลสารสนเทศ คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ภาพถ่าย และได้สอบถามครูผู้สอนทำให้ทราบว่า โครงการ/กิจกรรมของโรงเรียนที่จัดให้ผู้เรียนมีหลากหลาย และบางกิจกรรมก็บูรณาการเข้าด้วยกัน ดังคำกล่าว...

“... การจัดกิจกรรมดนตรี นาฏศิลป์ ก็บูรณาการเข้ากับกิจกรรมสืบสาน ประเพณีไทย...”

(ครูผู้สอน: บันทีกอนุนทิน)

ส่วนปัญหาอุปสรรค ได้แก่ งบประมาณมีจำกัด เมื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายก็ตามมาต้องขอรับการสนับสนุนจากผู้ปกครองและชุมชน

2) ผลการสังเกตเมื่อการดำเนินงานโครงการฯ สิ้นสุดลง ซึ่งโครงการฯ นี้ดำเนินการระหว่าง ระยะเวลาระหว่างเดือน 31 มีนาคม – 30 กันยายน 2551 ทีมที่ 3 ดำเนินการประเมินผลสำเร็จ ของโครงการ ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

2.1) แบบประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรากฏผลมีค่าเฉลี่ย 3.28 โดยมีผลการประเมินรายตัวชี้วัด ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1	โรงเรียนมีการจัดและพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่เข้มแข็งและทั่วถึง อยู่ใน ระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
ตัวชี้วัดที่ 2	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถทางวิชาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
ตัวชี้วัดที่ 3	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถพิเศษและความถนัดของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
ตัวชี้วัดที่ 4	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม อยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
ตัวชี้วัดที่ 5	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์ และกีฬานันทนาการ อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
ตัวชี้วัดที่ 6	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมสืบสาน และสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาไทย อยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
ตัวชี้วัดที่ 7	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”

2.2) แบบบันทึกภาคสนาม นอกจากมีการประเมินผลสำเร็จของโครงการโดยแบบประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว ทีมสังเกตผลทีมที่ 3 ต้องตรวจสอบจากการบันทึกภาคสนามอีก ซึ่งในแบบบันทึกภาคสนามจะประกอบด้วย หลักฐานที่ต้องแสดงให้เห็น การสังเกตของผู้ประเมิน และการสัมภาษณ์เพิ่มเติม โดยทีมสังเกตผลได้ดำเนินการสัมภาษณ์ทีมแกนนำพร้อมบันทึกภาพหลักฐานที่ปรากฏ ซึ่งพบการจัดให้มีฐานข้อมูลนักเรียนทุกคนเป็นรายบุคคล คำสั่งมอบหมายงานให้ครูประจำชั้นดูแลนักเรียนในทุก ๆ เรื่องรวมทั้งยาเสพติดด้วย แต่โรงเรียนไม่มีปัญหาเสพติด การคัดกรองแยกนักเรียนเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา จัดกิจกรรมวันปีใหม่ส่งเสริมให้นักเรียนทำการ์ดอวยพรปีใหม่ทำของที่ระลึกมอบให้เพื่อน, ผู้ปกครอง จัดกิจกรรมรักการอ่านเพื่อการวิเคราะห์ การอภิปรายในห้องเรียน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ส่งเสริมการกีฬาและสุขภาพ ได้แก่ การตรวจร่างกาย ตรวจเลือด วัดน้ำหนักวัดส่วนสูง จัดแข่งขันกีฬาภายใน และแข่งขันกีฬาศูนย์ประสานงาน กิจกรรมสร้างเสริมสุนทรียภาพด้านศิลปะดนตรี จัดกิจกรรมสืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรมและประเพณี ภูมิปัญญา กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อบรมคุณธรรมจริยธรรมทุกวันศุกร์ มีคณะกรรมการที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียนและส่งเสริมประชาธิปไตย กิจกรรมรณรงค์การเลือกตั้ง ซึ่งมีหลักฐานที่ปรากฏให้ทีมสังเกตผลทีมที่ 3 พบเห็น ได้แก่ คำสั่งมอบหมายผู้รับผิดชอบผู้เรียน ข้อมูลสารสนเทศนักเรียน แผนโครงการ/กิจกรรมพัฒนา หนังสือราชการที่ติดต่อประสานงานกับส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่น ภาพกิจกรรม สถิติ แบบประเมินและรายงาน

เมื่อการสังเกตผลโครงการทั้ง 3 โครงการเสร็จสิ้น ทีมสังเกตทั้ง 3 ทีมได้ร่วมกันประชุม เพื่อร่วมกันสรุปผลการสังเกตผล และนำเสนอผลการสังเกตผลเสนอผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเพื่อขอความคิดเห็นว่าเห็นด้วยหรือไม่ และความพึงพอใจ ในวันที่ 19 เดือนกันยายน 2551 ณ โรงเรียนบ้านบึงฉมึ ดูภาพที่ 39

“...ปีแรกได้ผลอย่างนี้ ผมก็พอใจแล้ว แต่อย่าทอดทิ้งกันไป ขอให้มาร่วมมือ ช่วยกันต่อไป...”
(นายสมัย พันธุ์ชมพู ประธานกรรมการสถานศึกษา)

ภาพที่ 39 การนำเสนอผลการสังเกตผล วันที่ 19 กันยายน 2551

ผลการขอความคิดเห็น และความพึงพอใจของทีมผู้วิจัยตามตัวชี้วัด ของแต่ละโครงการ ปรากฏผลดังนี้

โครงการที่ 1

โครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร

ผลการประเมินโครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร ตามตัวชี้วัดที่ 1 – 5 โดยภาพรวมของโครงการฯ นี้ มีค่าเฉลี่ย 3.20 ซึ่งอยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3” และทีมผู้วิจัยมีมติเห็นด้วยกับผลการสังเกตผลและพอใจในผลการดำเนินงานโครงการ ดังรายละเอียดตามตัวชี้วัด ปรากฏดังนี้

- ตัวชี้วัดที่ 1 มีการจัดองค์กรโครงสร้างและระบบบริหารที่ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม
มติที่ประชุม เห็นด้วย และพอใจ
- ตัวชี้วัดที่ 2 มีการจัดข้อมูลสารสนเทศอย่างครอบคลุมและทันต่อการใช้งาน
มติที่ประชุม เห็นด้วย และพอใจ
- ตัวชี้วัดที่ 3 มีระบบป้องกันคุณภาพภายในที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
มติที่ประชุม เห็นด้วย และพอใจ
- ตัวชี้วัดที่ 4 มีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มติที่ประชุม
- ตัวชี้วัดที่ 5 ผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องพอใจผลการบริหารงานและการพัฒนา
มติที่ประชุม เห็นด้วย และพอใจ มีประโยชน์ต่อการบริหารและจัดการงานวิชาการ และงานอื่นๆ ของโรงเรียนที่ต้องเชื่อมโยงกัน

โครงการที่ 2

โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ผลการประเมินโครงการการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามตัวชี้วัดที่ 1 – 7 โดยภาพรวมของโครงการนี้มีค่าเฉลี่ย 3.00 ซึ่งอยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3” และทีมผู้วิจัยมีมติเห็นด้วยกับผลการสังเกตผลและพอใจในผลการดำเนินงานโครงการ ดังรายละเอียดตามตัวชี้วัด ปรากฏดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1	มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่นอยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
ตัวชี้วัดที่ 2	มีกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้เลือกตามความสนใจอยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
ตัวชี้วัดที่ 3	มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและความสามารถของผู้เรียน อยู่ในระดับคุณภาพ “พอใช้” หรือ “2”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
ตัวชี้วัดที่ 4	มีการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมจัดการการเรียนรู้และสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
ตัวชี้วัดที่ 5	มีการจัดระบบการบันทึก รายงานผล และการส่งต่อข้อมูลของผู้เรียนอยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
ความเห็นที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
ตัวชี้วัดที่ 6	ระบบนิเทศการสอนและนำผลไปปรับปรุงการสอนเสมอ อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” ”หรือ “3”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
ตัวชี้วัดที่ 7	มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน อยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ

โครงการที่ 3

โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

ผลการประเมินโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย ตามตัวชี้วัดที่ 1 – 7 โดยภาพรวมของโครงการนี้มีค่าเฉลี่ย 3.28 ซึ่งอยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3” และทีมผู้วิจัยมีมติเห็นด้วยกับผลการสังเกตผลและพอใจในผลการดำเนินงานโครงการ ปรากฏดังนี้

- ตัวชี้วัดที่ 1 โรงเรียนมีการจัดและพัฒนากระบวนการช่วยเหลือผู้เรียนที่เข้มแข็งและทั่วถึง อยู่ในระดับ คุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
- ตัวชี้วัดที่ 2 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถทางวิชาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
- ตัวชี้วัดที่ 3 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถพิเศษ และความถนัดของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
- ตัวชี้วัดที่ 4 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม อยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
- ตัวชี้วัดที่ 5 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์ และกีฬานันทนาการ อยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
- ตัวชี้วัดที่ 6 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมสืบสาน และสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาไทยอยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ
- ตัวชี้วัดที่ 7 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย อยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
มติที่ประชุม เห็นด้วยและพอใจ

3) ขั้นตอนที่ 3 การประเมินและสรุปผล กล่าวโดยสรุป 1) โครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร มีค่ามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 12 อิงสถานศึกษา มีค่าระดับ 3.20(เป้าหมาย 3.00) 2) โครงการ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี

ค่ามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 14 อิงสถานศึกษา มีค่าระดับ 3.00 (เป้าหมาย 3.00) 3) โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย มีค่ามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 15 อิงสถานศึกษา มีค่าระดับ 3.28 (เป้าหมาย 3.00)

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (reflecting)

ในขั้นตอนการสังเกตผล ผู้วิจัยได้ยึดถือหลักการที่สำคัญ คือ “หลักการรับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน วิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินตนเอง ตลอดจนการเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ” โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้สะท้อนผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมด เพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ ทำไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านบึงฉม ดุภาพที่ 40

ภาพที่ 40 กิจกรรมการสะท้อนผล

หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนการสะท้อนผลการดำเนินงาน ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสังเคราะห์ความรู้ ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน และขั้นตอนประเมินและสรุปผล ดังนี้

1) ขั้นตอนสังเคราะห์ความรู้ ในขั้นตอนนี้มุ่งหวังให้แต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมดผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ตามโครงการที่ทีมผู้วิจัยมอบหมายให้เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบ และเตรียมนำเสนอที่ประชุมเชิงปฏิบัติการต่อไป

2) ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน ในขั้นตอนนี้มุ่งหวังให้กลุ่มแต่ละกลุ่มเสนอรายงานที่แต่ละกลุ่มได้สรุปในขั้นสังเคราะห์ความรู้ ให้ที่ประชุมพิจารณาและรับรองว่าสำเร็จจริงหรือไม่ทราบถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ ทำไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยผู้รายงานเรียงลำดับเริ่มจากกลุ่มผักบุ้ง รายงานโครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจรด้วยหลักการบูรณาการ กลุ่มต้นหอม รายงานโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และกลุ่มผักคะน้ารายงานโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายด้วยหลักการบูรณาการ ดูตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ตารางการบรรลุผลตามกิจกรรมในโครงการที่ดำเนินการในวงจรที่ 1

โครงการ	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ		หมายเหตุ
		สำเร็จ	ไม่สำเร็จ	
1. การพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการและพัฒนาระบบครบวงจร	1. การประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงสร้าง 2. การเยี่ยมบ้านนักเรียน 3. การศึกษาดูงาน 4. ฝ่าป่าการศึกษา 5. จัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์	/		- ที่ประชุมรับรองว่าสำเร็จตามเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวัง
2. โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	1. การประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 2. ศึกษาดูงาน 3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4. กิจกรรมพ่อครูแม่ครู 5. การนิเทศการเรียนรู้การสอน	/	/	1. ที่ประชุมรับรองว่าสำเร็จตามเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวัง 2. กิจกรรมที่ 3 ขอให้โรงเรียนดำเนินการต่อไปในปีงบประมาณ 2552
3. โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย	1. การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผนจัดกิจกรรม 2. กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3. กิจกรรมทางวิชาการ 4. กิจกรรมค่านิยมที่ดีงาม 5. กิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะดนตรี/นาฏศิลป์และกีฬา/นันทนาการ 6. กิจกรรมสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาไทย 7. กิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย	/		- ที่ประชุมรับรองว่าสำเร็จตามเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวัง

จากตารางที่ 6 พบว่า ผลการดำเนินโครงการ จำนวน 3 โครงการ 17 กิจกรรม พบว่าสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย หรือสภาพที่คาดหวัง 3 โครงการ 16 กิจกรรม และไม่สำเร็จ 1 กิจกรรม รายละเอียด ดังนี้

1. โครงการพัฒนาการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร บรรลุผลสำเร็จ 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมการประชุมเชิง

ปฏิบัติการจัดทำโครงสร้างฯ การเยี่ยมบ้านนักเรียน การศึกษาดูงาน ฝ่าป่าการศึกษา และ จัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์และสื่อการสอนโปรแกรมสำเร็จรูป

2. โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บรรลุผลสำเร็จ 4 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาดูงาน กิจกรรมพ่อครูแม่ครู และการนิเทศการสอน ส่วนกิจกรรมที่ดำเนินงานไม่สำเร็จ 1 กิจกรรม คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย บรรลุผลสำเร็จ 7 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการวางแผนจัดกิจกรรม กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมค่านิยมที่ดีงาม กิจกรรมสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาไทย กิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์และกีฬา/นันทนาการ และกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

3) ขั้นตอนที่ 3 การประเมินและสรุปผล กล่าวโดยสรุป จากการดำเนินงานโครงการ 3 โครงการ 17 กิจกรรม พบว่า 3 โครงการ 16 กิจกรรมสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) โครงการพัฒนาการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร กิจกรรมที่สำเร็จตามเป้าหมาย คือ กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงสร้างฯ การเยี่ยมบ้านนักเรียน การศึกษาดูงาน ฝ่าป่าการศึกษา และจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์และสื่อการสอนโปรแกรมสำเร็จรูป 2) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญกิจกรรมที่สำเร็จตามเป้าหมาย 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมการประชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาดูงาน กิจกรรมพ่อครูแม่ครู และการนิเทศการสอน ส่วนกิจกรรมที่ไม่สำเร็จ คือกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ของโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะครูส่วนใหญ่ขาดการจัดทำแผนการเรียนรู้ 3) โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย กิจกรรมที่สำเร็จตามเป้าหมายทั้ง 7 กิจกรรม คือ กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการวางแผนจัดกิจกรรม กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมค่านิยมที่ดีงาม กิจกรรมสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาไทย กิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์และกีฬา/นันทนาการ และกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

วงจรถี 2

ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ (re-planning)

ในขั้นตอนการวางแผน ผู้วิจัยได้ยึดถือหลักการที่สำคัญ คือ “หลักการทักษะที่หลากหลาย ในบริบทเฉพาะ และหลักการตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญ และการเป็นผู้มีส่วนได้เสีย” โดยการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการพัฒนางานวิชาการ โดยระบุปัญหา สาเหตุปัญหา ทางเลือกเพื่อการแก้ไขปัญหา ประเมินและเลือกทางเลือกเพื่อการปฏิบัติใหม่ ดูภาพที่ 41

ภาพที่ 41 การวางแผนใหม่

หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนการวางแผน 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหา 2) ขั้นตอนการกำหนดปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา 3) ขั้นตอนประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา และ 4) ขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม และ นำเสนอตามลำดับดังนี้

1) ขั้นตอนนำเสนอรายงาน ขั้นตอนนี้มุ่งหวังให้มีการรายงานผลการดำเนินการวิจัยในวงจรที่ 1 ขั้นตอนที่ 1-5 ให้กับผู้ร่วมวิจัยทราบ ก่อนการนำเสนอรายงาน ผู้วิจัยได้เชิญผู้ร่วมวิจัยที่เป็นตัวแทนกลุ่มย่อยต้นหอม ออกมาเล่าประสบการณ์ที่พบในการวางแผนปฏิบัติการในขั้นตอนที่ 2 ให้กับผู้เข้าร่วมประชุมได้รับฟัง จากนั้นผู้วิจัยเป็นผู้นำเสนอ มีกิจกรรมดำเนินการสำเร็จแล้ว 16 กิจกรรม จากทั้งหมด 17 กิจกรรม ยังอยู่ระหว่างดำเนินการทำยังไม่สำเร็จอยู่ 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2) ขั้นตอนวิเคราะห์และวิพากษ์ ขั้นนี้มุ่งหวังให้ผู้ร่วมวิจัยได้วิเคราะห์และวิพากษ์การดำเนินงานที่ผ่านมา ขั้นตอนที่ 1-5 เพื่อนำไปสู่การประเมินปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความเห็นร่วมกันว่า กิจกรรมที่ยังไม่สำเร็จนั้นมีปัญหามาจากการไม่ได้จัดทำแผนการสอนของครู เพราะภาระงานของครูมากอยู่แล้ว ประกอบกับโรงเรียนมีแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เป็นแผนสำเร็จครูจึงใช้เป็นแผนหลักในการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นจึงควรมีการนำร่อง โดยมอบให้ครูที่มีความพร้อมและมีความประสงค์ที่จะดำเนินการก่อนเป็นเบื้องต้น รับไปดำเนินการ ส่วนกิจกรรมอื่นๆ อีก 16 กิจกรรมที่ดำเนินการเสร็จแล้ว ให้มีการดำเนินงานต่อไปเพื่อการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น

3) ขั้นตอนประเมินปัญหาที่ต้องแก้ไขหรือพัฒนา ขั้นนี้มุ่งหวังจะให้ผู้ร่วมวิจัยประเมินสาเหตุของปัญหาที่คิดว่ามาจากสาเหตุใด เกี่ยวข้องกับอะไรและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น และที่ต้องการแก้ไข ซึ่งผู้ร่วมวิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความเห็นให้นำเสนอกิจกรรมมาดำเนินการต่อไป ในวงจรที่ 2 คือ 1) ทุกกิจกรรมที่ดำเนินการเสร็จตามเป้าหมายในวงจรที่ 1 ให้ดำเนินการต่อไป ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยังไม่สำเร็จตามเป้าหมาย ให้เน้นเป็นกิจกรรมที่สำคัญต้องดำเนินการ โดยนำไปบูรณาการเพื่อจัดการจัดการเรียนรู้ตามแนวด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง ชีวิตดีด้วยเกษตรพอเพียง พร้อมให้ครูสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5, 6 จัดทำแผนการสอน

เป็นตัวอย่าง และนำไปใช้สอนโดยการบูรณาการทั้งโรงเรียน ใช้แปลงผักเป็นแหล่งเรียนรู้และการปฏิบัติ พร้อมกับให้ครูผู้สอนชั้นอนุบาล 1 – ป.1 (กลุ่มผักบุ้ง) และชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 – 3 (กลุ่มต้นหอม) ไปร่วมศึกษา ปฏิบัติร่วมกับชั้น ป.4 – 6 จากนั้นให้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และนำไปใช้ในการเรียนการสอน หรือให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติก่อนขณะที่ยังไม่ได้จัดทำแผนการเรียนรู้ ส่วนการนิเทศการสอน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความเห็นร่วมกันว่าให้ผู้บริหารและครูผู้สอนทำความตกลงร่วมกัน กำหนด วัน เวลาที่จะนิเทศการสอนแก่ครูคนใด โดยในช่วงแรกให้เริ่มต้นกับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเรื่องการปลูกผัก ซึ่งนายเกตุผล ภูเวกตานนท์ ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ได้สมัครใจและมีความยินดีที่จะเป็นผู้ปฏิบัตินำร่อง ซึ่งต่อมานายเกตุผล ภูเวกตานนท์ ได้ส่งเป็นผลงานทางวิชาการเพื่อขอเลื่อนวิทยะฐานะครูชำนาญการพิเศษ

4) ขั้นตอนจัดทำแผนปฏิบัติการ ซึ่งมุ่งหวังเช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 2 การวางแผน และใช้โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้และการนิเทศการสอน เช่น เดิมไม่มีการปรับปรุงตั้งแต่มุ่งเสริมสร้างการทำงานโดยการมีส่วนร่วม ได้แก่ การประชุมสร้างข้อตกลงร่วมกันของคณะครูผู้สอนและทีมแกนนำการวิจัย

5) ขั้นตอนการประเมินและสรุปผล กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนประเมินและสรุปผล เป็นโดยถอดบทเรียน การทบทวนงานที่ผ่านมาว่ามีอะไรที่สำคัญและไม่สำคัญ เพื่อดำเนินการพัฒนาต่อไป ซึ่งมีกิจกรรมที่จะพัฒนาต่อไป 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ส่วนกิจกรรมอื่นๆ อีก 16 กิจกรรมให้โรงเรียนวางแผนดำเนินการต่อไปเพื่อการพัฒนา และนำไปปฏิบัติในขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ต่อไป

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (re-action)

ในขั้นตอนการปฏิบัติใหม่ ผู้วิจัยได้ยึดถือหลักการที่สำคัญ คือ “หลักการมุ่งการเปลี่ยนแปลง และมุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อให้บรรลุผล และหลักการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัย การวิเคราะห์ วิพากษ์และการประเมินตนเอง ตลอดจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ” โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยดำเนินการส่งเสริมสนับสนุน อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนการปฏิบัติได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการกำหนดแนวปฏิบัติ 2) ขั้นตอนปฏิบัติกิจกรรม และ 3) ขั้นตอนการประเมินและสรุป ดังนี้

1) ขั้นตอนกำหนดแนวปฏิบัติ ในขั้นนี้มุ่งหวังให้มีการระบุนิเวศการปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติบรรลุจุดมุ่งหมายของขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ โดยวิธีการระดมสมอง เพื่อกำหนดวิธีการปฏิบัติในโดยจัดการเรียนรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ (1) จัดประชุมแบบไม่เป็นทางการ เพื่อปรึกษาหารือกันในการเตรียมการจัดการเรียนรู้ (2) สร้างข้อตกลงร่วมกัน และ (3) การปฏิบัติ

2) ขั้นตอนปฏิบัติการกิจกรรม ขั้นนี้มุ่งหวังให้ปฏิบัติงานตามโครงการ/กิจกรรมเดิม ผลการปฏิบัติ ครูผู้สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จัดทำแผนการเรียนรู้ ผู้ร่วมวิจัยทีมแกนนำได้ช่วยกัน จัดทำแผนการสอน และนำไปจัดการเรียนรู้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยมีครูผู้สอนชั้นอนุบาล-ชั้นประถมปีที่ 3 ร่วมสังเกตและปฏิบัติและนำนักเรียนชั้นอนุบาล - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ร่วมปฏิบัติด้วย ดังภาพที่ 42-43

ภาพที่ 42 การปลูกผักปลอดสารพิษ

ภาพที่ 43 การปลูกผักไร้ดินปลอดสารพิษ

3) ขั้นตอนการประเมินและสรุป กล่าวโดยสรุป การปฏิบัติงานใหม่ โดยครูผู้สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 นำร่องจัดทำแผนการเรียนรู้ และนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยการบูรณาการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง ชีวิตดีด้วยเกษตรพอเพียง ส่วนกิจกรรมที่ดำเนินการเสร็จสิ้นในวงจรที่ 1 ได้ดำเนินการปฏิบัติในวงจรนี้เช่นกัน ประกอบด้วยกิจกรรมออมทรัพย์ กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมงานป็นกิจกรรมการนั่งสมาธิ กิจกรรมทำดีเพื่อพ่อ กิจกรรมดนตรีและการแสดง กิจกรรมลูกเสือ และกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ดังภาพที่ 44-46

ภาพที่ 44 กิจกรรมออมทรัพย์ กิจกรรมวันแม่ และกิจกรรมงานป็น

ภาพที่ 45 กิจกรรมการนั่งสมาธิ กิจกรรม อย.น้อย และกิจกรรมทำดีเพื่อพ่อ

ภาพที่ 46 กิจกรรมดนตรีและการการแสดง กิจกรรมลูกเสือ และการเรียนรู้ด้วยผ่านคอมพิวเตอร์

ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่(re-observation)

ในขั้นตอนการสังเกตผลใหม่ ผู้วิจัยได้ยึดถือหลักการที่สำคัญ คือ “หลักการการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง” โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยสังเกตผลที่เกิดขึ้นจริงทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวังที่ชัดเจนขึ้น ได้การเรียนรู้ใหม่อะไรบ้าง และได้องค์ความรู้จากการปฏิบัติมีอะไรบ้าง

ดูภาพที่ 47

“... องค์ความรู้จากการปฏิบัติที่ได้คือรู้บทบาทหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องที่ชัดเจน...”

ภาพที่ 47 การสังเกตผลใหม่ “องค์ความรู้จากการปฏิบัติ”

หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนการสังเกตผลได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนกำหนดรูปแบบและวิธีการ 2) ขั้นตอนการสังเกตและเสนอรายงานผล และ 3) ขั้นตอนประเมินและสรุปยังคงใช้รูปแบบเดิมกับการวิจัยในวงจรที่ 1 ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล ซึ่งปรากฏผลการสังเกตผลเมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานมาตรฐานที่ 14 อิงสถานศึกษา โดยภาพรวมมีค่าระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3” ส่วนโครงการ/กิจกรรมที่ดำเนินการต่อเนื่องมาจากวงจรที่ 1 ได้ดำเนินการมีค่าระดับคุณภาพตามตัวชี้วัด ดังนี้

โครงการที่ 1

โครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหาร และจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร

ผลการประเมินโครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหาร และจัดการงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร ปรากฏผลมีระดับคุณภาพโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 3.20 อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3” ดังผลการประเมินรายตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1	โรงเรียนมีการจัดองค์กร โครงสร้าง และระบบการบริหารที่ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
ตัวชี้วัดที่ 2	โรงเรียนมีการจัดสารสนเทศอย่างครอบคลุมและทันต่อการใช้งาน อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
ตัวชี้วัดที่ 3	โรงเรียนมีระบบประกันคุณภาพภายในที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
ตัวชี้วัดที่ 4	โรงเรียนมีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องอยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
ตัวชี้วัดที่ 5	ผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจผลการบริหารงาน และการพัฒนาผู้เรียน อยู่ในระดับ คุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”

โครงการที่ 2

โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ผลการประเมินโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ปรากฏผลโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 3.00 อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3” ดังผลการประเมินรายตัวบ่งชี้ ดังนี้

- ตัวชี้วัดที่ 1 มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนละท้องถิ่น มีระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 2 มีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เลือกเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 3 มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและความสามารถของผู้เรียนมีระดับคุณภาพ “พอใช้” หรือ “2”
- ตัวชี้วัดที่ 4 มีการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมจัดการการเรียนรู้และสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้มีระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 5 มีการจัดระบบการบันทึก การรายงานผลและส่งต่อข้อมูลของผู้เรียน อยู่ในระดับ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 6 มีระบบการนิเทศการสอนและนำผลไปปรับปรุงการสอนเสมอ มีคุณภาพระดับ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 7 มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน มีระดับ “ดีมาก” หรือ “4”

โครงการที่ 3

โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

ผลการประเมินโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย ปรากฏผล โดยภาพรวมโครงการมีค่าเฉลี่ย 3.28 อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3” ดังผลการประเมิน รายตัวบ่งชี้ ดังนี้

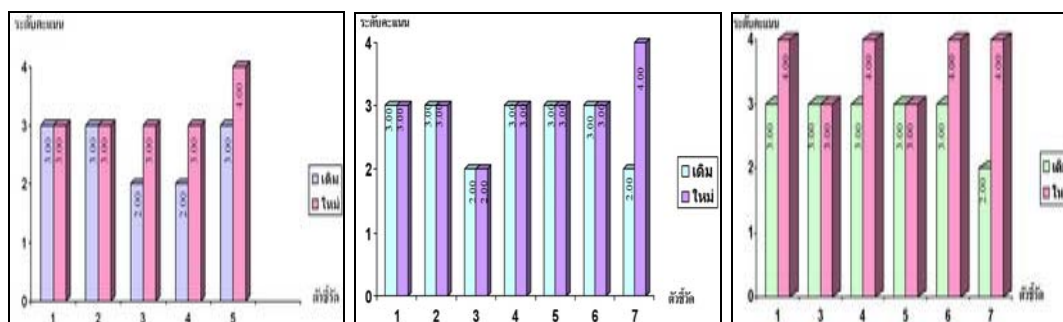
- ตัวชี้วัดที่ 1 โรงเรียนมีการจัดและพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่เข้มแข็ง และทั่วถึง อยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
- ตัวชี้วัดที่ 2 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถทางวิชาการและความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 3 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและตอบสนองความสามารถพิเศษ และความถนัดของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” หรือ “3”
- ตัวชี้วัดที่ 4 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม อยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
- ตัวชี้วัดที่ 5 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์ และกีฬานันทนาการอยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
- ตัวชี้วัดที่ 6 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมสืบสาน และสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาไทยอยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”
- ตัวชี้วัดที่ 7 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย อยู่ในระดับคุณภาพ “ดีมาก” หรือ “4”

ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (re - reflection)

ในขั้นตอนการสังเกตผล ผู้วิจัยยังคงยึดถือหลักการที่สำคัญ คือ “หลักการรับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน วิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินตนเอง ตลอดจนการเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ” โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้สะท้อนผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมด โดยใช้แนวคิดและแนวปฏิบัติเช่นเดียวกับการดำเนินการในขั้นตอนที่ 5 ที่มีการปฏิบัติงาน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสังเคราะห์ความรู้ ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน และขั้นตอนประเมินและสรุปผล

1) ขั้นตอนสังเคราะห์ความรู้ ในขั้นนี้มุ่งหวังให้แต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมดของกลุ่มย่อยตนเอง ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

และร่วมกับกลุ่มย่อยอื่น สรุปผลการวิจัยทั้งหมด เพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ ทำไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ตัวอย่างกราฟการสังเคราะห์ข้อมูล ดังภาพที่ 48

ภาพที่ 48 ตัวอย่างกราฟแสดงการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการสะท้อนผล

2) ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน ในขั้นนี้มุ่งหวังให้กลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มเสนอรายงานที่กลุ่มย่อยตนเองสรุปในขั้นสังเคราะห์ความรู้ให้ที่ประชุมทราบถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ ทำไม่สำเร็จ สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น การผู้รายงานเรียงลำดับ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยตกลงร่วมกันให้แต่ละกลุ่มรายงานผลการดำเนินรณงานเรียงลำดับ โดยเริ่มจากกลุ่มผ้กคะนํารายงานโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย กลุ่มต้นหอมรายงานโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และกลุ่มผ้กบุงรายงานโครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ตารางการบรรลุผลตามกิจกรรมในโครงการที่ดำเนินการในวงจรที่ 2

โครงการ	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ		หมายเหตุ
		สำเร็จ	ไม่สำเร็จ	
1. โครงการพัฒนาการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจรด้วยหลักการ บูรณาการ	1. การประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงสร้าง 2. การเยี่ยมบ้านนักเรียน 3. การศึกษาดูงาน 4. ฝ่าป่าการศึกษา 5. จัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์	/		
2. โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	1. การประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 2. ศึกษาดูงาน 3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4. กิจกรรมพ่อครูแม่ครู 5. การนิเทศการสอน	/	/	
3. โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายด้วยหลักการบูรณาการ	1. การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผนจัดกิจกรรม 2. กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3. กิจกรรมทางวิชาการ 4. กิจกรรมค่านิยมที่ดีงาม 5. กิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์และกีฬา/นันทนาการ 6. กิจกรรมสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาไทย 7. กิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย	/		

จากตารางที่ 7 พบว่า ผลการดำเนินโครงการ จำนวน 3 โครงการ 17 กิจกรรม พบว่า โดยภาพรวมสำเร็จ 3 โครงการ 16 กิจกรรม และไม่สำเร็จ 1 กิจกรรม รายละเอียด ดังนี้

โครงการที่ 1 โครงการพัฒนาการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจรด้วยหลักการบูรณาการ บรรลุผลสำเร็จ 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงสร้างฯ การเยี่ยมบ้านนักเรียน การศึกษาดูงาน ฝ่าป่าการศึกษา และ จัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์และสื่อการสอนโปรแกรมสำเร็จรูป

โครงการที่ 2 โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บรรลุผลสำเร็จ 4 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาดูงาน กิจกรรมพ่อครูแม่ครู และการนิเทศการสอน ส่วนกิจกรรมที่ดำเนินงานไม่สำเร็จ 1 กิจกรรม คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

โครงการที่ 3 โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายด้วยหลักการบูรณาการ บรรลุผลสำเร็จ 7 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผนจัดกิจกรรม กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมค่านิยมที่พึงงาม กิจกรรมสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาไทย กิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์และกีฬา/นันทนาการ และกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

3) ขั้นตอนประเมินและสรุปผล กล่าวโดยสรุป จากการดำเนินงานโครงการ 3 โครงการ 17 กิจกรรม พบว่า 3 โครงการ 16 กิจกรรมสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) โครงการพัฒนาการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร กิจกรรมที่สำเร็จตามเป้าหมาย คือ กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงสร้างฯ การเยี่ยมบ้านนักเรียน การศึกษาดูงาน ฝ่าป่าการศึกษา และจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์และสื่อการสอน โปรแกรมสำเร็จรูป 2) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กิจกรรมที่สำเร็จตามเป้าหมาย 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมการประชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาดูงาน กิจกรรมพ่อครูแม่ครู และการนิเทศการสอน ส่วนกิจกรรมที่ไม่สำเร็จ คือ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ของโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะครูส่วนใหญ่ขาดการจัดทำแผนการเรียนรู้ 3) โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย กิจกรรมที่สำเร็จตามเป้าหมายทั้ง 7 กิจกรรม คือ กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผนจัดกิจกรรม กิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมค่านิยมที่พึงงาม กิจกรรมสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาไทย กิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์และกีฬา/นันทนาการ และกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นตอนที่ 10 การสรุปผล (Conclusion)

ในขั้นตอนการสรุปผล ผู้วิจัยยึดถือหลักการที่สำคัญ คือ “หลักการการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน” โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการสรุปผลการวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1-9 และถอดบทเรียนภายใต้หลักการ 4 ประการ (โกลด์ สนั่นก้อง , 2550) คือ 1) เป็นธรรมชาติ สบายๆ ในท่าทีการร่วมถอดบทเรียน 2) เรียบง่าย แต่มีแบบแผน (สัมพันธ์กัน แต่มีช่องว่างให้กัน) 3) เห็นหน้ากันทุกคน (เห็นรอยยิ้ม อุดมการณ์ และการพูดคุย) และ 4) เห็นข้อมูลเหมือนกันไปพร้อมกัน (ตรวจสอบ/สอบถามและเพิ่มเติมได้) พร้อมแสดงข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การเรียนรู้ องค์ความรู้จากการเรียนรู้ ผู้วิจัยและ

ผู้ร่วมวิจัยได้ตกลงร่วมกันจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการขึ้นในวันที่ 19 กันยายน 2551 และการประชุมเชิงวิชาการในวันที่ 26 กันยายน 2551 เพื่อหาข้อสรุปในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติจริง 2) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และ 3) องค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง ดังภาพที่ 49

ภาพที่ 49 กิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการวันที่ 19, 26 กันยายน 2551
ณ โรงเรียนบ้านบึงฉม อำเภอมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

สำหรับผลจากการสรุปผลในขั้นตอนที่ 10 ได้นำเสนอในหัวข้อที่ 2, 3 และ 4 ต่อไปนี้ตามลำดับ

2. การเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติจริง

จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 19 กันยายน 2551 ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านบึงฉม และการประชุมเชิงวิชาการ ในวันที่ 26 กันยายน 2551 ณ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านบึงฉม ในขั้นตอนที่ 10 การสรุปผลระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ข้อสรุปที่เกี่ยวกับการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวังปรากฏผลดังนี้

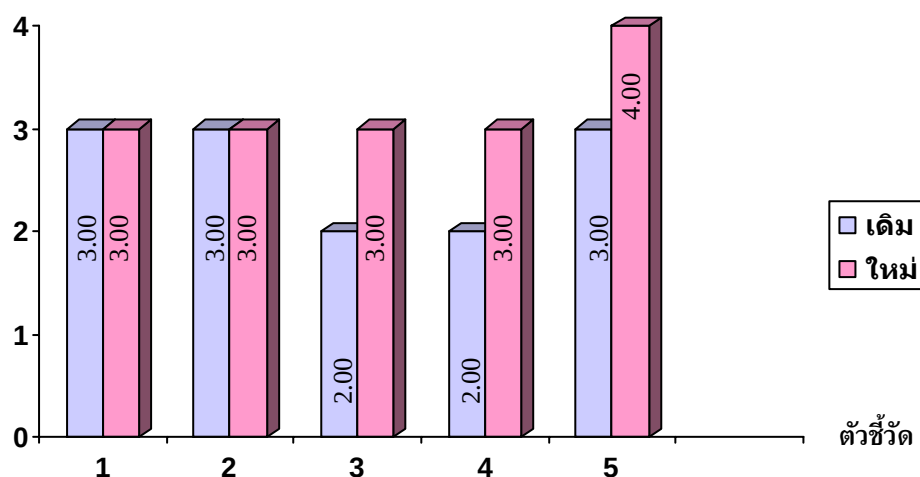
2.1 การเปลี่ยนแปลงตามที่คาดหวัง

ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในประเด็นสภาพที่คาดหวังของโรงเรียนบ้านบึงฉม คือ การมุ่งหวังที่ผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในมาตรฐานที่ 12, 14 และ 15 อิงสถานศึกษามีค่าระดับ “ดี” หรือ ระดับ “3 ” ขึ้นไป และทีมผู้วิจัยได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการงานวิชาการร่วมกัน จำนวน 3 โครงการเพื่อแก้ไขและพัฒนามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนางานวิชาการ คือ 1) โครงการการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจรหลักการบูรณาการ 2) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและสาระหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายด้วยหลักการบูรณาการ ซึ่งนำเสนอ

ผลการดำเนินงานที่คาดหวัง โดยภาพรวมโครงการ/กิจกรรมที่บรรลุผลที่คาดหวัง จากการดำเนินโครงการ จำนวน 3 โครงการ 17 กิจกรรม พบว่า สำเร็จ 16 กิจกรรม ดังนี้

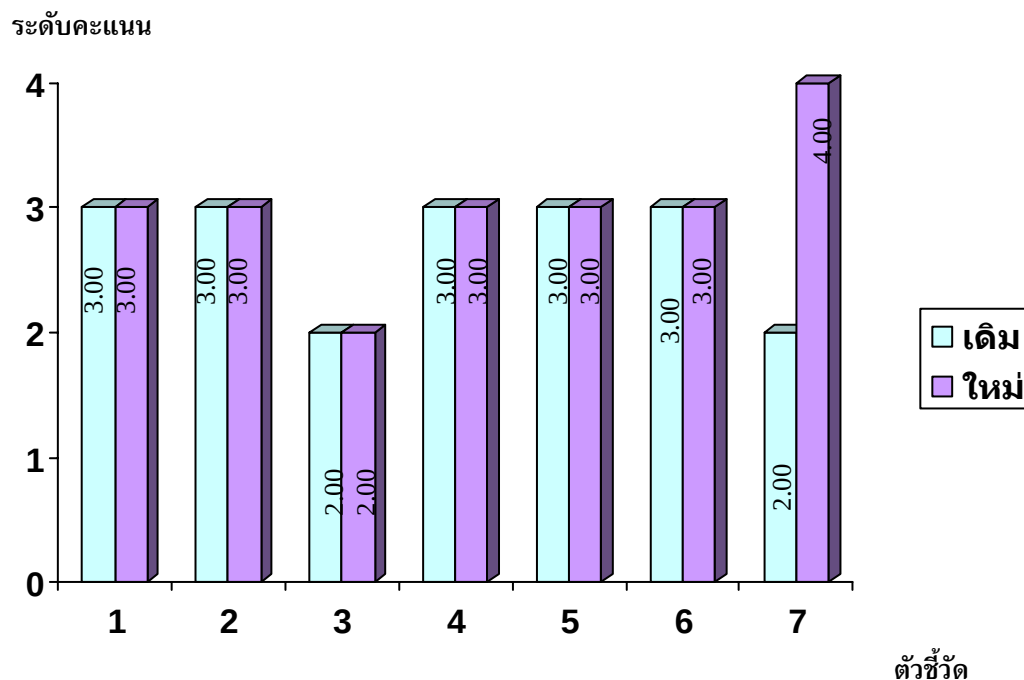
โครงการที่ 1 โครงการพัฒนาการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร บรรลุผลสำเร็จ 5 ตัวชี้วัด 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงสร้างฯ การเยี่ยมบ้านนักเรียน การศึกษาดูงาน ฝ่าป่าการศึกษา และจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์และสื่อการสอนโปรแกรมสำเร็จรูป จากสภาพเดิมการก่อนดำเนินงานโครงการนี้หรือมาตรฐานที่ 12 โรงเรียนมีฐานข้อมูลเดิมในมาตรฐานนี้อยู่ระดับ 2.60 หรือ “พอใช้” และทีมผู้วิจัยตั้งเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวังไว้ที่ค่าระดับ 3.00 หรือ “ดี” ขึ้นไป ผลการดำเนินงานเมื่อประเมินแล้วสามารถดำเนินการได้อยู่ที่ค่าระดับ 3.20 ดูภาพ 50

ระดับคะแนน

ภาพที่ 50 โครงการพัฒนาการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหาร และจัดการงานวิชาการ
อย่างเป็นระบบครบวงจรด้วยหลักการบูรณาการ (มฐ: 12)

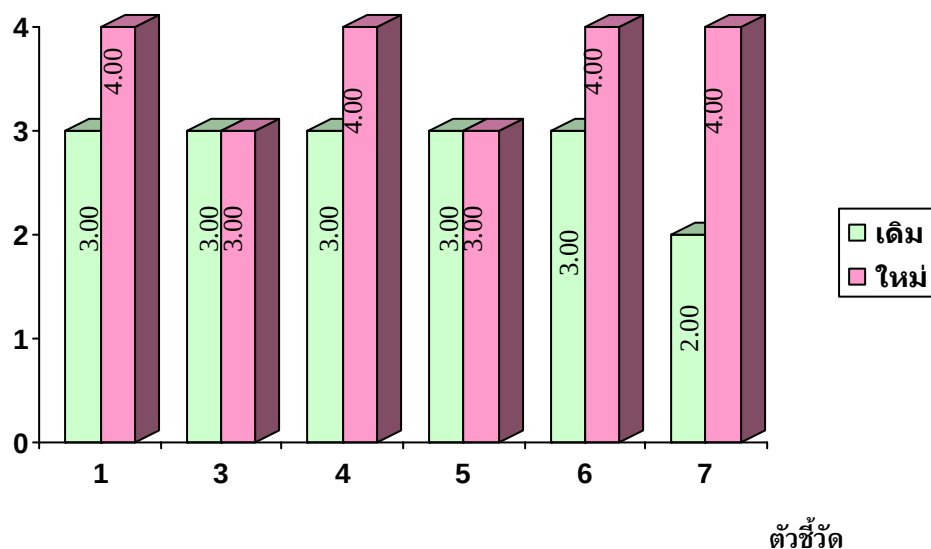
โครงการที่ 2 โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 7 ตัวชี้วัด 5 กิจกรรม บรรลุผลสำเร็จ 6 ตัวชี้วัด 4 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาดูงาน กิจกรรมพ่อครูแม่ครู และการนิเทศการสอน แต่ในภาพรวมของโครงการฯ มีผลการดำเนินการอยู่ในระดับ 3.00 หรือ “ดี” ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวังที่ตั้งไว้ที่ระดับ 3.00 หรือ “ดี” ขึ้นไป จากโรงเรียนมีข้อมูลฐานเดิมในมาตรฐานที่ 14 อยู่ระดับ 2.65 หรือ “พอใช้” ดังภาพที่ 51

ภาพที่ 51 โครงการการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้
ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (มฐ: 14)

โครงการที่ 3 โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายด้วย
หลักการบูรณาการ บรรลุผลสำเร็จ 7 ตัวชี้วัด 7 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการ
วางแผนจัดกิจกรรม การดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมค่านิยมที่พึงงาม
กิจกรรมสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาไทย กิจกรรมกีฬา ดนตรี ศิลปะ และกิจกรรมส่งเสริม
ความเป็นประชาธิปไตย จากสภาพเดิมก่อนดำเนินงานมาตรฐานที่ 15 โรงเรียนมีฐานข้อมูลเดิม
ในมาตรฐานนี้อยู่ระดับ 2.90 หรือ “ดี” และทีมผู้วิจัยตั้งเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวังไว้ที่ค่า
ระดับ 3.00 หรือ “ดี” ขึ้นไป ผลการดำเนินงานเมื่อประเมินแล้วสามารถดำเนินการได้อยู่ที่ค่า
ระดับ 3.28 ดังภาพที่ 52

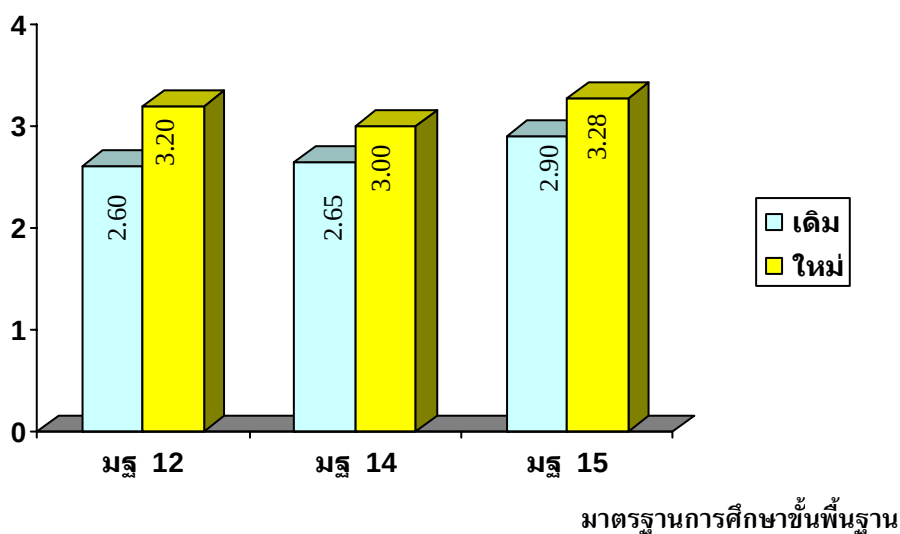
ระดับคะแนน

ภาพที่ 52 โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย
ด้วยหลักการบูรณาการ (มฐ: 15)

จากการดำเนินงานทั้ง 3 โครงการ โดยภาพรวมผ่านสภาพที่คาดหวัง หรือ เป้าหมายของโรงเรียน คือ ผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในมาตรฐานที่ 12,14 และ15 ingsสถานศึกษามีค่าระดับ “ดี” หรือระดับ “3 ” ขึ้นไป ดังภาพที่ 53

ระดับคะแนน

ภาพที่ 53 เปรียบเทียบค่าระดับคะแนนก่อน-หลังดำเนินโครงการทั้ง 3 โครงการตาม
มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 12,14และ15 ingsสถานศึกษา

โดยภาพรวมโครงการ/กิจกรรมทุกโครงการ/กิจกรรมประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ แต่เมื่อพิจารณารายกิจกรรม พบว่า มีกิจกรรมที่ไม่สำเร็จ 1 กิจกรรม คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าระดับ “2” หรือ “พอใช้” ถึงแม้ว่าในภาพรวมโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนี้ จะมีผลการดำเนินงานเมื่อประเมินถึง สถานศึกษาแล้วมีค่าระดับ 3.00 หรือ “ดี” แต่เมื่อผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยพิจารณารายตัวชี้วัดอยู่ใน มีค่าระดับ “2” หรือ “พอใช้” ซึ่งไม่ถึงเกณฑ์ที่ตั้งไว้ จึงถือว่าไม่บรรลุสภาพที่คาดหวังไว้ทั้งนี้ มีสาเหตุมาจากครูผู้สอนไม่ได้นำหลักสูตรสาระท้องถิ่นไปจัดทำแผนการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน โดยมอบให้ นายเกตุพงษ์ ภูเกตุานนท์ ครูผู้สอนช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6) นำไปประยุกต์ใช้ จัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้ อาชีพ และเทคโนโลยี ที่สามารถจัดการเรียนรู้ได้ทุกชั้นเรียนโดยใช้หลักการบูรณาการที่ผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษา ในบทที่ 2 ของงานวิจัยนี้

2.2 การเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดหวัง

การเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดหวังจากการวิจัยครั้งนี้ เกิดขึ้นใน 3 ระดับ คือ ระดับ บุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับโรงเรียน

ในกรณีระดับบุคคล ประกอบด้วย นักเรียน ครู ผู้อำนวยการโรงเรียน และ ผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏผลดังนี้

1) นักเรียน

ก่อนดำเนินการวิจัย โรงเรียนประสบปัญหานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเฉลี่ยจะอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ เด็กอ่านออก เขียนได้ จะมีปัญหาสำหรับนักเรียน บางคนที่มีปัญหาทางสุขภาพ และความอบอุ่นในครอบครัว แต่อ่อนในรายวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ เด็กส่วนใหญ่ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ การไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ขาดระเบียบวินัย

หลังดำเนินการวิจัย พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เชื่อฟังพ่อแม่ นอนตื่นไม่สาย เชื่อฟังผู้ใหญ่และมีระเบียบวินัยเพิ่มขึ้น ตั้งใจเรียนสนใจค้นคว้า มีความอดทนอดกลั้นในการเรียน เรียนรู้ได้อย่างมีความสุขไม่ขาดเรียน รู้จักการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และใช้คอมพิวเตอร์ในการเรียนรู้เพิ่มมากยิ่งขึ้น และสนใจใช้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในโรงเรียน เช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ด้านผลสัมฤทธิ์ในปีการศึกษา 2551 ดังผลการทดสอบ O-NET ปีการศึกษา 2551 ชั้น ป.6 มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 43.93 สูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับจังหวัด (42.54%) และระดับประเทศ (42.02) ส่วนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ยังมีค่าต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยระดับจังหวัดและระดับประเทศ (43.75 %)

2) ครู

ก่อนดำเนินงานวิจัย ครูขาดทักษะจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการในสภาพการสอนที่ต้องสอนหลายห้องหลายชั้น (ครูไม่ครบชั้นเรียน) น้อย การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีการพัฒนามีน้อยมากเพราะขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดปัจจัยสนับสนุนเนื่องมาจากจำนวนนักเรียนน้อย 120 คน นอกจากนั้นยังมีการกิจอื่นที่เนื่องจากการสอน ทำให้ปฏิบัติการสอนไม่เต็มที่

หลังดำเนินการวิจัย พบว่า ครูศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการคละชั้น และสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพิ่มขึ้น และใช้สื่อ/ใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนและมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขไม่ยื่นคำร้องขอย้าย 2 คนจากจำนวน 4 คน

3) ผู้บริหารโรงเรียน

ก่อนดำเนินงานวิจัย การบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับปรับปรุง และการบริหารจัดการขาดการวางแผนเป้าหมายที่ชัดเจน

หลังดำเนินการวิจัย มีความรู้และเข้าใจทักษะการบริหารงานวิชาการ รู้เทคนิควิธีการส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งจากภายในและนอกโรงเรียนมากยิ่งขึ้น และดำเนินงานบริหารจัดการงานวิชาการอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยศึกษาบทบาทและหน้าที่ของตนเองด้วยความเข้าใจและนำสู่การปฏิบัติ

4) ผู้ปกครองนักเรียน

ก่อนดำเนินงานวิจัย มีทัศนคติเกี่ยวกับการศึกษาว่าเป็นหน้าที่ของครูของโรงเรียน จะเข้ามาโรงเรียนก็ต่อเมื่อโรงเรียนเชิญมาร่วมงานต่าง ๆ

หลังดำเนินการวิจัย ทัศนคติเปลี่ยนไป โดยมีทัศนคติเปลี่ยนไปจากเดิมเป็นการจัดการศึกษาต้องอาศัยทั้งทางโรงเรียน บ้าน และชุมชน นอกจากนี้มีพฤติกรรมเอาใจใส่ดูแลบุตร/หลานของตนเองในการศึกษามากขึ้น และเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนรู้การพัฒนาโรงเรียนมากกว่าเดิม เพราะเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

ในกรณีระดับกลุ่มบุคคล ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู และคณะผู้ปกครองนักเรียน ปรากฏผลดังนี้

1) คณะกรรมการสถานศึกษา

ก่อนดำเนินงานวิจัย ในทางปฏิบัติรู้จักบทบาทและหน้าที่เฉพาะเพียงการมาประชุม และรับทราบงานของโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนแจ้งเพื่อทราบและขออนุมัติเท่านั้น

หลังดำเนินการวิจัย รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองชัดเจน เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน เป็นหัวแรงใหญ่ในการระดมทรัพยากรมาบริหารจัดการศึกษา เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน ปัจจัยการบริหารในโรงเรียนมีความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมและกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น ทำงานใกล้ชิด

โรงเรียนมากยิ่งขึ้น ประสานข้อมูล/ความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน และติดตามการทำงานของโรงเรียนที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

2) คณะครู

ก่อนดำเนินงานวิจัย ต่างคนต่างทำงานที่ตนเองรับผิดชอบ หรือที่ผู้อำนวยการมอบหมาย ขาดการร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินผล

หลังดำเนินการวิจัย กล้าแสดงความคิดเห็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สามารถประสานการทำงานเป็นทีมรู้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ช่วยเหลือเพื่อนร่วมวิชาชีพในการพัฒนาตนเอง และผู้เรียน การทำงานมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน

3) คณะผู้ปกครองนักเรียน

ก่อนดำเนินงานวิจัย ต่างคนต่างทำงานของตนเอง ขาดการรวมกลุ่ม ไม่มีการปรึกษาหารือกัน

หลังดำเนินการวิจัย รู้จักการรวมกลุ่ม ประสานการทำงานระหว่างกลุ่ม แลกเปลี่ยนข้อมูลทางการศึกษาและร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและหาหนทางแก้ไขร่วมกันได้

ในกรณีระดับโรงเรียน ปรากฏผลดังนี้

ก่อนดำเนินงานวิจัย โรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาน้อยมาก ไม่มีหลักสูตรท้องถิ่น การทำงานขาดเป้าหมาย การนิเทศการเรียนการสอนมีน้อยมาก ผู้บริหารต้องปรับปรุงพฤติกรรม การบริหารงานวิชาการ ครูมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในระดับน้อย ขาดงบประมาณดำเนินงานตลอดปีการศึกษาเพราะงบประมาณที่ได้รับน้อย และครูผู้สอนไม่ครบชั้น

หลังดำเนินการวิจัย โรงเรียนมีหลักสูตรท้องถิ่น มีคู่มือการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องโรงเรียนการทำงานเป็นระบบครบวงจรตั้งแต่การมีวิสัยทัศน์ มีแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการ โครงการ/กิจกรรม การติดตาม กำกับ การประเมินผล และการรายงานผล ผู้บริหารมีการนิเทศการสอนเพิ่มขึ้น ชุมชนให้การสนับสนุนเงินสดเพื่อใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น เป็น 5 เท่าจากปกติที่เคยได้ปีละ 30,000-35,000 บาท เป็น 160,231 บาท ผู้ปกครองส่วน บุตรหลานเข้าเรียนเพิ่มขึ้น ดังสถิติจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้น จากเดิมในปีการศึกษา 2550 มีจำนวนทั้งสิ้น 51 คน และปีการศึกษา 2551 มีจำนวนทั้งหมด 55 คน เพิ่มขึ้น 4 คน และหลังจากการวิจัยสิ้นสุดผู้ปกครอง/ชุมชนสนับสนุนงบประมาณ เพื่อดำเนินงานลาดถนนคอนกรีตภายในโรงเรียน ใช้งบประมาณ 87,000 บาท และปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในโรงเรียน บริเวณหลังอาคารเรียน ซึ่งเป็นที่ตั้งของโบสถ์ (ลิ้ม) ซึ่งที่เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านอีก 30,000 บาท

3. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (learning by doing)

จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 19 กันยายน 2551 ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านบึงฉิม และการประชุมเชิงวิชาการ ในวันที่ 26 กันยายน 2551 ณ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านบึงฉิม ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการเรียนรู้ในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับโรงเรียน

ในกรณีระดับบุคคล ประกอบด้วย ผู้วิจัย ผู้ปกครอง ผู้นำท้องถิ่น ครู ผู้บริหารโรงเรียน และเจ้าหน้าที่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ดังนี้

1) ผู้วิจัย

1.1) รู้วิธีการสร้างมิตรภาพกับผู้ร่วมวิจัย และเรียนรู้การสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัยที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านอายุ อาชีพ แหล่งที่อยู่ และการศึกษา ให้ทำงานร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร ซึ่งส่งผลให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดความไว้วางใจผู้วิจัย อาทิ โทรศัพท์ปรึกษาหารือในเรื่องการเรียนของลูกหลาน ผู้ร่วมวิจัยแวะเยี่ยมที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและขอความเห็นจากผู้วิจัย เป็นต้น

1.2) รู้การเชื่อมโยงภาพความสัมพันธ์ระหว่างอดีต และปัจจุบัน ที่เชื่อมโยงไปสู่ภาพความคาดหวังที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันของงานวิชาการ ซึ่งจะช่วยให้วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อวางแผนการปฏิบัติงานไปสู่เป้าหมาย และสร้างกรอบวิธีปฏิบัติที่ชัดเจนใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงแห่งการปฏิบัติมากที่สุด

1.3) รู้การออกแบบการวางแผนด้วยหลักการบูรณาการ จากสภาพที่เป็นจริงบนสภาพบริบท และความรู้สึกลึกซึ้งของผู้ร่วมวิจัยที่มีความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน โดยมีเป้าหมายเดียวกันเพื่อพัฒนางานวิชาการ โดยความร่วมมือของบุคคลที่มีความแตกต่างกันดังกล่าว

1.4) รู้วิธีปฏิบัติในการนำหลักการสู่การปฏิบัติ โดยการกระตุ้นให้ผู้ร่วมวิจัยแสดงองค์ความรู้เดิมที่ผู้ร่วมวิจัยมีอยู่ออกมา และผู้วิจัยร่วมแสดงความคิดเห็นในเชิงทฤษฎีหรือหลักการ จากนั้นให้ที่ประชุมร่วมกันอภิปรายและหาข้อสรุปร่วมกัน สร้างเป็นแนวปฏิบัติ โดยดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ข้อสรุปร่วมกันเป็นขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 เล่าเรื่อง(story telling) ในประเด็น/หัวข้อหลักในเรื่องที่ต้องการศึกษา/พัฒนา

ขั้นที่ 2 นำเสนอหลักการ ในประเด็น/หัวข้อหลักในเรื่องที่ต้องการศึกษา/พัฒนาในขั้นที่ 1

ขั้นที่ 3 อภิปราย และประมวลจัดกลุ่มคำพูดหรือการอภิปราย โดยการสังเคราะห์

ขั้นที่ 4 ร่วมกันกำหนดหรือสร้างข้อตกลงในการปฏิบัติร่วมกัน

- 2) ผู้ปกครอง
 - 2.1) รู้วิธีการดูแลบุตร/หลานในการศึกษาเล่าเรียนเพิ่มขึ้น
 - 2.2) รู้วิธีการช่วยเหลือกลุ่มบุคคล หรือโรงเรียนได้ถูกต้องและเหมาะสมตามบทบาทหน้าที่
- 3) ผู้นำท้องถิ่น
 - 3.1) รู้ถึงแนวทางในการร่วมพัฒนาการศึกษา
 - 3.2) รู้ และประยุกต์การนำไปใช้ในงานอื่นของชุมชน/ท้องถิ่น
- 4) ครู
 - 4.1) รู้วิธีปฏิบัติในการร่วมมือกับบุคคล/หน่วยงานช่วยสนับสนุนการเรียนการสอน
 - 4.2) รู้ถึงความรู้สึกของพ่อแม่ที่ห่วงใยและความรักที่มีต่อลูก
- 5) ผู้บริหารโรงเรียน

รู้กระบวนการบริหารและจัดการงานวิชาการอย่างเป็นระบบครบวงจร
- 6) เจ้าหน้าที่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1

รู้วิธีการประสานงาน ส่งเสริมช่วยเหลืองานวิชาการของโรงเรียนในรูปแบบของการทำงานร่วมกันตามหลักการบูรณาการ

ในกรณีระดับกลุ่มบุคคล คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู และคณะผู้ปกครอง นักเรียน ปรากฏผลดังนี้

- 1) รู้วิธีการติดต่อสื่อสาร ประสานงาน และร่วมปฏิบัติกิจกรรม
 - 2) รู้วิธีการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 3) รู้วิธีการแก้ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนางานวิชาการให้ดำเนินไปตามแผนปฏิบัติการ
 - 4) รู้ปัญหาอุปสรรคที่โรงเรียนกำลังเผชิญอยู่
 - 5) รู้กระบวนการวางแผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย ซึ่งจะทำให้ผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ ความสามารถและเจตคติที่ดีต่อการวิจัย และการปฏิบัติงานควบคู่กันไป
 - 6) รู้วิธีการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนเพิ่มขึ้น
- นอกเหนือจากการเข้าร่วมงานปกติที่โรงเรียนเชิญเข้าร่วม
- 7) รู้วิธีการยกย่องเพื่อนร่วมกลุ่ม หรือต่างกลุ่ม ในขณะปฏิบัติงาน
 - 8) รู้วิธีการบันทึกข้อมูลขณะปฏิบัติงาน
 - 9) รู้วิธีทักษะในการทำงานร่วมกันตามแผนปฏิบัติการ โครงการ/กิจกรรม
 - 10) รู้วิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์
 - 11) รู้จักการเสียสละและมีความสามัคคีในกลุ่มและกลุ่มอื่นๆ เพิ่มขึ้น
 - 12) รู้วิธีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัย หรือระหว่างผู้ร่วมวิจัยด้วยกันเอง
 - 13) รู้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบความตรงของข้อมูล

14) รู้วิธีการนำข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในกำกับ ติดตามความก้าวหน้าของโครงการ การประเมินผลโครงการ และนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ อย่างมีเหตุผล และน่าเชื่อถือ

15) รู้วิธีการทบทวนการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาปฏิบัติงานใหม่ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม สามารถจัดปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ให้ลดน้อยลง

16) รู้วิธีการนำเสนอรายงานผลการวิจัยต่อที่ประชุมทีมผู้วิจัย

17) รู้แนวทางในการอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการการสังเกตผลใหม่

18) รู้แนวทางการสรุปผลการวิจัย หรือรายงานผลการปฏิบัติงานวิชาการอย่างเป็นระบบ

19) รู้และมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนในการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการพัฒนาผู้เรียน

ในกรณีระดับโรงเรียน

1) รู้วิธีการบูรณาการแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมงานวิชาการให้เชื่อมโยงกับงานด้านอื่นๆ ของโรงเรียน

2) รู้แนวทางการกระจายอำนาจงานวิชาการ

3) รู้วิธีการสร้างบรรยากาศในการพัฒนางานวิชาการ และการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน

4) รู้เกี่ยวกับการสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง ชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5) รู้วิธีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม

6) รู้การเปลี่ยนวิธีคิดหรือวิธีทำงานใหม่ให้ที่เป็นการทำงานที่เป็นระบบครบวงจรมากขึ้น

7) รู้และมีความเข้าใจในการวางแผน/โครงการ/กิจกรรม และการทบทวนเพื่อการวางแผนใหม่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้

8) รู้ปัจจัย หรือสิ่งที่ทำให้โครงการ/กิจกรรมประสบผลสำเร็จ ซึ่งมีทั้งสภาพแวดล้อมเหมาะสมทั้งภายในโรงเรียนและชุมชนต่างให้การสนับสนุน สถานการณ์เป็นตัวเร่งที่โรงเรียนต้องดำเนินการ แนวทางการปฏิบัติโครงการ/กิจกรรมมีความเหมาะสมกับสภาพบริบท และกลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ผู้ปกครอง/ชุมชน/หน่วยงานให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง เหมาะสมกับยุคสมัย ที่สถานศึกษาต้องมีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างให้เกียรติและการยกย่องให้กำลังใจกันอย่างสม่ำเสมอ ดำเนินการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในห้วงเวลาที่เหมาะสมกับนโยบายของรัฐ และปัญหาของโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายร่วมกันดำเนินการพัฒนาวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในทุกขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วงจร 10 ขั้นตอนที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ของทางราชการนั้นคือ ใช้ในปีงบประมาณ และกลุ่มเป้าหมายได้ทราบและเห็นกระบวนการดำเนินวิจัยอย่างต่อเนื่องทุกขั้นตอน

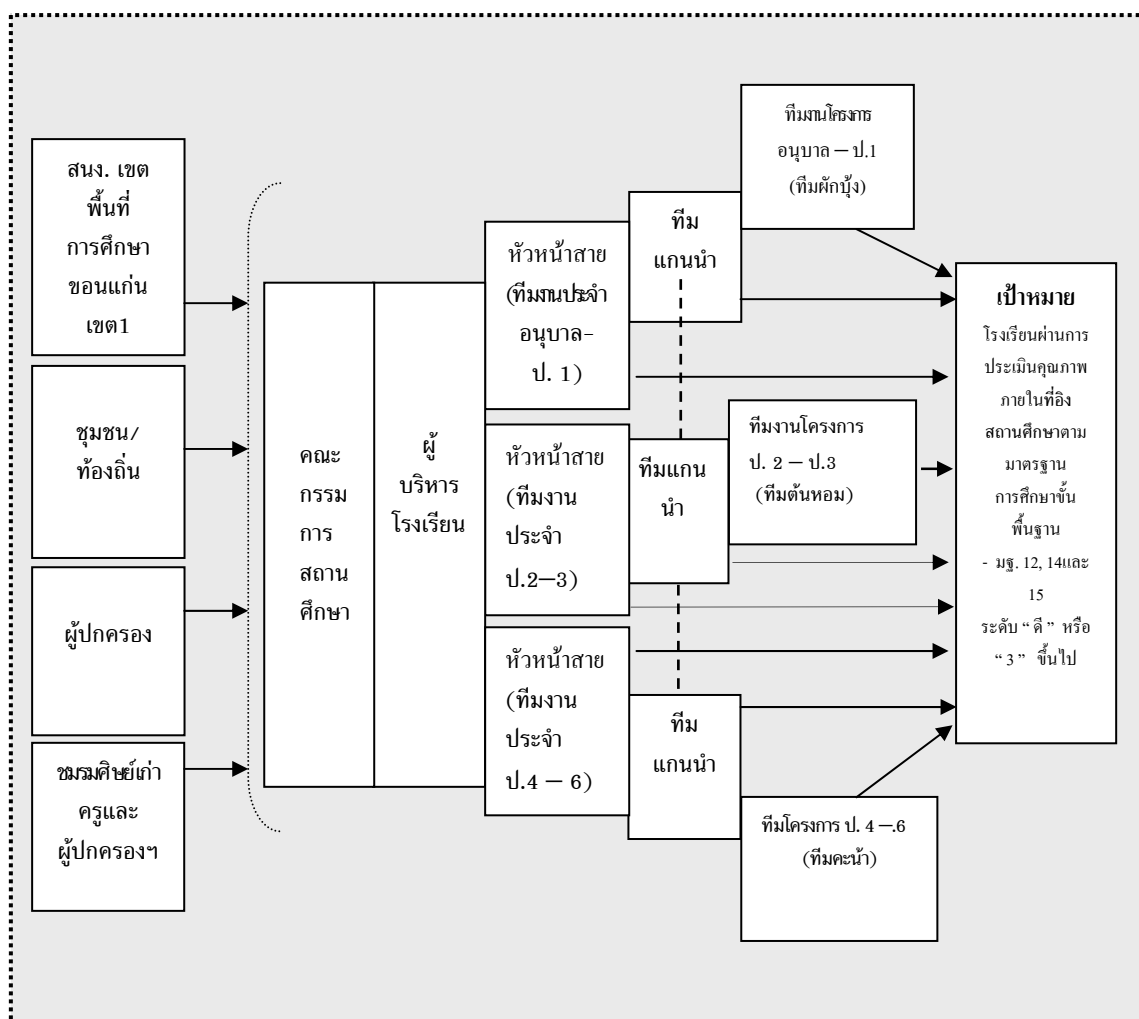
4. องค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง

จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ในวันที่ 19, 26 กันยายน 2551 ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านบึงฉมิม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในวันที่ 26 กันยายน 2551 ณ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านบึงฉมิม ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับองค์ความรู้เกิดจากการปฏิบัติที่เป็นแนวคิดที่มฟุตบอลจากการปฏิบัติใน 2 วงจร 10 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 องค์ความรู้จากการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการบูรณาการ

จากการใช้หลักการ “บูรณาการ” เป็นตัวสอดแทรก (intervention) เพื่อการพัฒนางานวิชาการ โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะผลการปฏิบัติงานในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ของวงจรที่ 1 ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการที่จะใช้ในการพัฒนางานวิชาการ และผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการที่ศึกษาไว้ในบทที่ 2 ของเค้าโครงการวิจัยมานำเสนอให้ผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติม ได้ข้อสรุปที่เป็นองค์ความรู้จากการปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการบูรณาการ 3 กรณีดังนี้

4.1.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการแนวที่มฟุตบอลเชิงรุก ดังภาพที่ 54

ภาพที่ 54 โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการ
แนวทีมฟุตบอลเชิงรุกในโรงเรียนบ้านบึงฉม

4.1.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการเพื่อการบูรณาการที่มีประสิทธิผล

จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ในวันที่ 19, 26 กันยายน 2551 ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านบึงฉม และอาคารอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านบึงฉม ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับหลักการเพื่อการบูรณาการที่มีประสิทธิผล 9 ประการ ดังนี้

- 1) การสร้างมิตรภาพและความเข้าใจร่วมกัน
- 2) กำหนดเป้าหมายชัดเจน
- 3) ศรัทธาผู้นำ
- 4) ยึดโครงสร้าง บทบาทและหน้าที่ในแนวราบ ไม่ใช่แนวตั้ง
- 5) สร้างประโยชน์ร่วมกัน
- 6) การมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

- 7) การมีทีมงานที่หลากหลาย
- 8) มีทุนหรือศักยภาพเดิมก่อนพัฒนา
- 9) มีความเสียสละ

4.1.3 องค์ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนและประสานตามบทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ในวันที่ 19 กันยายน 2551 ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านบึงฉมู และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในวันที่ 26 กันยายน 2551 ณ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านบึงฉมู ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนและประสานตามบทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่จะช่วยให้การบูรณาการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนี้

1. กลุ่มส่งเสริม และสนับสนุนนอกสถานศึกษา ประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ชุมชน/ท้องถิ่น ผู้ปกครอง และชมรมศิษย์เก่า ครู และผู้ปกครองโรงเรียนบ้านบึงฉมู

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 บทบาทและหน้าที่ 1) ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนอย่างใกล้ชิด หรือตามคำร้องขอ 2) ให้การนิเทศงานวิชาการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และ 3) งานอื่นๆ ตามที่โรงเรียนขอความร่วมมือ

1.2 ชุมชน/ท้องถิ่น บทบาทและหน้าที่ 1) สนับสนุนงบประมาณ/ทรัพยากรอื่นๆ และ 2) ร่วมเป็น เครือข่าย

1.3 ผู้ปกครอง บทบาทและหน้าที่ 1) ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้ของบุตร/หลาน หรือผู้ที่อยู่ในปกครอง 2) เป็นพ่อครูแม่ครูช่วยเหลือครูผู้สอน และ 3) งานอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่โรงเรียนขอความร่วมมือ

1.4 ชมรมศิษย์เก่า ครู และผู้ปกครองโรงเรียนบ้านบึงฉมู มีบทบาทและหน้าที่ 1) ให้ความร่วมมือแก่โรงเรียนในอันที่จะส่งเสริมการจัดการศึกษา ศีลธรรม วัฒนธรรม และสวัสดิการต่าง ๆ 2) แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ในการแก้ปัญหา การพัฒนางานวิชาการ และ 3) ร่วมมือกับรัฐบาล องค์กร สมาคม หรือคณะบุคคลในอันที่จะส่งเสริมให้นักเรียน เยาวชน มีความรู้ ความประพฤติ สุขภาพอนามัยดี และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติ

2. กลุ่มปฏิบัติงานในสถานศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้างาน คณะกรรมการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการ ครู (ทีมงานประจำ) ลูกจ้าง และคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง (ทีมโครงการ/ทีมแกนนำ)

2.1 คณะกรรมการสถานศึกษาศึกษา มีบทบาทและหน้าที่ 1) กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนา 2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติราชการประจำปีการศึกษา 3) ให้ความเห็นในการ

จัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องเหมาะสมหรือตามความต้องการของท้องถิ่น 4) กำกับ และติดตามการดำเนินงานของแผนปฏิบัติการและแผนพัฒนาของโรงเรียน 5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน 6) ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ 7) เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป 8) ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน 9) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น 10) ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของโรงเรียน ก่อนเสนอต่อสาธารณชน 11) แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร และ 12) ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียน

2.2 ผู้บริหารโรงเรียน บทบาทและหน้าที่ 1) กำหนดนโยบาย และแผนการปฏิบัติการของโรงเรียน 2) ส่งเสริม และพัฒนาบุคลากรทุกฝ่ายให้มีความรู้ ความสามารถ 3) ปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน 4) เสริมสร้างขวัญ และสวัสดิการของบุคลากร และ 5) นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน และรายงานผลต่อสาธารณชน

2.3 หัวหน้างาน/หัวหน้าสายระดับชั้น มีบทบาทและหน้าที่ 1) ปฏิบัติงานสอน ยุทธศาสตร์ของโรงเรียน 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานในกลุ่มสาระ/งาน 3) กำหนดมอบหมายให้บุคลากรรับผิดชอบงานในกลุ่มสาระ/งาน 4) ร่วมมือกับบุคลากรในกลุ่มสาระ/งาน ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างสร้างสรรค์ 5) ส่งเสริมให้กำลังใจแก่บุคลากรในกลุ่มสาระฯ/งาน 6) นิเทศติดตามประเมินและพัฒนางานกลุ่มสาระฯ/งานอย่างต่อเนื่อง 7) ประสานงานกับกลุ่มงาน/กลุ่มสาระฯ/งานอื่นภายในโรงเรียน และร่วมมือกันดำเนินงานของโรงเรียน 8) เผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณของโรงเรียน 9) ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ดำเนินงานที่เกี่ยวกับคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการ ได้แก่ บทบาทและหน้าที่ (1) วางแผนการดำเนินงานวิชาการ กำหนดสาระรายละเอียดของหลักสูตรระดับโรงเรียน และแนวทางการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนานักเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาวะเศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น (2) จัดทำคู่มือการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา นิเทศ กำกับ ติดตาม ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการแนะแนวให้สอดคล้องและเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการแนะแนวให้เป็นไปตามจุดหมายและแนวทางการดำเนินการของหลักสูตร (4) ประสานความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่างๆ

และชุมชนให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ (5) ประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการใช้หลักสูตรแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องและนำข้อมูลป้อนกลับจากฝ่ายต่าง ๆ มาพิจารณาเพื่อการปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (6) ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ (7) ติดตามผลการเรียนของผู้เรียนรายบุคคล ระดับชั้น ระดับช่วงชั้น และระดับกลุ่มวิชาในแต่ละปีการศึกษา เพื่อปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆของสถานศึกษา (8) ตรวจสอบ ทบทวน ประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู และการบริหารหลักสูตรระดับสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมาแล้วใช้ผลการประเมินเพื่อวางแผนพัฒนาการปฏิบัติงานของครู และการบริหารหลักสูตรในปีการศึกษาต่อไป และ (9) รายงานผลการปฏิบัติงานและผลการบริหารหลักสูตรของสถานศึกษา โดยเน้นผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับเหนือสถานศึกษา สาธารณชนและผู้เกี่ยวข้อง 10) ปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้สอน สำหรับผู้เป็นข้าราชการครูที่มีบทบาทและหน้าที่ (1) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของราชการ รักษาจรรยาบรรณ มารยาทและวินัย และตามระเบียบประเพณี (2) ปฏิบัติตามนโยบาย และแนวปฏิบัติที่ระบุไว้ในจุดเน้น และยุทธศาสตร์ของโรงเรียนให้บังเกิดผล (3) ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน (4) พัฒนาตนทั้งด้านความรู้ เทคนิคการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียน (5) อุทิศเวลาในการอบรม สั่งสอน ดูแลติดตาม พฤติกรรมของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (6) ให้ความรัก ความเมตตาต่อผู้เรียน เสมือนกับบุตรหลานของตน (7) เสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะและผู้เรียน ร่วมมือกับบุคลากรอื่นในการปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ และ (8) ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนอย่างสร้างสรรค์ด้วยความเต็มใจ เต็มเวลา และเต็มความสามารถ

2.4 ทีมแกนนำ มีบทบาทหน้าที่ 1) ประสาน เชื่อมโยง หรือบูรณาการแนวคิดและปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามกรอบการวิจัย และการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวังของโรงเรียน 2) บูรณาการการพัฒนางานวิชาการของกลุ่มกลุ่มผักบุ้ง กลุ่มต้นหอม และกลุ่มผักคะน้า และ 3) งานอื่นๆ ที่ทีมผู้วิจัยมอบหมาย

2.5 ทีมงานโครงการ บทบาทและหน้าที่ 1) ร่วมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา โดยผ่านความเห็นชอบจากผู้บริหารสถานศึกษา 2) ร่วมสร้างสายใยเชื่อมสัมพันธ์อันดีระหว่างครู และผู้ปกครอง 3) สนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนของสถานศึกษา 4) ให้ข้อคิดเห็น และเสนอแนะต่อสถานศึกษาในเรื่องต่างๆที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนและสถานศึกษา 5) จัดการประชุมกรรมการและผู้ปกครองในห้องเรียนตามความเหมาะสมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง 6) จัดทำทำเนียบผู้เรียนและผู้ปกครองโดยละเอียด และส่งมอบสำเนาให้เลขานุการกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในระดับชั้นเรียนและระดับโรงเรียน 7) กรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในระดับโรงเรียนจะต้องรวบรวมข้อมูลและกิจกรรมของแต่ละชั้นนำเสนอโรงเรียนเพื่อดำเนินการต่อไป และ 8) ให้คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองระดับโรงเรียนจัดประชุมใหญ่คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองทุกระดับ ตาม

ความเหมาะสมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และ 9) ปฏิบัติงานในฐานะลูกจ้างสำหรับผู้ที่เป็นลูกจ้างที่มีบทบาทและหน้าที่ (1) ปฏิบัติตามระเบียบ กฎข้อบังคับของโรงเรียนโดยเคร่งครัด (2) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (3) มีความสุภาพ อ่อนน้อมต่อครูผู้ร่วมงานและบุคคลภายนอก และ 4) มีความสามัคคี

4.1.4 องค์ความรู้จากการปฏิบัติเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 19 กันยายน 2551 ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านบึงฉมู และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในวันที่ 26 กันยายน 2551 ณ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านบึงฉมู ในระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้สรุปผลการนำเอากรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามที่กำหนดไว้ในบทที่ 3 มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ข้อสรุปว่า หลักการ 10 จรรยาบรรณ 10 และบทบาท 10 ประการ เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่จะต้องคำนึงถึง แต่อย่างไรก็ตามในการปฏิบัติจริงในครั้งนี้ ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “ขั้นตอน” ดำเนินงานในขั้นตอนที่ 1-9 ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ส่วนขั้นตอนที่ 10 นั้น เป็นการสรุปผลโครงการจึงไม่จำเป็นต้องมีขั้นตอนย่อย มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ ประกอบด้วย ขั้นตอนการสร้างมิตรภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นตอนการสร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกัน ขั้นตอนการสร้างแผนที่การทำงาน (road map) เพื่อการวิจัย และ ขั้นตอนการประเมินและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน ประกอบด้วย ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหา ขั้นตอนการกำหนดปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา ขั้นตอนประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา ขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม และ ขั้นตอนการประเมินและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ ประกอบด้วย ขั้นตอนการกำหนดแนวปฏิบัติ ขั้นตอนปฏิบัติกิจกรรม และขั้นตอนการประเมินและสรุปผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกต ประกอบด้วย ขั้นตอนกำหนดรูปแบบและวิธีการ ขั้นตอนนำเสนอรายงาน และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล ประกอบด้วย ขั้นตอนสังเคราะห์ความรู้ ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน และขั้นตอนประมวลผลและสรุป

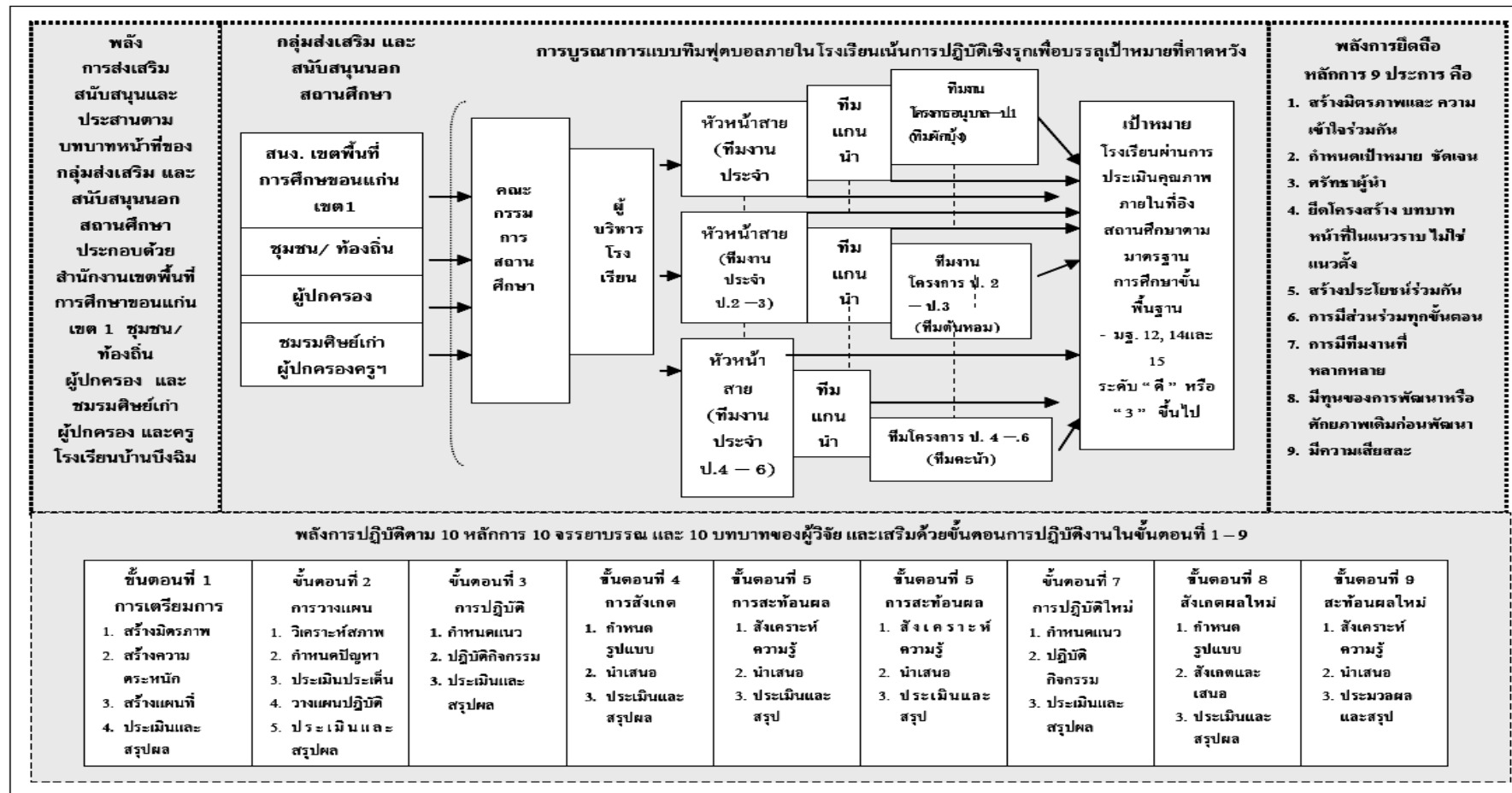
ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ ประกอบด้วย ขั้นตอนนำเสนอรายงาน ขั้นตอนวิเคราะห์และวิพากษ์ ขั้นตอนประเมินปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา ขั้นตอนจัดทำแผนปฏิบัติใหม่ และ ขั้นตอนประเมินและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ ประกอบด้วย ขั้นตอนกำหนดแนวปฏิบัติ ขั้นตอนปฏิบัติกิจกรรม และ ขั้นตอนประเมินและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ ประกอบด้วย ขั้นตอนการกำหนดรูปแบบ และวิธีการ ขั้นตอนการสังเกตและเสนอรายงานผล และการประเมินและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผล ประกอบด้วย ขั้นตอนสังเคราะห์ความรู้ ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน และขั้นตอนประมวลผลและสรุป

จากองค์ความรู้จากการปฏิบัติ ที่ได้ทั้งในกรณีเกี่ยวกับ “การบูรณาการ” เป็นตัวสอดแทรก และในกรณีเกี่ยวกับ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ คือ 1) โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการแนวทีมฟุตบอลใช้รูปแบบการบูรณาการแบบทีมฟุตบอลเชิงรุก 2) ใช้หลักการบูรณาการ 9 ประการ 3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับการบูรณาการ 4) การคำนึงถึงหลักการ 10 จรรยาบรรณ 10 และบทบาท 10 ประการของผู้วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นพื้นฐาน และ 5) มีขั้นตอนย่อยการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน 9 ขั้นตอน ได้ข้อสรุปที่เรียกว่า “กรอบการปฏิบัติ 3 พลังเสริมการบูรณาการเพื่อพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียน บ้านบึงฉม: องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” ดังภาพที่ 55

ภาพที่ 55 กรอบการปฏิบัติ 3 พลังเสริมการบูรณาการเพื่อพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนบ้านบึงฉมูญ: องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็กโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วงจร 10 ขั้นตอนที่ผู้วิจัยดำเนินการเสร็จสิ้นทุกขั้นตอนแล้ว จึงสรุปผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. พื้นที่และเป้าหมายในการวิจัย
2. คำถามการวิจัย
3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. ขั้นตอนการวิจัย
6. สรุปผลการวิจัย
7. อภิปรายผลการวิจัย
8. ข้อเสนอแนะ

1. พื้นที่และเป้าหมายในการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่อง “การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” นี้ เป็นการวิจัยในระดับโรงเรียน ดำเนินการเลือกเป้าหมายด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง ตามคุณลักษณะ 3 ประการคือ ประการที่หนึ่ง เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่ได้มาตรฐานด้านผู้เรียนและไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานการประเมินภายนอกของ สมศ. ประการที่สอง เป็นโรงเรียนที่มีความประสงค์เข้าร่วมพัฒนางานวิชาการด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และร่วมประชุมกับคณะกรรมการสถานศึกษา และตัวแทนชุมชน ในโรงเรียนเพื่อสอบถามความประสงค์ในการร่วมวิจัยในครั้งนี้ และประการสุดท้าย เป็นโรงเรียนที่มีความเป็นไปได้ที่ผู้วิจัยจะสามารถเข้าไปปฏิบัติงานภาคสนามเป็นช่วง ๆ ในปีงบประมาณ พ.ศ.2551 (คาบเกี่ยวระหว่างภาคปลายปีการศึกษา 2550 และภาคต้นปีการศึกษา 2551) โดยพิจารณาในด้านการคมนาคม ความปลอดภัย การประสานงาน ติดต่อที่รวดเร็ว และการเข้าไปเก็บข้อมูลในการสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึกภาพ/เสียงในกิจกรรมที่ดำเนินการ ผลจากการเลือกแบบเจาะจงได้สถานที่ดำเนินการวิจัย คือ โรงเรียนบ้านบึงฉมิตาบลบึงเนียม อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ร่วมวิจัย โดยยึดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโรงเรียน ในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้นจำนวน 66 คน จำแนกเป็น 1) บุคลากรในโรงเรียน 13 คน ประกอบด้วย (1) คณะกรรมการโรงเรียน 9 คน ได้แก่ นายสมัย พันธุ์ชมพู่ นายเคน เมืองแก้ว นายบุญมี สุวรรณสิงห์ นายประสิทธิ์ วินทะจักษ์

นายฮวด ดาทุมมา นางประนอม ทุมโคตร นางทองคำ สำราญดี นายเกตุพงษ์ ภูเวกตานนท์ และนายสุริยา ธนะคำมา (2) ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน คือ นายสุริยา ธนะคำมา ครูผู้สอน 3 คน ได้แก่ นายเกตุพงษ์ ภูเวกตานนท์ นางสาวเอื้อมพร กระแสร์ และ นายวีรบุตร บุรมย์ชัย 2) บุคลากรภายนอกโรงเรียน 53 คน ประกอบด้วย (1) ผู้ปกครองนักเรียน 49 คน ได้แก่ นางสาวกัญญา ผ่องไธ นางรจนา ภาโนมัย นายพล ชัยทอง นางรจนา เวียงแก นางอุลัษวรรณ สีสงคราม นางทองม้วย ทองโคตร น.ส.ดวงกมล ทองแสน น.ส.เกสร สุวรรณธร นายประพัฒน์ หลวงบุญ นางวันเพ็ญ ลิทธิจันทร์เสน นางสุภารัตน์ สีสงคราม นางนงลักษณ์ วินทะจักร์ นางสุภาพร เอกพันธุ์ นางโสภา สมไสย นางสาว จันทรพิชัย นางรุจิรา โพธิ์ศรี นางอุไร พูลเอียด นางสมัย เบ้าเฮียง นางเกสร สุวรรณธร นางบังอร ขวัญทอง นางนงนุช ยศอ่อน นางเสน่ห์ เคนหล้า นายบุรินทร์ ปิดทำ นางหทัยรัตน์ แสงทะมาตร นางลิลล ศรีภูทอง นางนวลฉวี ทำมาน้อย นางบุญเพ็ง โสภาทา นางพาด ไชยลา นายถนอม ฉายาพัคตร์ นางละมุล พาน้ำเที่ยง นางอรุณ คำมา นางกัลยา เทียบอุ่น นางสุดทา โสภาทา นายคณิศร กรพิรวณิช นายกอง สารบุตร นางหนูเพียร บุญทัน นางสาวารญ วงษ์จำปา นางวันเพ็ญ ลิทธิจันทร์เสน นางไพรสาน พงษ์โคกสี นางสาว จันทรพิชัย นางนวลฉวี ทำมาน้อย นางโสภา สมไสย นายประพัฒน์ หลวงบุญ นางอรทัย เอนกนวล นางรุจิรา โพธิ์ศรี นางวิฑูรย์ ลุนลา นางประนอม ฉายาพัฒน์ นางแพง ไม้ลี และ นางสุดทา โสภาทา (2) ผู้ใหญ่บ้าน/กำนันตำบลบึงฉิม 1 คน ได้แก่ นายหนูคล้าย เอนกนวล (3) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเนียม 1 คน คือ นายพิชิต ภาโนมัย และ (4) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 2 คน ได้แก่ นายสามารถ สืบสำราญ ศึกษาพิเศษ (ชำนาญการพิเศษ) และ นายชุมพล สายแสนทอง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (ชำนาญการพิเศษ) โดยผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัย มีบทบาทในลักษณะเป็นความร่วมมือรวมพลัง (collaboration) มีสถานะที่เท่าเทียมกันในการ ร่วมกันคิด ปฏิบัติ สังเกตผล และสะท้อนผลของการวิจัยทั้ง 2 วงจร 10 ขั้นตอน

2. คำถามการวิจัย

2.1 สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพที่คาดหวัง ทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหาหรือบรรลุมลภาวะที่คาดหวังในการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษามีอะไรบ้าง และประเมินเลือกได้ทางเลือกเพื่อการปฏิบัติอะไร

2.2 การนำทางเลือกที่ประเมินได้ไปปฏิบัติ โดยใช้หลักการบูรณาการเป็นตัวสอดแทรก มีปรากฏการณ์การปฏิบัติอย่างไร ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงใด ตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียน เกิดการเรียนรู้อะไร และการวิจัยได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้อะไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาสภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพที่คาดหวัง ทางเลือก เพื่อแก้ปัญหาหรือบรรลุมสภาพที่คาดหวังการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษา การเลือกทางเลือกเพื่อการปฏิบัติ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการนำทางเลือกไปปฏิบัติ ที่มี การใช้หลักการบูรณาการเป็นตัวสอดแทรกและใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.2 เพื่อศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียน และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการนำเอาหลักการบูรณาการมาเป็นตัวสอดแทรก เพื่อพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่เป็นกรณีศึกษา และใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัยตามกรอบแนวคิดของ Mills (2007) ซึ่งจำแนกเป็นสามกลุ่มดังนี้ 1) แบบสังเกต (observation form) ใช้ทั้งแบบมีส่วนร่วม 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) และแบบสัมภาษณ์กลุ่ม (focus group interview) และ 3) แบบตรวจสอบหรือบันทึก (examining/records) เช่น บันทึกอนุทิน (journal) แบบตรวจสอบเอกสาร (archival documents) แผนที่ (maps) เครื่องบันทึกเสียงและบันทึกภาพ (audiotapes and videotapes) หลักฐานสิ่งของ (artifacts) บันทึกภาคสนาม (field notes) แบบติดตามการดำเนินงานโครงการ และแบบประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5. ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัย 2 วงจร 10 ขั้นตอน ในปีงบประมาณ 2551 ได้ดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (preparing) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันพฤหัสบดีที่ 25 ตุลาคม 2550 เวลา 09.00-14.00 น. ณ โรงเรียนบ้านบึงฉมึ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการนำกรอบความคิดของการวิจัยชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัย เสนอแนะและชี้ถึงประโยชน์ที่ผู้ร่วมวิจัยจะได้รับ และยอมรับสิทธิของผู้ที่ไม่ประสงค์ที่จะร่วมวิจัย รวมทั้งสร้างความตระหนักในการวิจัยและการปฏิบัติงานควบคู่กันไปทั้งในตัวบุคคล กลุ่มบุคคล โรงเรียน และชุมชน ตลอดจนวางแผนดำเนินงานร่วมกันตลอดปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนเตรียมการนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมการวิจัยได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสร้างมิตรภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นตอนการสร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกัน ขั้นตอนการสร้างแผนที่การทำงานเพื่อการวิจัย และขั้นตอนการประเมินและสรุป

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (planning) จัดประชุมเชิงปฏิบัติวันที่ 12, 17, 21 ธันวาคม 2550 เวลา 10.00-13.00 น. ณ โรงเรียนบ้านบึงฉมึ เพื่อให้มีการศึกษาวิเคราะห์ให้ทราบถึงสภาพที่เคยเป็นมา สภาพในปัจจุบัน สภาพที่คาดหวัง สภาพปัญหาอุปสรรคของการพัฒนางาน

วิชาการของโรงเรียนที่เป็นภาพรวม การประเมินเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการปรับปรุง แก้ไข หรือพัฒนา การจัดทำแผนปฏิบัติการ (action plan) เพื่อดำเนินงาน การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ โครงการ/กิจกรรมตามแผนปฏิบัติการ โดยแบ่งกลุ่มละ 1 โครงการ/กิจกรรม หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติในขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน และสภาพปัญหา ขั้นตอนการกำหนดปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา ขั้นตอนประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา ขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม และขั้นตอนการประเมินและสรุป

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ (acting) โดยแต่ละกลุ่มนำโครงการ/กิจกรรมที่รับผิดชอบไปปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่จัดทำขึ้นเพื่อให้บรรลุผลในระหว่าง เดือน ธ.ค. 50 - ก.พ. 2551 หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการกำหนดแนวปฏิบัติ ขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม และขั้นตอนการประเมินและสรุป

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล (observing) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการใน วันศุกร์ที่ 15 กุมภาพันธ์ 2551 เวลา 10.00-13.00 น. เพื่อประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งผลที่คาดหวังและที่ไม่คาดหวังและการตีความปรากฏการณ์ต่างๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานว่า เกิดการเรียนรู้และองค์ความรู้ใหม่อะไรบ้างเกี่ยวกับพัฒนางานวิชาการ หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการกำหนดรูปแบบและวิธีการ ขั้นตอนการสังเกตและเสนอรายงานผล และขั้นตอนการประเมินและสรุป

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (reflecting) ประชุมกลุ่มย่อยของแต่ละกลุ่ม วันพุธที่ 14 พฤษภาคม 2551 เวลา 10.00-13.00 น. เพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมด ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข แล้วผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เขียนเป็นสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาโดยภาพรวม ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 3 ขั้นตอน คือ การสังเคราะห์ความรู้ การนำเสนอรายงาน และขั้นตอนการประเมินและสรุป

ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ (re-planning) จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการในวันอังคารที่ 8 กรกฎาคม 2551 เวลา 10.00-13.00 น. เพื่อศึกษาทบทวนผลการดำเนินงาน การถอดบทเรียน และจัดทำแผนปฏิบัติงานใหม่ หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการการปฏิบัติ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน และสภาพปัญหา ขั้นตอนการกำหนดปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา ขั้นตอนการประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา ขั้นตอนการวางแผนปฏิบัติการ/โครงการฯ และขั้นตอนการประเมินและสรุป

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติการใหม่ (re-acting) โดยแต่ละกลุ่มปัญหา นำแผนปฏิบัติการที่จัดทำขึ้นไปปฏิบัติให้บรรลุผล มีแนวการดำเนินงานเหมือนกับขั้นตอนที่ 3 ระหว่างเดือน พ.ค. - ก.ย. 2551 หลังสิ้นสุดการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการกำหนดแนวปฏิบัติ ขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม และขั้นตอนการประเมินและสรุป

ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ (re-observing) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันศุกร์ที่ 29 สิงหาคม 2551 เวลา 10.00-13.00 น. เพื่อประเมินผลที่เกิดขึ้น ทั้งผลที่คาดหวังและที่ไม่คาดหวัง ทั้งทางบวกและลบ และการตีความปรากฏการณ์ต่างๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานว่า เกิดการเรียนรู้และองค์ความรู้ใหม่อะไรบ้างเกี่ยวกับพัฒนางานวิชาการโดยใช้หลักการบูรณาการ มีแนวทางปฏิบัติเหมือนกับขั้นตอนที่ 4 ซึ่งมีข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการกำหนดรูปแบบและวิธีการ ขั้นตอนการสังเกตและเสนอรายงานผล และขั้นตอนการประเมินและสรุป

ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (re-reflecting) ดำเนินการวิจัยเหมือนกับขั้นตอนที่ 5 คือ จัดประชุมกลุ่มของแต่ละกลุ่ม ในวันศุกร์ที่ 19 กันยายน 2551 เวลา 10.00-13.00 น. หลังวันจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติในขั้นตอนที่ 8 เพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งหมด การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น องค์ความรู้ที่ได้รับ และข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข แล้วผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เขียนเป็นสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาโดยรวม แล้วจัดทำเป็นเอกสาร โดยใช้แนวคิดและข้อสรุปในการดำเนินงานเช่นเดียวกับการการปฏิบัติในขั้นตอนที่ 5 ที่มีการปฏิบัติงาน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสังเคราะห์ความรู้ ขั้นตอนการนำเสนอรายงาน และขั้นตอนการประเมินและสรุป

ขั้นตอนที่ 10 การสรุปผล (conclusion) มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการสรุปผลการวิจัย ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1-9 และการถอดบทเรียน พร้อมแสดงข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสาร ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การเรียนรู้และองค์ความรู้จากการปฏิบัติ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ตกลงร่วมกันจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการขึ้นในวันที่ 19 กันยายน 2551 เวลา 10.00-13.00 น. และการประชุมเชิงวิชาการในวันที่ 26 กันยายน 2551 เวลา 09.00-15.30 น. ณ โรงเรียนบ้านบึงฉมึ เพื่อหาข้อสรุปในประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติจริง 2) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และ 3) องค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง สำหรับกิจกรรมในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย การประชุมปฏิบัติการ การจัดนิทรรศการ การฉายภาพวิทัศน์ การแสดงของนักเรียน ผู้ปกครอง การจำหน่ายผลผลิตนักเรียนและชุมชน และการตรวจสอบภาพ

6. สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย นำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เรียงตามลำดับดังนี้

6.1 สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพที่คาดหวัง ทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาหรือบรรลุมสภาพที่คาดหวังการพัฒนางานวิชาการ

6.1.1 สภาพงานวิชาการของโรงเรียนที่เคยเป็นมา โรงเรียนบ้านบึงฉมึก่อตั้งมาเมื่อปี พ.ศ. 2480 สภาพของโรงเรียนด้านบริหารจัดการทั่วไปได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล และมีชุมชนเข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ส่วนงานวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนให้ความสำคัญในการเรียนการสอน เป็นประเด็นหลักรองลงมา คือ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการพัฒนาหลักสูตรตามลำดับ ในช่วงปี พ.ศ. 2546 โรงเรียนเริ่มมี

การพัฒนาอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพราะมีระบบการประกันคุณภาพภายในและคุณภาพภายนอก เข้ามาในระบบโรงเรียน ส่วนสภาพปัญหาด้านวิชาการที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เด็กขาดทักษะการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ ครูขาดทักษะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีการพัฒนาน้อย หรือปัญหาครูมีภารกิจอื่น ไม่ได้สอนอย่างเต็มที่ ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาภายในที่มีสาเหตุจากครูไม่ครบชั้น โรงเรียนจัดโครงสร้างบทบาทหน้าที่ของครู หรือเครือข่ายที่เกี่ยวข้องไม่ชัดเจนเกิดความสับสนในการปฏิบัติงาน ไม่มีการกระจาย ภาระงานทั้งหมดจึงตกอยู่ที่ผู้บริหารโรงเรียนเพียงคนเดียว

6.1.2 สภาพปัจจุบันงานวิชาการของโรงเรียน ในปี พ.ศ. 2550 โรงเรียนบ้านบึงฉมึ เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 49 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียน 1 คน ครูผู้สอน 3 คน ครูพี่เลี้ยง 1 คน และนักการภารโรง 1 คน บุคลากรมี วุฒิปริญญาโท 1 คน และปริญญาตรี 3 คน มีชั่วโมงสอนคนละ 25 ชั่วโมง/สัปดาห์ (สอนประจำชั้น) และได้รับการพัฒนาเฉลี่ยปีละ 3 ครั้ง/ปี/คน ผู้บริหารโรงเรียนและครูทั้งหมดไม่ได้พักในหมู่บ้าน แต่ครูพี่เลี้ยงและนักการภารโรงได้พักอยู่ในหมู่บ้าน สภาพงานวิชาการปัจจุบันของโรงเรียน โรงเรียนดำเนินการจัดดำเนินการเรียนการสอน เป็นประเด็นหลัก รองลงมา คือ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้อ การวัดและประเมินผล การพัฒนาหลักสูตร และการประกันคุณภาพภายในและภายนอก โรงเรียนตามลำดับ

6.1.3 สภาพปัญหาในปัจจุบัน โรงเรียนบ้านบึงฉมึมีปัญหาที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ ปัญหานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ โดยเฉพาะในรายวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ปัญหาด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีน้อย การเรียนการสอนไม่สามารถทำได้อย่างที่เพราะครูไม่ครบชั้น และครูผู้สอนจบการศึกษาไม่ตรงตามรายวิชาเอก วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนที่จะมาช่วยแก้ปัญหาครูไม่ครบชั้น มีไม่เพียงพอโดยเฉพาะสื่อด้านเทคโนโลยี และปัญหาโรงเรียนไม่ผ่านการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียน ครู และนักเรียน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากปัญหาสำคัญสองประการ คือ ปัญหาครูผู้สอนไม่ครบชั้น และงบประมาณอุดหนุนจากรัฐมีจำกัด แต่โรงเรียนมีจุดเด่นคือ ชุมชนให้การสนับสนุนโรงเรียนมาโดยตลอด

6.1.4 สภาพที่คาดหวัง โรงเรียนบ้านบึงฉมึ มุ่งหวังผ่านการประเมินมาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐานอิงสถานศึกษาในมาตรฐานที่ 12, 14 และ 15 มีค่าระดับ “ดี” หรือ ระดับ “3” ขึ้นไป

6.1.5 การประเมินทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาหรือบรรลุมิติสภาพที่คาดหวัง ในการประเมินทางเลือกในการแก้ปัญหาและพัฒนางาน โดยกำหนดพัฒนาโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐาน ในมาตรฐานที่โรงเรียนได้รับการประเมินต่ำกว่ามาตรฐานหรือต้องการพัฒนา มาตรฐานให้สูงขึ้น

การประเมินทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาหรือบรรลุลักษณะที่คาดหวัง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาทางเลือกฯ ดังนี้ 1) ปัญหามีผลกระทบต่อโรงเรียนหรือไม่ 2) ปัญหามีความยากง่ายแค่ไหนในการแก้ไข 3) โรงเรียนมีความพร้อมในการแก้ไขมากน้อยเพียงใด 4) ได้รับความร่วมมือในการแก้ปัญหาจากส่วนไหนบ้าง 5) ปัญหานั้นสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานบังคับบัญชาหรือไม่ 6) เป็นปัญหาที่บุคคล กลุ่ม และโรงเรียนต้องการแก้ไขและพัฒนามากที่สุด

หลังจากใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ปรากฏว่าทำให้ได้มาตรฐานในการแก้ปัญหาและพัฒนางานวิชาการ 3 มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบบริหารและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย โดยโรงเรียนได้จัดทำเป็นแผนปฏิบัติการงานวิชาการ จำนวน 3 โครงการเพื่อแก้ไขมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนางานวิชาการ คือ

- 1) โครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร
- 2) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและสาระหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ
- 3) โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย

6.2 การเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ และองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง

6.2.1 การเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติจริง จำแนกเป็นสองลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงตามที่คาดหวัง และการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดหวัง ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงตามที่คาดหวัง

ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในประเด็นสภาพที่คาดหวังของโรงเรียนบ้านบึงฉม คือ การมุ่งหวังที่ผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในมาตรฐานที่ 12, 14 และ 15 อิงสถานศึกษามีค่าระดับ “ดี” หรือ ระดับ “3 ” ขึ้นไป และทีมผู้วิจัยได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการงานวิชาการร่วมกัน จำนวน 3 โครงการเพื่อแก้ไขและพัฒนามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนางานวิชาการ คือ 1) โครงการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร 2) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและสาระหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายซึ่งนำเสนอผลการดำเนินงานที่คาดหวัง โดยภาพรวมโครงการ/กิจกรรมที่บรรลุผลที่คาดหวัง จากการดำเนินโครงการ จำนวน 3 โครงการ 17 กิจกรรม พบว่า โดยภาพรวมสำเร็จทั้ง 3 โครงการ และมีกิจกรรมที่สำเร็จ 16 กิจกรรม ดังนี้

โครงการที่ 1 โครงการพัฒนาการจัดองค์กรโครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการ และพัฒนาองค์การอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยบรรลุผลสำเร็จ 5 ตัวชี้วัด 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำโครงสร้างฯ การเยี่ยมบ้านนักเรียน การศึกษาดูงาน ฝ่าป่าการศึกษา และจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์และสื่อการสอนโปรแกรมสำเร็จรูป จากสภาพเดิมก่อนการดำเนินงานโครงการนี้ หรือมาตรฐานที่ 12 โรงเรียนมีฐานข้อมูลเดิมในมาตรฐานนี้อยู่ระดับ 2.60 หรือ “พอใช้” และทีมผู้วิจัยตั้งเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวังไว้ที่ค่าระดับ 3.00 หรือ “ดี” ขึ้นไป ผลการดำเนินงานเมื่อประเมินแล้วสามารถดำเนินการได้อยู่ที่ค่าระดับ 3.20

โครงการที่ 2 โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 7 ตัวชี้วัด 5 กิจกรรม บรรลุผลสำเร็จ 6 ตัวชี้วัด 4 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาดูงาน กิจกรรมพ่อครูแม่ครู และการนิเทศการสอน แต่ในภาพรวมของโครงการฯ มีผลการดำเนินการอยู่ในระดับ 3.00 หรือ “ดี” ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวังที่ตั้งไว้ที่ระดับ 3.00 หรือ “ดี” ขึ้นไป จากโรงเรียนมีข้อมูลฐานเดิมในมาตรฐานที่ 14 อยู่ระดับ 2.65 หรือ “พอใช้” **โครงการที่ 3** โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายด้วยหลักการ บูรณาการ บรรลุผลสำเร็จ 7 ตัวชี้วัด 7 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการวางแผนจัดกิจกรรม การดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมค่านิยมที่ดีงาม กิจกรรมสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาไทย กิจกรรมกีฬา ดนตรี ศิลปะ และกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย จากสภาพเดิมก่อนดำเนินงานมาตรฐานที่ 15 โรงเรียนมีฐานข้อมูลเดิมในมาตรฐานนี้อยู่ระดับ 2.90 หรือ “ดี” และทีมผู้วิจัยตั้งเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวังไว้ที่ค่าระดับ 3.00 หรือ “ดี” ขึ้นไป ผลการดำเนินงานเมื่อประเมินแล้วสามารถดำเนินการได้อยู่ที่ค่าระดับ 3.28

จากการดำเนินงานทั้ง 3 โครงการ โดยภาพรวมผ่านสภาพที่คาดหวังหรือเป้าหมายของโรงเรียน คือ ผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในมาตรฐานที่ 12, 14 และ 15 อิงสถานศึกษามีค่าระดับ “ดี” หรือระดับ “3 ” ขึ้นไป โดยภาพรวมโครงการ/กิจกรรมประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ แต่เมื่อพิจารณารายการกิจกรรมพบว่า มีกิจกรรมที่ไม่สำเร็จ 1 กิจกรรม คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าระดับ “2” หรือ “พอใช้” ของโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนี้

2) การเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดหวัง

การเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดหวังหลังจากการวิจัยครั้งนี้ เกิดขึ้นใน 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับโรงเรียน ดังนี้

2.1) ระดับบุคคล ประกอบด้วย นักเรียน ครู ผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียน

นักเรียน พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น ได้แก่ การไม่ใช้ยาเสพติด เชื่อฟังพ่อแม่ นอนตื่นไม่สาย เชื่อฟังผู้ใหญ่และมีระเบียบวินัยเพิ่มขึ้น ตั้งใจเรียนสนใจ

ค้นคว้า มีความอดทนอดกลั้นในการเรียน เรียนรู้ได้อย่างมีความสุขไม่ขาดเรียน รู้จักการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และใช้คอมพิวเตอร์ในการเรียนรู้เพิ่มมากยิ่งขึ้น และสนใจใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในโรงเรียน เช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในปีการศึกษา 2551 ดังผลการทดสอบ O-NET ปีการศึกษา 2551 ชั้น ป.6 วิชาภาษาไทยมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 43.93 สูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับจังหวัด (42.54%) และระดับประเทศ (42.02) ส่วนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์มีค่าต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยระดับจังหวัดและระดับประเทศ (43.75%)

ครู พบว่า ครูศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการคละชั้น และสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพิ่มขึ้น และใช้สื่อ/ใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนและมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังจะเห็นได้จากการที่ครูผู้สอนจำนวน 3 คน ไม่ยื่นคำร้องขอย้าย 1 คน ซึ่งแต่เดิมทุกปีครูจะยื่นคำร้องขอย้ายทุกคน

ผู้บริหารโรงเรียน พบว่า มีความรู้และเข้าใจทักษะการบริหารงานวิชาการ รู้เทคนิควิธีการส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งจากภายใน และนอกโรงเรียนมากยิ่งขึ้น และดำเนินงานบริหารจัดการงานวิชาการอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยศึกษา บทบาทและหน้าที่ของตนเองด้วยความเข้าใจและนำสู่การปฏิบัติ

ผู้ปกครองนักเรียน พบว่า ผู้ปกครองมีทัศนคติเปลี่ยนไปจากเดิม มีทัศนคติคิดว่า การจัดการศึกษาเป็นของโรงเรียน เปลี่ยนเป็นการจัดการศึกษาต้องอาศัยทั้งทาง โรงเรียน บ้าน และชุมชน นอกจากนี้มีพฤติกรรมเอาใจใส่ดูแลบุตร/หลานของตนเองในการศึกษามากขึ้น และเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนรู้การพัฒนาโรงเรียนมากกว่าเดิม เพราะเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

2.2) ระดับกลุ่มบุคคล ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครู คณะผู้ปกครองนักเรียน

คณะกรรมการสถานศึกษา พบว่า รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ชัดเจน เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน เป็นหัวแรงใหญ่ในการระดมทรัพยากร มาบริหารจัดการศึกษา เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน ปัจจัยการบริหารในโรงเรียนมีความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมและกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น ทำงานใกล้ชิดโรงเรียนมากยิ่งขึ้น ประสานข้อมูล/ความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน และติดตามการทำงานของโรงเรียนที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

คณะครู พบว่า กล้าแสดงความคิดเห็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สามารถประสานการทำงานเป็นทีมรู้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ช่วยเหลือเพื่อนร่วมวิชาชีพในการพัฒนาตนเอง และผู้เรียน การทำงานมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน

คณะผู้ปกครองนักเรียน พบว่า รู้จักการรวมกลุ่ม ประสานการทำงานระหว่างกลุ่มแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการศึกษาและร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและหาหนทางแก้ไขร่วมกันได้

2.3) ระดับโรงเรียน พบว่า โรงเรียนมีหลักสูตรท้องถิ่น มีคู่มือการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องโรงเรียนการทำงานเป็นระบบครบวงจรตั้งแต่การมีวิสัยทัศน์ มีแผนกลยุทธ์ แผน ปฏิบัติการ โครงการ/กิจกรรม การติดตาม กำกับ การประเมินผล และการรายงานผล ผู้บริหารมีการนิเทศการสอนเพิ่มขึ้น ชุมชนให้การสนับสนุนเงินสดเพื่อใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น 5 เท่าจากปกติที่เคยได้ปีละ 30,000 -35,000 บาท เป็น 160,231 บาท ผู้ปกครองส่งบุตรหลานเข้าเรียนเพิ่มขึ้น ดังสถิติจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นจากเดิมในปีการศึกษา 2550 มีจำนวนทั้งสิ้น 49 คน ปีการศึกษา 2551 มีจำนวนทั้งหมด 51 คน เพิ่มขึ้น 2 คน และปีการศึกษา 2552 มีจำนวนทั้งหมด 55 คน เพิ่มขึ้น 3 คน

6.2.2 การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคลและระดับโรงเรียน ปรากฏดังนี้

1) ระดับบุคคล ประกอบด้วย ผู้วิจัย ผู้ปกครอง ผู้นำท้องถิ่น ครูผู้บริหารโรงเรียน และเจ้าหน้าที่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ดังนี้

ผู้วิจัย พบว่า ผู้วิจัยรู้วิธีการสร้างมิตรภาพกับผู้ร่วมวิจัยและเรียนรู้การสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยที่มีความแตกต่างกัน รู้การเชื่อมโยงภาพความสัมพันธ์ระหว่างอดีตและปัจจุบันที่เชื่อมโยงไปสู่ภาพความคาดหวังที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันของงานวิชาการ รู้การออกแบบการวางแผนด้วยหลักการบูรณาการจากสภาพที่เป็นจริงบนสภาพบริบท และความรู้สึนึกคิดของผู้ร่วมวิจัยที่มีความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน และรู้วิธีปฏิบัติในการนำหลักการสู่การปฏิบัติโดยการกระตุ้นให้ผู้ร่วมวิจัยแสดงองค์ความรู้เดิมที่ผู้ร่วมวิจัยมีอยู่ออกมา และผู้ร่วมวิจัยแสดงความคิดเห็นในเชิงทฤษฎีหรือหลักการร่วมกันได้ข้อสรุปร่วมกันเป็นขั้นดังนี้ ขั้นที่ 1 เล่าเรื่อง (story telling) ในประเด็น/หัวข้อหลักในเรื่องที่ต้องการศึกษา/พัฒนา ขั้นที่ 2 นำเสนอหลักการ ในประเด็น/หัวข้อหลักในเรื่องที่ต้องการศึกษา/พัฒนา ในขั้นที่ 1 ขั้นที่ 3 อภิปราย และประมวลจัดกลุ่มคำพูดหรือการอภิปราย โดยการสังเคราะห์ ขั้นที่ 4 ร่วมกันกำหนดหรือสร้างข้อตกลงในการปฏิบัติร่วมกัน

ผู้ปกครอง พบว่า ผู้ปกครองรู้วิธีการดูแลบุตร/หลานในการศึกษาเล่าเรียนเพิ่มขึ้น และรู้วิธีการช่วยเหลือกลุ่มบุคคล หรือโรงเรียนได้ถูกต้องและเหมาะสมตามบทบาทหน้าที่

ผู้นำท้องถิ่น พบว่า ผู้นำท้องถิ่นรู้ถึงแนวทางในการร่วมพัฒนาการศึกษาและประยุกต์การนำไปใช้ในงานอื่นของชุมชน/ท้องถิ่น

ครู พบว่า ครูรู้วิธีปฏิบัติในการร่วมมือกับบุคคล/หน่วยงานช่วยสนับสนุน การเรียนการสอน และรู้ถึงความรู้สึกของพ่อแม่ที่ห่วงใยและความรักที่มีต่อลูก

ผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน รู้กระบวนการบริหารและ จัดการงานวิชาการอย่างเป็นระบบครบวงจร

ศึกษานิเทศก์และนักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาขอนแก่น เขต 1 รู้วิธีการประสานงาน ส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลืองานวิชาการของ โรงเรียนในรูปแบบของการทำงานร่วมกันตามหลักการบูรณาการ

2) ระดับกลุ่มบุคคล พบว่า กลุ่มบุคคลที่ร่วมวิจัย (1) รู้วิธีการติดต่อสื่อสาร ประสานงาน และร่วมปฏิบัติกิจกรรม (2) รู้วิธีการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การ วิเคราะห์ข้อมูล (3) รู้วิธีการแก้ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนางานวิชาการให้ดำเนินไปตามแผนปฏิบัติการ (4) รู้ปัญหาอุปสรรคที่โรงเรียนกำลังเผชิญอยู่ (5) รู้กระบวนการวางแผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ของผู้ร่วมวิจัย ซึ่งจะทำให้ผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ ความสามารถและเจตคติที่ดีต่อการวิจัย และการ ปฏิบัติงานควบคู่กันไป (6) รู้วิธีการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนางานวิชาการของ โรงเรียนเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากการเข้าร่วมงานปกติที่โรงเรียนเชิญเข้าร่วม (7) รู้วิธีการยกย่อง เพื่อนร่วมกลุ่ม หรือต่างกลุ่ม ในขณะปฏิบัติงาน (8) รู้วิธีการบันทึกข้อมูลขณะปฏิบัติงาน (9) รู้วิธี ทักไข้ในการทำงานร่วมกันตามแผนปฏิบัติการ โครงการ/กิจกรรม (10) รู้วิธีการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นในการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ (11) รู้จักการเสียสละและมีความสามัคคี ในกลุ่มและกลุ่มอื่น ๆ เพิ่มขึ้น (12) รู้วิธีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัย หรือ ระหว่างผู้ร่วมวิจัยด้วยกันเอง (13) รู้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบ ความตรงของข้อมูล (14) รู้วิธีการนำข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการกำกับ ติดตามความก้าวหน้า ของโครงการ การประเมินผลโครงการ และนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ อย่างมีเหตุผล และน่าเชื่อถือ (15) รู้วิธีการทบทวนการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาปฏิบัติงานใหม่ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม สามารถจัดปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ให้ลดน้อยลง (16) รู้วิธีการนำเสนอรายงานผลการวิจัย ต่อที่ประชุมทีมผู้วิจัย (17) รู้แนวทางในการอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากการการ สังเกตผลใหม่ (18) รู้แนวทางการสรุปผลการวิจัย หรือรายงานผลการปฏิบัติงานวิชาการอย่าง เป็นระบบ และ (19) รู้และมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนในการให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ในการพัฒนาผู้เรียน

3) ระดับโรงเรียน พบว่า บุคลากรในโรงเรียน (1) รู้วิธีการบูรณาการ แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมงานวิชาการให้เชื่อมโยงกับงานด้านอื่น ๆ ของโรงเรียน (2) รู้แนวทางการ กระจายอำนาจงานวิชาการ (3) รู้วิธีการสร้างบรรยากาศในการพัฒนางานวิชาการ และการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน (4) รู้เกี่ยวกับการสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจระหว่าง โรงเรียนและผู้ปกครอง ชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (5) รู้วิธีการจัดทำรายงานผลการ ดำเนินงานแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม (6) รู้การเปลี่ยนวิธีคิดหรือวิธีทำงานใหม่ให้เป็นการทำงาน

ที่เป็นระบบครบวงจรมากขึ้น (7) รู้และมีความเข้าใจในการวางแผน/โครงการ/กิจกรรม และการทบทวนเพื่อการวางแผนใหม่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ และ (8) รู้ปัจจัย หรือสิ่งที่ทำให้โครงการ/กิจกรรมประสบผลสำเร็จ ซึ่งมีทั้งสภาพแวดล้อมเหมาะสมทั้งภายในโรงเรียนและชุมชนต่างให้การสนับสนุน สถานการณ์เป็นตัวเร่งที่โรงเรียนต้องดำเนินการ แนวทางการปฏิบัติโครงการ/กิจกรรมมีความเหมาะสมกับสภาพบริบทและกลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ผู้ปกครอง/ชุมชน/หน่วยงานให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง เหมาะสมกับยุคสมัยที่สถานศึกษาต้องมีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างให้เกียรติและยกย่องให้กำลังใจกันอย่างสม่ำเสมอ ดำเนินการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการ บูรณาการในห้วงเวลาที่เหมาะสมกับนโยบายของรัฐ และปัญหาของโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายร่วมกันดำเนินการพัฒนาวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในทุกขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการใช้กระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วงจร 10 ขั้นตอนที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ของทางราชการนั้นคือ ใช้ในปีงบประมาณ และกลุ่มเป้าหมายได้ทราบและเห็นกระบวนการดำเนินวิจัยอย่างต่อเนื่องทุกขั้นตอน

6.2.3 องค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง

องค์ความรู้เกิดจากการปฏิบัติที่เป็นแนวคิดที่มפותบอลจากการปฏิบัติใน 2 วงจร 10 ขั้นตอน ดังนี้

1) องค์ความรู้จากการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการบูรณาการ ซึ่งจากการใช้หลักการ “บูรณาการ ” เป็นตัวสอดแทรกเพื่อพัฒนางานวิชาการ โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะผลการปฏิบัติงานในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ของวงจรที่ 1 ได้้องค์ความรู้จากการปฏิบัติ เกี่ยวข้องกับการบูรณาการ 3 กรณีดังนี้ คือ

1.1) องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดโครงสร้างการบริหารและจัดการงาน วิชาการตามหลักการบูรณาการแนวทีมฟุตบอลเชิงรุก โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ศึกษาจากแนวคิดของวิโรจน์ สารรัตน์ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้ในบทที่ 2 และได้นำเสนอต่อที่ประชุมผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในวันที่ 25 ตุลาคม 2550 ณ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนบ้านบึงฉิม ซึ่งเป็นโครงสร้าง แนวราบที่มีการกำหนดเป้าหมายสภาพที่คาดหวังไว้อย่างชัดเจน และเน้นการบริหารจัดการเพื่อ บรรลุเป้าหมายนั้นในเชิงรุกในลักษณะการบูรณาการสรรพกำลังจากทุกฝ่ายตามบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะเชิงอุปมาเสมือนทีมฟุตบอล ที่มีลักษณะเป็นเป็นกลุ่มปฏิบัติงานภายในภาคสนามเชิงรุก ประกอบด้วย 1) กองหน้า คือ ทีมงานโครงการ ได้แก่ ครูผู้สอนประจำชั้น/รายวิชา ผู้ปกครอง นักเรียนในชั้นนั้น ๆ ตัวแทนชุมชน และตัวแทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 2) กองกลาง คือ บุคคลที่ทีมงานเป็นผู้คัดเลือกทำหน้าที่เป็นทีมแกนนำ ในการประสานงาน เชื่อมโยง และปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานวิชาการตามที่ได้รับมอบหมาย และ 3) กองหลัง คือ หัวหน้ากลุ่มสาระ/ หัวหน้างานวิชาการของโรงเรียนทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน และร่วมปฏิบัติงานกับทีมแกนนำ/ ทีมงานโครงการ และ 4) ผู้รักษาประตู คือ ผู้บริหารโรงเรียน ทำหน้าที่บริหารจัดการทีมฟุตบอล

ตามนโยบายของคณะกรรมการการศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด นอกจากนี้ยังมีผู้ส่งเสริมสนับสนุนภายนอกโรงเรียนประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ชุมชน ผู้ปกครอง และชมรมศิษย์เก่า เพื่อร่วมกันปฏิบัติงานสู่เป้าหมายเดียวกันคือ โรงเรียนผ่านการประเมินคุณภาพภายในที่อิงสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 12, 14 และ 15 มีระดับคุณภาพ ระดับ “ดี” หรือ “3” ขึ้นไป

1.2) องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการเพื่อการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ 9 ประการ ดังนี้ คือ การสร้างมิตรภาพและความเข้าใจร่วมกัน การกำหนดเป้าหมายชัดเจน ความสำเร็จ ผู้นำ การยึดโครงสร้างบทบาทและหน้าที่ในแนวทาง การสร้างประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วม ทุกขั้นตอน การมีทีมงานที่หลากหลาย การมีทุนหรือศักยภาพเดิมก่อนพัฒนา และความเสียสละ

1.3) องค์ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนและประสานตาม บทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่จะช่วยให้การบูรณาการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ ดังนี้

1.3.1) กลุ่มส่งเสริม และสนับสนุนนอกสถานศึกษา ประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ชุมชน/ท้องถิ่น ผู้ปกครอง และชมรมศิษย์เก่า ครู และผู้ปกครองโรงเรียนบ้านบึงฉม

1.3.1.1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 มีบทบาทและหน้าที่ (1) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนอย่างใกล้ชิด หรือ ตามคำร้องขอ (2) ให้การนิเทศงานวิชาการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และ (3) งานอื่นๆ ตามที่ โรงเรียนขอความร่วมมือ

1.3.1.2) ชุมชน/ท้องถิ่น มีบทบาทและหน้าที่ (1) สนับสนุน งบประมาณ/ทรัพยากรอื่นๆ และ 2) ร่วมเป็นเครือข่าย

1.3.1.3) ผู้ปกครอง มีบทบาทและหน้าที่ (1) ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้ของบุตร/หลานหรือผู้ที่อยู่ในปกครอง (2) เป็นพ่อครูแม่ครูช่วยเหลือครูผู้สอน และ (3) งานอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่โรงเรียนขอความร่วมมือ

1.3.1.4) ชมรมศิษย์เก่า ครู และผู้ปกครองโรงเรียน บ้านบึงฉม มีบทบาทและหน้าที่ (1) ให้ความร่วมมือแก่โรงเรียนในอันที่จะส่งเสริมการจัดการศึกษา ศีลธรรม วัฒนธรรม และสวัสดิการต่างๆ (2) แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ ในการแก้ปัญหา การพัฒนางานวิชาการ และ (3) ร่วมมือกับรัฐบาล องค์กร สมาคม หรือบุคคล ในอันที่จะส่งเสริมให้นักเรียน เยาวชนมีความรู้ ความประพฤติ สุขภาพอนามัยดี และยึดมั่นใน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติ

1.3.2) กลุ่มปฏิบัติงานในสถานศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการ สถานศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้างาน ครู (ทีมงานประจำ) ลูกจ้าง และ คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง (ทีมโครงการ/ทีมแกนนำ) มีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1.3.2.1) คณะกรรมการสถานศึกษา มีบทบาทและหน้าที่

1) กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนา 2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา 3) ให้ความเห็นในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องเหมาะสมหรือตามความต้องการของท้องถิ่น 4) กำกับ และติดตามการดำเนินงานของแผนปฏิบัติการและแผนพัฒนาของโรงเรียน 5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน 6) ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ 7) เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป 8) ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน 9) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น 10) ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของโรงเรียน ก่อนเสนอต่อสาธารณชน 11) แต่งตั้งที่ปรึกษา และหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร และ 12) ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียน

1.3.2.2) ผู้บริหารโรงเรียน มีบทบาทและหน้าที่ (1)

กำหนดนโยบาย และแผนการปฏิบัติการของโรงเรียน (2) ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรทุกฝ่ายให้มีความรู้ ความสามารถ (3) ปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน (4) เสริมสร้างขวัญ และสวัสดิการของบุคลากร และ (5) นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน และรายงานผลต่อสาธารณชน

1.3.2.3) หัวหน้าสาย/หัวหน้างาน มีบทบาทและหน้าที่

1) ปฏิบัติงานสนองยุทธศาสตร์ของโรงเรียน 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานในกลุ่มสาระ/งาน 3) กำหนดมอบหมายให้บุคลากรรับผิดชอบงานในกลุ่มสาระ/งาน 4) ร่วมมือกับบุคลากรในกลุ่มสาระ/งาน ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างสร้างสรรค์ 5) ส่งเสริมให้กำลังใจแก่บุคลากรในกลุ่มสาระฯ/งาน 6) นิเทศติดตามประเมินและพัฒนางานกลุ่มสาระฯ/งานอย่างต่อเนื่อง 7) ประสานงานกับกลุ่มงาน/กลุ่มสาระฯ/งานอื่นภายในโรงเรียน และร่วมมือกันดำเนินงานของโรงเรียน 8) เผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณของโรงเรียน 9) ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ ได้แก่ บทบาทและหน้าที่ (1) วางแผนการดำเนินงานวิชาการ กำหนดสาระรายละเอียดของหลักสูตรระดับโรงเรียน และแนวทางการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนานักเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาวะเศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น (2) จัดทำคู่มือการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา นิเทศ กำกับ ติดตาม ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการแนะแนวให้

สอดคล้องและเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการแนะแนวให้เป็นไปตามจุดหมายและแนวทางการดำเนินการของหลักสูตร (4) ประสานความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และชุมชนให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพ (5) ประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการใช้หลักสูตรแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องและนำข้อมูลป้อนกลับจากฝ่ายต่าง ๆ มาพิจารณาเพื่อการปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (6) ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ (7) ติดตามผลการเรียนของผู้เรียนรายบุคคล ระดับชั้น ระดับช่วงชั้น และระดับกลุ่มวิชาในแต่ละปีการศึกษา เพื่อปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา (8) ตรวจสอบ ทบทวน ประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู และการบริหารหลักสูตรระดับสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมาแล้วใช้ผลการประเมินเพื่อวางแผนพัฒนาการปฏิบัติงานของครู และการบริหารหลักสูตรในปีการศึกษาต่อไป และ (9) รายงานผลการปฏิบัติงานและผลการบริหารหลักสูตรของสถานศึกษา โดยเน้นผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการบริหารหลักสูตรระดับเหนือสถานศึกษา สาธารณชนและผู้เกี่ยวข้อง 10) ปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้สอน ที่มีบทบาทและหน้าที่ (1) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของราชการ รักษาจรรยาบรรณ มารยาทและวินัย และตามระเบียบประเพณี (2) ปฏิบัติตามนโยบาย และแนวปฏิบัติที่ระบุไว้ในจุดเน้น และยุทธศาสตร์ของโรงเรียนให้บังเกิดผล (3) ประพฤติปฏิบัติตน ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน (4) พัฒนาตนทั้งด้านความรู้ เทคนิคการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียน (5) อุทิศเวลาในการอบรม สั่งสอน ดูแลติดตาม พฤติกรรมของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (6) ให้ความรัก ความเมตตาต่อผู้เรียน เสมือนกับบุตรหลานของตน (7) เสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะและผู้เรียน ร่วมมือกับบุคลากรอื่นในการปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ และ (8) ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนอย่างสร้างสรรค์ด้วยความเต็มใจ เต็มเวลา และเต็มความสามารถ

1.3.2.4) ทีมแกนนำ บทบาทหน้าที่ มีบทบาทหน้าที่

1) ประสาน เชื่อมโยง หรือบูรณาการแนวคิดและปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามกรอบการวิจัย และการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือสภาพที่คาดหวังของโรงเรียน 2) บูรณาการการพัฒนางานวิชาการของกลุ่มกลุ่มฝึกบึง กลุ่มต้นหอม และกลุ่มฝึกคะน้ำ และ 3) งานอื่นๆ ที่ทีมผู้วิจัยมอบหมาย

1.3.2.5) ทีมงานโครงการ หรือทีมโครงการ มีบทบาท

และหน้าที่ 1) ร่วมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาโดยผ่านความเห็นชอบจากผู้บริหารสถานศึกษา 2) ร่วมสร้างสายใยเชื่อมสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและผู้ปกครอง 3) สนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนของสถานศึกษา 4) ให้ข้อคิดเห็น และเสนอแนะต่อสถานศึกษาในเรื่องต่างๆที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนและสถานศึกษา 5) จัดการประชุมกรรมการและผู้ปกครองในห้องเรียนตามความเหมาะสมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง 6) จัดทำเนียบผู้เรียนและผู้ปกครองโดยละเอียด และส่ง

มอบสำเนาให้เลขานุการกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในระดับชั้นเรียนและระดับโรงเรียน 7) กรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในระดับโรงเรียนจะต้องรวบรวมข้อมูลและกิจกรรมของแต่ละชั้นนำเสนอโรงเรียนเพื่อดำเนินการต่อไป และ 8) ให้คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองระดับโรงเรียนจัดประชุมใหญ่ คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองทุกระดับ ตามความเหมาะสมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และ 9) ปฏิบัติงานในฐานะลูกจ้างสำหรับผู้ที่เป็นลูกจ้าง ที่มีบทบาทและหน้าที่ (1) ปฏิบัติตามระเบียบกฎข้อบังคับของโรงเรียนโดยเคร่งครัด (2) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (3) มีความสุภาพ อ่อนน้อมต่อครู ผู้ร่วมงานและบุคคลภายนอก และ (4) มีความสามัคคี

1.4) องค์ความรู้จากการปฏิบัติเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากองค์ความรู้จากการปฏิบัติที่ได้ทั้งในกรณีเกี่ยวกับ “การบูรณาการ”

เป็นตัวสอดแทรก และในกรณีเกี่ยวกับ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ คือ 1) โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการแนวทีมฟุตบอลใช้รูปแบบการบูรณาการแบบทีมฟุตบอลเชิงรุก 2) ใช้หลักการบูรณาการ 9 ประการ 3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับการบูรณาการ 4) ดำเนินถึง 10 หลักการ 10 จรรยาบรรณ และ 10 บทบาท ประการของผู้วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นพื้นฐาน และ 5) มีขั้นตอนย่อยการดำเนินงานในการปฏิบัติจริงในครั้งนี้ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับ “ขั้นตอนย่อย” ดำเนินงานในขั้นตอนที่ 1-9 ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมีดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ ประกอบด้วย ขั้นตอนย่อยการสร้างมิตรภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกัน การสร้างแผนที่การทำงานเพื่อการวิจัย และการประเมินและสรุป ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยการวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหา การกำหนดปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา การประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา การวางแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม และการประเมินและสรุป ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยการกำหนดแนวปฏิบัติ การปฏิบัติกิจกรรม และการประเมินและสรุป ขั้นตอนที่ 4 การสังเกต ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย การกำหนดรูปแบบและวิธีการ การนำเสนอรายงาน และการประเมินและสรุป ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยการสังเคราะห์ความรู้ การนำเสนอรายงาน และการประเมินและสรุป ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยการนำเสนอรายงาน การวิเคราะห์และวิพากษ์ การประเมินปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา การจัดทำแผนปฏิบัติใหม่ และการประเมินและสรุป ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยการกำหนดแนวปฏิบัติ การปฏิบัติกิจกรรม และการประเมินและสรุป ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยการกำหนดรูปแบบและวิธีการ การสังเกตและเสนอรายงานผล และขั้นตอนการประเมินและสรุป และขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผล ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยการสังเคราะห์ความรู้ การนำเสนอรายงาน และการประเมินและสรุป ส่วนขั้นตอนที่ 10 นั้นเป็นการสรุปผลโครงการจึงไม่จำเป็นต้องมีขั้นตอนย่อย

7. การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอภิปรายในประเด็นจากคำถามการวิจัย และประเด็นอื่นๆ ที่พบจากการวิจัย รวม 4 ประเด็น ประกอบด้วย 1) สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพที่คาดหวัง ทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาในการปฏิบัติ 2) สภาพการเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติจริง 3) การเรียนรู้ จากการปฏิบัติจริง และ 4) องค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริงตามลำดับ ดังนี้

7.1 สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพที่คาดหวัง ทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาในการปฏิบัติ

สภาพงานวิชาการของโรงเรียนที่เคยเป็นมา (ก่อนปีงบประมาณ พ.ศ. 2550) โรงเรียนบ้านบึงฉมึ ก่อตั้งมาเมื่อปี พ.ศ. 2480 สภาพของโรงเรียนด้านบริหารจัดการทั่วไปได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล และมีชุมชนเข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเห็นได้ว่าโรงเรียนได้จัดตั้งขึ้นโดยคำเรียกร้องของประชาชนในสมัยนั้น โดยในระยะเริ่มแรกประชาชนต้องใช้จ่ายเงินเพื่อสร้างอาคารเรียน จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนก่อน จากนั้นรัฐก็จะให้การสนับสนุน ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นการเข้าร่วมกัน หรือบูรณาการกันมาตั้งแต่เริ่มแรก ทั้งในด้านทรัพย์สิน อาคารสถานที่ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อมาที่ประชาชนมีหน้าที่ต้องบริจาคช่วยโรงเรียน แต่ประชาชนก็เต็มใจ ส่วนงานวิชาการผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนให้ความสำคัญในด้านการเรียนการสอน เป็นประเด็นหลักสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาลี สะตะ (2549), พิธาน พันทอง (2548), อภินันท์ นาเลาะห์ (2545) รองลงมา คือ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลตามลำดับและในช่วงปี พ.ศ. 2546 โรงเรียนเริ่มมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพราะมีระบบการประกันคุณภาพภายในและคุณภาพภายนอกเข้ามาในระบบโรงเรียน ส่วนสภาพปัญหาด้านวิชาการที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เด็กขาดทักษะการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ ครูขาดทักษะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีการพัฒนาน้อย หรือปัญหาครูมีภารกิจอื่นไม่ได้สอนอย่างเต็มที่ ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาภายในที่มีสาเหตุมาจากครูไม่ครบชั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ส่วนโรงเรียนจัดโครงสร้างบทบาทหน้าที่ของครูหรือเครือข่ายที่เกี่ยวข้องไม่ชัดเจน สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของวิโรจน์ สารัตนะ (2551) ที่ให้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนที่มีประสิทธิผลต้องอาศัยเป้าหมายที่ชัดเจนและท้าทาย ซึ่งส่งผลให้ครูเกิดความสับสนในการปฏิบัติงานไม่มีการกระจายงาน จึงทำให้ภาระงานตกอยู่กับผู้บริหารเพียงคนเดียว

สภาพปัจจุบันงานวิชาการของโรงเรียน ปัจจุบัน (ปีงบประมาณ 2550) โรงเรียนบ้านบึงฉมึ เปิดสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 49 คน มีบุคลากรเป็นผู้บริหาร 1 คน ครูผู้สอน 3 คน ครูพี่เลี้ยง 1 คน และนักการภารโรง 1 คน มีวุฒิปริญญาโท 1 คน และปริญญาตรี 3 คน มีชั่วโมงสอน 25 ชั่วโมง/สัปดาห์ (สอนประจำชั้น)

และได้รับการพัฒนาเฉลี่ยปีละ 3 ครั้ง/ปี/คน ผู้บริหารและครูทั้งหมดไม่ได้พักในหมู่บ้าน จะมีก็เฉพาะแต่ครูพี่เลี้ยงและนักการภารโรงเท่านั้นที่พักอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งสภาพดังกล่าว แสดงให้เห็นสภาพการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น โดยโรงเรียนบ้านบึงฉิม มีผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนครบตามเกณฑ์ที่รัฐกำหนดแต่ไม่ครบทุกชั้นเรียน จึงต้องจัดการเรียนแบบมีคละชั้น ประกอบด้วย ห้องเรียนระดับชั้นอนุบาลและชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ห้องเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3 และห้องเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งสอดคล้องและคล้ายกับสภาพการจัดชั้นเรียนของโรงเรียนขนาดเล็กอื่นๆ ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ

สภาพงานวิชาการปัจจุบันของโรงเรียน มีการดำเนินการจัดดำเนินการเรียนการสอนเป็นประเด็นหลัก รองลงมา คือ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาหลักสูตร และการประกันคุณภาพภายในและภายนอกโรงเรียนตามลำดับ ครูมีความสามารถและความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ในสภาพครูไม่ครบชั้นเรียนเพิ่มขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ สืบเนื่องจากโรงเรียนมีข้อมูลผลการดำเนินงานจากการประเมินตนเอง (SAR) และการประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) ซึ่งจากการสังเกตของผู้วิจัยจะเห็นว่า ครูผู้สอนทุกคนจะดำเนินการจัดจัดการเรียนการสอนเป็นหลัก ไม่ค่อยพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เพราะใช้หลักสูตรจากส่วนกลางบ้าง หรือถ้าเป็นหลักสูตรที่โรงเรียนจัดทำ ก็เป็นการจัดทำร่วมกับกลุ่มโรงเรียน หรือศูนย์ประสานงาน ซึ่งสภาพดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนสามารถพัฒนาคุณภาพงานวิชาการให้ทำสำเร็จได้ และไม่สำเร็จได้ไปพร้อมๆ กัน เช่น รายวิชาภาษาไทยก็สามารถทำให้สำเร็จได้ แต่ขณะเดียวกันในการพัฒนารายวิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ก็ไม่สามารถทำให้มีคุณภาพได้เช่นเดียวกับรายวิชาไทย ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเกตพบว่า ในแต่ละวันครูผู้สอนทุกคนจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยเป็นหลัก และตามด้วยวิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ประกอบกับโรงเรียนไม่มีครูที่จบวิชาเอกคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จึงอาจเป็นสาเหตุที่ส่งผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออกมาเช่นนี้

สภาพปัญหา โรงเรียนบ้านบึงฉิม มีปัญหาหลายประการที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาด้านการพัฒนาหลักสูตรสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราพร รังคะราช (2548), นกมล นพเคราะห์ (2546) ด้านการเรียนการสอนไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่เพราะครูไม่ครบชั้นและสอนไม่ตรงตามเอกวิชา ด้านวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่จะมาช่วยแก้ปัญหาครูไม่ครบชั้นก็มีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะสื่อด้านเทคโนโลยี และปัญหาโรงเรียนไม่ผ่านการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาลี สะตะ (2549), และ อภินันท์ นาเลาะห์ (2545) ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียน ครู และนักเรียน ทั้งนี้สืบเนื่องจากปัญหาสำคัญสองประการคือ ปัญหาครูผู้สอนไม่ครบชั้น และงบประมาณอุดหนุนจากรัฐมีจำกัด

สภาพที่คาดหวัง โรงเรียนบ้านบึงฉิม มุ่งหวังที่จะผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานอิงสถานศึกษาในมาตรฐานที่ 12,14 และ 15 มีค่าระดับ “ดี” หรือ ระดับ

“3” ขึ้นไป ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย มุ่งหวังให้โรงเรียนบ้านบึงจิม เป็นโรงเรียนที่ผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อรองรับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)

การประเมินทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา โดยการประเมินทางเลือกในการแก้ปัญหาและพัฒนางาน วิชาการ โดยกำหนดพัฒนาโรงเรียนให้ได้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในมาตรฐานที่โรงเรียนได้รับการประเมินต่ำกว่ามาตรฐาน และต้องการพัฒนางานวิชาการควบคู่กันไป โดยประเมินทางเลือกจากหลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้ 1) ปัญหามีผลกระทบต่อโรงเรียนหรือไม่ 2) ปัญหามีความยากง่ายแค่ไหนในการแก้ไข 3) โรงเรียนมีความพร้อมในการแก้ไขมากน้อยเพียงใด 4) ได้รับความร่วมมือในการแก้ปัญหาจากส่วนไหนบ้าง 5) ปัญหานั้นสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานบังคับบัญชาหรือไม่ 6) เป็นปัญหาที่บุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียนต้องการแก้ไขและพัฒนามากที่สุด ทำให้ได้มาตรฐานในการแก้ปัญหาและพัฒนางานวิชาการ 3 มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ 1) มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบบริหารและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร 2) มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 3) มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย โดยจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการงานวิชาการ จำนวน 3 โครงการเพื่อแก้ไขมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนางานวิชาการ คือ 1) โครงการการพัฒนาการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและจัดงานวิชาการและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร 2) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและสาระหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 3) โครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายนี้ มีเหตุผลสำคัญ คือ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย มุ่งหวังให้โรงเรียนมีการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนที่มีประสิทธิผล ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีตัวกระตุ้นคือ การบูรณาการ เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bartol et al. (1998) ที่ให้ทัศนะไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงในองค์กรหนึ่ง ๆ อาจเปลี่ยนแปลงได้ที่โครงสร้าง (structure) เทคโนโลยี (technology) คน (people) และวัฒนธรรม (culture) โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องอาศัยตัวการในการเปลี่ยนแปลง (change agent)

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการนำทางเลือกไปปฏิบัติ ที่มีการใช้หลักการบูรณาการเป็นตัวสอดแทรก และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หลังจากที่โรงเรียนดำเนินโครงการ/กิจกรรมการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการแล้ว ทำให้โรงเรียนมีการพัฒนามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานที่ 12, 14 และ 15 ผ่านการประเมินอิงสถานศึกษาโดยมีค่าระดับ 3.20, ค่าระดับ 3.00 และค่าระดับ 3.28 ตามลำดับ นั้น อาจเนื่องจาก มีการปฏิบัติงานด้วย 3 พลังเสริมการบูรณาการเพื่อพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนบ้านบึงจิม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ คือ 1) โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการแนวทีมฟุตบอล

ใช้รูปแบบการบูรณาการแบบทีมฟุตบอลเชิงรุก 2) ใช้หลักการบูรณาการ 9 ประการ 3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับการบูรณาการ 4) การคำนึงถึง 10 หลักการ 10 จรรยาบรรณ และ 10 บทบาท ของผู้วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นพื้นฐาน และ 5) มีขั้นตอนย่อยการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน 9 ขั้นตอน

7.2 สภาพการเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติจริง จากการที่โรงเรียนผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในมาตรฐานที่ 12, 14 และ 15 อิงสถานศึกษามีค่าระดับ “ดี” หรือ ระดับ “3” ขึ้นไป แต่มีกิจกรรมที่ไม่บรรลุผลตามที่คาดหวังคือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นั้น อาจเนื่องจากครูผู้สอนทั้งโรงเรียนไม่ได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่น: การปลูกผัก ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันพัฒนาขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โดยความเป็นจริงในทางปฏิบัติแล้ว ผู้บริหารและครูผู้สอนยังให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนการเรียนรู้ในระดับน้อย จึงส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ ขาดทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน ถึงแม้ว่า ครูผู้สอนจะใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่รัฐจัดส่งให้เพื่อใช้ประกอบในการจัดการเรียนการสอน แต่แผนการจัดการเรียนรู้สำเร็จรูปนั้น ครูผู้สอนขาดการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพบริบท วัฒนธรรมและบรรยากาศการเรียนรู้ของโรงเรียน จึงอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ที่พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่มีนักเรียนมีคุณภาพค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับสถานศึกษาขนาดอื่น แต่อย่างไรก็ตามโรงเรียนก็พยายามที่จะพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ และนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปปฏิบัติ ดังเห็นได้จากการที่ นายเกตุพงษ์ ภูเกตานนท์ ที่เป็นครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 แผนการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น จนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างได้ผล ซึ่งรายละเอียดได้กล่าวไว้ในวงจรที่ 2 ขั้นตอนที่ 6-9 แล้ว นอกจากนี้ นายเกตุพงษ์ ภูเกตานนท์ ยังนำผลการจัดการเรียนรู้นี้ นำไปเสนอขอเลื่อนวิทยฐานะเป็นครูชำนาญการพิเศษด้วย

กรณีการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล ทั้งที่นักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย เชื้อฟุ้งพ่อแม่ นอนตื่นไม่สาย เชื้อฟุ้งผู้ใหญ่และมีระเบียบวินัยเพิ่มขึ้น ตั้งใจเรียนสนใจค้นคว้า มีความอดทนอดกลั้นในการเรียน เรียนรู้ได้อย่างมีความสุขไม่ขาดเรียน รู้จักการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และใช้คอมพิวเตอร์ในการเรียนรู้เพิ่มมากยิ่งขึ้น และสนใจใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในโรงเรียน ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในปีการศึกษา 2551 ดังผลการทดสอบ O-NET ปีการศึกษา 2551 ชั้น ป.6 รายวิชาภาษาไทย มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 43.93 สูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับจังหวัด (42.54%) และระดับประเทศ (42.02%) ส่วนรายวิชาคณิตศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 32.57 และรายวิชาวิทยาศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 42.50 ยังมีค่าต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยระดับจังหวัดและระดับประเทศคือค่าเฉลี่ยร้อยละ 43.59 และ ค่าเฉลี่ยร้อยละ 51.18 ตามลำดับ การเปลี่ยนแปลง

ด้านครูที่มีและใช้แผนการจัดเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่รัฐจัดส่งมาให้เพิ่มขึ้นและใช้สื่อ/ใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนและมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในส่วนผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้และเข้าใจทักษะการบริหารงานวิชาการ รู้เทคนิควิธีการส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งจากภายในและนอกโรงเรียนมากยิ่งขึ้น และดำเนินงานบริหารจัดการงานวิชาการอย่างเป็นระบบครบวงจร ด้านผู้ปกครองนักเรียน มีทัศนคติเปลี่ยนไปที่ต้องร่วมมือกันระหว่างโรงเรียน บ้าน และชุมชน นอกจากนี้มีพฤติกรรมเอาใจใส่ดูแลบุตร/หลานของตนเองในการศึกษามากขึ้น และเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนรู้การพัฒนาโรงเรียนมากกว่าเดิม

ในส่วนการเปลี่ยนแปลงระดับกลุ่มบุคคล ทั้งคณะกรรมการสถานศึกษา รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองชัดเจน เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ด้านคณะครูที่กล้าแสดงความคิดเห็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สามารถประสานการทำงานเป็นทีมรู้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ช่วยเหลือเพื่อนร่วมวิชาชีพในการพัฒนาตนเอง และผู้เรียน การทำงานมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน ด้านคณะผู้ปกครองนักเรียน รู้จักการรวมกลุ่ม ประสานการทำงานระหว่างกลุ่มแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการศึกษา และร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและหาหนทางแก้ไขร่วมกันได้ และเกิดการเปลี่ยนแปลงระดับโรงเรียน โดยมีหลักสูตรท้องถิ่น มีคู่มือการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนการทำงานเป็นระบบครบวงจร ชุมชนให้การสนับสนุนเงินสดเพื่อใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น และโรงเรียนมีการพัฒนามาตรฐานการศึกษาขึ้นพื้นฐาน มีมาตรฐานที่ 12,14 และ 15 อยู่ในระดับ “ดี” หรือ “3” ซึ่งสูงขึ้นตามเป้าหมายหรือความคาดหวังของการดำเนินงานพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีเช่นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า สืบเนื่องมาจากการบูรณาการองค์ประกอบทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่เป็นตัวเชื่อมโยง หรือผสมผสาน หรือเป็นตัวบูรณาการ 9 องค์ประกอบ คือ 1) การสร้างมิตรภาพและความเข้าใจร่วมกัน 2) กำหนดเป้าหมายชัดเจน 3) ครีธาผู้นำ 4) ยึดโครงสร้างบทบาทและหน้าที่ในแนวราบ ไม่ใช่แนวตั้ง 5) สร้างประโยชน์ร่วมกัน 6) การมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน 7) การมีทีมงานที่หลากหลาย 8) มีทุนหรือศักยภาพเดิมก่อนพัฒนา และ 9) มีความเสียสละซึ่งสอดคล้องกับที่ นางลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวาณิช (2544) ได้สรุป แนวทางการเปลี่ยนแปลงทั้งโรงเรียนโดยมีเป้าหมายให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในโครงการ Comprehensive School Reform Demonstration (CSRD) ที่เป็นโครงการที่มีการบูรณาการองค์ประกอบรวม 9 องค์ประกอบ คือ 1) ยุทธวิธีอิงวิจัย ทุกกลยุทธ์และวิธีการที่ใช้เป็นนวัตกรรมที่มีงานวิจัยสนับสนุน 2) การออกแบบมีการออกแบบให้การทำงานทุกอย่างร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ 3) การพัฒนาทางวิชาชีพมีการพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างดีและต่อเนื่อง 4) การกำหนดเป้าหมายที่วัดได้ 5) การสนับสนุนภายในโรงเรียน 6) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน 7) ความช่วยเหลือสนับสนุนทางเทคนิคจากภายนอก 8) ยุทธวิธีการประเมิน มีการประเมินการดำเนินงานทุกรูปแบบ และการประสานทรัพยากร 9) มีการระดมทรัพยากรจากทุกแหล่งมาใช้

7.3 การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

จากผลการวิจัยที่พบว่า บุคคล ประกอบด้วย ผู้วิจัย ผู้ปกครอง ผู้นำท้องถิ่น ครูผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ และนักวิเคราะห์นโยบายและแผน ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 กลุ่มบุคคลหมายถึงกลุ่มบุคคลที่ร่วมวิจัย และโรงเรียนหมายถึงบุคลากรในโรงเรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงหลายประการนั้น อาจสืบเนื่องมาจากการที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้รับการพัฒนาทั้งความรู้ และประสบการณ์ที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน/ชุมชน สอดคล้องกับศักยภาพบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียน ประกอบกับฐานะของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีความเท่าเทียมกันในการวิจัย จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบทั้งการคิด การปฏิบัติ การสังเกตผล และการสะท้อนผล จึงทำให้เกิดแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม เพื่อเป้าหมายของการพัฒนาคือ โรงเรียนบ้านบึงฉิมผ่านการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่อิงสถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนได้รับประโยชน์ และมีคุณภาพอันเป็นผลจากการ

พัฒนาผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Heron (1996), Ubben et al. (2001) ที่กล่าวถึง การพัฒนาครูต้องให้ความสำคัญและคำนึงถึง แผนงานหรือโครงการที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน (results-driven education) การมุ่งให้ครูคิดอย่างเป็นระบบ (system thinking) และการเรียนรู้ในตัวครูเกิดจากการเป็นผู้กระทำ(active)

7.4 องค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง

จากผลการวิจัยที่พบว่า องค์ความรู้จากการปฏิบัติที่ได้ทั้งในกรณีเกี่ยวกับ “การบูรณาการ” เป็นตัวสอดแทรก และในกรณีเกี่ยวกับ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ คือ 1) โครงสร้างการบริหารและจัดการงานวิชาการตามหลักการบูรณาการแนวทีมฟุตบอลใช้รูปแบบการบูรณาการแบบทีมฟุตบอลเชิงรุก 2) ใช้หลักการบูรณาการ 9 ประการ 3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับการบูรณาการ 4) คำนึงถึง 10 หลักการ 10 จรรยาบรรณ และ 10 บทบาทของผู้วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นพื้นฐาน และ 5) มีขั้นตอนย่อยการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน ทำให้ได้กรอบแนวคิดเพื่อการปฏิบัติ 3 พลังเสริมการบูรณาการเพื่อพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนบ้านบึงฉิม: องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” ดังแสดงในรายละเอียดหน้าต่อไป

ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่เป็นกรอบแนวคิด และนำไปสู่การปฏิบัตินี้ทำให้การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการของโรงเรียนขนาดเล็ก บรรลุเป้าหมาย คือ จากการดำเนินงานทั้ง 3 โครงการ โดยภาพรวมผ่านสภาพที่คาดหวัง หรือ เป้าหมายของโรงเรียน คือ ผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในมาตรฐานที่ 12, 14 และ 15 อิงสถานศึกษามีค่าระดับ “ดี” หรือระดับ “3” ขึ้นไป เป็นเพราะว่า มีการใช้ 3 พลังเสริม การบูรณาการ ที่ประกอบด้วย 1) พลังการปฏิบัติตาม 10 หลักการ 10 จรรยาบรรณ และ 10 บทบาทของผู้วิจัย และเสริมด้วยขั้นตอนการปฏิบัติงานในขั้นตอนที่ 1 – 9 2) พลังการส่งเสริม สนับสนุนและประสานตามบทบาทหน้าที่ของกลุ่มส่งเสริม และสนับสนุนนอกสถานศึกษา ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ชุมชน/ท้องถิ่น ผู้ปกครอง และชมรมศิษย์เก่า ผู้ปกครอง และครูโรงเรียนบ้านบึงฉมิม และ 3) พลังการยึดถือหลักการ 9 ประการ คือ (1) สร้าง มิตรภาพและความเข้าใจร่วมกัน (2) กำหนดเป้าหมาย ชัดเจน (3) ศรัทธาผู้นำ (4) ยึดโครงสร้าง บทบาท หน้าที่ในแนวราบ ไม่ใช่แนวตั้ง (5) สร้างประโยชน์ร่วมกัน (6) การมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน (7) การมีทีมงานที่ หลากหลาย (8) มีทุนของการพัฒนาหรือศักยภาพเดิมก่อนพัฒนา และ (9) มีความเสียสละ สำหรับการนำกรอบแนวคิดทั้ง 3 พลังไปปฏิบัติ จะต้องดำเนินการบูรณาการ แบบทีมฟุตบอลภายในโรงเรียนเน้นการปฏิบัติเชิงรุกเพื่อบรรลุเป้าหมายที่คาดหวัง โดยการ จัดโครงสร้างแนวราบที่มีการกำหนดเป้าหมายสภาพที่คาดหวังไว้อย่างชัดเจน และเน้นการบริหารจัดการ เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นในเชิงรุกในลักษณะการบูรณาการสรรพกำลังจากทุกฝ่ายตามบทบาทหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องในลักษณะเชิงอุปมาเสมือนทีมฟุตบอล ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มปฏิบัติงานภายในภาคสนามเชิงรุก ได้แก่ กองหน้า ได้แก่ ทีมงานโครงการ ประกอบด้วย ครูผู้สอนประจำชั้น/รายวิชา ผู้ปกครอง นักเรียนในชั้นนั้น ๆ ตัวแทนชุมชน และตัวแทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 กองกลาง ประกอบด้วย บุคคลที่ทีมงานเป็นผู้คัดเลือกทำหน้าที่เป็นทีมแกนนำ ในการประสานงาน เชื่อมโยง และปฏิบัติงานเพื่อพัฒนางานวิชาการตามที่ได้รับมอบหมาย กองหลัง ประกอบด้วยหัวหน้ากลุ่มสาระ/หัวหน้างานวิชาการของโรงเรียนทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน และร่วมปฏิบัติงานกับทีมแกนนำ/ ทีมงานโครงการ และผู้รักษาประตู คือ ผู้บริหารโรงเรียน ทำหน้าที่บริหารจัดการทีมฟุตบอลตาม นโยบายของคณะกรรมการสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด นอกจากนี้ยังมีผู้ส่งเสริมสนับสนุน ภายนอกโรงเรียนประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ชุมชน ผู้ปกครอง และชมรมศิษย์เก่า เป็นต้น ซึ่งกรอบแนวคิดและแนวปฏิบัตินี้ สอดคล้องกับแนวคิด ของวิโรจน์ สารรัตนะ (2550) ที่ เสนอในการนำกรอบแนวคิดการเป็น “ทีมฟุตบอล” มาใช้เป็นกรอบโครงสร้างการทำงาน เนื่องจาก ทีมฟุตบอล ตัวผู้เล่นทุกคนต่างจะช่วยเสริมซึ่งกันและกันรุกไปข้างหน้า เพื่อการบรรลุเป้าหมาย ของการได้ประตูจากฝ่ายตรงข้าม ซึ่งก็จะทำให้การบริหารหรือการทำงานเชิงบูรณาการเกิดขึ้นได้อย่าง เป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับแนวคิดในการบูรณาการของ เกษม จันท์แก้ว (2547) ที่ได้กล่าวถึง ลักษณะการบูรณาการ ที่สามารถบูรณาการภายในระบบย่อย ภายในพื้นที่หรือระหว่างระบบย่อย

หรือระหว่างพื้นที่ได้ ซึ่งก็คือ การบูรณาการระหว่างทีมงานประจำ ทีมแกนนำ และทีมงานโครงการ ภายในโรงเรียนเน้นการปฏิบัติเชิงรุกเพื่อบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังนั่นเอง

8. ข้อเสนอแนะ

จากการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนบ้านบึงฉิมโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

8.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

8.1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่าแม้การพัฒนางานวิชาการจะประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวังเกือบทุกประการตามที่คาดหวังแต่ยังมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จทั้งในวงจรแรกและวงจรที่สอง โรงเรียนบ้านบึงฉิมควรหาทางปรับปรุงแก้ไขต่อไปอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

8.1.2 จากผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนบ้านบึงฉิมยังมีปัญหาอื่นอีกหลายด้าน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาด้วยหลักการบริหารอื่นๆ ดังนั้น โรงเรียนควรใช้หลักการบริหารอื่นที่เหมาะสมมาใช้เสริมหรือเพิ่มเติมหลักการบูรณาการด้วย เช่น หลักการเสริมพลัง (empowerment) หลักการตรวจสอบได้ (accountability) เป็นต้น

8.1.3 นอกจากพัฒนางานวิชาการ โรงเรียนบ้านบึงฉิมจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ควบคู่ไปพร้อมกัน ตามหลักการบริหารแบบองค์รวม (holistic approach) ไม่พัฒนาแบบแยกส่วน เพราะทุกส่วนต่างส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพซึ่งกันและกัน เช่น กรณีกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ผลการวิจัยพบว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จนั้น อาจมีสาเหตุจากปัจจัยอื่นที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา

8.1.4 จากผลการวิจัยพบว่า บุคคลในระดับต่าง ๆ เกิดการเรียนรู้ขึ้นจากผลการดำเนินการวิจัย ดังนั้น การพัฒนางานใด ๆ ในโรงเรียนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โรงเรียนจะต้องคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาวิชาชีพ หรือความก้าวหน้าทางวิชาการของครูไปด้วย โดยอาจจัดให้มีโครงการพัฒนางานต่าง ๆ ในโรงเรียนหลายโครงการ แต่ละโครงการมีผู้รับผิดชอบ มีบุคคลอื่นๆ เป็นผู้ร่วมการวิจัย และสลับเปลี่ยนกันไปในรูปแบบนี้ จะทำให้เกิดโครงการร้อยรัดหลายโครงการที่ครูเป็นนักวิจัยเจ้าของโครงการ และสามารถนำไปเป็นผลงานทางวิชาการเพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพได้ด้วย

8.1.5 จากการใช้หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนบ้านบึงฉิม พบว่า ส่งผลต่อความสำเร็จแทบทุกประการตามที่คาดหวัง นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทั้งในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และระดับโรงเรียน รวมทั้งก่อให้เกิดการเรียนรู้และองค์ความรู้จากการปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักการที่ให้ “ความเป็นประชาธิปไตย” กับผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย ดังนั้น โรงเรียนบ้านบึงฉิม ต้องตระหนักถึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชน ว่าสามารถจะกระตุ้นออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์

ต่อการบริหารงานใด ๆ ในโรงเรียนได้โดยหลักความเป็นประชาธิปไตยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในขณะเดียวกันก็ต้องมุ่งพัฒนาตนเองให้ได้รับองค์ความรู้ใหม่จากภายนอก เพื่อบูรณาการเข้ากับศักยภาพของตัวเองให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

8.1.6 จากผลการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนบ้านบึงฉมได้มุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ 3 ประการที่สำคัญ คือ 1) เพื่อการเปลี่ยนแปลง 2) เพื่อการเรียนรู้ทั้งระดับบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียน และ 3) เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จากการบูรณาการของภาคที่เป็นประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติและภาคที่เป็นทฤษฎีของผู้วิจัย พบว่า ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังที่ดี แต่อาจเพิ่มให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น “ระหว่างกลุ่ม” และ “ระดับชุมชน” ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย และนอกจากนั้นจะต้องคำนึงถึง “เป้าหมายสุดท้าย” ของการพัฒนางานใด ๆ ในโรงเรียนว่าจะต้องมุ่งให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีให้เกิดขึ้นกับนักเรียนเป็นสำคัญ

8.1.7 จากผลการวิจัย พบว่า ความสำเร็จในการพัฒนางานวิชาการโดยหลักการบูรณาการ จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรภายนอกโรงเรียนเป็นสำคัญด้วย ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และชุมชน โรงเรียนบ้านบึงฉมจะต้องรักษาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง และอย่างยั่งยืน

8.1.8 จากการดำเนินการวิจัยพบว่า เหตุผลหลักที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ปกครองและผู้นำชุมชน คือ ต้องการให้โรงเรียนสามารถพัฒนา “บุตรหลาน” ของพวกเขาได้อย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้นโรงเรียนบ้านบึงฉมจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า “บุตรหลาน” ของบุคคลในชุมชนจะต้องเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาอยู่เสมอ จึงจะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลเหล่านั้นอย่างเต็มกำลัง

8.1.9 จากผลการวิจัยพบว่า การใช้หลักการบูรณาการเพื่อพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนบ้านบึงฉม เกิดจากการเสริมพลังที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) พลังจากการสนับสนุนจากบุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกโรงเรียนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย 2) พลังจากการยึดถือในหลักการ 9 ประการ คือ การสร้างมิตรภาพและความเข้าใจร่วมกัน การกำหนดเป้าหมายชัดเจน ความมีศรัทธาผู้นำ การยึดโครงสร้าง บทบาทและหน้าที่ในแนวราบ การสร้างประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน การมีทีมงานที่หลากหลาย การมีทุนหรือศักยภาพเดิมก่อนพัฒนา และความเสียสละ และ 3) พลังจากการยึดถือหลักการ จรรยาบรรณ และบทบาทพื้นฐานของผู้วิจัย รวมทั้งการร่วมกันคิดพัฒนาขั้นตอนการทำงานในแต่ละขั้นตอนของวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น โรงเรียนบ้านบึงฉมจะต้องให้ความสำคัญกับการนำเอาพลังทั้ง 3 ประการนี้มาใช้ในการพัฒนางานในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดอยู่เสมอ และพยายามพัฒนาพลังเสริมใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นด้วย

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการประชุมเชิงวิชาการในขั้นตอนที่ 10 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความคิดเห็นร่วมกันเพื่อการพัฒนางานวิชาการอย่างต่อเนื่อง จึงได้ข้อสรุปในเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนางานโรงเรียนขนาดเล็ก ดังนี้

8.2.1 โรงเรียนขนาดเล็กควรกำหนดนโยบายการวิจัยเพื่อพัฒนางานเป็นนโยบายหลักของโรงเรียนในทุกปีการศึกษา

8.2.2 หน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนขนาดเล็ก เริ่มตั้งแต่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีนโยบายในการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียน หรือครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็กเป็นการเฉพาะ

8.2.3 เพื่อให้การพัฒนางานวิชาการ หรืองานอื่นๆ ของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างต่อเนื่องควรพิจารณาหรือกำหนดแนวทางในการพิจารณาการย้าย การบรรจุผู้บริหารหรือครูผู้สอนเป็นการเฉพาะ เช่น บรรจุผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกใหม่ให้บรรจุและแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนขนาดเล็กก่อน โดยผ่านการอบรมหลักสูตรเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก หรือการกำหนดระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กเป็นการเฉพาะ

8.3 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

แม้ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะเป็นการวิจัยในบริบทเฉพาะ (specific context) ที่อาจมีข้อจำกัดในการนำไปใช้อ้างอิงได้ แต่จากทัศนะของ Coghlan and Brannick (2007) และ James, Milenkiewicz, and Bucknam (2008) ที่กล่าวว่า “สามารถจะนำเอาประเด็นข้อคิด หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้ด้วย โดยเฉพาะสถานที่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือที่กำลังมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกัน” ดังนั้น จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้ในโรงเรียนแห่งอื่น โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

8.3.1 การใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนางานใด ๆ ในโรงเรียน ควรศึกษาหลักการ จรรยาบรรณ และบทบาทของผู้วิจัยให้เข้าใจ และนำไปใช้อย่างเชื่อมั่นในหลักการมีส่วนร่วมว่าจะส่งผลดีต่อการพัฒนาได้มากกว่า

8.3.2 ปัจจัยจูงใจที่จะทำให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาของโรงเรียนที่พบได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันในเชิงกลียาณมิตร และความมุ่งมั่นที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงให้พวกเขาเห็นว่า โรงเรียนกำลังทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อพัฒนา “บุตรหลาน” ของพวกเขา

8.3.3 กำหนดจุดมุ่งหมายในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้เป็นกระบวนการพัฒนางานโรงเรียน ว่านอกจากจะมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแล้ว จะต้องมุ่ง

เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ขึ้นด้วย ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับโรงเรียน รวมทั้งระดับชุมชน

8.3.4 ควรคำนึงถึงหลักการอื่น หรือนวัตกรรมอื่น ๆ มาใช้เป็นตัวสอดแทรก (intervention) เพื่อการพัฒนา หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในโรงเรียนด้วย นอกจากหลักการบูรณาการที่นำมาใช้ในการวิจัยนี้

8.3.5 การพัฒนางานวิชาการในโรงเรียน จะต้องตระหนักถึงข้อเท็จจริงว่า กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา คือ “นักเรียน” นั้นจะสลับเปลี่ยนหมุนเวียนมาทุกปีการศึกษา รุ่นเก่าจบไปรุ่นใหม่จะรับเข้ามา โรงเรียนควรต้องดำเนินการพัฒนาตามวงจรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อไปอีก แม้จะไม่มีผู้วิจัยจากภายนอก

8.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

8.4.1 โรงเรียนบ้านบึงฉมึ ควรกำหนดให้ครูในโรงเรียนทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คนละ 1 เรื่อง ไม่จำกัดเฉพาะงานวิชาการ โดยสลับกันเป็นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย พร้อมอาจจะแสวงหาแหล่งทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้ เช่น cursa เพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู เป็นต้น

8.4.2 โรงเรียนบ้านบึงฉมึ ควรส่งเสริมให้ครูในโรงเรียนทำวิจัยในรูปแบบอื่นที่ส่งผลต่อการพัฒนา หรือการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบอื่นด้วย เช่น การวิจัยและพัฒนา (research and development) ควบคู่ไปกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ครูในโรงเรียนเกิดความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้จริงกับรูปแบบการวิจัยหลายรูปแบบมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพของตัวครูเอง และเกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

8.4.3 โรงเรียนบ้านบึงฉมึ ควรนำหลักการเพื่อการบูรณาการ 9 ประการไปจัดทำกรอบเพื่อการวิจัยและพัฒนา (research and development) งานวิชาการในมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานอื่นๆ หรืองานด้านอื่นๆ ของโรงเรียน

บรรณานุกรม

- กรมสามัญศึกษา. (2539). เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2539. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2550). กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ. (เอกสารอัดสำเนา).
- _____. (2546). รูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุ (ร.ส.พ.).
- กาญจนา แก้วเทพ. (2532). การทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : คืออะไรและทำอย่างไร. วารสารสังคมพัฒนา, 1-2, 14-35.
- _____. (2548). การวิจัย: จากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีโน ดีไซน์.
- กิตติมา ปรีดีดิลก. (2532). การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: อักษราพัฒนา.
- เกษม จันทร์แก้ว. (2547). การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- โกมล สนั่นก้อง. (2550). พัฒนาหลักสูตร “การเตรียมความพร้อมนักเรียน” ค้นเมื่อ 29 เมษายน 2551, จาก http://72.14.235.104/search?q=cache:Mk04ya4zMkI:www.vijai.org/Tool_vija.
- คณะกรรมการจัดทำหนังสือประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษา. (2540). ประทีปแห่งการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คณิงพร ภูภักดี. (2539). การศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จริยา เสถบุตร. (2526). ระเบียบวิธีวิจัยทางการศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จิราพร รังคะราช. (2548). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- จารุพงศ์ พลเดช. [ม.ป.ป.]. ลักษณะและองค์ประกอบของการบูรณาการ. ค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2550, จาก www.cdd.go.th/cdjarupong2.htm.
- เจ็ดศักดิ์ ชุมนุม. (2540). การนิเทศโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์โดยวิธีการทางคุณภาพ. กรุงเทพฯ: เนติกุลการพิมพ์.
- ชวาล แพรัตกุล. (2516). เทคนิคการวัดผล (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ชาลี สะตะ. (2549). การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตอำเภอเขาสวนกวาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2546). ผู้ว่าฯ ชีอีโอ. กรุงเทพฯ: เอ็กแซ็กควิตี้พรีมีเดีย.
- บุญเลิศ แสนศักดิ์. (2535). การนิเทศการศึกษา. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น .
- ปรีชา คัมภีรปกรณ์. (2526). การศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบขอความร่วมมือ. เอกสารการสอนชุดวิชาโรงเรียนกับชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ผจญ โกจารย์ศรี. (2544). ครูกับการทำผลงานทางวิชาการ. ขอนแก่น: โรงเรียนท่านางแนววิทยายน. (เอกสารอัดสำเนา).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- พนัส หันนาคินทร์. (2524). หลักการบริหารโรงเรียน. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- พิธาน พื้นทอง. (2548). ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พทยา สายหู. (2523). การวิจัยเชิงคุณภาพ (การวิจัยที่ไม่ใช้สถิติ). พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- เพ็ญพิศ พฤษะวัน. (2538). การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนดงม่วงไข่ จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2536). การจัดการโรงเรียนมัธยมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- โรงเรียนบ้านบึงฉิม. (2550). แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา 2550. ขอนแก่น: โรงเรียนบ้านบึงฉิม. (เอกสารอัดสำเนา).

- วรุธ ดาวงษา. (2547). การศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วาทิต จันทสุริยะวงศ์. (2528). ข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม (บทความแปล). วารสารสังคมพัฒนา, 6, 49-57.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. (2549). กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการจัดการความรู้ในองค์การทางการศึกษา. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2(1), 101-125.
- _____. (2550). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : กรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเพื่อเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 3(1), 3-22.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2536). ทฤษฎีการประเมิน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร จันทโชติ. (2543). สภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สถิต วงศ์ลา. (2542). ปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สังัด อุทรานันท์. (2538). พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: วงเดือนการพิมพ์.
- สุรชาติ นนทะแสน. (2542). สภาพการปฏิบัติงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครพนม. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุระพล ด่านแก้ว. (2542). การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาดีเด่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนบ้านเมืองแก จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุรียนต์ กัลยาณี. (2546). ปัญหาการนิเทศงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุรียนต์ อินทร์อุดม. (2537). สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาที่ได้รับเบี้ยกัณฑ์ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2526). ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2548). แนวพัฒนาการศึกษาให้ยึดพระบรมราโชวาท เข้าใจ เข้าถึงพัฒนา.
 ค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2550, จาก http://www.mol.go.th.webpr/news_day/m12_3048/edu5.html
- สมิตร คุณานุกร. (2523). หลักสูตรและการสอน. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- สุภางค์ จันทวนิชย์. (2523). การใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2549). การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ:
 สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสงเดือน มาลีรักษ์. (2547). การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา
 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1. รายงานการศึกษาระดับปริญญา
 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ขอนแก่น.
- แสวง รัตนมงคลมาส. (2523). ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.].
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2549).
 หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2550, จาก
http://www.rdpb.go.th/rdpb/th/BRANDSITE/theproject_soz.aspx.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). รายงานการประเมินโครงการยกระดับ
 คุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2549). 2549 ปีแห่งการปฏิรูปการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม
 สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2539). เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน
 ประถมศึกษา พ.ศ. 2539. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2546). รูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
 คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (เอกสารอัดสำเนา).
- อภิรักษ์ นาเลาะห์. (2545). สภาพปัญหาและความต้องการในการบริหารงานวิชาการตาม
 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเลย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2526). การวิจัยภาคสนาม : เน้นหนักเรื่องการสังเกต. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.].
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2540). หลักสูตรและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน. กรุงเทพฯ:
 เอส ดี เพรส.
- อำภา บุญช่วย. (2537). การบริหารงานวิชาการโรงเรียน. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้ง เอส.

- Arhar, J.M., Holly, M.L., & Kasten, W.C. (2001). **Action research for teachers**. New jersey: Merrill Prentice Hall.
- Borg, W.R. (1982). **Applying educational research: A practical guide for teachers**. New York: Longman, Inc.
- Carr, W., & Kemmis, S. (1992). **Becoming critical: Education, knowledge, and action research**. 3rd edition. Lewes, Sussex: Falmer Press.
- Cohen, L. & others. (2000). **Research methods in education**. 5th edition. New York: Routledge Falmer.
- Darehsh, J.C. (2001). **Supervision as proactive leadership**. 3rd edition. Illinois: Waveland Press, Inc.
- Espich, J.E., & Williams, B. (1967). **Developing programmed instructional materials**. New York: Lear Siegler, Inc.
- Faber Charles F. and Gilbert F. Shearon. (1970). **Elementary school administration**. New York: Holt Rimchart and Winston.
- Freeman, D. (1998). **Doing teacher research: From inquiry to understanding**. Pacific Grove: Heinle and Heinle Publishers.
- Good, Carter V. (1973). **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Heron, J. (1996). **Co-operative inquiry: Research into the human condition**. Thousand Oaks, CA: Sage Publication Inc.
- Miller. (1995). **The public administration of American school system**. New York: The Macmillan Company.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (1992). **The action research planner**. 3rd edition. Victoria: Deakin University, Australia.
- Kerlinger, F.N. (1973). **Foundations of behavioral research**. 2nd edition. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Kinlaw D.C, (1995). **The practice of empowerment: Making the most of human competence**. USA, Gower Publishing.
- Lunenburg, F.C., & Ornstein, A.C. (2000). **Educational administration: Concepts and practices**. 3rd edition. Belmont: Wadworth.
- McMillan, J.H., & Wergin, J.F. (2002). **Understanding and evaluating educational research**. 2nd edition. New jersey: Merrill Prentice Hall.
- McTaggart R. (1991). Principles for participatory action research. **Adult Education Quarterly**. Volume 41-3, p. 168-187.

- Meyer, G.R. (1984). **Modules: From design to implementation**. Singapore: The Columbo Plan Staff College for Technician Education.
- Mills, G.E. (2007). **Action research: A guide for the teacher researcher**. New jersey: Merrill Prentice Hall.
- Owens, R.G. (2001). **Organizational behavior in education: Instructional leadership and social reform**. Boston: Allyn & Bacon.
- Stoner, J.A.F., & Freeman, R.E. (1992). **Management**. 5th edition. New Jersey: Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- Sergiovanni and other. (1980). **The pricipalship : A reflective practice practive perspective**. Boston: Allyn & Bacon.
- Tebbit. (1993). **Demystifying organization empowerment**. Journal of Nursing Administration.
- Webb C. (1991). Action research. **The research process in nursing**. 2nd edition. London: Blackwell Scientific Publications. p.155-165.
- Zuber-Skerritt O. (1992). **Action research in higher education: Examples and reflections**. London: Kogan Page Limited.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือราชการ

ที่ ศธ 0514.5/0271

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40002

17 มิถุนายน 255

เรื่อง ขออนุญาตแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1

ด้วย นายศิริกุล นามศิริ รหัสประจำตัว 487050041-8 นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” ในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก และแบบสังเกต ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พิจารณาแล้วเห็นว่า

1. นายสุริยนต์ วัฒนสมบัติ
2. ดร.ทวีศิลป์ สารแสน
3. ดร.สมหวัง บุญสิทธิ์
4. ดร.แสงสุรีย์ ดวงคำน้อย
5. ดร.สัมฤทธิ์ กางเพ็ง

เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอแต่งตั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภา อารีรัตน์)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติราชการแทนคณบดีคณะศึกษาศาสตร์

สำนักงานวิชาการ

โทรศัพท์ 0-4332-02853

โทรสาร 0-4334-3454

หมายเหตุ: เบอร์โทรศัพท์นักศึกษา 084-7882836

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 1

แบบสังเกต

การดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนบ้านบึงนิม

การวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบริหารในการในโรงเรียนขนาดเล็ก :

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

คำชี้แจง

1. แบบสังเกตฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพทั่วไป และสภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาการดำเนินงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กใน 5 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มการพัฒนาหลักสูตร

กลุ่มที่ 2 กลุ่มการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

กลุ่มที่ 3 กลุ่มการวัดและประเมินผล

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้

กลุ่มที่ 5 กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการประกันคุณภาพงานวิชาการ

2. แบบสังเกตนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การสังเกตและการตรวจสอบเอกสารทั่วไป

ตอนที่ 2 การสังเกตและการตรวจสอบเอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานวิชาการที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหางานวิชาการ

3. ก่อนการสังเกต ผู้สังเกตบันทึกข้อมูลดังนี้

โรงเรียน..... ตำบล.....อำเภอ จังหวัด.....

สังกัด.....

วันเดือนปีที่สังเกต วันที่ เดือน..... พ.ศ.

ระหว่างเวลา น. ถึง เวลา น.

ชื่อผู้สังเกต.....

ตอนที่ 1 การสังเกตและตรวจสอบเอกสารทั่วไป

ที่	รายการเอกสารทั่วไป	ผลการสังเกตและตรวจสอบ		บันทึก
		มี	ไม่มี	
1	ธรรมนูญโรงเรียน.....			
2	แผนพัฒนาโรงเรียน.....			
3	แผนปฏิบัติการ/แผนกลยุทธ์ฯ			
4	รายงานการจัดการศึกษาประจำปี			
5	สารสนเทศ			
6	คู่มือการปฏิบัติงานของโรงเรียน			
7	คู่มือนักเรียนและผู้ปกครอง			
8	เอกสารประชาสัมพันธ์.....			
9	คู่มือดำเนินงานของคณะกรรมการ สถานศึกษา			
10	แฟ้มสะสมผลงานของโรงเรียน.....			
11	แฟ้มสะสมผลงานของผู้บริหาร.....			
12	แฟ้มสะสมผลงานของครู.....			
13	คำสั่งแต่งตั้งคณะดำเนินงานต่าง ๆ			
14	ประกาศต่าง ๆ			
15	บันทึกการปฏิบัติงานต่าง ๆ.....			
16	บันทึกการใช้อาคารเรียน			
17	บันทึกการใช้ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ			
18	เอกสารที่เกี่ยวกับงานทะเบียน.....			
19	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การพัฒนางานวิชาการ			
20				
21				
22				
23				
24				
25				
	ฯลฯ			

ตอนที่ 2 การสังเกตและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานวิชาการที่เคยเป็นมา
สภาพปัจจุบัน และปัญหางานวิชาการ

รายการเอกสาร งานวิชาการ	สภาพที่เคย เป็นมา		สภาพปัจจุบัน		ปัญหา/อุปสรรค		บันทึก
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	
1. การพัฒนา หลักสูตรของ สถานศึกษา 1.1 การพัฒนา หลักสูตรของสถาน ศึกษา 1.2 การตั้งปรัชญา การศึกษาและการตั้ง วัตถุประสงค์การ บริหาร..... 1.3 การพัฒนา ให้ความเห็นการ พัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น..... 2. กลุ่มการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ 2.1 การพัฒนา การเรียนรู้ 2.2 การบริหาร การเรียนการสอน 2.3 การจัดสอน ซ่อมเสริม..... 2.4 งานกิจกรรม นักเรียน 2.5 การแนะแนว ๆ							

ตอนที่ 2 การสังเกตและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานวิชาการที่เคยเป็นมา
สภาพปัจจุบัน และปัญหางานวิชาการ (ต่อ)

รายการเอกสาร งานวิชาการ	สภาพที่เคย เป็นมา		สภาพปัจจุบัน		ปัญหา/อุปสรรค		บันทึก
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	
3. กลุ่มการวัดผล และประเมินผลการ เรียนรู้ 3.1 ทะเบียน นักเรียน 3.2 เอกสารวัด และประเมินผล..... 4. กลุ่มการพัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการ เรียนรู้..... 4.1 วัสดุประกอบ หลักสูตรและสื่อการ เรียนการสอน 4.2 การพัฒนา และใช้สื่อเทคโนโลยี เพื่อการศึกษา 4.3 การพัฒนา และส่งเสริมให้มี แหล่งเรียนรู้ 5. กลุ่มส่งเสริมและ พัฒนาการประกัน คุณภาพงานวิชาการ ประกอบด้วยเอกสาร 5.1 การประกัน คุณภาพภายในโรงเรียน 5.2 การนิเทศ การศึกษา 5.3 งานสร้าง ความสัมพันธ์กับ ชุมชนทางวิชาการ.....							

ตอนที่ 2 การสังเกตและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานวิชาการที่เคยเป็นมา
สภาพปัจจุบัน และปัญหางานวิชาการ (ต่อ)

รายการเอกสาร งานวิชาการ	สภาพที่เคย เป็นมา		สภาพปัจจุบัน		ปัญหา/อุปสรรค		บันทึก
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	
5.4 การวางแผน เกี่ยวกับงานวิชาการ.. 5.5 งานจัดครูเข้า สอน 5.6 งานวิจัยเพื่อ พัฒนาคูณภาพการศึกษา 5.7 การส่งเสริม ความรู้ทางวิชาการแก่ ชุมชน..... 5.8 งานพัฒนาและ ส่งเสริมงานวิชาการ.. 5.9 การส่งเสริม ครูประจำการ..... 5.10 การประสาน ความร่วมมือในการ พัฒนาวิชาการกับ สถานศึกษาและ องค์กรอื่น... 5.11 การส่งเสริม และสนับสนุนงาน วิชาการของครอบครัว/ องค์กร/ หน่วยงาน/ สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัด การศึกษา 5.12 งานการ อบรมทางวิชาการ 5.13 การจัดกลุ่ม การเรียนรู้							

เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 2

(สัมภาษณ์ทีมแกนนำ)

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก :

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

.....

ชั้นนำ

1. การสร้างความคุ้นเคย ผู้สัมภาษณ์แนะนำตนเอง
2. แจ้งวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ ขออนุญาตเริ่มการสัมภาษณ์และบันทึกเทป โดยขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็น และข้อเท็จจริงอย่างอิสระเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ

ชั้นสัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์เลือกใช้คำถาม จากคำถามการวิจัยเป็นหลักและจะปรับให้เหมาะสมกับผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นกลุ่มแกนนำ

รายการคำถาม
1. ขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แนะนำตนเอง และประสบการณ์ที่ท่านเกี่ยวข้องกับโรงเรียนแห่งนี้
2. ขอให้ท่านเล่าประวัติความเป็นมาของโรงเรียน
3. ปัจจุบันท่านคิดว่าโรงเรียนประสบผลสำเร็จหรือมีความภาคภูมิใจในสิ่งใดบ้าง?
3. ปัญหาของโรงเรียนในปัจจุบันที่อะไรบ้างมีอะไรบ้าง? สาเหตุมาจากอะไร
4. ปัญหาทางวิชาการมีอะไรบ้าง? มีสาเหตุมาจากสิ่งใด?
6. การแก้ปัญหาที่ผ่านมา โรงเรียนได้เคยแก้ปัญหาทางวิชาการที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง? และวิธีการนั้นมีข้อดี หรือข้อเสียมากน้อยแค่ไหน? และอย่างไร?
7. โรงเรียนมีโอกาสรื้อฟื้นวิธีการแก้ปัญหาแบบเก่าๆได้อีกหรือไม่?
8. ถ้าโรงเรียน ต้องการนำวิธีการเก่า หรือใหม่มาใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานวิชาการ พวกเราควรทำอย่างไร
9. ท่านคิดว่า สภาพที่คาดหวังของโรงเรียนและงานวิชาการมีอะไรบ้าง และเป็นอย่างไร
10. ท่านคิดว่าทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหา หรือบรรลุสภาพที่คาดหวังในการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนมีอะไรบ้าง และ ท่านจะประเมินเลือกได้ทางเลือกเพื่อการปฏิบัติอะไร และอย่างไร

ขั้นสรุปผลการสัมภาษณ์

1. ผู้สัมภาษณ์แสดงความรู้สึกซาบซึ้ง ขอบคุณที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ
2. ผู้วิจัยสรุปผลการสัมภาษณ์ และสอบถามผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าถูกต้องตามที่ให้สัมภาษณ์หรือไม่ หรือมีอะไรเพิ่มเติม
3. กล่าวขอบคุณ /ปิดการสัมภาษณ์

(ครั้งที่ 2 ขั้นตอนการวิจัยขั้นที่ 10)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก

(สัมภาษณ์กลุ่มแกนนำ)

การวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก :
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

.....

ชั้นนำ

1. การสร้างความคุ้นเคย ผู้สัมภาษณ์แนะนำตนเอง
2. แจ้งวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ ขออนุญาตเริ่มการสัมภาษณ์และบันทึกเทป โดยขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็น และข้อเท็จจริงอย่างอิสระเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ

ชั้นสัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์เลือกใช้คำถาม จากคำถามการวิจัยเป็นหลักและจะปรับให้เหมาะสมกับผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นกลุ่มแกนนำ

รายการคำถาม
1. ท่านคิดว่า การนำทางเลือกที่ประเมินได้ไปปฏิบัติ โดยใช้หลักการบูรณาการมาเป็นตัวสอดแทรก (intervention) มีปรากฏการณ์การปฏิบัติอะไรเกิดขึ้น และอย่างไร 2. ท่านคิดว่า ปรากฏการณ์การปฏิบัติที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงใดต่อ 1) ระดับบุคคล 2) ระดับกลุ่มบุคคล 3) ระดับโรงเรียน 3. ท่านคิดว่าการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ ในครั้งนี้ตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียนเกิดการเรียนรู้ หรือองค์ความรู้จะใดจากการปฏิบัติร่วมในการนำหลักการบูรณาการมาใช้เป็นตัวสอดแทรกนั้น

ชั้นสรุปผลการสัมภาษณ์

1. ผู้สัมภาษณ์แสดงความรู้สึกซาบซึ้ง ขอขอบคุณที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ
2. ผู้วิจัยสรุปผลการสัมภาษณ์ และสอบถามผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าถูกต้องตามที่ให้สัมภาษณ์หรือไม่ หรือมีอะไรเพิ่มเติม
3. กล่าวขอบคุณ/ปิดการสัมภาษณ์

เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 3

(สัมภาษณ์ทิมแกนนำ)

แบบสัมภาษณ์ระดับลึก

การวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก :

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

.....

ชั้นนำ

1. การสร้างความคุ้นเคย ผู้สัมภาษณ์แนะนำตนเอง
2. แจ้งวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ ขออนุญาตเริ่มการสัมภาษณ์และบันทึกเทป โดยขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็น และข้อเท็จจริงอย่างอิสระเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ

ชั้นสัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์เลือกใช้คำถาม จากคำถามการวิจัยเป็นหลักและจะปรับให้เหมาะสมกับผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นกลุ่มแกนนำ

รายการคำถาม
1. ท่านคิดว่า การนำทางเลือกที่ประเมินได้ไปปฏิบัติ โดยใช้หลักการบูรณาการมาเป็นตัวสอดแทรก (intervention) มีปรากฏการณ์การปฏิบัติอะไรเกิดขึ้น และอย่างไร 2. ท่านคิดว่า ปรากฏการณ์การปฏิบัติที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงใดต่อ 1) ระดับบุคคล 2) ระดับกลุ่มบุคคล 3) ระดับโรงเรียน 3. ท่านคิดว่าการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ ในครั้งนี้ตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียนเกิดการเรียนรู้ หรือองค์ความรู้อะไรจากการปฏิบัติร่วมในการนำหลักการบูรณาการมาใช้เป็นตัวสอดแทรกนั้น

ขั้นสรุปผลการสัมภาษณ์

1. ผู้สัมภาษณ์แสดงความรู้สึกซาบซึ้ง ขอบขอบคุณที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ
2. ผู้วิจัยสรุปผลการสัมภาษณ์ และสอบถามผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าถูกต้องตามที่ให้สัมภาษณ์หรือไม่ หรือมีอะไรเพิ่มเติม
3. กล่าวขอบคุณ /ปิดการสัมภาษณ์

แบบสำรวจ

ข้อมูลเบื้องต้นโรงเรียนบ้านบึงฉม

การวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก :

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1. ประวัติหมู่บ้านบึงฉิม โดยสังเขป

[illegible]

2. แผนที่หมู่บ้านบึงบอน

[illegible]

3. รายชื่อการรวมกลุ่มของประชาชน (กลุ่มอาชีพ กลุ่มบริการสังคม และอื่นๆ) ในหมู่บ้านบึงฉม

[illegible]

4. ประวัติโรงเรียนบ้านบึงฉม โดยสังเขป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. แผนผังโรงเรียนบ้านบึงฉม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ปรัชญาโรงเรียนบ้านบึงฉม

.....

.....

.....

7. วิสัยทัศน์โรงเรียนบ้านบึงฉม

.....

.....

.....

8. พันธกิจโรงเรียนบ้านบึงฉม

.....

.....

.....

.....

9. เป้าหมายโรงเรียนบ้านบึงฉิม

.....

.....

.....

10. โครงสร้างการบริหารทั่วไปของโรงเรียนบ้านบึงฉิม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. โครงสร้างการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนบ้านบึงฉิม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. ข้อมูลครูและบุคลากรทางการศึกษา

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	วุฒิ	ตำแหน่ง/วิทยฐานะ	ครูประจำชั้น/ หน้าที่

15. ผลการประเมินคุณภาพ

15.1 ผลการประเมินภายในจากหน่วยงานต้นสังกัด

.....

.....

.....

15.2 ผลการประเมินภายนอกจาก สมศ. ครั้งสุดท้าย

.....

.....

.....

15.3 อื่นๆ

.....

.....

.....

16. ผลงานที่โรงเรียนภูมิใจ(ชื่อผลงานในอดีต ปัจจุบัน / รางวัลที่ได้รับ / เหตุผลที่ภูมิใจ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

17. ข้อมูลอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 5

แบบบันทึกการประชุม
ครั้งที่...../.....

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก :
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

.....
.....
.....

รายชื่อผู้ไม่เข้าร่วมประชุม

.....
.....

เริ่มประชุมเวลา.....วันที่เดือน..... พ.ศ.....

ระเบียบวาระการประชุม

วาระที่ 1 ประธานแจ้งให้ทราบ

.....
.....

วาระที่ 2 รับรองรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว

.....
.....

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องสืบเนื่องจากการประชุมครั้งที่แล้ว

.....
.....

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องเสนอเพื่อทราบ

.....
.....

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

.....
.....

ระเบียบวาระที่ 6 เรื่องอื่นๆ (ถ้ามี)

(ลงชื่อ)..... ผู้บันทึกการประชุม
(.....)

เครื่องมือวิจัยฉบับที่ 6

(สำหรับผู้บริหาร ครู และนักการศึกษา)

แบบสัมภาษณ์

สภาพอดีต ปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางแก้ไขงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบริหารในโรงเรียนขนาดเล็ก:

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผู้ให้การสัมภาษณ์.....ตำแหน่ง/สถานภาพ.....

ผู้สัมภาษณ์.....

สัมภาษณ์วันที่ เดือน พ.ศ.

สถานที่สัมภาษณ์

1. สภาพอดีตงานวิชาการของโรงเรียนบ้านบึงจิม

สภาพที่เคยป็นมา

.....

.....

.....

.....

.....

ปัญหาที่พบ

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางการแก้ปัญหา

.....

.....

.....

.....

.....

2. สภาพปัจจุบันงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก

สภาพที่เคยเป็นมา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ปัญหาที่พบ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางการแก้ปัญหา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 7

แบบติดตามประเมินโครงการระหว่างดำเนินการ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก :

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

.....

โรงเรียน.....

เลขที่..... หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.....

ผู้ประเมิน

วันเดือนปี..... เวลาน.

1. การติดตามโครงการ

กิจกรรมที่กำหนดไว้ใน โครงการ	เป้าหมาย ที่กำหนด	ทำได้	ปัญหาอุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
1.				
.....				
.....				
2.				
.....				
.....				
3.				
.....				
.....				
4.				
.....				
.....				
5.				
.....				
.....				
ฯลฯ				

บันทึกแหล่งข้อมูล/หลักฐานการติดตามประเมินโครงการระหว่างดำเนินการ (การสังเกต, การสัมภาษณ์, หรือหลักฐานอื่นๆ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. สรุปผลการดำเนินการโครงการระหว่างดำเนินการ

2.1 งบประมาณ..... บาท

1) ใช้ไปแล้ว..... บาท

2) คงเหลือ บาท

2.2 กิจกรรมที่ดำเนินการแล้วคิดเป็นร้อยละของกิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการ

1) การเตรียมการร้อยละ.....

2) การปฏิบัติร้อยละ

3) การติดตามประเมินและสรุปผลร้อยละ

(ลงชื่อ)

(.....)

ผู้ติดตามโครงการ

เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 8

แบบประเมินโครงการ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบริหารจัดการในโรงเรียนขนาดเล็ก :

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

.....

โครงการ.....																																						
ตัวชี้วัดที่																																						
แหล่งข้อมูล 1. หลักฐาน เอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่..... 2. การสังเกต..... 3. การสัมภาษณ์..... 																																						
ระดับคุณภาพของกิจกรรมตามตัวชี้วัด <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <thead> <tr> <th rowspan="2" style="width: 40%;">เกณฑ์การพิจารณา</th> <th colspan="4">ระดับคุณภาพ</th> </tr> <tr> <th>ดีมาก (4)</th> <th>ดี (3)</th> <th>พอใช้ (2)</th> <th>ปรับปรุง (1)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td style="text-align: left;">1.</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td style="text-align: left;">2.</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td style="text-align: left;">3.</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td style="text-align: left;">4.</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td style="text-align: left;">5.</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </tbody> </table>					เกณฑ์การพิจารณา	ระดับคุณภาพ				ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)	1.					2.					3.					4.					5.				
เกณฑ์การพิจารณา	ระดับคุณภาพ																																					
	ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)																																		
1.																																						
2.																																						
3.																																						
4.																																						
5.																																						
สรุปผลการประเมิน ในภาพรวม																																						

จุดเด่นโครงการ

.....

.....

.....

.....

จุดอ่อนโครงการ

.....

.....

.....

.....

จุดที่ควรพัฒนา

.....

.....

.....

.....

สรุป (เขียนความเรียง)

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines, typical of primary school writing paper. The lines are evenly spaced and run across the entire width of the page. There are no margins, text, or other markings present.

เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 9

แบบประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
การวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก :
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

.....

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไป

โรงเรียน.....ตั้งอยู่หมู่ที่ ตำบล

อำเภอ..... จังหวัด..... โทรศัพท์.....E-mail.....

Website ของโรงเรียน.....

ปัจจุบันจัดการศึกษา ระดับ คือ.....
รวม.....ห้องเรียน นักเรียนทั้งสิ้น.....คน ผู้อำนวยการโรงเรียน คือ.....

บุคลากร

- ข้าราชการครู..... คน นักการภารโรง.....คน อัตราครู : นักเรียน.....
- วุฒิคร จำแนกเป็น อนุปริญญา.....คน ปริญญาตรี.....คน สูงกว่าปริญญาตรี ... คน

ข้อมูลอาคารสถานที่

.....

.....

.....

จุดเด่นของสถานศึกษา

[illegible]

ตอนที่ 2 ผลการประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานอิงสถานศึกษา

มาตรฐานที่.....

.....

โครงการ/กิจกรรม (รองรับมาตรฐานนี้).....

.....

ตัวบ่งชี้ที่	บันทึกผลการสังเกต สัมภาษณ์ และตรวจสอบหลักฐาน	สรุประดับคุณภาพ
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		

ตอนที่ 2 สรุปผลการประเมิน และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการประเมิน

มาตรฐาน ที่	ผลการประเมินระดับคุณภาพ							รวม	เฉลี่ย	แปลผล
	ตบช.1	ตบช.2	ตบช.3	ตบช.4	ตบช.5	ตบช.6	ตบช.7			

การแปลผล ระดับคะแนนเฉลี่ย ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 1.75 ปรับปรุง หรือ “1”

1.75 – 2.74 พอใช้ หรือ “2”

2.75 – 3.49 ดี หรือ “3”

3.50 ขึ้นไป ดีมาก หรือ “4”

2. ข้อเสนอแนะ

1) สิ่งที่สถานศึกษาควรผดุงไว้

.....

2) สิ่งที่สถานศึกษาควรปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

.....

(ลงชื่อ) ประธานกรรมการ
 (.....)

(ลงชื่อ) กรรมการ
 (.....)

(ลงชื่อ) กรรมการ
 (.....)

(ลงชื่อ) กรรมการ
 (.....)

(ลงชื่อ) กรรมการ
 (.....)

(ลงชื่อ) กรรมการ
 (.....)

(ลงชื่อ) กรรมการ
 (.....)

(ลงชื่อ) กรรมการ
 (.....)

(ลงชื่อ) กรรมการและเลขานุการ
 (.....)

เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 10

แนวคำถามการจัดกลุ่มสนทนา
การวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก :
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

.....

ทีมที่..... ชื่อทีม.....

(ทีมที่ 1 ทีมผักบุ้ง (ผู้ร่วมวิจัยระดับชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, ทีมที่ 2 ทีมผักกาด (ผู้ร่วมวิจัยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, และทีมที่ 3 ทีมผักกาด (ผู้ร่วมวิจัยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

ชั้นนำ : การสนทนาสร้างความคุ้นเคย

1. การแนะนำตนเอง ผู้ดำเนินการสนทนากล่าวต้อนรับสมาชิก แนะนำตนเอง แนะนำผู้จัดบันทึกการสนทนา และแนะนำผู้อำนวยการความสะดวก จากนั้นผู้ดำเนินการขอให้สมาชิกแนะนำตนเองพอสังเขป เช่น ชื่อ อายุ วุฒิ เป็นผู้ปกครองนักเรียนชั้น และความรู้สึกต่องานที่ทำ

2. อธิบายวัตถุประสงค์ของการจัดกลุ่มสนทนา เพื่อต้องการศึกษาการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และขอให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นได้อิสระเพราะจะไม่มี การอ้างอิงเป็นรายบุคคลว่าใครพูด แต่จะนำเสนอเป็นความคิดเห็นในภาพรวม

3. ขอบบันทึกเทป เพราะอาจจดไม่ทัน แต่เทปนี้จะไม่นำไปเผยแพร่ที่ไหน นอกจากผู้วิจัยจะนำมาเปิดฟังเพื่อสรุปความคิดเห็นของกลุ่มให้ถูกต้องเท่านั้น

ขั้นสนทนา

ผู้ดำเนินการสนทนาพิจารณาเลือกใช้คำถามต่อไปนี้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ร่วมสนทนา และเป็นคำถามหลักที่อาจนำไปขยายเป็นคำถามย่อยได้ตามเหมาะสม ดังนี้

ประเด็นคำถามเพื่อการสนทนา
ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน และการพัฒนางานวิชาการ 1. การนำทางเลือกที่ประเมินได้ไปปฏิบัติ โดยใช้หลักการบูรณาการมาเป็นตัวสอดแทรก (intervention) มีปรากฏการณ์การปฏิบัติกันอย่างไร 2. ปรากฏการณ์การปฏิบัติที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงใดต่อ 1) ระดับตัวบุคคลที่ร่วมวิจัย 2) ระดับกลุ่มบุคคลที่ร่วมวิจัย 3) ระดับโรงเรียนที่เป็นเป้าหมายการวิจัย 3. ตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียนเกิดการเรียนรู้อะไรจากการปฏิบัติร่วมในการนำหลักการบูรณาการมาใช้เป็นตัวสอดแทรกนั้น 4. การวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้อะไร

ขั้นสรุปผลการเสวนา

1. แสดงความรู้สึกซาบซึ้ง ที่ผู้ร่วมวิจัยที่ให้ข้อมูล เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ
2. ผู้วิจัยนำเสนอ (ร่าง) ผลการเสวนากลุ่ม ให้ผู้ร่วมวิจัยที่เข้าร่วมเสวนาได้พิจารณาอีกครั้ง และแสดงความคิดเห็นว่า ผลการเสวนาในครั้งนี้อีกต้องตามที่ได้เสวนากันหรือไม่ หรือมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติม
3. ผู้วิจัยสรุปผลการเสวนา
4. ผู้วิจัย กล่าวขอบคุณ และปิดการเสวนา

เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 11

แนวคำถามการจัดกลุ่มสนทนา
การวิจัยเรื่อง การพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก:
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

.....

ทีมที่..... ชื่อทีม.....

(ทีมที่ 1 ทีมผักบุ้ง (ผู้ร่วมวิจัยระดับชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, ทีมที่ 2 ทีมผักกาด (ผู้ร่วมวิจัยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, และทีมที่ 3 ทีมผักกาด (ผู้ร่วมวิจัยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 -ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

ชั้นนำ : การสนทนาสร้างความคุ้นเคย

1. การแนะนำตนเอง ผู้ดำเนินการสนทนากล่าวต้อนรับสมาชิก แนะนำตนเอง แนะนำผู้จัดบันทึกการสนทนา และแนะนำผู้อำนวยความสะดวก จากนั้นผู้ดำเนินการขอให้สมาชิกแนะนำตนเองพอสังเขป เช่น ชื่อ อายุ วุฒิ เป็นผู้ปกครองนักเรียนชั้น และความรู้สึกต่องานที่ทำ

2. อธิบายวัตถุประสงค์ของการจัดกลุ่มสนทนา เพื่อต้องการศึกษาการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการในโรงเรียนขนาดเล็ก : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และขอให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นได้อิสระเพราะจะไม่มีอาการอึดอัดเป็นรายบุคคลว่าใครพูด แต่จะนำเสนอเป็นความคิดเห็นในภาพรวม

3. ขอบบันทึกเทป เพราะอาจจดไม่ทัน แต่เทปนี้จะไม่นำไปเผยแพร่ที่ไหน นอกจากผู้วิจัยจะนำมาเปิดฟังเพื่อสรุปความคิดเห็นของกลุ่มให้ถูกต้องเท่านั้น

ขั้นสนทนา

ผู้ดำเนินการสนทนาพิจารณาเลือกใช้คำถามต่อไปนี้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ร่วมสนทนา และเป็นคำถามหลักที่อาจนำไปขยายเป็นคำถามย่อยได้ตามเหมาะสม ดังนี้

ประเด็นคำถามเพื่อการสนทนา
ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน และการพัฒนางานวิชาการ 1. การนำทางเลือกที่ประเมินได้ไปปฏิบัติ โดยใช้หลักการบูรณาการมาเป็นตัวสอดแทรก (intervention) มีปรากฏการณ์การปฏิบัติกันอย่างไร 2 ปรากฏการณ์การปฏิบัติที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงใดต่อ 1) ระดับตัวบุคคลที่ร่วมวิจัย 2) ระดับกลุ่มบุคคลที่ร่วมวิจัย 3) ระดับโรงเรียนที่เป็นเป้าหมายการวิจัย 3. ตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และโรงเรียนเกิดการเรียนรู้อะไรจากการปฏิบัติร่วมในการนำหลักการบูรณาการมาใช้เป็นตัวสอดแทรกนั้น 4. การวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้อะไร

ขั้นสรุปผลการเสวนา

1. แสดงความรู้สึกลับซึ่ง ที่ผู้ร่วมวิจัยที่ให้ข้อมูล เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการด้วยหลักการบูรณาการ
2. ผู้วิจัยนำเสนอ (ร่าง) ผลการเสวนากลุ่ม ให้ผู้ร่วมวิจัยที่เข้าร่วมเสวนาได้พิจารณาอีกครั้ง และแสดงความคิดเห็นว่า ผลการเสวนาในครั้งนี้ถูกต้องตามที่ได้เสวนากันหรือไม่ หรือมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติม
3. ผู้วิจัยสรุปผลการเสวนา
4. ผู้วิจัย กล่าวขอบคุณ และปิดการเสวนา

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้ร่วมวิจัย

รายชื่อผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - สกุล	ที่อยู่
1. นางรจนา กาโนมัย	81 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
2. นายพล ชัยทอง	40 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
3. นางรจนา เวียงแก	63 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
4. นางอุลัยวรรณ สีสงคราม	122 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
5. นางทองม้วย ทองโคตร	151 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
6. น.ส.ดวงกมล ทองแสน	175 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
7. น.ส.เกสร สุวรรณธร	44 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
8. นายประพัฒน์ หลวงบุญ	34 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
9. นางวันเพ็ญ สิทธิจันทร์เสน	64/2 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
10. นางสุภารัตน์ สีสงคราม	39/2 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
11. นางนงลักษณ์ วินทะจักร์	19/2 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
12. นางสุภาพร เอกพันธุ์	87 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
13. นางโสภา สมไสย	50 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
14. นางสาว จันทร์พิชัย	24 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
15. นางรุจิรา โพธิ์ศรี	72 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
16. นางอุไร พูลเอียด	97 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
17.นางสมัย เป้าเฮียง	16/1 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
18. นางเกสร สุวรรณธร	44 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
20. นางบังอร ขวัญทอง	2/3 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
21. นางนงนุช ยศอ่อน	16/2 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
22. นางเสน่ห์ เคนหล้า	85 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
23. นายพล ชัยทอง	40 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
24. นางนวลฉวี ทำมาน้อย	42/1 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ชื่อ - สกุล	ที่อยู่
25. นางบุญเพ็ง โสภาทา	74 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
26. นางพาด ไชยลา	32 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
27. นายถนอม ฉายาพัคตร์	33 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
28. นางละมุล พาน้ำเที่ยง	58/1 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
29. นางอรุณ กำมา	59 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
30. นางแพง โม้ลี	84 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
31. นายคณิศร กรพิรวณิช	160 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
32. นางอรุณ กำมา	59 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
33. นางกัลยา เทียบอุ้น	57/2 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
34. นางสุดทา โสภาทา	94 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
35. นางหนูเพียร บุญทัน	63/3 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
36. นางสาวาญ วงษ์จำปา	43/1 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
37. นางวันเพ็ญ สิทธิจันทร์เสน	64/2 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
38.นางไพโรสาน พงษ์โคกลี	43/1 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
39. นางสาว จันทรพิชัย	24 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
40. นางนวลฉวี ทำมาน้อย	42/1 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
41. นางโสภา สมไสย	50 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
42. นายประพัฒน์ หลวงบุญ	34 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
43. นางอรทัย เอนกนวล	70 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
44. นางหทัยรัตน์ แสงทะมาตร	56 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
45.นางสุกัญญา ผ่องไ	43 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
46. นางแพง โม้ลี	84 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น (หลาน 2 คน)
47. นางรุจิรา โพธิ์ศรี	72 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
48. นางวิฑูรย์ ลุนลา	31/1 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น
49. นางประนอม ฉายาพัฒน์	101 หมู่ที่ 4 บ.บึงฉิม ต.บึงเนียม อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ชื่อ - สกุล	ที่อยู่
50.นายสุริยา ณะนะคำมา	อำนวยการโรงเรียน
51.นายเกตุพงษ์ ภูเวทยานนท์	ครู โรงเรียนบ้านบึงบอน(นามสมมติ)
52. นางสาวเอื้อพร กระแสร์	ครู โรงเรียนบ้านบึงบอน(นามสมมติ)
53. นายวีรบุตร บุรมย์ชัย	ครู โรงเรียนบ้านบึงบอน(นามสมมติ)
54. นายลิมล ศรีภูทอง	พี่เลี้ยงเด็กอนุบาล
55. นายกอง สารบุตร	นักการภารโรง
56. นายสมัย พันธุ์ชมภู	ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา
57. นายเคน เนืองแก้ว	กรรมการสถานศึกษา
58.นายบุญมี สุวรรณสิงห์	กรรมการสถานศึกษา
59. นายประสิทธิ์ วินทะจักษ์	กรรมการสถานศึกษา/สมาชิก อบต.
60. นายฮวด ดาทุมมา	กรรมการสถานศึกษา
61. นางประนอม ทุมโคตร	กรรมการสถานศึกษา
62. นางทองคำ สำราญดี	กรรมการสถานศึกษา
63. นายสามารถ สืบสำราญ	สพท.ขอนแก่น เขต 1
64. นายชุมพลสายแสนทอง	สพท.ขอนแก่น เขต 1
65. นายพิชิต ภาโนมัย	นายก อบต. บึงเนียม
66. นายหนูคล้าย เอนกนวล	กำนัน ต.บึงเนียม

ภาคผนวก ง
หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้
การงานอาชีพและเทคโนโลยี
เรื่อง การปลูกผัก

หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

เรื่อง การปลูกผัก

วิสัยทัศน์

การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังและพัฒนาให้มีคุณภาพและศีลธรรม มีความเข้าใจและมีทักษะพื้นฐานเบื้องต้นในการปลูกผัก ซึ่งเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น โดยการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานในชีวิตประจำวัน และใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนเกิดทักษะ เห็นคุณค่า ประโยชน์ของการทำงาน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยรักการทำงาน รักและภูมิใจท้องถิ่น สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ

พันธกิจ

1. จัดกิจกรรมให้ชุมชนเกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญของการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา
2. เพื่อให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพของผู้ปกครอง
3. เพื่อให้นักเรียนมีความภูมิใจรักในอาชีพและท้องถิ่นของตนเอง
4. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ มีทักษะ รักการทำงาน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. เพื่อให้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพที่สุจริตได้
6. เพื่อให้นักเรียนรู้จักอนุรักษ์ ภูมิปัญญา ทรัพยากรในท้องถิ่นและรักท้องถิ่นของตนเอง
7. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่า และประโยชน์ของการปลูกผัก การรับประทานผักที่ปลอดภัยจากการแปรรูปอาหารจานผัก ตลอดทั้งการจัดการ

โครงสร้าง

หลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการปลูกผัก เป็นหลักสูตรบูรณาการ จัดรายละเอียดของเนื้อหาเป็นหน่วย จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเอง จากความร่วมมือของผู้ปกครอง ผู้รู้และผู้ประกอบการในชุมชน ทำให้นักเรียนเกิดความรู้และทักษะเบื้องต้นเกี่ยวกับการปลูกผัก และการแปรรูป ตลอดทั้งการจัดการ โดยนำเอาวัสดุที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาคิดมูลค่าเพิ่ม ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อันจะนำไปสู่การประกอบอาชีพต่อไป ซึ่งโครงสร้างและเนื้อหา ได้พิจารณาให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของหลักสูตรสถานศึกษา และนักเรียนตลอดจนความเหมาะสมของเวลาในการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่เป็นองค์ความรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มการทำงาน อาชีพและเทคโนโลยี ประกอบด้วย

สาระที่ 1 : การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ มีคุณธรรม มีจิตสำนึกในการใช้ พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในการทำงาน เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับ งานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์ และงานธุรกิจ

มาตรฐาน ง 1.2 มีทักษะในการทำงาน กระบวนการทำงาน และการจัดการ การทำงาน เป็นกลุ่ม การแสวงหาความรู้ สามารถแก้ปัญหาในการทำงาน รักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่องาน

สาระที่ 2 : การอาชีพ

มาตรฐาน ง 2.1 เข้าใจมีทักษะ มีประสบการณ์ในงานอาชีพสุจริต มีคุณธรรม มีเจตคติ ที่ดีต่องานอาชีพ และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพสุจริต

สาระที่ 3 : การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน ง 3.1 เข้าใจธรรมชาติและกระบวนการเทคโนโลยี ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา จินตนาการ และความคิดอย่างมีระบบ ในการออกแบบ สร้างสิ่งของ เครื่องใช้ วิธีการเชิงกลยุทธ์ ตามกระบวนการเทคโนโลยี สามารถตัดสินใจ เลือกใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม โลกของงานและอาชีพ

สาระที่ 4 : เทคโนโลยีสารสนเทศ

มาตรฐาน ง 4.1 เข้าใจเห็นคุณค่า และใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศในการ สืบค้นข้อมูลการเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงาน และอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและมีคุณธรรม

สาระที่ 5 : เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มาตรฐาน ว 5.1 ใช้เทคโนโลยีในการทำงาน การผลิต การออกแบบ การแก้ปัญหา การสร้างงานอาชีพสุจริต อย่างมีความเข้าใจ มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และมีความคิดสร้างสรรค์

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6

สาระที่ 1 : การดำรงชีวิต

มาตรฐานการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ป.4 - 6
มาตรฐาน ง 1.1 : เข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ มีคุณภาพ มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในการทำงานเพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์ และงานธุรกิจ	1. เข้าใจความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์ หลักการ วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการทำงาน การจัดการ และสามารถทำงานตามขั้นตอน 2. เลือก ใช้ เก็บ บำรุงรักษาเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน 3. มีความคิดริเริ่มในการทำงาน 4. ทำงานด้วยความรับผิดชอบขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม อดทน 5. ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในการทำงานอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

สาระที่ 2 : การอาชีพ

มาตรฐานการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ป.4 - 6
มาตรฐาน ง 2.1 : เข้าใจ มีทักษะมีประสบการณ์ ในงานอาชีพสุจริต มีคุณธรรม มีเจตคติที่ดี ต่อกงานอาชีพและเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพสุจริต	1. เข้าใจหลักการ และมีทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานอาชีพสุจริต 2. เห็นแนวทางในการนำเทคโนโลยีมาพัฒนา งานอาชีพสุจริต

สาระที่ 3 : การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐานการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ป.4 - 6
มาตรฐาน ง 3.1 : เข้าใจ ธรรมชาติและกระบวนการเทคโนโลยี ใช้ความรู้ภูมิปัญญา จินตนาการ และความคิดอย่างมีระบบในการออกแบบ สร้างสิ่งของเครื่องใช้ วิธีการเชิงกลยุทธ์ตาม กระบวนการเทคโนโลยี สามารถตัดสินใจ เลือกใช้เทคโนโลยีการสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม โลกของงานและอาชีพ	1. เข้าใจหลักการเบื้องต้นของการออกแบบ และการใช้เทคโนโลยี 2. เข้าใจธรรมชาติและกระบวนการเทคโนโลยี 3. เลือกเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม และ สิ่งแวดล้อม 4. ออกแบบสร้างสิ่งของเครื่องใช้อย่างถูกวิธี และปลอดภัย ทดสอบและปรับปรุงแก้ไข ประเมินผล และเสนอแนวคิด

สาระที่ 3 : การออกแบบและเทคโนโลยี (ต่อ)

มาตรฐานการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ป.4 -6
	5. เปรียบเทียบสิ่งของ เครื่องใช้ หรือวิธีการที่ได้จากเทคโนโลยีที่ใช้ในท้องถิ่น ทั้งด้านคุณภาพ ความเหมาะสม การเป็นที่ยอมรับ ความคุ้มค่าต่อการใช้งาน และเลือกใช้อย่างเหมาะสมปลอดภัย และมีผลดีต่อสิ่งแวดล้อม 6. มีเจตคติที่ดีต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

สาระที่ 4 : เทคโนโลยีสารสนเทศ

มาตรฐานการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ป.4 -6
มาตรฐาน ง 4.1 ซ เข้าใจ เห็นคุณค่าและใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูลการเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงาน และอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณธรรม	1. เห็นความสำคัญของข้อมูลและแหล่งข้อมูล 2. รวบรวมข้อมูลที่สนใจได้ตรงตามวัตถุประสงค์จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เชื่อถือได้ 3. จัดเก็บรักษาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ 4. รู้จักชื่อและหน้าที่ของอุปกรณ์พื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศ 5. เข้าใจหลักการทำงานเบื้องต้น และประโยชน์ของคอมพิวเตอร์ 6. เข้าใจขั้นตอนการใช้งานคอมพิวเตอร์ 7. ใช้คอมพิวเตอร์ในการค้นหาข้อมูลและความรู้จากแหล่งข้อมูล 8. นำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่เหมาะสม 9. เข้าใจหลักการเบื้องต้นของการแก้ปัญหา 10. ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสร้างชิ้นงานจากจินตนาการหรืองานที่ทำในชีวิตประจำวันอย่างมีจิตสำนึกและมีความรับผิดชอบ

สาระที่ 5 : เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มาตรฐานการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ป.4 -6
มาตรฐาน ง 5.1 : ใช้เทคโนโลยีในการทำงาน การผลิต การออกแบบ การแก้ปัญหา การ สร้างงาน การสร้างอาชีพสุจริตอย่างมีความ เข้าใจ มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และมีความ ความคิดสร้างสรรค์	1. วางแผนเลือกและใช้เทคโนโลยีได้เหมาะสม กับงาน

ตารางเวลาเรียนและโครงสร้างของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

หน่วย การปลูกผัก	จำนวนชั่วโมง
หน่วยย่อยที่ 1 การเตรียมการก่อนปลูก การเลือกใช้เครื่องมือ - ความปลอดภัย - ความรับผิดชอบ ฯลฯ	2
หน่วยย่อยที่ 2 การปลูก 2.1 เทคโนโลยีสารสนเทศ การค้นหาข้อมูล จากแหล่งต่าง ๆ - ห้องสมุด - VDO - COM - สถานที่ - นิทรรศการ 2.2 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ - การปลูกลอยฟ้า - การใช้ชีวภาพ - ไม้ใช้ดิน ปลูกแบบผสมผสาน	2
หน่วยย่อยที่ 3 การให้น้ำ 3.1 ออกแบบและเทคโนโลยี - สปริงเกอร์ - พลาสติกคลุมดิน - น้ำหยด	2

หน่วย การปลูกผัก	จำนวนชั่วโมง
3.2 เทคโนโลยีเพื่อการทำงาน - กาลักน้ำ	
หน่วยย่อยที่ 4 การบำรุงรักษา - สาร EM - สารสกัดจากสมุนไพร	2
หน่วยย่อยที่ 5 การเก็บเกี่ยว - เครื่องมือเก็บเกี่ยว - การสร้างเครื่องมือเก็บเกี่ยว - การบำรุงรักษาเครื่องมือเก็บเกี่ยว	2
หน่วยย่อยที่ 6 การจัดการผลผลิต - การตลาด - การขาย - เงิน/บัญชี - คอมพิวเตอร์ - การส่งออก - การแปรรูป - การถนอมอาหาร - การอนุรักษ์พลังงาน - การประกอบอาหาร	2

(ตัวอย่างการปลูกผักตามภูมิปัญญาท้องถิ่น) วิธีการปลูกสลัด

ขั้นตอน

1. เตรียมดิน : ตากดินใช้เวลา 3 วัน ความกว้างของแปลงยาว 1 เมตร กว้าง 8.0 เซนติเมตร เครื่องมือมีจอบ เสียม คราด ความปลอดภัยหลังจากขุดดิน เตรียมแปลงเสร็จแล้ว ควรเก็บเครื่องมือไว้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ระยะเวลาในการเตรียมใช้เวลาประมาณ 3 วัน
2. การปลูก : ซื้อเมล็ดพันธุ์ผักสลัดจากท้องตลาด แล้วนำปุ๋ยคอกรองพื้นก่อน ใช้เมล็ดพันธุ์ผักสลัดที่เตรียมไว้ วางลงที่แปลงที่เตรียมไว้แล้วกลบด้วยเกลบ
3. การให้น้ำ : รดน้ำเช้า – เย็น วันละ 2 ครั้งทุกวัน เครื่องมือที่ใช้รดใช้ฝักบัวในการรด
4. การบำรุงรักษา : ฉีดพ่นด้วยปุ๋ยชีวภาพ ปลอดภัยพิษ อาทิetylละ 1 ครั้ง ใช้เครื่องพ่นแบบมือจับ
5. เก็บเกี่ยว : ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ วิธีเก็บเกี่ยว ใช้วิธีถอนทั้งต้นแล้วใช้ยางรัดเป็นกำ ใส่ตะกร้า ไปล้างน้ำให้สะอาด ก็สามารถเก็บไปรับประทานเป็นอาหารได้
6. การจัดการผลผลิต : ก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตไปจำหน่ายสู่ท้องตลาดได้ เครื่องมือที่ใช้ถุงพลาสติกในการบรรจุออกจำหน่าย

วิธีการผักคะน้า

ไถพรวนดิน และเตรียมแปลง แต่ละแปลงความกว้างประมาณ 1 เมตรถึง 1 เมตรครึ่ง ความยาวประมาณ 30 เมตร จึงนำเมล็ดพันธุ์มาหว่านลงบนแปลง ใช้ฟางปกคลุมบาง ๆ และรดน้ำเช้า – เย็น ทุกวัน ประมาณ 3 – 5 วัน เมล็ดพันธุ์ก็จะแตกงอกออกมาเป็นต้นกล้า พอได้ใบ 2 – 3 ใบ จึงพ่นยาเพื่อป้องกันแมลง ประมาณ 15 วัน จึงใส่ปุ๋ยเคมี หรือเร่งต้นใบ และใส่ปุ๋ยคอกสลับกันไป ระยะเวลาเก็บเกี่ยวประมาณ 45 วัน

ประวัติผู้เขียน

นายศิริกุล นามศิริ เกิดเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2503 ณ บ้านเลขที่ 565 ถนนกลางเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นบุตรของนายสมนึก - นางคำพอง นามศิริ สมรสกับนางวานิตย์ นามศิริ (พึงไพฑูรย์) รับราชการครู โรงเรียนอนุบาลขอนแก่น มีบุตรชายรวม 2 คน คือ นักศึกษาแพทย์รัฐศิริ นามศิริ ชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยขอนแก่น และเด็กชายธรรมศิริ นามศิริ กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน

ประวัติการศึกษา สำเร็จระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง จากวิทยาลัยครูเลย วิชาเอกสังคมศึกษา ระดับปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มหาสารคาม) วิชาเอกสังคมศึกษา ระดับปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา รุ่นที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในภาคปลายปีการศึกษา 2548

ประวัติการทำงาน เริ่มรับราชการตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 3 โรงเรียนบ้านนาจิว สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เมื่อปี พ.ศ. 2527 ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอ เมื่อปี พ.ศ. 2539 ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ปี พ.ศ. 2547 และรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ปี พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน